

КАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТЕФАНИКА
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТЕФАНИКА
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

ФІТКОВСЬКОГО ВАСИЛЯ ВАСИЛЬОВИЧА

УДК 351:314.7“366”(477)

ДИСЕРТАЦІЯ
ДЕРЖАВНА МІГРАЦІЙНА ПОЛІТИКА В СИСТЕМІ ПІСЛЯВОЄННОЇ
ВІДБУДОВИ УКРАЇНИ

Спеціальність 281 Публічне управління та адміністрування
Галузь знань 28 Публічне управління та адміністрування

Подається на здобуття ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело
_____ Фітковський В.В.

Науковий керівник: Нагорняк Михайло Миколайович, доктор політичних наук,
професор

Івано-Франківськ – 2026

АНОТАЦІЯ

Фітковський В. В. Державна міграційна політика в системі післявоєнної відбудови України. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 28 Публічне управління та адміністрування за спеціальністю 281 Публічне управління та адміністрування. – Карпатський національний університет імені Василя Стефаника, Міністерство освіти і науки України, м. Івано-Франківськ, 2026.

Дисертаційне дослідження присвячене державній міграційній політиці України в умовах післявоєнної відбудови, актуальність якої зумовлена безпрецедентним загостренням міграційних процесів під впливом повномасштабної військової агресії та трансформацією ролі міграції у забезпеченні національної стійкості й відновленні людського капіталу. Масштабні потоки біженців, внутрішньо переміщених осіб і трудових мігрантів змінюють демографічну, соціально-економічну та просторову структуру країни, посилюють ризики депопуляції, регіональної асиметрії, втрати кваліфікованого трудового потенціалу й інноваційного ресурсу розвитку. За цих умов державна міграційна політика набуває статусу ключового інструмента публічного управління, покликаного перетворити міграційні процеси з чинника ризику на ресурс післявоєнного відновлення. Водночас наявні управлінські рішення залишаються фрагментарними, переважно реактивними та недостатньо інтегрованими з політиками зайнятості, регіонального розвитку, демографічної та безпекової політики, що зумовлює потребу у науковому обґрунтуванні теоретико-методичних засад і практичних механізмів формування та реалізації цілісної державної міграційної політики, орієнтованої на відновлення людського капіталу, просторову збалансованість розвитку та посилення соціально-економічної стійкості України в післявоєнний період.

Мета дисертаційного дослідження полягає в розробці та обґрунтуванні теоретико-методичних засад і науково-практичних рекомендацій щодо

формування та реалізації державної міграційної політики України у системі післявоєнної відбудови на основі комплексного аналізу її теоретичного підґрунтя, світового досвіду, організаційно-економічних і соціально-демографічних процесів, а також удосконалення механізмів публічного управління міграційними процесами.

У першому розділі узагальнено теоретико-методичні засади державної міграційної політики в умовах післявоєнної відбудови. Уточнено категоріально-понятійний апарат, сформовано авторське бачення сутності міграції та державної міграційної політики, визначено їх місце у системі публічного управління та взаємозв'язки з політиками зайнятості, регіонального розвитку, соціальної, демографічної й безпекової політики. Обґрунтовано системний підхід до аналізу міграційних процесів, розроблено методичні підходи до формування та оцінки результативності державної міграційної політики із застосуванням інструментарію комплексного аналізу та моделювання, зокрема через проєкцію ієрархії потреб людини на напрями реалізації міграційної політики.

У підрозділі 1.1 узагальнено еволюцію наукових підходів до трактування міграції та державної міграційної політики на основі аналізу економічних, демографічних, соціологічних, політичних і правових концепцій, що дозволило показати зміну акцентів від розуміння міграції як суто демографічного явища до її осмислення як складного соціально-економічного та публічно-управлінського процесу. Уточнено зміст базових понять «міграція», «державна міграційна політика», «міграційні процеси», «міграційні режими», запропоновано авторське бачення державної міграційної політики як цілісної системи публічно-управлінських рішень і механізмів, спрямованих на відновлення та примноження людського капіталу в післявоєнний період, забезпечення демографічної стійкості, просторової збалансованості розвитку та зміцнення національної безпеки.

У підрозділі 1.2 визначено роль та місце державної міграційної політики в системі публічного управління через характеристику її функціонального призначення, інституційних рамок та взаємодії з іншими видами державної політики. Розкрито зв'язки міграційної політики з політикою зайнятості,

регіонального розвитку, соціальною, демографічною та безпековою політикою, показано, що саме міграційна політика виступає ключовим інструментом узгодження цілей відбудови, просторової реінтеграції населення та зміцнення соціальної згуртованості. Окреслено суб'єктно-об'єктну структуру управління міграційними процесами, у межах якої деталізовано повноваження центральних органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, інститутів громадянського суспільства, міжнародних організацій та мігрантів як активних учасників публічно-управлінських взаємодій.

У підрозділі 1.3 обґрунтовано методичні підходи до формування та вдосконалення державної міграційної політики з позицій системного, людиноцентричного та інституційного підходів. Запропоновано використання цілісної системи інструментів аналітичної діагностики та прогнозування, до якої включено SWOT- і PEST-аналіз, сценарний аналіз, трендовий аналіз і елементи економіко-математичного моделювання, а також методи експертних оцінок для врахування якісних параметрів міграційних процесів. Такий інструментарій дає змогу відобразити багатовимірний характер міграційних процесів, визначити обґрунтовані пріоритети державної міграційної політики та спрямувати її реалізацію на досягнення цілей післявоєнної відбудови, зокрема відновлення людського капіталу, посилення соціально-економічної стійкості територій та інтеграцію України в європейський простір.

У другому розділі досліджено організаційно-економічні засади реалізації міграційної політики у міжнародному та національному вимірах. Проаналізовано глобальні та європейські нормативно-правові рамки регулювання міграційних процесів, систематизовано ключові міжнародні акти, механізми та інститути, що формують сучасну модель публічного управління міграцією. Узагальнено кращі світові практики реалізації міграційної політики, здійснено типологізацію моделей держав за міграційними характеристиками та окреслено можливості адаптації окремих інструментів цих моделей до українських реалій з урахуванням повоєнних викликів та євроінтеграційного курсу. Окрему увагу приділено аналізу національної нормативно-правової бази у сфері міграційної політики, виявленню

її структурних прогалин та суперечностей, формуванню пропозицій щодо її вдосконалення й гармонізації з правом ЄС.

У підрозділі 2.1 обґрунтовується ключова роль нормативно-правового забезпечення як «каркасу» для практичної реалізації функцій публічного управління у сфері міграційної політики. Подається структуризація правових актів за трьома вимірами: рівень затвердження (глобальний, наднаціональний, національний, локальний), рівень реалізації та рівень взаємодії зі стейкхолдерами. Докладно проаналізовано глобальні міжнародні акти (Всесвітня декларація прав людини, пакти й конвенції ООН щодо прав мігрантів та біженців, Глобальний договір про безпечну, впорядковану та регулярну міграцію тощо), які формують систему базових принципів – пріоритет прав людини, гуманітарну спрямованість, недискримінацію, гендерну рівність, міжнародне партнерство і сталість розвитку.

У підрозділі 2.2 здійснюється порівняльний аналіз провідних моделей реалізації міграційної політики в розвинених державах і інтеграційних об'єднаннях. Розкриваються організаційно-економічні інструменти, які застосовують країни ЄС, Канада, США, Австралія та інші держави для регулювання міграційних потоків, оптимізації структури трудової міграції, мінімізації ризиків нелегальної міграції і водночас залучення висококваліфікованого людського капіталу.

Окрему увагу приділено механізмам селективної міграції (бальна система відбору, «сині карти», квоти, цільові програми для дефіцитних професій), інструментам інтеграційної політики (мовні та адаптаційні курси, програми підтримки працевлаштування, міжкультурна медіація), а також фінансово-економічним стимулам (податкові преференції, грантові програми, підтримка підприємництва для мігрантів). На основі узагальнення світового досвіду сформульовано типові організаційно-економічні моделі – від «міграції розвитку» (коли міграція є ресурсом інновацій та економічного зростання) до моделей жорсткого обмеження, що орієнтуються на безпекові та демографічні пріоритети. Для кожної моделі виокремлюються умови ефективності та ризики, а також можливості адаптації окремих інструментів для українського контексту.

У підрозділі 2.3 проаналізовано, як реалізація міграційної політики безпосередньо впливає на соціально-економічну динаміку держави в умовах післявоєнної трансформації. Розкривається взаємозв'язок між міграційними потоками, демографічною структурою населення, станом ринку праці, обсягами виробництва та споживання, фіскальними можливостями бюджету і навантаженням на систему соціального забезпечення.

Показано, що від'їзд працездатного, часто висококваліфікованого населення зумовлює зниження потенціалу економічного зростання, посилює дисбаланси між платниками податків і отримувачами соціальної підтримки, посилює ризики «відтоку мізків». Водночас підкреслюється потенціал повернення частини мігрантів та внутрішньо переміщених осіб як носіїв нового досвіду, компетенцій та інвестиційних ресурсів для відбудови. У роботі обґрунтовується необхідність переходу від реактивної до проактивної моделі міграційної політики, яка поєднує заходи демографічного, соціального та регіонального розвитку з програмами реінтеграції й залучення мігрантів до відбудови територій. Особливий акцент зроблено на формуванні національних пріоритетів: збереження людського капіталу, підтримка регіонів з високим рівнем депопуляції, інтеграція вимушених мігрантів та побудова стійкої, інклюзивної економічної системи.

У третьому розділі зосереджено увагу на практичних аспектах удосконалення системи публічного управління міграційною політикою України в умовах післявоєнної відбудови. Проаналізовано організаційні механізми реалізації державної міграційної політики, спрямованої на відновлення людського капіталу, оцінено ефективність чинних інституцій, програм і інструментів управління міграційними процесами, окреслено проблеми координації між центральними органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування та інститутами громадянського суспільства. Запропоновано комплекс механізмів удосконалення державної міграційної політики на національному рівні, сформовано концептуальну модель використання міграції як ресурсу соціально-економічного розвитку та просторової збалансованості, розроблено систему

показників для оцінки впливу міграційної політики на процеси післявоєнної відбудови.

Підрозділ 3.1 присвячено дослідженню інституційної архітектури та організаційних механізмів публічного управління міграційними процесами, що забезпечують формування, збереження та відтворення людського капіталу. Аналізується система органів державної влади, їх повноваження, координація міжвідомчої взаємодії, роль місцевого самоврядування, соціальних партнерів та інститутів громадянського суспільства. Оцінюється ефективність чинних організаційних моделей, виявляються структурні дисбаланси та управлінські вузли, які стримують реалізацію цілей міграційної політики в контексті післявоєнного відновлення.

У підрозділі 3.2 «Розробка шляхів вдосконалення механізмів реалізації державної міграційної політики на національному рівні» формуються пропозиції щодо модернізації механізмів публічного управління міграцією на національному рівні з орієнтацією на європейські стандарти, цифрову трансформацію та принципи людиноцентризму. Обґрунтовуються напрями інституційного переформатування, удосконалення міжвідомчої координації, розвитку інформаційно-аналітичної інфраструктури, впровадження інструментів стратегічного планування, моніторингу та оцінки результативності політики. Пропонуються організаційно-правові, економічні та комунікаційні заходи, спрямовані на посилення спроможності держави ефективно управляти міграційними потоками та використовувати міграційний потенціал як ресурс розвитку.

Підрозділ 3.3 «Оцінка перспектив забезпечення соціально-економічного розвитку у післявоєнній відбудові шляхом реалізації ефективної міграційної політики» спрямований на визначення довгострокових соціально-економічних ефектів від реалізації модернізованої міграційної політики в контексті післявоєнної відбудови. На основі системного аналізу, сценарного прогнозування та можливих моделей економіко-математичного моделювання розглядається вплив міграційних рішень на динаміку ВВП, зайнятість, продуктивність праці,

інвестиційну привабливість, регіональний розвиток і демографічну стабільність. Формулюються критерії та індикатори результативності міграційної політики як інструменту посилення людського капіталу, підвищення стійкості соціально-економічної системи та інтеграції України в європейський простір.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у формуванні цілісної теоретико-методичної концепції державної міграційної політики України у системі післявоєнної відбудови, розробці методичного підходу до її побудови на основі людиноцентричного та системного підходів, удосконаленні інструментарію аналізу й оцінки результативності міграційної політики, а також у поглибленні теоретичних засад розуміння міграції й державної міграційної політики в умовах воєнних та післявоєнних трансформацій. Практичне значення одержаних результатів виявляється у можливості використання розроблених підходів, моделей та рекомендацій органами державної влади й місцевого самоврядування під час формування стратегічних і програмних документів, розробки комплексних програм повернення, реінтеграції та просторово збалансованого розміщення населення, а також у навчальному процесі закладів вищої освіти.

Ключові слова: публічне управління, міграційна політика, державна політика, міграція, механізми публічного управління, внутрішньо переміщені особи (ВПО), міграційні процеси, місцеве самоврядування, інститути публічної влади, свобода пересування, національна безпека, регіональний розвиток, стратегічне планування, системний підхід, післявоєнна відбудова.

ABSTRACT

Fitkovskyi V.V. State migration policy in the system of post-war reconstruction of Ukraine. – Qualification scholarly work (manuscript).

Dissertation for the degree of Doctor of Philosophy in the field of knowledge 28 Public Management and Administration in the specialty 281 Public Management and

Administration. – Vasyl Stefanyk Carpathian National University, Ministry of Education and Science of Ukraine, Ivano-Frankivsk, 2026.

The dissertation research is devoted to the state migration policy of Ukraine in the context of post-war reconstruction, the relevance of which is determined by the unprecedented intensification of migration processes under the impact of full-scale military aggression and the transformation of the role of migration in ensuring national resilience and restoring human capital. Large-scale flows of refugees, internally displaced persons, and labour migrants are reshaping the demographic, socio-economic, and spatial structure of the country, increasing the risks of depopulation, regional asymmetry, loss of qualified labour potential, and depletion of the innovative development resource. Under these conditions, state migration policy acquires the status of a key instrument of public governance aimed at transforming migration processes from a risk factor into a resource for post-war recovery. At the same time, existing managerial decisions remain fragmented, predominantly reactive, and insufficiently integrated with employment, regional development, demographic, and security policies. This necessitates the scientific substantiation of theoretical and methodological foundations and practical mechanisms for the formation and implementation of a coherent state migration policy focused on restoring human capital, ensuring spatially balanced development, and strengthening Ukraine's socio-economic resilience in the post-war period.

The purpose of the dissertation research is to develop and substantiate the theoretical and methodological foundations and scientific and practical recommendations for the formation and implementation of Ukraine's state migration policy within the system of post-war reconstruction, based on a comprehensive analysis of its theoretical foundations, international experience, organisational and economic as well as socio-demographic processes, and the improvement of public governance mechanisms for managing migration processes.

The first chapter generalises the theoretical and methodological foundations of state migration policy in the context of post-war reconstruction. The categorical and conceptual framework is refined, the author's interpretation of the essence of migration

and state migration policy is formulated, and their place within the system of public governance and interconnections with employment, regional development, social, demographic, and security policies are defined. A systemic approach to the analysis of migration processes is substantiated, and methodological approaches to the formation and assessment of the effectiveness of state migration policy are developed using comprehensive analytical and modelling tools, including the projection of the hierarchy of human needs onto the directions of migration policy implementation.

Subsection 1.1 summarises the evolution of scholarly approaches to the interpretation of migration and state migration policy based on the analysis of economic, demographic, sociological, political, and legal concepts. This made it possible to demonstrate the shift from understanding migration as a purely demographic phenomenon to conceptualising it as a complex socio-economic and public governance process. The content of the key concepts “migration,” “state migration policy,” “migration processes,” and “migration regimes” is clarified. An authorial interpretation of state migration policy is proposed as a holistic system of public governance decisions and mechanisms aimed at restoring and enhancing human capital in the post-war period, ensuring demographic sustainability, spatially balanced development, and strengthening national security.

Subsection 1.2 defines the role and place of state migration policy within the system of public governance through an analysis of its functional purpose, institutional framework, and interaction with other types of public policy. The interconnections between migration policy and employment, regional development, social, demographic, and security policies are revealed. It is demonstrated that migration policy serves as a key instrument for aligning reconstruction goals, spatial reintegration of the population, and strengthening social cohesion. The subject–object structure of migration governance is outlined, detailing the powers of central executive authorities, local self-government bodies, civil society institutions, international organisations, and migrants as active participants in public governance interactions.

Subsection 1.3 substantiates methodological approaches to the formation and improvement of state migration policy from systemic, human-centred, and institutional

perspectives. A comprehensive system of analytical diagnostics and forecasting tools is proposed, including SWOT and PEST analysis, scenario analysis, trend analysis, elements of economic and mathematical modelling, and expert assessment methods to account for qualitative parameters of migration processes. Such an instrumentarium makes it possible to reflect the multidimensional nature of migration processes, identify well-grounded priorities of state migration policy, and direct its implementation towards achieving the goals of post-war reconstruction, particularly the restoration of human capital, strengthening the socio-economic resilience of territories, and Ukraine's integration into the European space.

The second chapter examines the organisational and economic foundations for the implementation of migration policy at both international and national levels. It analyses global and European regulatory frameworks governing migration processes and systematises the key international legal acts, mechanisms, and institutions that shape the contemporary model of public governance of migration. Best international practices in the implementation of migration policy are generalised, a typology of state models according to migration characteristics is developed, and the possibilities for adapting specific instruments of these models to Ukrainian realities are outlined, taking into account post-war challenges and the European integration course. Particular attention is paid to the analysis of the national regulatory framework in the field of migration policy, the identification of its structural gaps and inconsistencies, and the development of proposals for its improvement and harmonisation with EU law.

Subsection 2.1 substantiates the key role of regulatory support as the “framework” for the practical implementation of public governance functions in the field of migration policy. Legal acts are structured along three dimensions: level of adoption (global, supranational, national, local), level of implementation, and level of stakeholder interaction. Global international instruments are analysed in detail (the Universal Declaration of Human Rights, UN conventions and covenants on the rights of migrants and refugees, the Global Compact for Safe, Orderly and Regular Migration, etc.), which form a system of fundamental principles—priority of human rights,

humanitarian orientation, non-discrimination, gender equality, international partnership, and sustainable development.

Subsection 2.2 provides a comparative analysis of leading models of migration policy implementation in developed countries and integration associations. It reveals the organisational and economic instruments used by EU countries, Canada, the United States, Australia, and other states to regulate migration flows, optimise the structure of labour migration, minimise the risks of irregular migration, and at the same time attract highly qualified human capital.

Particular attention is given to selective migration mechanisms (points-based selection systems, “Blue Cards,” quotas, targeted programmes for shortage occupations), integration policy instruments (language and adaptation courses, employment support programmes, intercultural mediation), as well as financial and economic incentives (tax preferences, grant programmes, support for migrant entrepreneurship). Based on the generalisation of international experience, typical organisational and economic models are formulated—from “migration for development” models, where migration is considered a resource for innovation and economic growth, to restrictive models oriented towards security and demographic priorities. For each model, the conditions of effectiveness and associated risks are identified, as well as the possibilities for adapting specific instruments to the Ukrainian context.

Subsection 2.3 analyses how the implementation of migration policy directly affects the socio-economic dynamics of the state under conditions of post-war transformation. The interrelation between migration flows, the demographic structure of the population, labour market conditions, volumes of production and consumption, fiscal capacity of the budget, and the burden on the social protection system is examined.

It is demonstrated that the outflow of working-age, often highly qualified, population reduces the potential for economic growth, exacerbates imbalances between taxpayers and recipients of social support, and increases the risks of “brain drain.” At the same time, the potential return of migrants and internally displaced persons is emphasised as a source of new experience, competencies, and investment resources for

reconstruction. The study substantiates the need to shift from a reactive to a proactive model of migration policy that combines demographic, social, and regional development measures with reintegration programmes and the involvement of migrants in territorial reconstruction. Special emphasis is placed on the formation of national priorities: preservation of human capital, support for regions with high levels of depopulation, integration of forced migrants, and the development of a resilient and inclusive economic system.

The third chapter focuses on practical aspects of improving the system of public governance of Ukraine's migration policy in the context of post-war reconstruction. Organisational mechanisms for implementing state migration policy aimed at restoring human capital are analysed; the effectiveness of existing institutions, programmes, and instruments for managing migration processes is assessed; and coordination problems between central executive authorities, local self-government bodies, and civil society institutions are identified. A comprehensive set of mechanisms for improving state migration policy at the national level is proposed; a conceptual model for using migration as a resource for socio-economic development and spatial balance is developed; and a system of indicators for assessing the impact of migration policy on post-war reconstruction processes is elaborated.

Subsection 3.1 is devoted to the study of the institutional architecture and organisational mechanisms of public governance of migration processes that ensure the formation, preservation, and reproduction of human capital. The system of public authorities, their powers, interagency coordination, and the role of local self-government, social partners, and civil society institutions are analysed. The effectiveness of existing organisational models is assessed, and structural imbalances and governance bottlenecks that hinder the achievement of migration policy objectives in the context of post-war recovery are identified.

Subsection 3.2, "Development of Ways to Improve the Mechanisms for Implementing State Migration Policy at the National Level," formulates proposals for modernising public governance mechanisms in the field of migration at the national level, oriented towards European standards, digital transformation, and the principles of

human-centred governance. Directions for institutional restructuring, improvement of interagency coordination, development of information and analytical infrastructure, and implementation of planning, monitoring, and performance evaluation instruments are substantiated. Organisational, legal, economic, and communication measures aimed at strengthening the state's capacity to effectively manage migration flows and use migration potential as a development resource are proposed.

Subsection 3.3, “Assessment of Prospects for Ensuring Socio-Economic Development in Post-War Reconstruction through the Implementation of Effective Migration Policy,” is aimed at determining the long-term socio-economic effects of implementing a modernised migration policy in the context of post-war reconstruction. Based on systemic analysis, scenario forecasting, and possible economic and mathematical modelling approaches, the impact of migration decisions on GDP dynamics, employment, labour productivity, investment attractiveness, regional development, and demographic stability is examined. Criteria and indicators for assessing the effectiveness of migration policy as an instrument for strengthening human capital, enhancing the resilience of the socio-economic system, and integrating Ukraine into the European space are formulated.

The scientific novelty of the obtained results lies in the formation of a holistic theoretical and methodological concept of Ukraine's state migration policy within the system of post-war reconstruction, the development of a methodological approach to its design based on human-centred and systemic principles, the improvement of analytical tools for assessing migration policy effectiveness, and the deepening of theoretical foundations for understanding migration and state migration policy under conditions of war and post-war transformations. The practical significance of the results is reflected in the possibility of applying the developed approaches, models, and recommendations by public authorities and local self-government bodies in the preparation of strategic and programme documents, the development of comprehensive return and reintegration programmes, and spatially balanced population distribution policies, as well as in the educational process of higher education institutions.

Keywords: public administration, migration policy, state policy, migration, public administration mechanisms, internally displaced persons (IDPs), migration processes, local self-government, public authorities, freedom of movement, national security, regional development, strategic planning, systemic approach, post-war reconstruction

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

Статті в наукових фахових виданнях України категорії Б:

1. Фітковський В. Міграційна політика: теорія та практика реалізації механізмів публічного управління. *Наукові інновації та передові технології*. 2022. № 11(13), С.95-103.

URL: <https://perspectives.pp.ua/index.php/nauka/article/view/2808>

DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2022-11\(13\)-95-103](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2022-11(13)-95-103)

2. Фітковський В.В. Аналіз міграційних процесів країн ЄС: виклики та завдання публічного управління. *Актуальні питання у сучасній науці* № 12(18) 2023, С. 406-415.

URL: <https://perspectives.pp.ua/index.php/sn/article/view/8013>

DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6300-2023-12\(18\)-406-415](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2023-12(18)-406-415)

3. Дегтяр О., Фітковський В. Моделювання процесів реалізації механізмів державної міграційної політики. *Український економічний часопис*, 2023, Вип.2, С. 22–25.

URL: <https://journals.dpu.kyiv.ua/index.php/economy/article/view/257>

DOI: <https://doi.org/10.32782/2786-8273/2023-2-4>

4. Нагорняк М., Фітковський В. Публічне управління соціально-економічними викликами міграції для сучасної України *Суспільство та національні інтереси : журнал*. 2025. № 12(20) 2025. С.1228-1238.

URL: <https://perspectives.pp.ua/index.php/sni/article/view/33811>

DOI: [https://doi.org/10.52058/3041-1572-2025-12\(20\)-1228-1238](https://doi.org/10.52058/3041-1572-2025-12(20)-1228-1238)

Статті у періодичних наукових виданнях, проіндексованих у базах даних Web of Science Core Collection та/або Scopus:

5. Diegtiar O., Fitkovskyi V., Boian-Hladka S., Bokov A., Vashchenko K. The impact of migration on social dynamics in Ukraine: a socio-political analysis. Multidisciplinary Science Journal. 2024. Vol. 6. 2024ss0206

URL: <https://malque.pub/ojs/index.php/msj/article/view/1857>

DOI: <https://10.31893/multiscience.2024ss0206>

Публікації, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

6. Нагорняк М.М., Фітковський В. В. Розвиток регіональних механізмів публічного управління соціально-освітніми проєктами в умовах воєнного стану в Україні. Збірник тез V Міжнародної науково-практичної конференції «Публічне управління в Україні: виклики сьогодення та глобальні імперативи» (м. Хмельницький, 19 лютого 2026 року). Хмельницький: Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2026. С.23-25.

URL: <https://univer.km.ua/sites/default/files/%D0%9D%D0%B0%D1%83%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%B0%20%D0%B4%D1%96%D1%8F%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C/%D0%97%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%D0%9F%D0%A3%D1%96%D0%90%2019.03.2026%20%D1%80.0.pdf>

7. Фітковський В. В. Тенденції розвитку міграційної політики у світі: соціально-економічні та суспільно-політичні аспекти. *Сучасні аспекти модернізації науки: стан, проблеми, тенденції розвитку*: матеріали XXVI Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Загреб, Хорватія, 07 листоп. 2022 р.). Загреб, 2022. С.69–72.

URL: <https://perspectives.pp.ua/public/site/conferency/conf-26.pdf>

8. Фітковський В. В. Публічне управління міграційними потоками: економічний аспект. *Світ наукових досліджень. Випуск 13*: матеріали Міжнар. мультидисциплінарної наук. інтернет-конф. (м. Тернопіль, Україна – м. Переворськ, Польща, 25–26 жовт. 2022 р.) / [редкол. : О. Патряк та ін.] ; ГО

“Наукова спільнота”; WSSG w Przeworsku. – Тернопіль: ФО-П Шпак В.Б., 2022. С.47–48.

URL:https://www.economy-confer.com.ua/data/downloads/file_1667905680.pdf

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИК СКОРОЧЕНЬ	20
ВСТУП.....	21
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ РЕАЛІЗАЦІЇ МЕХАНІЗМІВ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСАМИ МІГРАЦІЇ	32
1.1. Визначення теоретичного підґрунтя поняття державної міграційної політики	32
1.2. Роль та місце державної міграційної політики у системі публічного управління	52
1.3. Методичні підходи до побудови державної міграційної політики	69
РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ МІГРАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ: СВІТОВИЙ ДОСВІД ТА НАЦІОНАЛЬНІ ПРІОРИТЕТИ.....	79
2.1. Нормативно-правове підґрунтя реалізації механізмів публічного управління у сфері міграції.....	79
2.2. Кращі світові практики реалізації міграційної політики	107
2.3. Соціально-економічні процеси реалізації державної міграційної політики в умовах післявоєнної відбудови	119
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ МІГРАЦІЙНОЮ ПОЛІТИКОЮ ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ПІСЛЯВОЄННИХ ВИКЛИКІВ	145
3.1. Аналіз організаційних механізмів реалізації державної міграційної політики, спрямованої на відновлення людського капіталу	145
3.2 Розробка шляхів вдосконалення механізмів реалізації державної міграційної політики на національному рівні	164
3.3 Оцінка перспектив забезпечення соціально-економічного розвитку у післявоєнній відбудові шляхом реалізації ефективної міграційної політики ..	191
ВИСНОВКИ	207
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	211

ДОДАТОК А	243
ДОДАТОК Б	254
ДОДАТОК В.....	257
ДОДАТОК Г.....	261

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ:

ВПО – внутрішньо переміщені особи

ЄС – Європейський Союз

ООН – Організація Об'єднаних Націй

МОМ – Міжнародна організація з міграції

УВКБ ООН – Управління Верховного комісара ООН у справах біженців

ВВП – валовий внутрішній продукт

SWOT-аналіз – аналіз сильних і слабких сторін, можливостей і загроз

PEST-аналіз – аналіз політичних, економічних, соціальних і технологічних факторів

ТГ – територіальна громада

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Посилення масштабів та багатовимірності міграційних процесів у XXI столітті перетворює міграцію з периферійного соціально-демографічного явища на один із ключових чинників глобального розвитку, що безпосередньо впливає на економічну динаміку, ринок праці, систему публічного управління, безпекові параметри та соціальну стабільність держав. За оцінками ООН та МОМ, у 2024 році кількість міжнародних мігрантів досягла близько 304 млн осіб, а чисельність біженців та шукачів притулку – близько 52 млн осіб, що супроводжується понад 70 млн внутрішньо переміщених осіб у світі [4]. Такі масштаби мобільності населення змінюють конфігурацію глобального простору, загострюють конкуренцію за людський капітал і зумовлюють необхідність переосмислення ролі державної міграційної політики в архітектурі публічного управління [63].

Європейський простір виступає одним із головних центрів тяжіння міжнародних міграційних потоків, що проявляється у стійкій тенденції зростання як обсягів міграції, так і нормативно-правової, інституційної та фінансової «ваги» міграційної політики для країн ЄС. У 2023 році держави-члени ЄС видали понад 3,7 млн перших дозволів на проживання громадянам третіх країн – це максимальне значення за весь період спостережень, причому найбільшу кількість таких дозволів отримали саме громадяни України. Станом на кінець 2023 року у країнах ЄС нараховувалося близько 1,5 млн громадян України з чинними дозволами на проживання, що виводить українців до трійки основних груп іноземців за чисельністю. Паралельно зростає частка мігрантів у структурі населення держав ЄС, що супроводжується інституціоналізацією механізмів інтеграції, захисту прав та управління міграційними потоками [62].

Повномасштабна військова агресія російської федерації проти України спричинила найбільшу в Європі з часів Другої світової війни міграційну кризу, яка набула затяжного характеру. За даними УВКБ ООН, станом на кінець липня 2024 року в Європі було зареєстровано понад 6,168 млн українських біженців.

аралельно Україна стикається з масштабним внутрішнім переміщенням населення: за оцінками Міжнародної організації з міграції, станом на грудень 2023 року в країні налічувалося близько 3,7 млн внутрішньо переміщених осіб, а понад 4,5 млн людей повернулися до місць постійного проживання. Таким чином, значна частина населення України перебуває у стані тривалої мобільності, що руйнує традиційні соціально-економічні зв'язки та загострює питання просторової організації людського капіталу [66].

Надалі формується стійка тенденція до хронізації переміщення: за результатами раунду 18 опитування ІОМ (серпень-жовтень 2024 року) оцінюється, що в Україні проживає близько 3,555 млн де-факто внутрішньо переміщених осіб і 4,294 млн повернених, при цьому частка ВПО та повернених протягом останніх періодів залишається відносно стабільною, що свідчить про затяжний характер переміщення. Переважна більшість внутрішньо переміщених осіб перебуває у такому статусі понад рік, значна частка зазнала повторного переміщення, що створює додаткові виклики для системи публічного управління, соціальної політики, ринку праці та місцевого розвитку. За відсутності цілеспрямованої стратегії державної міграційної політики це формує ризики укорінення просторової та соціальної нерівності, зростання навантаження на інфраструктуру окремих регіонів та втрати потенціалу деокупованих і прифронтових територій [64].

Особливу актуальність досліджуваної проблематики зумовлює трансформація ролі українських мігрантів у європейських економіках. Дані Eurostat свідчать, що близько 70 % перших дозволів на проживання, наданих громадянам України у 2024 році, були пов'язані з працевлаштуванням.

Таким чином, українські мігранти виступають не лише об'єктами гуманітарного захисту, а й важливим елементом ринку праці країн ЄС. У середньостроковій перспективі це посилює конкуренцію за український людський капітал і загострює дилему для держави: з одного боку, забезпечення прав і можливостей громадян за кордоном, з іншого боку є потреба у відтворенні трудового потенціалу та науково-інноваційної бази для післявоєнної відбудови.

Інституційно-правовий контекст також містить ознаки довгострокової невизначеності. Європейська Комісія запропонувала продовжити режим тимчасового захисту для понад 4 млн українців у ЄС щонайменше до березня 2027 року, паралельно стимулюючи використання каналів довгострокового працевлаштування та навчання, а також підтримуючи добровільне повернення після стабілізації ситуації в Україні.

Така конфігурація можливостей створює для значної частини українських громадян реалістичні траєкторії тривалої інтеграції в приймаючих країнах. У поєднанні з демографічним старінням, високим рівнем воєнних втрат та зменшенням народжуваності це посилює ризики депопуляції, регіональної асиметрії та вичерпання кадрового потенціалу для реалізації масштабних відбудовчих програм.

У заданих умовах міграційна політика України фактично перетворюється на інструмент забезпечення національної стійкості, формування передумов економічного зростання і просторового відновлення, а система післявоєнної відбудови України є багаторівневою моделлю, що поєднує державне управління, міжнародну підтримку та приватні інвестиції. Водночас наявні управлінські рішення залишаються фрагментарними, переважно реактивними та орієнтованими на короткострокове кризове реагування, а не на довгострокову модель управління міграційними потоками як ресурсом післявоєнного розвитку. Відсутня узгоджена стратегія повернення та реінтеграції біженців і трудових мігрантів, бракує механізмів просторово збалансованого розміщення людського капіталу, обмеженою залишається інституціоналізація взаємодії держави з діаспорою, а також із громадами, що приймають поверненців і внутрішньо переміщених осіб.

Суперечності, які кристалізуються у сфері міграційної політики України, мають системний характер. З одного боку, держава декларує курс на європейську інтеграцію, розширення мобільності громадян, інтеграцію до єдиного європейського ринку праці. З іншого боку, зростає загроза сталому соціально-економічному розвитку через масовий відтік працездатного населення, особливо

молоді, висококваліфікованих кадрів та підприємницького сегмента. Додатково загострюється розрив між обсягами та структурою міграційних потоків і спроможністю національної системи публічного управління формувати, реалізовувати та моніторити цілісну стратегію державної міграційної політики, інтегровану з політиками зайнятості, регіонального розвитку, освіти, охорони здоров'я та безпеки.

Проблематика дисертаційного дослідження полягає у тому, що за умов безпрецедентних міграційних викликів та масштабних завдань післявоєнної відбудови Україна поки не має науково обґрунтованої, внутрішньо узгодженої та інституційно забезпеченої стратегії державної міграційної політики, яка б розглядала міграцію як ресурс відновлення, а не лише як загрозу. Відсутній комплексний інструментарій публічного управління, що дозволяв би здійснювати прогнозування міграційних потоків, оцінку їх впливу на людський капітал та регіональний розвиток, розробку механізмів стимулювання повернення, реінтеграції та просторової релокації населення відповідно до потреб відбудови. Недостатньо сформованими залишаються підходи до побудови стратегічних моделей, які б поєднували глобальні та європейські стандарти захисту прав людини з національними пріоритетами безпеки, демографічної стабільності й інклюзивного економічного зростання.

За таких умов розробка теоретико-методичних засад та науково-практичних рекомендацій щодо формування державної міграційної політики України у системі післявоєнної відбудови набуває особливої актуальності. Вона відповідає об'єктивній потребі переосмислення ролі міграції в структурі національної безпеки та сталого розвитку, створює передумови для запобігання подальшій втраті людського капіталу і закладає наукову основу для побудови ефективних механізмів публічного управління, здатних трансформувати міграційні процеси з критичного виклику на стратегічний ресурс відновлення та модернізації країни.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У дослідження вітчизняних авторів [1, 10, 11] акцентовано вплив міграційної політики на розвиток продуктивних сил у воєнний період, що підводить до висновку: міграція перестає

бути «похідною» від ринку праці і стає самостійним чинником економічної трансформації. Найбільш прикладний блок досліджень фокусується на взаємозв'язку трудової міграції та внутрішнього ринку праці, зокрема, трудова міграція посилює дисбаланси попиту/пропозиції робочої сили та підштовхує до переосмислення інструментів утримання і повернення працівників [5, 32]. Статистичне моделювання додає важливий методичний аспект: доводиться потреба переходу від описової статистики до прогнозних моделей міграції, особливо для оцінки потоків до ЄС [22, 82]. Низка публікацій пропонує погляд на моделювання процесів реалізації механізмів міграційної політики, що є методологічно цінним для побудови системи показників результативності [14, 80]. Євроінтеграційний контекст окреслює сучасний стан і перспективи розвитку політики ЄС щодо трудящих-мігрантів, що дозволяє співвіднести українські потреби з європейськими підходами до захисту прав та ринкової інтеграції [15, 39, 49]. Окремі аспекти проблеми висвітлені у напрацюваннях вітчизняних дослідників О. Дегтяря [24], С. Дерев'янка [19, 20, 21], І. Драгана [29], А. Матійчика, М. Стовбана [151, 153, 153], М. Нагорняка [81], Н. Орлової [2, 86, 87]. Проте, незважаючи на увагу авторів до проблематики дослідження, нові виклики ставлять перед науковцями вимоги до пошуку інноваційних підходів до вирішення проблем державної міграційної політики у системі публічного управління.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційну роботу виконано відповідно до тематичного плану науково-дослідних робіт кафедри бізнес-адміністрування, зокрема в рамках науково-дослідної теми «Теоретико-методологічні та прикладні засади розроблення і функціонування інноваційних механізмів публічного управління та адміністрування» (номер державної реєстрації 0120U100494).

Мета та завдання дисертаційного дослідження. Мета дисертаційного дослідження полягає в розробці та обґрунтуванні теоретико-методичних засад і науково-практичних рекомендацій щодо формування та реалізації державної міграційної політики України у системі післявоєнної відбудови на основі

комплексного аналізу її теоретичного підґрунтя, світового досвіду, організаційно-економічних і соціально-демографічних процесів, а також удосконалення механізмів публічного управління міграційними процесами.

Для досягнення поставленої мети у дисертаційній роботі передбачено розв'язання таких завдань:

1. Узагальнити теоретичні підходи до трактування міграційних процесів і державної міграційної політики шляхом уточнення категоріально-понятійного апарату дослідження, та сформулювати авторське визначення сутності державної міграційної політики у системі публічного управління.

2. Обґрунтувати роль і місце державної міграційної політики у системі публічного управління, визначивши її взаємозв'язок із демографічною, соціальною, безпековою, економічною та регіональною політикою держави.

3. Розробити методичні підходи до формування державної міграційної політики, орієнтованої на збереження та відновлення людського капіталу в умовах післявоєнної відбудови.

4. Здійснити аналіз нормативно-правового забезпечення державної міграційної політики, з метою виявлення структурних прогалин та суперечностей національного законодавства, обґрунтувавши напрями його гармонізації з правом Європейського Союзу.

5. Узагальнити та типологізувати моделі реалізації міграційної політики провідних держав світу, визначити механізми імміграції та можливості їх адаптації до умов післявоєнного розвитку України.

6. Дослідити соціально-економічні наслідки міграційних процесів для розвитку України, зокрема їх вплив на людський капітал, ринок праці, демографічну структуру та регіональний розвиток у контексті післявоєнної відбудови.

7. Проаналізувати організаційні механізми реалізації державної міграційної політики, спрямованої на відновлення та збереження людського капіталу, і визначити проблеми інституційної координації у сфері управління міграційними процесами.

8. Розробити напрями вдосконалення механізмів державної міграційної політики України, зокрема інституційних, правових, економічних та комунікаційних інструментів залучення трудових ресурсів до післявоєнної відбудови.

9. Оцінити перспективи соціально-економічного розвитку України у процесі післявоєнної відбудови на основі використання сценарного прогнозування міграційних та демографічних процесів і визначити стратегічні орієнтири державної міграційної політики.

Об'єкт дисертаційного дослідження є процес формування та реалізації державної міграційної політики України як складової системи післявоєнної відбудови, соціально-економічного відновлення та демографічної стабілізації держави.

Предметом дисертаційного дослідження є державна міграційна політика в системі післявоєнної відбудови України.

Методологія та методи дослідження. Для досягнення мети та розв'язання завдань дисертаційної роботи використано сукупність загальнонаукових і спеціальних методів дослідження. Для розкриття еволюції підходів до розуміння міграційних процесів та державної міграційної політики, а також для аналізу суперечностей і тенденцій їх розвитку в умовах війни та післявоєнної відбудови використано *діалектичний метод*. *Історико-логічний та історико-генетичний методи* були використані для дослідження історичної динаміки міграцій, трансформації ролі міграційної політики у публічному управлінні, зіставлення етапів становлення міграційних режимів у світі та в Україні. З метою визначення місця та ролі державної міграційної політики у системі публічного управління, ідентифікації елементів міграційної системи, їх взаємозв'язків і функціонального навантаження в контексті післявоєнної відбудови використано *системний і структурно-функціональний підходи*. *Методи формалізації, аналізу та синтезу, індукції та дедукції* дозволили уточнити категоріально-понятійний апарату, формування авторських дефініцій, теоретичного узагальнення результатів аналізу світового досвіду та національної практики. Проведено *порівняльно-правовий та*

інституційний аналіз дослідження нормативно-правового забезпечення міграційної політики на глобальному, європейському та національному рівнях, в результаті якого виявлено прогалини і суперечності в українському законодавстві, оцінено можливості їх гармонізації з правом ЄС. *Статистичні методи* (групування, аналіз рядів динаміки, варіаційний аналіз) дозволили провести оцінку масштабів і структури внутрішньої та зовнішньої міграції, біженства, внутрішнього переміщення, а також для виявлення трендів і закономірностей впливу міграційних процесів на людський капітал, ринок праці та регіональний розвиток. Були використані *методи стратегічного аналізу*, такі як *SWOT-аналіз*, *PEST-аналіз*, *сценарний аналіз*, для діагностики зовнішнього та внутрішнього середовища реалізації державної міграційної політики, ідентифікації ключових можливостей, ризиків, сильних і слабких сторін, обґрунтування стратегічних пріоритетів у післявоєнний період. *Економіко-математичне моделювання та трендовий аналіз* дозволили провести прогнозування динаміки міграційних потоків, оцінки їх впливу на показники соціально-економічного розвитку, формування кількісних орієнтирів державної міграційної політики.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у поглибленні теоретичних засад, удосконаленні методичного інструментарію та розробці авторських підходів до формування державної міграційної політики України у системі післявоєнної відбудови, що відрізняються від наявних розробок комплексністю, орієнтацією на відновлення людського капіталу та системним поєднанням глобальних, європейських і національних вимірів регулювання міграційних процесів, зокрема:

Вперше:

- обґрунтовано *концептуальний підхід* до формування державної міграційної політики України у системі післявоєнної відбудови, який, на відміну від існуючих, передбачає перехід від переважно адміністративного регулювання міграційних процесів до *стратегічної моделі управління*, орієнтованої на збереження, повернення та залучення людського капіталу як ключового ресурсу соціально-економічного розвитку держави;

- розроблено *концептуальну модель* публічного управління міграційними процесами як інструменту реалізації стратегії післявоєнної відбудови України, що *інтегрує інституційні, економічні, правові та комунікаційні механізми* управління міграційними процесами з цілями відновлення людського капіталу та забезпечення регіонального розвитку;

- запропоновано *сценарний підхід* до прогнозування міграційної та демографічної динаміки в умовах післявоєнної трансформації, який передбачає використання альтернативних сценаріїв розвитку (*оптимістичного, базового та песимістичного*) для планування потреб ринку праці, соціальної інфраструктури та територіального відновлення.

Удосконалено:

- методичні підходи до формування державної міграційної політики, які, на відміну від існуючих, поєднують інструменти стратегічного аналізу (*SWOT, PEST, сценарний аналіз*) із оцінкою потреб відновлення людського капіталу та забезпечення післявоєнного розвитку;

- інституційний механізм публічного управління міграційними процесами, що передбачає *посилення координації між центральними органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, інститутами громадянського суспільства та міжнародними партнерами* у сфері управління міграційною політикою;

- підходи до гармонізації нормативно-правового забезпечення державної міграційної політики України, які враховують *принципи солідарної міграційної політики Європейського Союзу* та передбачають *адаптацію національного законодавства до вимог європейської інтеграції*;

- організаційно-економічні механізми залучення трудових ресурсів до процесів післявоєнної відбудови, зокрема через використання *інструментів селективної імміграції та стимулювання повернення українських мігрантів*.

Дістало подальшого розвитку:

- теоретичні засади дослідження державної міграційної політики, що полягають у *розширенні трактування її сутності як комплексної системи*

публічного управління міграційними процесами, спрямованої на забезпечення демографічної стійкості, соціально-економічного розвитку та національної безпеки;

- наукові підходи до аналізу соціально-економічних наслідків міграційних процесів, які враховують *вплив міграції* на формування людського капіталу, структуру ринку праці, демографічну динаміку та регіональний розвиток держави;

- підходи до *формування комунікаційної політики держави* щодо взаємодії з українською діаспорою та громадянами України, які перебувають за кордоном, що спрямовані на підтримку зв'язків із країною походження та стимулювання їх участі у післявоєнному відновленні України.

Практичне значення отриманих результатів. Отримані результати роботи мають важливе прикладне значення для галузі захисту інформації. Запропонований методичний підхід до побудови державної міграційної політики на основі проєкції ієрархії потреб на напрями публічного управління, що забезпечує людиноцентричну орієнтацію інструментів міграційної політики в умовах повоєнної реконструкції. Запропоновано системну модель механізмів підвищення ефективності державної міграційної політики в умовах післявоєнних викликів, яка ув'язує нормативно-правові, інституційні, фінансово-економічні, організаційні та інформаційно-аналітичні інструменти з цілями відбудови та відновлення людського капіталу. Елементи наукової новизни впроваджено в Управлінні ветеранської політики Івано-Франківської обласної адміністрації (акт №191/01-05 від 06.03.2026 р.), Делятинській селищній раді Надвірнянського району Івано-Франківської області (акт №277/02-3.09 від 09.03.2026 р.) та ГО «НаДихай» (акт №82 від 01.03.2026 р.). Окремі результати дисертаційного дослідження впроваджено в навчальний процес кафедри публічного управління та адміністрування Карпатського національного університету імені Василя Стефаника (довідка №03.04-29/04 від 25.02.2026 р.), що підтверджено відповідними актами та довідками про впровадження.

Особистий внесок здобувача. Усі наукові результати, викладені у дисертації, отримані здобувачем особисто. У спільних публікаціях, виконаних у співавторстві, викладені в них ідеї належать здобувачу. Теоретичні узагальнення, висновки та рекомендації, наведені в роботі, виконано автором особисто.

Апробація результатів дисертації. Основні положення і результати дисертаційного дослідження доповідалися та обговорювалися на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях та семінарах, зокрема: Сучасні аспекти модернізації науки: стан, проблеми, тенденції розвитку. XXVI-а Міжнародної науково-практичної конференції, 07 листопада 2022 року, м. Загреб (Хорватія), Міжнародна мультидисциплінарна наукова інтернет-конференції, (м. Тернопіль, Україна – м. Пшеворськ, Польща, 25-26 жовтня 2022р.), V Міжнародна науково-практична конференція «Публічне управління в Україні: виклики сьогодення та глобальні імперативи» (м. Хмельницький, 19 лютого 2026 року), Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова.

Публікації. Загальні положення та зміст дисертації відображено у 8 публікаціях, зокрема в 4 статтях у наукових фахових виданнях України категорії Б із публічного управління, 1 – у міжнародному виданні, трьох тезах доповідей у матеріалах міжнародних науково-практичних конференцій.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, поділених на підрозділи. Дослідження завершується висновками. Список використаних джерел містить 249 найменувань, частина яких іноземною мовою. Повний обсяг дисертації становить 263 сторінки, з яких 190 сторінок складає основний текст. Робота містить 8 рисунків, 21 таблиця, 22 формули. Дослідження доповнене додатками.

РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ РЕАЛІЗАЦІЇ МЕХАНІЗМІВ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСАМИ МІГРАЦІЇ

1.1. Визначення теоретичного підґрунтя поняття державної міграційної політики

В умовах нових глобальних викликів із розвитком системи міждержавних зв'язків та політики відкритих кордонів процеси міграції почали відігравати ключову роль у системі економічного та соціального розвитку держав. Історично склалося так, що ті країни та території, які привертали до себе увагу людей й були точками тяжіння, активно розвивалися як економічні центри. Серед основних причин формування систем тяжіння населення та систем розселення можна визначити природно-кліматичні умови, економічні (торгові) зв'язки, соціальні чинники, екологічні фактори. Зокрема, у різні історичні періоди причинами переміщення населення ставали зміни природно-кліматичних умов в ті часи, коли людина була залежна від природних факторів: наявність чистої питної води, наявність пасовищ для випасу худоби чи вирощування свійських культур, збиральництва чи рибальства, можливість зігрітися в умовах суворого холодного клімату. Кочові племена могли переміщуватися під впливом цих факторів, або звільняти території, які мали більш вигідні умови для здійснення життєдіяльності для племен, що могли забрати ці території силою. Розвиток перших цивілізаційних утворень визначив додаткові фактори впливу на системи розселення – торгівля та військові дії. Успішні та багаті міста розвивалися і притягували до себе населення з інших територій, міст, які були зруйновані військовими конфліктами або відроджувалися з певним часом. Люди мігрували з цих міст на інші території, де вони могли повноцінно здійснювати свою життєдіяльність та вести побут.

Великим міграційним викликом для розвитку цивілізації стали процеси, що отримали назву Великого переселення народів у IV-VII столітті, що були викликані вторгненням войовничих племен гунів у північні кордони Римської

імперії. Процеси переміщення населення охопили прибережжя Дунаю, починаючи із Західної України і досягнувши західної та Південної Європи. Результатом цих процесів стало падіння Великої Римської імперії. В умовах зміни клімату, відповідно нестачі вільних земель для ведення господарства, відбулося утворення на території Європи нових держав, що передбачило суттєві соціально-економічні трансформації та переміщення населення. Цю кризу в Європі можна вважати однією із перших міграційних криз [22].

Першими причинами міграційних процесів стали зміни клімату та нестача родючих земель. Навіть для сьогоденних держав такі причини залишаються у списку ключових для формування потоків міграції. Наслідками міграційних процесів стали не тільки формування нових державних утворень – германської імперії, але зміни світогляду, мислення, формування та розвиток нових релігійних течій, перерозподіл сфер впливу між племенами, які на той час заселяли Європу: гуни, германці, слов'яни та інші.

Технологічний розвиток також може сприяти процесам міграції населення. Наприклад, для Античної Греції характерним було формування нових колоній-поселень на узбережжях Середземного та Чорного морів, що пов'язано із знаннями та навиками стародавніх греків у мореплаванні. Відповідно, характерною особливістю розселення греків було освоєння нових територій та їх заселення [31].

Другим великим міграційним переселенням можна назвати добу Великих географічних відкриттів та подальшого освоєння та колонізації нових земель. Відкриття Нового світу Христофором Колумбом та процеси колонізації країн Африки та Азії у результаті Хрестових походів визначили значні потоки міграції населення: із Західної Європи для освоєння нових земель та їх подальшого заселення, із країн Африки та Латинської Америки – потоки рабів для освоєння нових земель чи обслуговування населення Західної Європи. Ці насильницькі процеси міграції стали результатами великих соціально-економічних трансформацій [4-5]:

1) руйнування стародавніх цивілізацій Латинської Америки, Африки та Азії:

- 1.1) формування колоніальної системи,
- 1.2) розвиток рабовласницького ладу,
- 1.3) збагачення одних країн (Західної Європи) за рахунок ресурсів інших країн колоній),
- 1.4) поширення західноєвропейської культури, мови, релігії, архітектури, побуту, традицій,
- 1.5) формування нових соціальних систем,
- 1.6) перерозподіл сфер геополітичного впливу,
- 1.7) формування нових систем державотворення із передачею управлінських повноважень від місцевого населення до колоніальної влади.

Міграція у цей час мала, в першу чергу, примусовий характер, що було пов'язано із бурхливим розвитком работоргівлі. Другою причиною міграції була організація торгівлі – формування нових торгових шляхів, які дозволяли вивозити ресурси із країн Азії, Африки та Латинської Америки до країн Західної Європи. Ці процеси відбувалися як через торговельні відносини, так і шляхом воєнно-патріотичного впливу [61].

Проте, важливо зазначити, що доцільно розглянути ще один фактор впливу на міграційні процеси – розвиток свободи і демократії. Якщо подивитися на сучасну карту розвитку держав світу, то буде зрозуміло, що найрозвиненішими країнами є ті, які у період колоніального розвитку змогли, по-перше, забезпечити формування та активне впровадження технологій, тобто забезпечити технологічний розвиток. По-друге, забезпечити розвиток плюралізму у системах державного управління та соціально-економічного забезпечення. Країни, які першими перейшли до демократичних систем управління, як, наприклад Англія, Франція, США (хоча ця країна була сформована шляхом формування колоній) змогли сформувати потужні демократичні управлінські системи державотворення, що привертають до себе увагу населення. Це дозволило таким країнам стати центрами тяжіння. Країни ж, які не гальмували розвиток прав та свобод людини, незважаючи на їх більш вигідні стартові позиції у період колоніальної доби (наприклад, Іспанія і Португалія) не змогли втримати темпів

розвитку та втратили геополітичні потужності. Авторитарні режими та обмеження не сприяють розвитку суспільних інтересів, відповідно гальмують процеси впровадження інновацій та технологічного розвитку. Отже, розвиток свободи та демократії також є фактором впливу на процеси міграції.

Процеси колонізації, які були започатковані середньовічними Іспанією та Португалією, проходили в умовах великого впливу католицької церкви та інквізиції. Інквізиція переслідувала людей, які намагалися рухати науково-технічний прогрес, що суперечило переконанням церкви та могло підірвати її владу та авторитет. Вплив католицької церкви у світі був і залишається дуже великим. Отже, можна визначити як фактор впливу на процеси міграції релігійний чинник. Відгалуження від католицької церкви напрямку протестантизму та його поширення в країнах Європи спричинили хвилю переселення протестантів, із районів гоніння на них, до районів формування протестантських осередків. Аналогічні тенденції спостерігалися, наприклад у православній Візантії із приходом у країну турків-сельджуків та арабів, витісненням християнської віри та гоніннями на християн, які були змушені переселятися. Утиски та гоніння за релігійними переконаннями у Вірменії, із приходом турків [6].

Потужним міграційний викликом для Європи та світу стали Перша та Друга світові війни. Перша світова війна проходила на території багатьох країн світу, але, в першу чергу, зачепила Європейський континент. Міграційні потоки були сформовані потоками біженців, які тікали від військових дій та епіцентрів інфекційного захворювання – грипу Іспанки, який забрав по різних оцінках від 17,4 до 100 млн. життів. Отже, військові конфлікти та епідеміологічні захворювання (Іспанка, Чума, Тиф) ставали причинами переміщення населення із місць постійного перебування [7].

Після Першої світової війни, яка закінчилася підписанням сепаратного миру та поразкою Німеччини, відчуженням району Судетів, відбулися переміщення населення відповідно до національних ознак. Формування після Першої світової війни тоталітарних режимів на територіях низки країн Європи викликали

переміщення населення, яке зазнавало утисків у цих країнах, наприклад, за національною чи соціальною ознаками (євреї у Нацистському Рейху та Радянському Союзі, татари та інші національні меншини у Радянському Союзі), представники еліт царської росії (у Радянському Союзі), комуністи (у Нацистському Рейху), а також політичні біженці, які були змушені покидати тоталітарні країни через непогодження із діями влади та загрозу життю та здоров'ю. Отже, процеси міграції мають тісний взаємозв'язок із політичними режимами та політикою держави у напрямку того чи іншого соціального класу населення [92].

Криза міграції Другої світової війни стала однією із найпотужніших за всю історію людства. Вона була пов'язана як із безпосередньо бойовими діями, які проходили на певній місцевості, так і з геноцидом за національною ознакою. Зворотна міграція після завершення Другої світової війни відбулася як під впливом соціально-економічних факторів, так і під впливом тоталітарних обмежень та загроз.

Із розпадом Радянського Союзу та руйнуванням залізної завіси великі потоки мігрантів відправилися до США, Канади, Ізраїлю та країн Західної Європи. Серед мігрантів були, як правило, представники працездатного населення із високим рівнем інтелектуального розвитку, рівнем освіти та підприємницької активності. Такі процеси отримали назву «відтік мізків» та мали масовий характер у 1990-х роках [10].

Вплив описаних вище факторів у ретроспективному представленні дозволяє визначити, що міграційні процеси сформували наступні системи соціально-економічного та державного розвитку [111-112]:

- держави, що є постачальниками сировини – найбільш бідні держави світу, економіка яких базується на експорті необроблених природних ресурсів, мають низький рівень соціально-економічного розвитку та низьку привабливість для проживання населення, відповідно населення мігрує з цих країн;
- держави, які мають виробничі потужності для низько прибуткових галузей, мають слаборозвинені соціально-економічні системи та не мають

суттєвої привабливості для мігрантів,

- держави, які мають виробничі потужності із високою доданою вартістю, мають високий рівень соціально-економічного розвитку та привабливість для мігрантів,

- держави-експортери технологій – це найбільш багаті та розвинені країни світу, основою економік яких є технологічні інновації, що дозволяє їм формувати високі соціально-економічні пріоритети, інтелектуальний потенціал, геополітичні впливи. Ці держави є найбільш привабливими для міграції, проте обмежують можливості до перебування в країні для забезпечення високого інтелектуального капіталу.

Від сукупності соціально-економічних чинників впливу на рівень життя населення, формування сприятливих умов для здійснення життєдіяльності, рівня свободи та демократії як у бізнес-процесах, так і на рівні особистості, залежить привабливість країни для міграції, та якість міграційних потоків: їх рівень освіти, навиків, кваліфікації, відповідно можливості до подальшого працевлаштування та формування спільних цінностей із населенням, яке є корінним [16].

Відповідно, у роботі було визначено чотири типи держав та охарактеризовано їх міграційні процеси – рис. 1.1.

Рис. 1.1. - Особливості формування міграційних потоків різних соціально-економічних систем світу*

*Джерело: розроблено автором на основі аналізу джерел [17, 25, 27, 33].

Проведення ретроспективного аналізу процесів міграції у різні історичні періоди дозволило визначити систему причинно-наслідкових зв'язків міграційних процесів, яка представлена на рис. 1.2.

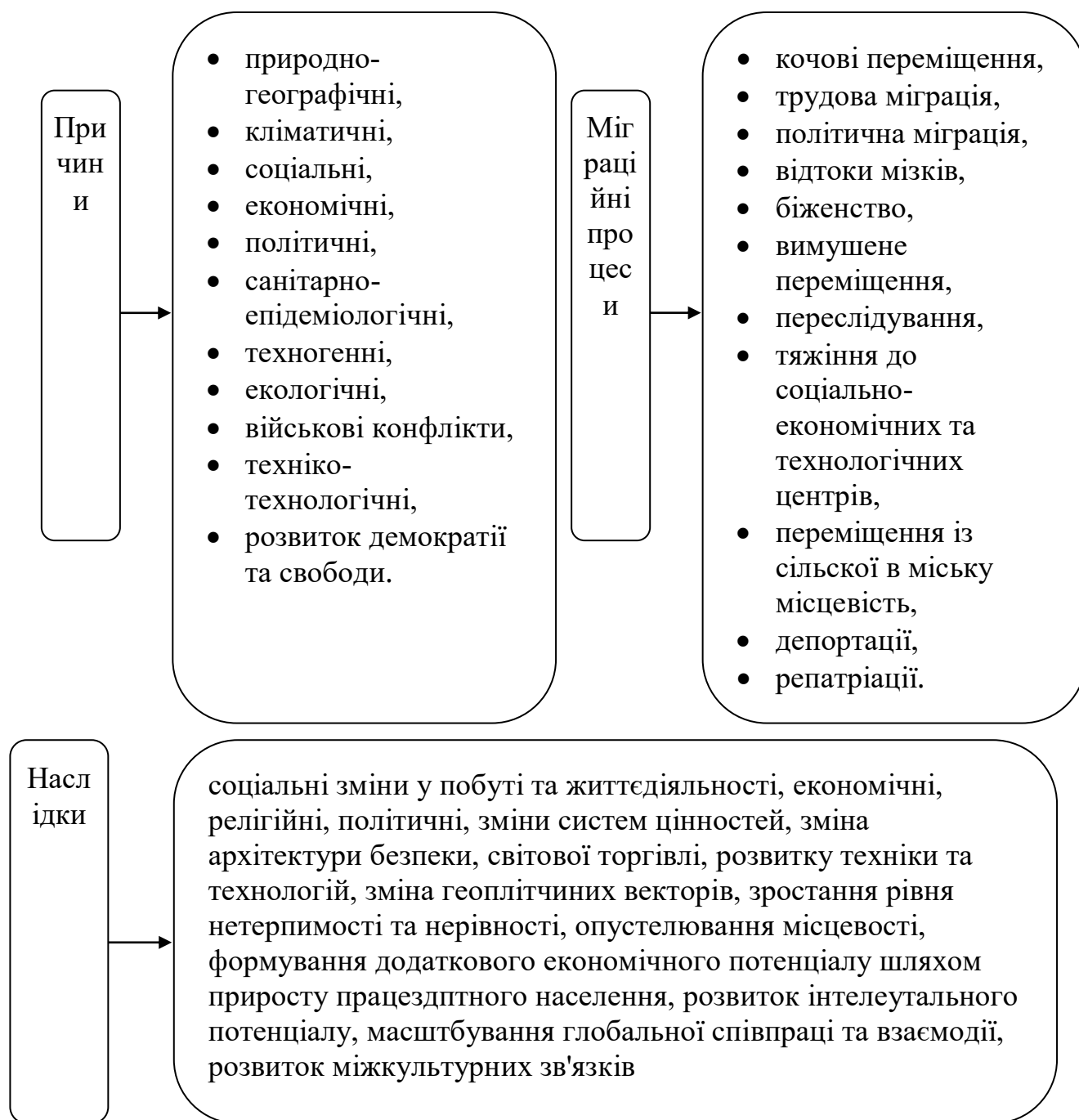

Рис. 1.2. Система причинно-наслідкових зв'язків міграційних процесів*

*Джерело: розроблено автором на основі аналізу джерел [26, 29, 41, 50]

Аналізуючи систему причинно-наслідкових зв'язків розвитку процесів міграції, було визначено підоснови міграційних процесів, причини їх виникнення та вплив на суспільний розвиток. Враховуючи проаналізовані впливи доцільно звернутися до теоретичного визначення поняття міграції.

Поняття «міграція» має визначення у нормативних документах країн ЄС та провідних країн світу. Зокрема, у системі європейського законодавства поняття міграція визначається як «процес переміщення осіб із однієї країни в іншу у рамках міжнародно визнаних кордонів із різних причин» [63]. Доцільно зазначити, що Європейський комітет з питань міграції визначає як мігрантів і тих осіб, які емігрують, і тих, які іммігрують, тобто європейське законодавство враховує всі переміщення населення, включаючи повернення населення на постійне місце проживання.

Міжнародна організація з міграції визначає поняття міграції як процес переміщення населення, що має виключно добровільний характер, тобто стосується підвищення соціального та економічного рівня життя, отримання благ, цінностей тощо. Міжнародною організацією з міграції не враховуються вимушені переміщення, тобто ті, які стосуються політичних переслідувань, вимішеного переміщення населення, біженства, депортацій тощо [65].

Отже, визначення міжнародного та європейського законодавства мають дуже важливу відмінність у тому як розглядається вимушене переміщення населення під впливом зовнішніх чинників. Звідси, варто виділити дві групи міграційних причин: фактори тяжіння населення та зовнішні сторонні впливи негативного характеру.

Серед факторів тяжіння можна визначити фактори соціального забезпечення;

- 1) рівень життя населення,
- 2) рівень доходів,
- 3) рівень комфорту та задоволення потреб,
- 4) рівень безпеки,

5) рівень толерантності та свободи в суспільстві.

Серед причин вимушеної міграції, які є особливо актуальними на сьогоднішній день, можна визначити наступні [32]:

- повномасштабна військова агресія росії в Україні, що викликала найбільшу з часів Другої світової війни кризу міграції в Європі із понад 8 мільйонами біженців;

- військові та громадянські конфлікти на близькому Сході та країнах Африки,

- голод,

- міжнародний тероризм,

- міжнародна організована злочинність,

- наявність тоталітарних режимів і закритих країн,

- політичні переслідування,

- релігійні переслідування,

- переслідування за іншими рисами людей,

- депортації.

Аналізуючи причини вимушеної міграції можна зрозуміти, що першопричиною їх є вирішення прав людини та громадянина. Це може бути право на життя, здоров'я, захист, соціальне забезпечення, надання медичних послуг, освіту, гендерну рівність, економічні та інші права, які є основою побудови демократичних суспільств, що є центрами тяжіння населення в сучасних умовах.

Аналізуючи процеси міграції доцільно виділити актуальне питання військових дій, що впливають на переміщення населення, та розглянути зворотнє поняття «система післявоєнної відбудови».

У сучасних умовах трансформації соціально-економічних систем, спричинених наслідками військових дій, формування цілісної системи післявоєнної відбудови набуває стратегічного значення. Така система розглядається як багаторівнева інституційно організована сукупність механізмів, інструментів і суб'єктів, спрямованих на відновлення економічного потенціалу,

соціальної інфраструктури та забезпечення сталого розвитку територій.

Враховуючи положення міжнародних нормативно-правових актів (зокрема принципи OECD, Європейської комісії, підходи Світового банку) та національного законодавства України, доцільним є систематизація теоретичних підходів до визначення сутності даного поняття.

З метою узагальнення наукових підходів та формування авторського бачення сутності системи післявоєнної відбудови доцільно представити дефініційний аналіз відповідних категорій (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Аналіз дефініцій «система післявоєнної відбудови»

Автор / Джерело	Визначення
Світовий банк	Система відновлення як комплекс заходів економічної, соціальної та інфраструктурної реконструкції.
OECD	Інституційно скоординований процес відновлення державності, економіки та соціального капіталу.
Європейська комісія	Механізм відбудови, що базується на принципах сталого розвитку, інклюзивності та прозорості.
Українські дослідники	Сукупність управлінських, фінансових та організаційних інструментів відновлення територій.

Джерело: зведено автором

Отже, система післявоєнної відбудови – це інтегрована багаторівнева система публічного управління, що поєднує інституційні, фінансові, організаційні та інноваційні механізми відновлення соціально-економічних систем, забезпечуючи їх стійкість, конкурентоспроможність та адаптивність в умовах посткризового розвитку.

Важливо зрозуміти, чи доцільно визначати серед категорій мігрантів біженців. На думку Управління Верховного Комісара Організації Об'єднаних Націй у справах біженців, біженці є окремою категорією населення, яка потребує тимчасового притулку [34]. Але ситуація у світі показує, що більшість мігрантів

не повертаються у країни, де ідуть військові чи громадянські конфлікти, адже рівень їх соціального, економічного та демократичного розвитку є значно нижчим ніж в тих країнах, які обирають біженці.

Намагаючи доєднатися до суспільства із більш високим рівнем економічного розвитку та свободи, біженці осідають у країнах, що їх приймають, впливаючи на демографічну, соціальну, економічну, суспільно-політичну політику як в країні, до якої вони виїхали, так і у рідній країні, скорочуючи її можливості до подальшого розвитку.

Аналізуючи наукову періодику було визначено групи підходів до теоретичного окреслення поняття «міграція». Зокрема, міграцією називається сукупність соціально-економічних та нормативно-правових процесів, що характеризують переміщення населення із постійних місць проживання на інші території [34]. Визначення уточнює, що тимчасові переміщення, наприклад, з туристичною, діловою, освітньою метою, проходження стажувань тощо не є процесами міграції. Зокрема, І.З. Танчин у своєму дослідженні чітко визначає, що міграція є процесом переміщення різних соціальних груп населення виключно на постійній основі (зі зміною місця проживання). Мається на увазі будь-який перетин адміністративних кордонів (держав, регіонів, міст та сіл і селищ) [91].

На визначенні специфіки міграційних процесів між містами та селищною і сільською територіями базується теоретична концепція А. Мабогундже під назвою «General System Theory», де міграція розглядається як комплекс елементів та їх атрибутів, що впливають на процеси трансформації системи. Такий підхід визначає як окремі елементи міграції як системи, так і взаємодію цих елементів, що дозволяє забезпечити комплексний підхід до аналізу їх впливів. Теорія дозволяє визначити властивості міграційної системи та оцінити вплив на неї зовнішніх чинників, що доцільно представити у вигляді наступної схеми – рис. 1.3.

Рис. 1.3. Система міграційних процесів*

* Джерело: розроблено автором на основі аналізу теорії «General System Theory» [36]

Представники системного підходу до визначення процесів міграції визначають необхідність врахування усього комплексу змінних факторів, що впливають на процеси міграції (тобто її причини) та визначення наслідків процесів міграції, що є важливим елементом впливу на формування глобальних

соціально-економічних процесів. Представники системного підходу вважали, що охарактеризувати процеси міграції доцільно за наступними чинниками: загальні властивості систем, специфічні характеристики, чинники впливу (причини), результати (наслідки). Зокрема, причинно-наслідкові зв'язки автор аналізованої теорії А. Мабогундже визначив як push-pull систему [37]. Такий підхід дозволяє сформувати складну мультифункціональну саомодифіковану систему. Така система має бути циклічною, адже процеси міграції постійно трансформуються під впливом тих чи інших зовнішніх чи внутрішніх факторів. Отже, аналіз, оцінка, впровадження коригуючих впливів є процесом перманентним, що дозволяє забезпечувати якісно нові стани управлінської системи.

Схематично концептуальні засади системного підходу до визначення поняття «міграція» можна представити наступним чином – рис. 1.4

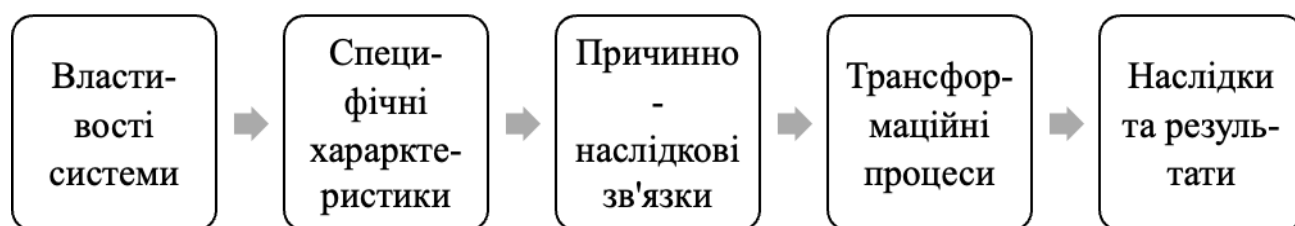

Рис. 1.4. Концептуальні засади системного підходу до визначення поняття «міграція». Сукупність процесів*

** Джерело: розроблено автором на основі аналізу [38, 40]*

У 50-х роках XX століття науковцем Т. Парсонзом було висунуто «Теорію суспільства як соціальної системи». Ця теорія торкалася різних аспектів соціального та суспільного розвитку, впливу соціальних процесів на суспільні трансформації. Процеси міграції, як зазначалося вище, є процесом суспільної трансформації, однією із найбільш вагомих причин якої є соціальні чинники. Отже, Теорія суспільства як соціальної системи визначає міграційні процеси як один із елементів суспільних змін. Т. Парсонз також був представником системного підходу у вивченні процесів міграції, зокрема, визначав впливи різних

соціальних чинників на виїзні процеси, що були характерними для країн Африки у середині-другій половині XX століття [41]. Зокрема, серед основних причин, які змушували населення мігрувати були: голод, низький рівень життя, низький рівень оплати праці, низький рівень охорони здоров'я, військові конфлікти та громадянські конфлікти.

У 1970-х роках І. Валерстайном було засновано концептуальні підходи до вивчення міграційних процесів на рівні міждержавних зв'язків [42].

У 80-роках XX століття, коли із відкриттям кордонів та політикою глобалізації всіх суспільно-політичних та соціально-економічних процесів, проблеми міграції почали набувати актуальності та високої практичної значущості, спостерігається велика увага науковців до питання науково-практичного обґрунтування причинно-наслідкових зв'язків міграційних процесів. До авторів, які почали розглядати міграцію як глобальну проблему можна віднести таких науковців, як Л. Лукассена, Р. Бетфорда, М. Бойд, Ф. Арнольда та Дж. Фоусетта [43, 57, 62]. В цей час серед причин міграційних процесів почали розглядати специфічні характеристики міжнародної торгівлі, економічні аспекти, наприклад, розвиток транснаціональних корпорацій, формування умов транснаціональної торгівлі тощо.

Також, у роботах науковців було визначено різні типи міграції [11]:

- трансатлантична;
- транскордонна,
- у рамках однієї території,
- у рамках одного регіону,
- сільська місцевість-місто,
- маятникова,
- сезонна,
- епізодична.

Трансатлантична міграція включає переміщення людей через Атлантичний океан, найчастіше між Європою та Північною або Південною Америкою. Трансатлантична міграція має історичне значення, особливо у контексті

європейської колонізації Америки, торгівлі рабами та пізніших хвиль еміграції з Європи до Америки в пошуках кращих економічних можливостей.

Транскордонна міграція відбувається через міжнародні кордони і включає переміщення людей з однієї країни в іншу. Вона може бути як легальною (на основі віз, дозволів на роботу тощо), так і нелегальною. Транскордонна міграція зазвичай пов'язана з пошуком роботи, уникненням конфліктів або переслідувань, а також об'єднанням сімей.

Міграція у рамках однієї території включає переміщення людей у межах одного національного територіального утворення, наприклад, між різними областями чи штатами однієї країни. Така міграція часто пов'язана з внутрішньою трудовою міграцією, зміною місця проживання через соціально-економічні причини.

Міграція у рамках одного регіону включає переміщення людей у межах одного регіону, наприклад, Європейського Союзу, Південно-Східної Азії чи Латинської Америки. У таких випадках країни, що входять до регіону, часто мають угоди про вільний рух робочої сили, що полегшує міграційні процеси.

Міграція з сільської місцевості до міста є переміщенням населення з сільських районів до міських центрів, явище часто пов'язане з урбанізацією та пошуком кращих економічних можливостей, доступу до освіти та медичних послуг.

Маятникова міграція включає регулярні переміщення людей між місцем проживання і місцем роботи або навчання. Найчастіше це стосується щоденних поїздок з передмість до міст. Такий тип міграції характерний для великих міських агломерацій.

Сезонна міграція характеризується тимчасовим переміщенням людей на певний період року, зазвичай для виконання сезонних робіт, таких як сільськогосподарські роботи, туризм або будівництво. Після завершення сезону мігранти зазвичай повертаються до своїх постійних місць проживання.

Епізодична міграція включає нерегулярні, не постійні переміщення людей, які можуть бути спричинені різними обставинами, такими як короткострокові

робочі контракти, освітні програми, медичне лікування або участь у певних подіях. Цей тип міграції не має сталого характеру і зазвичай обмежений часом.

Зазначимо, що вище представлена класифікація видів міграції, які стали напрямками наукових досліджень, актуальних з 1980-1990-х років XX століття.

У XXI столітті до причин розвитку процесів міграції варто додати високі технологічні трансформації (цифрові процеси), формування умов для розвитку людини як індивіда, свободу людину та відсутність обмежень для самореалізації.

Аналізуючи підходи до визначення та формування специфіки міграційних процесів, доцільно звернутися до проведення класифікацій видів міграції, що представлені схематично на рис. 1.5

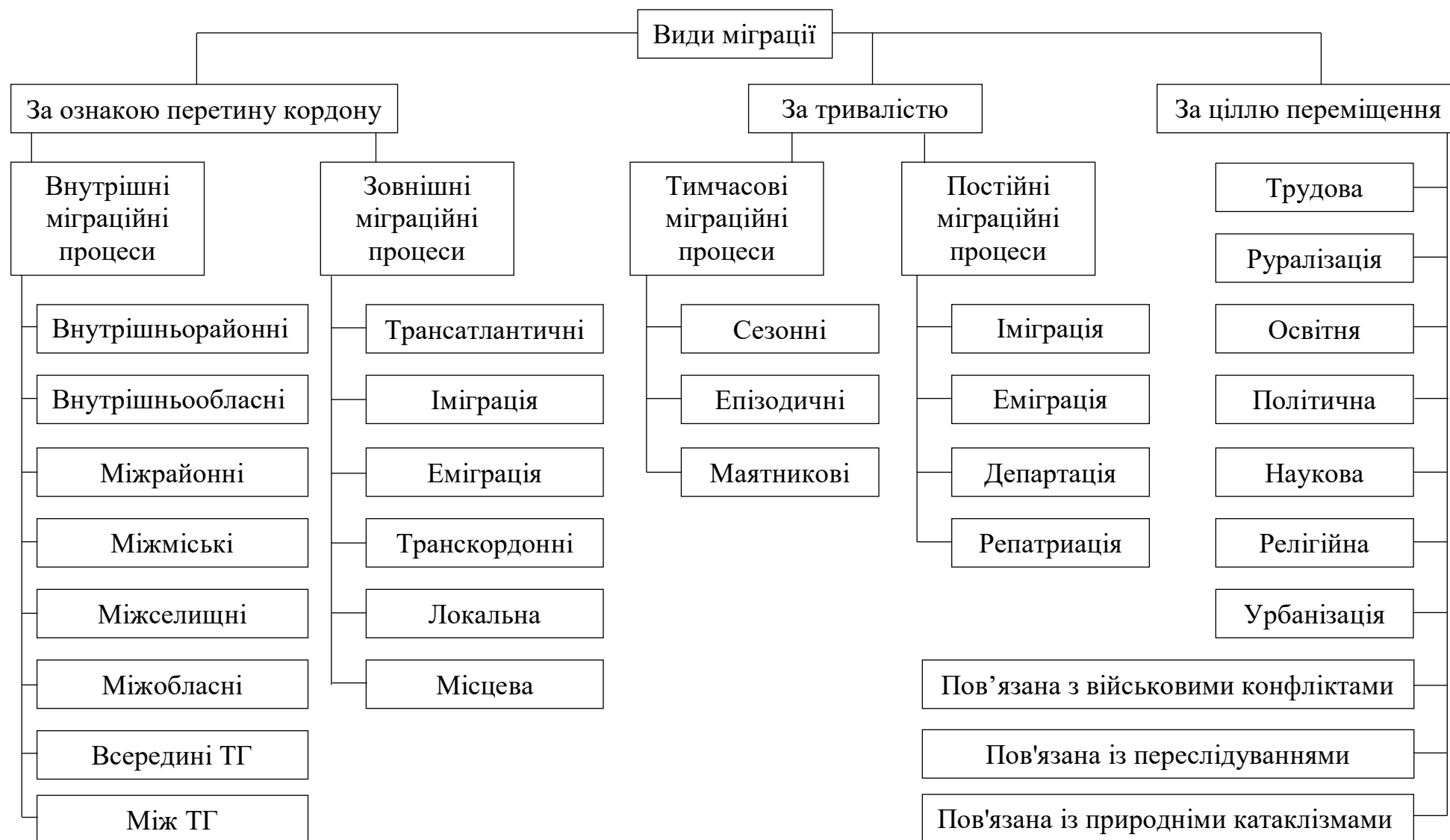

Рис. 1.5. – Класифікація видів міграції

Джерело: розроблено автором на основі аналізу [12, 18, 67-68]

Продовжуючи дослідження доцільно акумулювати теоретичні підходи до визначення поняття «міграції» надані різними авторами – табл. 1.2

Таблиця 1.2

Теоретичні підходи до визначення поняття «міграція»

Назва підходу	Описання	Переваги визначення	Недоліки
Економічний підхід	Розглядає міграцію як процес переміщення робочої сили у пошуках кращих економічних можливостей.	Зосередження на економічних стимулах дозволяє краще зрозуміти мотивацію мігрантів.	Ігнорування соціальних та культурних факторів.
Соціологічний підхід	Аналізує міграцію з точки зору соціальних відносин та інтеграції мігрантів у нові суспільства.	Поглиблене розуміння соціальних наслідків та інтеграційних процесів.	Недостатня увага до економічних аспектів міграції.
Політичний підхід	Розглядає міграцію як політичний феномен, що впливає на державну політику та міжнародні відносини.	Врахування політичних факторів та впливу політики на міграційні процеси.	Можливе перебільшення ролі державної політики та ігнорування індивідуальних мотивів мігрантів.
Культурологічний підхід	Фокусується на культурних аспектах міграції, включаючи адаптацію та збереження культурної ідентичності.	Глибоке розуміння культурних аспектів і викликів інтеграції.	Може не враховувати економічні та політичні аспекти міграції.

Закінчення табл.1.2			
Демографічний підхід	Описує міграцію як демографічний процес, що впливає на структуру та динаміку населення.	Важливість для планування соціальної політики та розуміння демографічних змін.	Обмежене розуміння соціальних та економічних мотивів міграції.
Психологічний підхід	Аналізує міграцію з точки зору психологічних факторів, включаючи мотивацію та адаптацію мігрантів.	Поглиблене розуміння індивідуальних переживань та адаптаційних стратегій мігрантів.	Ігнорування соціально-економічних умов, що впливають на міграційні рішення.

Джерело: розроблено автором на основі аналізу джерел [69, 72, 77]

На основі аналізу різних теоретичних підходів можна сформулювати авторське визначення поняття «міграція», яке б охоплювало основні аспекти цього явища. Міграція – це багатогранний соціально-економічний і культурний процес переміщення людей з однієї географічної місцевості до іншої, викликаний поєднанням економічних, соціальних, політичних, культурних, демографічних і психологічних факторів, що включає як внутрішні, так і міжнародні переміщення, тимчасові та постійні зміни місця проживання, а також різноманітні форми адаптації та інтеграції в нових соціальних середовищах. Аналізуючи види міграції можна зробити висновки, що основними характеристиками для поділу процесів міграції можуть бути: цілі, тривалість, географічні ознаки, ознаки перетину кордону, добровільність чи примусовість. Аналізуючи ці характеристики можна зробити висновки щодо впливів процесів міграції на суспільно-політичні та соціально-економічні процеси в системі державотворення, що стане концептуальною основою формування гіпотез подальшого дослідження. Отже, у

результаті проведеного дослідження було визначено, що процеси міграції мають важливе практичне значення. В умовах глобальних викликів міграційна політика відіграє важливу роль у системі державотворення, оскільки соціально-економічні та суспільно-політичні причини є основою формування міграційних потоків, а наслідками міграційних трансформацій стають результати соціально-економічного та суспільно-політичного розвитку та передумови до їх якісних перетворень. У дослідженні було обґрунтовано системний підхід до визначення поняття міграційної політики шляхом визначення факторів впливу на її формування та реалізацію, а також сукупність причинно-наслідкових зв'язків процесів міграції на соціально-економічне забезпечення. Отже, у дослідженні прийнято вважати за доцільне використовувати наступне визначення поняття міграція - процес переміщення осіб у рамках перетину адміністративно-територіальних кордонів із різних причин та на різну тривалість перебування. Доцільно зазначити, що у роботі процеси міграції будуть розглядатися як на добровільній основі, так і враховуючи вимушені переміщення, що має особливу актуальність в Україні.

1.2. Роль та місце державної міграційної політики у системі публічного управління

Розвиток процесів державотворення передбачає реалізацію функцій управління, що стосується процесів соціально-економічного розвитку держави та забезпечення потреб населення. Міграційна політика посідає одне із ключових місць у системі державотворення, оскільки процеси виїзду населення за кордон визначають зменшення потенціалу економіки до зростання та зниження рівня соціального забезпечення населення, а зростання кількості населення призводить до зростання економічного потенціалу, проте може свідчити про зростання навантаження на соціальну систему. Отже, формування умов збалансованого управління міграційними процесами є основою ефективної реалізації функцій публічного управління.

Для визначення специфіки реалізації публічного управління у сфері міграційної політики доцільно проаналізувати властивості формування та реалізації функцій публічного управління взагалі, та специфічні характеристики публічного управління саме для реалізації міграційної політики.

Публічне управління можна визначити як сукупність функцій управління, що реалізуються на державному рівні та спрямовані на забезпечення реалізації потреб населення. Серед класичних функцій управління виділяють планування, організацію, мотивацію та контроль. Розробляючи проекцію класичних функцій управління на процеси публічного рівня доцільно визначити, що процеси планування діяльності мають починатися із відбору релевантної інформації, її оцінки та аналізу [47]. Такі процеси дають інформаційно-аналітичну підтримку прийняття управлінських рішень, отже забезпечують їх результативність та ефективність. Безпосередньо планування полягає у визначенні цілей як стратегічного, так і операційного характеру, та, подальший пошук шляхів їх реалізації – завдань та дій, які мають бути виконані для досягнення поставлених цілей у визначені строки та із відповідно визначеними повноваженнями осіб, що мають відповідні повноваження та на яких покладені певні обов'язки [48-49].

Реалізація планів передбачає процеси організації, до яких можна віднести пошук та визначення механізмів застосування необхідних ресурсів, визначення техніко-технологічних можливостей для вирішення поставлених завдань, безпосередньо виконання завдань та їх підтримка.

Ступінь реалізації, тобто відповідність фактичних показників та планових, ступінь реалізації організаційного забезпечення процесів планування, визначається функцією контролю. Функція контролю також дозволяє забезпечувати аналітику результативності виконання поставлених планів, що може бути використане для постановки нових цілей та завдань, отже забезпечення циклічності процесів публічного управління [50].

Окремо доцільно визначити функцію мотивації як класичну функцію управління. В класичному управлінні функція мотивації стосується управління персоналу, в першу чергу, створення умов для підвищення працездатності,

цікавості у корпоративному просуванні, розвитку бізнесу тощо [51]. Для публічного управління функцію мотивації доцільно розглядати більш широко – як створення з боку держави можливостей для реалізації населенням соціальних, економічних, суспільних та інших потреб, тобто створення умов через формування системи нормативно-правового забезпечення, формування цільових програм підтримки, лібералізація процесів регулювання різних аспектів державотворення [52].

Публічне управління доцільно визначити як реалізацію суспільних запитів. Отже, реалізація функцій планування, організації, мотивації та контролю має відноситися саме до суспільних запитів, що є основною специфікою публічного управління. Доцільно визначити наступну специфіку реалізації функцій управління в системі публічного управління, до яких можна віднести [53, 55, 56]:

- високий рівень соціальної відповідальності;
- суспільна значущість,
- багатоаспектність впливів чинників на процеси управління,
- велика кількість стейкхолдерів, задіяних у процесах прийняття та реалізації рішень у системі публічного управління,
- сукупність причинно-наслідкових зв'язків, що визначають процеси управління на публічному рівні,
- специфічна система фінансування реалізації завдань публічного управління,
- специфічна організаційно-ієрархічна система управління процесами.

Така специфіка визначає особливості управління у публічній сфері. Ця специфіка впливає на формування процесів публічного управління і в сфері міграційної політики.

Міграційна політика у широкому розумінні – це цілеспрямована політика держави, яка спрямована на регулювання процесів переміщення населення у рамках міграційних процесів шляхом реалізації державних функцій та заходів для досягнення соціально-економічних результатів [57].

Міграційну політику доцільно розглядати як елемент комплексу

демографічної, економічної, соціальної політики, інтелектуального та трудового потенціалу держави. Міграційна політика базується на процесах вивчення соціально-економічних та суспільно-політичних особливостей розвитку держави, які впливають на процеси переміщення населення як всередині держави, так і з-за кордону [58]. Другим елементом вивчення реалізації державної політики є наслідки міграційних процесів для економіки та суспільства [59]. При цьому, міграційні процеси доцільно вивчати не лише як процеси, що впливають на державу чи державну політику у певній сфері, міграції. Потрібно розглядати також як процеси, що відбуваються у житті кожної окремої людини як індивіда, адже рішення про міграцію приймається самостійно людиною, хоча і під впливом соціально-економічних чинників, але носять також психологічний характер. Така практика підходів до визначення причинно-наслідкових зв'язків міграції є нетиповою для науково-дослідницьких робіт та є основою формування гіпотез, які будуть пропонуватися у дослідженні [60].

Систематизувати підходи до пошуку місця міграційної політики у системі публічного управління можна шляхом реалізації комплексного підходу до розуміння такого явища як міграція [61]. Міграційні процеси здійснюють вплив на соціально-економічні та суспільно-політичні явища, як при виїзді та і при в'їзді населення. Доцільно окремо розглянути комплексні впливи у бідних державах та розвинених державах.

Міграційні процеси у бідних країнах характеризуються виїздом населення за кордон. Найбільша міграція населення спостерігається серед населення репродуктивного віку, що суттєво впливає на демографічні процеси. Для найбідніших країн світу із високим рівнем народжуваності (країни Африки, Азії, Латинської Америки) демографічні проблеми не є вирішальними [62-63]. Проте, варто зазначити, що мігрантами в таких країнах є, як правило, працездатне населення, яке має певний фах, в першу чергу робочий. Для країн, які не мають високих показників народжуваності, проблеми демографічного характеру, що стосуються природного відтворення населення, мають велику актуальність. Демографічні проблеми, пов'язані із процесами міграції, визначають негативні

явища для країн, звідки мігрує населення, у стратегічній перспективі. Міграція працездатного населення визначає економічні проблеми [64]. Зокрема, процеси міграції, що в першу чергу, стосуються працездатного населення, визначають зменшення кількості робочої сили та мають прямо пропорційний вплив на зростання валового внутрішнього продукту як основного показника економічної результативності держави. Виїзд працездатного населення із паралельним збереженням кількості населення соціальних категорій (дітей та осіб пенсійного віку) визначає зростання показників соціального навантаження, що є основними статтями витрат державного бюджету [93, 240]. При цьому доходи державного бюджету в умовах міграції працездатного населення знижуються. Відповідно, є два виходи для уникнення дефіциту бюджету: зниження рівня соціального забезпечення або зниження рівня фінансування статей державного бюджету, що пов'язані із розвитком держави. Зниження рівня соціального забезпечення та процесів розвитку масштабують проблеми, що викликають чинники міграції, отже, породжують нові хвилі міграції та масштабують їх, що можна визначити як циклічний негативний процес [23, 239].

Міграційні процеси можуть негативно впливати на політичні процеси. Наприклад, історичними є потоки міграції із держав, до влади в яких приходили авторитарні чи тоталітарні режими – Третій Рейх, СРСР, Північна Корея, Камбоджа [8]. Із початком повномасштабного військового вторгнення російської федерації в Україну та оголошенням мобілізації в росії, понад мільйон осіб працездатного віку (в першу чергу, працівники креативних індустрій, високотехнологічних галузей та підприємців) виїхало за межі країни [238]. Це є негативним демографічним, соціальним та економічним чинником. Проте, в першу чергу, такі міграційні процеси спрямовані на зниження рівня невдоволення населення політикою влади в державі та подавлення громадської активності та супротиву тоталітарному режиму. Такі міграційні процеси ускладнюють політичні процеси та сприяють зменшенню рівня свободи, плюралізму та вияву власної думки на протидію авторитаризму.

Міграційні процеси розвинених держав пов'язані, в першу чергу, із в'їзною

міграцією. Доцільно розділити процеси міграції на дві групи: в'їзд працездатного висококваліфікованого населення, в'їзд працездатного низькокваліфікованого населення. Трудова міграція спрямована на заповнення, в першу чергу, вакансій із низькою кваліфікацією. У розвинених країнах корінне населення, яке має високий рівень освіти, не погоджується на низькооплачувану малокваліфіковану роботу [237]. Отже, обслуговування процесів економічного забезпечення має важливе значення, адже відсутність низькокваліфікованих працівників та робочих можуть гальмувати процеси економічного розвитку. Переміщення населення із високою кваліфікацією називається «відтоком мізків». Для країн, що розвиваються це є великою проблемою, що не дозволяє розвивати техніко-технологічний та інтелектуальний потенціал держави, тобто гальмує розвиток. Для розвинених країн така міграція додає можливості розвитку інтелектуального потенціалу. Проблемою розвинених країн є велика кількість мігрантів, які мають іншу національність: традиції, віросповідання, менталітет, побутові звички, культуру тощо [236]. Зростаюча доля мігрантів у структурі населення розвинених країн призводить до суспільних та політичних проблем, що пов'язані із неприйняттям мігрантами місцевих звичаїв та традицій, порушення законодавства, формування анклавів територіальних та суспільних, що змінюють історичні передумови існування певних країн [235]. Такі виклики можуть стати великою проблемою для формування державної політики у різних сферах.

Провівши аналіз ролі міграційної політики у розвитку держави акумульовано сукупності впливів на процеси державотворення та реалізації функцій публічного управління – рис. 1.6.

Рис. 1.6. - Напрями проблем публічного управління, пов'язані із міграційними процесами*

*Джерело: [13, 94, 234]

Місце міграційних процесів у публічному управлінні визначає системність та комплексність підходу до управління міграційною політикою.

Доцільно визначити, що міграційна політика як системна категорія, може бути визначена як систематизована сукупність нормативно-правових, фінансово-економічних, адміністративно-організаційних та суспільно-політичних заходів публічного управління у рамках співпраці з приватним і громадським секторами, спрямованих на реалізацію регуляторної політики реалізації соціально-економічних пріоритетів державного розвитку [233].

Відповідно до Закону України «Про основні засади державної міграційної політики України»: «державна міграційна політика України – сукупність заходів, що здійснюються державою щодо регулювання міграційних процесів з метою захисту національних інтересів, безпеки та територіальної цілісності, забезпечення належного соціально-економічного, демографічного, науково-

освітнього розвитку держави» [64].

У рамках реалізації нормативно-правового забезпечення процесів міграції в Україні було розроблено Стратегію, яка визначає принципи державної міграційної політики в Україні, що, зокрема, визначені наступними постулатами [93, 232]:

- верховенство права;
- захист прав людини та основних свобод;
- прозорість діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування;
- запобігання і боротьба з усіма формами та проявами расизму, ксенофобії та пов'язаної з ними нетерпимості;
- неприпустимість будь-яких форм дискримінації;
- заохочення культурного розмаїття;
- сумісність міграційної політики з іншими сферами діяльності держави;
- координація та співробітництво на державному, регіональному та місцевому рівні;
- активне залучення громадських партнерів, наукових кіл, міжнародних організацій;
- наукова обґрунтованість рішень, які приймаються;
- гнучкість, що передбачає періодичне коригування тактичних завдань та заходів з метою досягнення стратегічних цілей [95, 231].

Напрямами державної міграційної політики України, що визначені у системі нормативно-правового забезпечення, є наступними [24]:

- забезпечення контролю над міграційними процесами в Україні;
- оптимізація внутрішніх міграційних процесів,
- сприяння ефективному використанню трудових ресурсів,
- створення умов для добровільного повернення в місця колишнього проживання громадян (що пов'язано із трудовою міграцією, вимушеним переміщенням, вимушеною депортацією унаслідок військового вторгнення російської федерації тощо),
- підтримка та розвиток відносин із українськими діаспорами,

- створення умов для інтеграції вимушених мігрантів в Україні,
- забезпечення економіки трудовими ресурсами шляхом залучення трудових мігрантів до країни,
- попередження процесів незаконної міграції,
- глобальні процеси та їх впливи на міграцію.

Ефективність державної міграційної політики полягає у формуванні та реалізації державницьких інструментів забезпечення інтересів населення держави. Сукупність таких інструментів полягає у системі нормативно-правового забезпечення та механізмів організаційного забезпечення їх реалізації. Бачення ролі держави у міграційних процесах та управління міграційними процесами є комплексним концептуальним процесом, що визначає наступні чинники – рис. 1.7.

Економічні чинники включають вплив міграції на ринок праці, економічне зростання та добробут країни. Держава може використовувати міграцію як інструмент для задоволення попиту на робочу силу в різних секторах економіки, стимулювання інновацій та підтримки економічного розвитку. Економічна політика, яка сприяє залученню кваліфікованих мігрантів, може допомогти вирішити проблеми старіння населення та дефіциту робочої сили [228].

Правові чинники включають законодавчі та регуляторні рамки, які визначають умови в'їзду, перебування та працевлаштування мігрантів. Це включає міграційне законодавство, політику надання притулку, правила отримання віз та дозволів на роботу [227]. Держава має забезпечувати ефективне та справедливе управління міграційними потоками, гарантувати захист прав мігрантів та дотримання міжнародних зобов'язань [52, 226].

Фінансові чинники включають ресурси, які держава виділяє на управління міграційними процесами, включаючи фінансування програм інтеграції, підтримки біженців, охорони здоров'я та освіти для мігрантів.

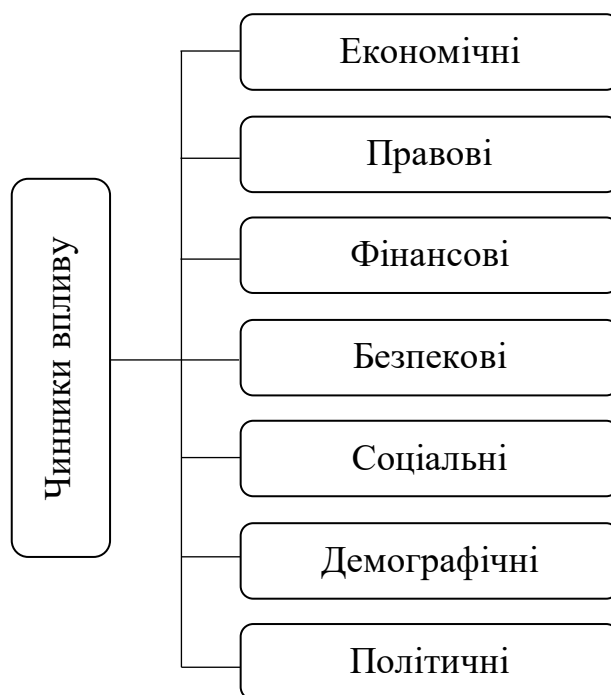

Рис. 1.7. Сукупність чинників впливу на формування державної міграційної політики*

* Джерело: розроблено автором на основі аналізу джерел [28, 35, 229]

Ефективне фінансове управління дозволяє забезпечити успішну інтеграцію мігрантів у суспільство та мінімізувати негативні економічні наслідки [14, 225].

Безпекові чинники включають заходи з контролю та моніторингу міграційних потоків для запобігання незаконній міграції, торгівлі людьми та тероризму [224]. Держава має забезпечувати захист національної безпеки, водночас дотримуючись прав людини, що включає посилення прикордонного контролю, співпрацю з міжнародними організаціями та впровадження сучасних технологій для моніторингу міграційних потоків [44].

Соціальні чинники включають вплив міграції на соціальну структуру суспільства, інтеграцію мігрантів, зменшення соціальної напруги. Держава має сприяти створенню належних умов для соціальної адаптації мігрантів, забезпечувати доступ до житла, освіти, медичних послуг та ринку праці, підтримувати соціальну згуртованість та запобігати дискримінації [96, 223].

Демографічні чинники включають вплив міграції на демографічну

структуру населення, зокрема на віковий склад, рівень народжуваності та смертності. Міграційна політика може бути інструментом для регулювання демографічних процесів, запобігання депопуляції регіонів та забезпечення стійкого демографічного розвитку країни [130].

Політичні чинники включають державну політику щодо міграції, міжнародні відносини та співпрацю з іншими країнами у сфері міграції. Держава має формувати комплексну міграційну політику, що враховує національні інтереси, міжнародні зобов'язання та потреби мігрантів, що включає розробку стратегій та програм, які сприяють залученню мігрантів, захисту їх прав та забезпеченню їхньої успішної інтеграції у суспільство [53, 222].

Таким чином, роль держави у міграційних процесах є комплексною та багатогранною, включаючи різні аспекти економічного, правового, фінансового, безпекового, соціального, демографічного та політичного характеру. Ефективне управління міграцією вимагає комплексного підходу, який враховує всі ці чинники. Вплив чинників формування державної політики мають бути враховані у процесах формування та реалізації концептуальних підходів при формуванні системи нормативно-правового забезпечення [219]. Міграційну політику держави на рівні публічного управління доцільно поділити на внутрішню та зовнішню. Внутрішня міграційна політика полягає у створенні умов для гармонійного збалансованого розвитку територій (наприклад, сільської та міської території, більш віддалених та менш віддалених територій від центрів тяжіння, гармонійного розподілу об'єктів соціального забезпечення, місць прикладання праці тощо) [45].

Зовнішня міграційна політика у пріоритеті має не лише економічні показники, але і безпекову складову, оскільки привабливість країни для проживання та прикладання праці працездатним населенням, що є важливими елементом економічного розвитку, формування економічного потенціалу та його реалізації як основи соціальної стабільності, задоволення населення рівнем життя та державного управління. Отже, елементами зовнішньої міграційної політики можна визначити [15, 20]:

- розвиток добробуту населення, підвищення рівня життя населення;
- розвиток економічного потенціалу,
- розвиток національного ринку праці,
- підвищення професійно-кваліфікаційного рівня працівників шляхом залучення висококваліфікованих мігрантів,
- розвиток інтелектуального потенціалу шляхом залучення мігрантів,
- формування умов сталого соціального забезпечення,
- забезпечення національної безпеки.

Серед елементів внутрішньої міграційної політики можна визначити наступні [21, 218]:

- свобода територіального пересування;
- збалансований розвиток територій,
- оптимізація міжрегіональних дисбалансів,
- розвиток регіональних ринків праці.

Для подальшого аналізу доцільно визначити суб'єктно-об'єктну характеристику державної міграційної політики – рис. 1.8.

До функцій держави у системі реалізації міграційної політики доцільно віднести наступні [58]:

- регулювання територіальних та міждержавних переміщень;
- захист національних інтересів;
- формування та розвиток державних пріоритетів;
- забезпечення соціально-економічного розвитку;
- забезпечення результативності процесів управління процесами міграції;
- орієнтація на потреби людини та громадянина.

Міграційна політика держави не може бути спрямована на пріоритетність держави, а має бути спрямована, в першу чергу, на забезпечення свободи пересування населення, яке самостійно має обирати місце постійного проживання, прикладання праці, відпочинку тощо з урахуванням чинників

Рис. 1.8. Суб'єктно-об'єктна характеристика державної міграційної політики*

*Джерело [46, 99, 103, 216]

впливу [215]. Роллю держави має бути аналіз пріоритетів, мотивів, запитів населення на формування центрів тяжіння та створення можливостей для розвитку територій таким чином, щоб ці території приваблювали населення як економічні, соціальні, суспільні чинники. Отже, варто орієнтуватися у системі досліджень процесів публічного управління міграційними процесами саме на потреби та пріоритети людини і громадянина [70, 100].

Враховуючи результати проведеного у розділі аналізу ролі державної міграційної політики у системі публічного управління визначено елементи формування моделі публічного управління із визначенням специфіки міграційних процесів [213-214]. До структури моделі було віднесено чинники впливу та

наслідки міграційних процесів, групи регулювання та пріоритети.

Окремо було визначено управлінські функції та механізми, які були представлені як класичними елементами, що можуть бути характерними для будь-яких систем управління, так і з урахуванням специфіки публічного управління у сфері міграційної політики.

Схематично роль системи публічного управління в регулюванні міграційних процесів можна представити шляхом систематизації комплексу структурно організованих елементів та визначенням наступної моделі – рис. 1.9.

Модель публічного управління міграційними процесами, представлена на зображенні, охоплює різні аспекти та чинники впливу, які забезпечують комплексний підхід до регулювання міграції [212]. Основні елементи моделі включають:

Рис. 1.9. – Модель публічного управління міграційними процесами*

* Джерело: розроблено автором

Модель публічного управління міграційними процесами є системною та комплексною, визначає орієнтацію на державні пріоритети та людські потреби, що є основою формування передумов територіального переміщення. Економічні чинники впливу включають вплив на ринок праці, економічне зростання, залучення іноземних інвестицій та розвиток інновацій [211]. Соціальні чинники відносяться до інтеграції мігрантів у суспільство, забезпечення соціальної підтримки, зниження соціальної напруги. Фінансові чинники включають ресурси, виділені на управління міграційними процесами, фінансування програм підтримки та інтеграції мігрантів [210]. Суспільні чинники охоплюють вплив на соціальну структуру суспільства, демографічні зміни та міжкультурні відносини. Політичні чинники стосуються державної політики у сфері міграції, законодавчих ініціатив та міжнародної співпраці. Зміни в демографічній структурі населення, вплив на народжуваність та смертність характеризують демографічні чинники [1, 209]. Техніко-технологічні чинники відносяться до використання нових технологій у контролі та моніторингу міграційних потоків. Свобода та демократія охоплюють забезпечення прав та свобод мігрантів, доступ до правосуддя та демократичних інститутів. Включають збереження культурної ідентичності, міжкультурний діалог та адаптацію мігрантів через культуру, побут та традиції як чинники впливу [208]. Існують різні групи регулювання чинників міграції, що відповідають за реалізацію міграційної політики та інтеграції. У розробленій моделі публічного управління міграційними процесами доцільно виділити управлінські механізми, зокрема, регуляторні, що включають законодавчі та нормативні акти, що регулюють міграційні процеси; нормативно-правові, що забезпечують правове підґрунтя для управління міграцією; економічні, як інструменти для стимулювання або стримування міграційних потоків; політичні механізми включають політичні рішення та стратегії щодо міграції; адміністративні механізми відносяться до організаційних структур та процесів управління міграцією та організаційні механізми, що охоплюють організацію процесів планування, контролю, мотивації та організації управління міграцією. У

моделі виділяються функції управління [71]. Класичні та специфічні функції включають регулювання територіальних та міждержавних переміщень, захист національних інтересів, формування та розвиток державних пріоритетів, забезпечення соціально-економічного розвитку, забезпечення результативності процесів державного управління міграційними рухами, орієнтацію на потреби людини та громадянина [207]. Публічне управління міграційними процесами реалізується через координацію дій різних органів влади, розробку та впровадження законодавчих актів, програм та стратегій, які спрямовані на регулювання міграційних потоків, що включає аспекти законодавчого регулювання, економічні стимули, соціальні програми, безпекові заходи та міжнародну співпрацю [206]. Впровадження законів та нормативних актів, які встановлюють правила в'їзду, перебування та працевлаштування мігрантів, використання податкових пільг, грантів та інших економічних механізмів для залучення кваліфікованих мігрантів, розробка програм інтеграції, забезпечення доступу до житла, освіти та медичних послуг для мігрантів, забезпечення контролю за міграційними потоками, запобігання нелегальній міграції та торгівлі людьми, співпраця з іншими державами та міжнародними організаціями для спільного управління міграційними процесами та обміну досвідом визначають процеси реалізації функцій управління [62, 205]. Модель демонструє, що ефективне управління міграційними процесами вимагає комплексного підходу, який враховує всі ключові чинники та використовує різноманітні управлінські механізми.

У дослідженні міграційна політика розглядається як системна категорія, може бути визначена як систематизована сукупність нормативно-правових, фінансово-економічних, адміністративно-організаційних та суспільно-політичних заходів публічного управління у рамках співпраці із приватним та громадським секторами, спрямованих на реалізацію регуляторної політики з позицій реалізації соціально-економічних пріоритетів державного розвитку [73, 207]. Проведений аналіз дозволив визначити пріоритети державної міграційної політики, які зведені до системи нормативно-правового забезпечення як основи формування

публічного управління процесами міграції. Визначення системи впливів публічного управління на процеси міграції шляхом формування передумов реалізації регуляторних функцій публічного сектора та визначення ролі факторів зовнішнього середовища було зведено до моделі публічного управління міграційними процесами, розробленої у рамках дослідження.

1.3. Методичні підходи до побудови державної міграційної політики

Аналізуючи процеси публічного управління міграційними процесами було визначено пріоритетність та орієнтованість на забезпечення потреб населення, які і формують передумови та напрями територіальних переміщень. В основі методичного забезпечення державної політики у сфері міграції має бути розуміння ціннісних орієнтирів, запитів, мотивів та потреб населення (в цілому, як окремої людини та громадянина) [206]. Отже, доцільно звернутися до питання визначення запитів населення як основи формування державної міграційної політики.

Класичним уявленням про потреби людини є теорія потреб Абрахама Маслоу. Автор визначає ієрархію потреб людини, тобто послідовність реалізації цих потреб, їх пріоритетність. У сучасному світі із розвитком науки та техніки, сфери послуг, формування запитів на необмежене споживання, доцільно не встановлювати пріоритети та послідовність реалізації потреб людини, а розглянути їх комплексно, а також визначити напрями державного управління, які можуть бути спрямовані на реалізацію тих чи інших потреб, та, відповідно, мають бути основою формування державної міграційної політики, пов'язаної із формування сприятливих умов для тяжіння населення.

Розглянемо детальніше проекцію піраміди Маслоу та напрямів реалізації державної міграційної політики – рис. 1.10.

Рис. 1.10. – Проекція напрямів реалізації державної міграційної політики тяжіння та елементів піраміди Маслоу*

* Джерело: розроблено автором на основі аналізу джерел [74, 135, 205]

Аналіз проекції дозволив визначити, що створення можливостей (економічних, соціальних, суспільних тощо) є основою забезпечення раціональної державної політики у сфері міграції. Основою міграційної політики є створення збалансованої комфортної системи життєдіяльності людини шляхом реалізації управлінських механізмів економічними, соціальними, суспільними, політичними процесами [104]. Отже, першим етапом побудови концепції публічного управління має стати аналіз наявного стану території та запитів населення для підвищення рівня її привабливості для нього.

Аналіз територіального розвитку, ресурсного, інтелектуального, людського потенціалів є елементом стратегічного управління. Стратегічне управління – це сукупність процесів, функцій управління, спрямованих на пошук та реалізацію глобальних цілей у довгострокових періодах. Стратегічне управління є елементом забезпечення розвитку системи, адже засноване на формулюванні циклічних процесів якісної трансформації шляхом реалізації управлінських функцій [60, 204].

Розглядаючи концептуальні засади формування процесів публічного управління міграцією як елемент стратегічного розвитку держави доцільно запропонувати застосувати методи стратегічного аналізу для визначення пріоритетів та запитів до системи публічного управління.

Важливим інструментом реалізації аналітичної функції стратегічного управління є SWOT-аналіз. Аналіз проводиться з метою визначення сильних та слабких сторін, можливостей та загроз. Зробивши проекцію методу стратегічного управління SWOT-аналізу на реалізацію аналітичної функції у системі публічного управління міграційними процесами доцільно визначити наступну специфіку реалізації [203]. Визначення сильних та слабких сторін доцільно проводити за групами чинників впливу на процеси міграції, які були запропоновані у розробленій автором моделі публічного управління міграційними процесами (рис. 1.9), зокрема: економічні, соціальні, фінансові, суспільні, політичні, демографічні, техніко-технологічні, свобода та демократія, культура, побут, традиції тощо. Реалізуючи систему визначення сильних та слабких сторін території важливо підходити до цього процесу об'єктивно та неупереджено, що забезпечить максимально релевантний результат [202]. Територія для аналізу може бути обрана відповідно до цілей, з якими проводиться аналіз: громада, район, село, селище, місто, область, регіон, держава. Структурувавши сильні та слабкі сторони варто зазначити, що описання можливостей території є основою подолання слабких сторін, формується на основі аналізу переваг (сильних сторін) та формує пріоритети розвитку території для забезпечення її привабливості серед населення (як місцевого, так і потенційних мігрантів) [201]. Загрози здебільшого

розглядаються як система зовнішніх чинників, на які складно впливати, але можна передбачити, та мінімізувати їх негативний вплив на систему. Результатом SWOT-аналізу є сукупність рекомендацій до побудови концептуальних підходів забезпечення процесів публічного управління на основі аналізу переваг та недоліків, що вже існують у системі, та формування уявлення про подальші можливості та загрози, як проекцію майбутніх періодів розвитку системи [59, 75, 98].

Продовженням та розвитком SWOT-аналізу може стати PEST-аналіз або PEST-моделювання. Цей інструмент має безпосередньо відношення до аналізу суспільних та державних процесів. В його основі лежать такі напрями, як аналіз економічного, соціального, політичного та технологічного стану території, яка аналізується [200]. Економічний блок характеристик при аналізі систем публічного управління міграційними процесами може включати ринок праці, рівень безробіття, рівень доходів населення, валовий продукт тощо. Серед соціальних категорій визначається рівень життя населення, факторами якого можна визначити, наприклад, соціальне забезпечення, соціальні гарантії, комфортність проживання, рівень освіти тощо. Політичні фактори лежать здебільшого у площині аналізу пріоритетів держави у системі міграційної політики, а також визначають такі фактори, як рівень свободи людини і громадянина, рівень демократичного розвитку країни, що, як було зазначено вище, суттєво впливає на процеси міграції населення. Технологічна складова є одним із важливих елементів при аналізі передумов формування міграційних потоків. Як зазначалося у першому підрозділі, найбільш привабливими є країни із найвищим рівнем техніко-технологічного розвитку (країни виробники та експортери технологій). Найменш привабливими для мігрантів є нерозвинені країни, які не мають технологій та використовують ручну кустарну малооплачувану працю низько кваліфікованих робітників [199]. Отже, технологічна складова, її аналіз має важливе значення у визначенні привабливості території для міграції. Аналізуючи PEST-аналіз як елемент стратегічного аналізу концептуальних підходів до побудови ефективної системи публічного управління міграційними потоками доцільно визначити практичне значення та актуальність застосування саме цього методу

[102].

Реалізація аналітичної функції управління може бути проведена шляхом використання методу мозкового штурму та методу контрольних карт. Метод мозкового штурму визначає необхідність залучення фахівців, які мають досвід та навички і можуть, оцінюючи поточну ситуацію, надавати рекомендації щодо подальшого розвитку системи. Метод мозкового штурму може проводитися як способом відкритого діалогу, так і через формат переписки чи дистанційний формат, що робить такий метод доступним в умовах певних обмежень, наприклад, карантинних чи обмежень у рамках воєнного стану. Метод мозкового штурму потребує ретельного відбору фахівців для участі в аналізі, підтвердження їх кваліфікації, практичного досвіду, можливостей до аналітичного мислення, пошуку причинно-наслідкових зв'язків, моделювання процесів. Пошук таких фахівців є доволі складним [198]. Якщо мова йде про внутрішню аналітичну функцію, то аналітиками можуть бути обрані найбільш компетентні фахівці всередині самої системи аналізу (наприклад, представники органів влади чи місцевої громади). Проте, коли мова йде про залучення сторонніх експертів, що є необхідним для проведення мозкового штурму саме для аналізу процесів міграції, виявляється складним залучення цих експертів, ведення переговорів, узгодження дати, місця, формату проведення заходу. Крім того, варто зазначити важливу роль модератора проведення мозкового штурму, адже, наприклад, у разі схильності модератора до певної думки, напрямку, пропозиції, у разі свого непрофесіоналізму він може наштовхувати експертів на неправильні висновки, акцентуючи увагу та тій чи іншій пропозиції. Аналогічним є процес формування контрольних карт, адже у цьому випадку важливим є відбір KPI для аналізу, який також проводиться організатором аналітичної сесії, відповідно може мати звужений чи суб'єктивний характер [76, 101].

Реалізація аналітичної функції, проведення оцінки ступеня впливу чинників на систему, прогнозування та моделювання може бути проведене шляхом побудови лінії тренду. Такий метод стратегічного аналізу та прогнозування відноситься до математичних методів, адже для його реалізації потрібно

проводити аналіз та розробляти прогнози даних на основі тенденцій зміни статистичних показників, які відібрані як KPI для аналізованої території. Формування лінії тренду відбувається шляхом відбору статистичних показників, які характеризують найбільш повно трансформації системи (наприклад, кількість осіб, що виїхала за кордон, кількість осіб, що в'їхала на територію країни як мігранти, кількість доходів, перерахованих трудовими мігрантами на батьківщину тощо). Ці показники аналізуються за певний період, адже, для побудови лінії тренду необхідно проводити аналіз у динаміці. Динаміка проєктується на подальші періоди, таким чином, експерти можуть прогнозувати результативність показників, що впливають на процеси міграції або наслідків процесів міграції [198].

Більш розширеним інструментом стратегічного аналізу та проєкції є економіко-математичне моделювання. Математичне моделювання дозволяє створити багатофакторну модель взаємодії чинників та визначення їх впливу на трансформації у системі «вхідна інформація – механізми управління – результуючі показники». Економічна система визначає саме приналежність методу до пошуку ефективних методів управління економічними процесами, серед яких можна визначити і міграційні процеси. Такі методи є обґрунтованими, ефективними, комплексними [2]. Аналіз методів побудови ефективних систем публічного управління міграційними процесами дозволив акумулювати результати у вигляді таблиці Додаток А табл. А 1.

З метою забезпечення логічної узгодженості між аналітичними та конструктивними аспектами формування державної міграційної політики доцільно представити її побудову як поетапний процес, що інтегрує методи дослідження, стратегічного проєктування та оцінки результативності. Такий підхід дозволяє перейти від фрагментарного використання аналітичного інструментарію до системної моделі формування політики, орієнтованої на досягнення цілей післявоєнної відбудови, відновлення людського капіталу та забезпечення соціально-економічної стійкості держави. У таблиці 1.3 узагальнено відповідність ключових етапів побудови державної міграційної політики, методів

їх реалізації та очікуваних результатів.

Таблиця 1.3

Відповідність ключових етапів побудови державної міграційної політики, методів їх реалізації та очікуваних результатів

Етап	Методи	Результат
Діагностичний етап	SWOT-аналіз, PEST-аналіз, статистичний аналіз, трендовий аналіз	Виявлення ключових проблем, можливостей, ризиків та факторів впливу на міграційні процеси
Прогностичний етап	Сценарний аналіз, економіко-математичне моделювання, експертні оцінки	Формування альтернативних сценаріїв розвитку міграційних процесів та оцінка їх впливу
Проектний етап	Методи стратегічного планування, декомпозиція цілей, системний аналіз	Визначення стратегічних цілей, принципів і пріоритетів державної міграційної політики
Інструментальний етап	Інституційний аналіз, нормативно-правове моделювання, економічні розрахунки	Розробка механізмів реалізації політики (правових, економічних, організаційних)
Оціночний етап	Індикативний аналіз, KPI, моніторинг та оцінка ефективності	Оцінка результативності політики та коригування управлінських рішень

Джерело: [137, 209, 211]

Таким чином, запропонована структурно-логічна схема побудови державної міграційної політики дозволяє інтегрувати аналітичні та управлінські підходи у єдину систему прийняття рішень. Її використання забезпечує підвищення обґрунтованості політики, узгодженість між її цілями та інструментами реалізації, а також адаптивність до змін внутрішнього і зовнішнього середовища. У контексті післявоєнної відбудови це створює передумови для ефективного

використання міграційного потенціалу як ресурсу соціально-економічного розвитку та відновлення людського капіталу.

Отже, за результатами аналізу визначено сукупність методів, які можуть бути застосовані для побудови системи публічного управління міграційними процесами. У подальшому дослідженні доцільно враховувати виявлені переваги та недоліки, а також специфіку та напрями реалізації кожного методу для їх відбору та застосування у процесі дослідження та рекомендацій.

У дослідженні було висунуто гіпотезу відносно орієнтації на потреби людини як індивіда при побудови моделей публічного управління міграційними процесами. Людина самостійно вирішує чи мігрувати їй, обирає місце постійного проживання відповідно до своїх запитів та потреб, а також можливостей. Враховуючи цю гіпотезу у дослідженні розроблено проекцію напрямів публічного управління міграційними процесами та ієрархічно-структурованої піраміди потреб Адама Маслоу, яка визначає ступінь привабливості території для людини через внутрішні мотиви.

Аналіз методів побудови ефективної системи публічного управління міграційними процесами був побудований на визначені серед пріоритетів комплексності та орієнтації на стратегічну перспективу. Отже, було проаналізовано ряд методів, які відносять до системи стратегічного управління. Ці методи були адаптовані до специфіки побудови процесів публічного управління та специфіки міграційних процесів. У результаті проведеного дослідження було відібрано методи, які можуть бути використані як для проведення аналізу поточної ситуації у міграційних процесах, виявлення недоліків та перспектив для забезпечення результативності публічного управління, так і для моделювання процесів у стратегічній перспективі.

Таким чином, у дослідженні визначено актуальність питання розробки рекомендацій щодо підвищення ефективності публічного управління міграційними процесами. Розвиток цивілізаційного світу визначав умови, що спричиняли переміщення населення у той чи інших історичний час на тих чи інших територіях. Ретроспективний аналіз розвитку суспільних процесів та

визначення їх впливу на міграцію дозволили виділити сукупність факторів впливу на процеси переміщення населення у різні історичні періоди та на різних етапах державотворення.

У підрозділі «Визначення теоретичного підґрунтя поняття державної міграційної політики» було розглянуто основні теоретичні аспекти та підходи до визначення поняття «міграції» та охарактеризовані процеси державної міграційної політики. Зокрема, було проаналізовано економічні, соціальні, політичні, культурологічні, демографічні та психологічні підходи, які дозволяють комплексно охопити різні аспекти міграційних процесів.

У результаті дослідження було сформульовано авторське визначення поняття міграції, яке включає багатогранність соціально-економічного та культурного процесу переміщення людей, що підкреслює важливість комплексного підходу до аналізу міграційних явищ, враховуючи всі чинники, що впливають на міграційні процеси.

Розглянувши роль та місце державної міграційної політики у системі публічного управління, було виявлено, що міграційна політика займає центральне місце у забезпеченні соціально-економічної стабільності, національної безпеки та суспільного розвитку в сучасних суспільно-політичних та соціально-економічних умовах. Вона включає різноманітні аспекти управління, від регулювання територіальних та міждержавних переміщень до захисту прав мігрантів та забезпечення їхньої інтеграції у приймаючих суспільствах. У результаті аналізу було визначено, що ефективне управління міграційними процесами вимагає координації дій різних органів публічної влади, інтеграції міграційної політики з іншими сферами публічного управління та врахування міжнародного контексту.

У підрозділі «Методичні підходи до побудови стратегії державної міграційної політики» було досліджено методичні підходи до побудови стратегії державної міграційної політики. Виявлено, що ефективна стратегія повинна базуватися на комплексному аналізі соціально-економічних умов, правових норм, безпекових вимог, культурних аспектів та демографічних тенденцій. Було запропоновано модель публічного управління міграційними процесами, яка

включає основні чинники впливу (економічні, соціальні, фінансові, суспільні, політичні, демографічні, техніко-технологічні) та управлінські механізми (регулювання, нормативно-правові, економічні, політичні, адміністративні, організаційні).

Аналіз методичних підходів до побудови системи ефективної міграційної політики дозволив виділити методи аналізу, проєкції, оцінки та моделювання процесів публічного управління міграційною політикою, що може бути використане для розробки методичних та практичних рекомендацій її удосконалення у подальшому дослідженні.

Визначено, що успішна реалізація міграційної політики залежить від інтеграції цих чинників та механізмів у єдину, узгоджену стратегію, орієнтовану на потреби як держави, так і мігрантів. Комплексний підхід до аналізу міграційних процесів та розробки стратегій управління дозволяє забезпечити ефективне регулювання міграційних потоків, сприяти соціально-економічному розвитку країни, підтримувати національну безпеку та забезпечувати права та свободи мігрантів. У результаті дослідження теоретико-методичних засад реалізації механізмів державного управління процесами міграції було сформовано основні положення, які дозволяють більш глибоко зрозуміти сутність та значення державної міграційної політики. Комплексний підхід до аналізу міграційних процесів та розробки стратегій управління дозволяє забезпечити регулювання міграційних потоків, сприяти соціально-економічному розвитку, підтримувати національну безпеку.

РОЗДІЛ 2 ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ МІГРАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ: СВІТОВИЙ ДОСВІД ТА НАЦІОНАЛЬНІ ПРІОРИТЕТИ

2.1. Нормативно-правове підґрунтя реалізації механізмів публічного управління у сфері міграції

Реалізація функцій публічного управління базується на систематизації сукупності нормативно-правових механізмів, які формують сутність вимог, норм, методів, технологій, що можуть бути реалізовані на практиці для забезпечення тієї чи іншої функції у системі публічного управління. Ефективність нормативно-правових механізмів, їх чіткість, послідовність та ієрархічність визначають результативність практичної діяльності у реалізації функцій публічного управління та суспільних процесів. Отже, важливим елементом аналізу для визначення напрямів дослідження щодо впровадження ефективних механізмів публічного управління з урахуванням специфіки міграційних процесів, є аналіз нормативно-правового забезпечення реалізації механізмів публічного управління у системі державної міграційної політики.

Аналіз нормативно-правового забезпечення міграційної політики в Україні на державному рівні з урахуванням євроінтеграційного вектору розвитку України та її участі у міжнародних процесах глобального співробітництва, пропонується структурувати за наступними параметрами:

- рівень затвердження нормативно-правових актів, що визначає прийняття таких документів на глобальному, національному чи локальних рівнях;
- рівень реалізації нормативно-правового механізму, що визначає територіальні обмеження щодо дії тих чи інших нормативно-правових актів;
- рівень взаємодії з нормативно-правовими механізмами, що визначає коло стейкхолдерів, які можуть бути суб'єктами та об'єктами цього нормативно-правового механізму, можуть бути зацікавлені у його реалізації або блокуванні, можуть опосередковано мати відношення до сфери дії такого нормативно-

правового механізму.

Схематично структурування рівнів нормативно-правових механізмів можна представити у вигляді наступної схеми – рис. 2.1

Рівень затвердження нормативно-правових механізмів	Рівень реалізації нормативно- правового механізму	Рівень взаємодії з нормативно- правовими механізмами
- Глобальні (нормативні документи ООН, ЄС та інших міжнародних організацій, в яких Україна є членом); - Національні (національна законодавча система); - Регіональні (обласні ради); - Місцеві (органи місцевого самоврядування).	- Національний; - Регіональний (області); - Місцевий (громади, території, окремі адміністративні одиниці).	- Населення; - Громадськість; - Органи влади; - Виконавчі органи; - Суб'єкти економічної діяльності; - Спеціалізовані об'єднання; - Інші категорії стейкхолдерів.

Рис. 2.1. Структуризація рівнів нормативно-правових механізмів

** Джерело: розроблено автором на основі аналізу [78, 80, 197]*

Розглянемо систему нормативно-правового забезпечення державної міграційної політики на кожному рівні більш детально.

На глобальному рівні проблема міграції є різноплановою та має розповсюджений характер. Для найбільш бідніших країн світу міграція є проблемою витоку населення за кордон, в першу чергу, працездатного та з певною

кваліфікацією (кількість населення бідних країн із високою кваліфікацією є незначною, проте відтік такого населення має для цих країн вирішальне значення неспроможності перейти від екстенсивного до інтенсивного методів розвитку) [196]. Відповідно проблема бідних країн полягає у відтоці робочої сили, яка є потенційно найбільш продуктивною та спроможною до застосування інноваційних методів, отже така міграційна ситуація є причиною зменшення потенціалу бідних країн до інноваційного розвитку, який і так є низьким. Для країн, що розвиваються проблема міграції стоїть дуже гостро. Такі країни, як правило, мають більш кваліфіковану робочу силу, вищий рівень інтелектуального потенціалу та нижчу кількість населення. Специфіка країн, що розвиваються визначає наступні міграційні проблеми:

- «відтік мізків» – виїзд за кордон на постійне місце проживання найбільш освічених та висококваліфікованих працівників, що визначає зменшення потенціалу держави до інноваційного розвитку;

- відтік робочої сили – працездатного населення, що спроможне створювати валовий національний продукт та розвивати економіку, відповідно забезпечувати соціальні потреби населення в державі. Відтік робочої сили у якості трудових мігрантів суттєво знижує потенціал економіки країни та збільшує соціальне навантаження (кількість пенсіонерів та неповнолітніх дітей, осіб, що не працюють та отримують соціальні виплати) на одного працюючого.

Для розвинених країн проблема міграції також стоїть дуже гостро. Кількість населення розвинених країн постійно знижується, а середній вік населення зростає. Високий рівень освіти та професійного розвитку у розвинених країнах визначає відсутність бажання серед корінного населення працювати на низькокваліфікованих роботах. Відповідно, такі вакансії отримують мігранти, які переміщуються до країни із бідних країн. Проте, низький рівень соціальної адаптації мігрантів, їх низький рівень освіти, часто маргінальні схильності визначають проблеми соціальної адаптації мігрантів у суспільний простір, що спричиняє проблеми підвищення рівня злочинності, соціальної напруженості, бідності, нерівності та інші проблеми, пов'язані із розшаруванням суспільства та

неможливості забезпечити соціальну гармонію через різницю в рівні освіти, менталітету, віросповіданнях, ціннісних орієнтирах, побутових звичках тощо.

Окреслені вище проблеми є основою формування глобальної системи нормативного забезпечення міграційної політики у світі та на рівні окремих регіонів світу. Серед таких глобальних нормативних документів можна визначити наступні:

- Всесвітня декларація прав людини [12];
- Міжнародний пакт про громадянські та політичні права [55],
- Міжнародна конвенція про захист прав всіх працюючих мігрантів та членів їх сімей [76],
- Резолюція Генеральної Асамблеї ООН «Міграція та розвиток» [77],
- Міжнародна угода про міграцію [78],
- Резолюція Генеральної Асамблеї ООН «Глобальна координація з питань міграції» [79],
- Резолюція Генеральної Асамблеї ООН «Зміцнення управління міграцією та розвитку» [80],
- Резолюція Генеральної Асамблеї ООН «Права людини мігрантів» [81],
- Конвенція про статус біженців та її Протоколи [82],
- Конвенція про боротьбу з незаконною міграцією [83] та інші нормативні документи.

Характеристика нормативно-правових документів регулювання міграційної політики на глобальному рівні зведена у табл. 2.1

Ці документи відображають зростаючу увагу до міграційних питань та намагаються створити міжнародний фреймворк для співробітництва й координації дій у сфері міграції. Вони наголошують на необхідності захисту прав мігрантів, забезпеченні їх безпеки та гідних умов життя. Основними нормами та цінностями, які формують глобальні нормативні документи у сфері побудови ефективної міграційної політики є наступні [195, 196]:

Таблиця 2.1

Характеристика нормативно-правових документів регулювання міграційної
політики на глобальному рівні

Назва документу	Дата	Організація, що затвердила	Характеристика
1	2	3	4
Всесвітня декларація прав людини (Universal Declaration of Human Rights)	1948 рік	Генеральна асамблея ООН	визначає основні права та свободи людини, включаючи право на свободу пересування та міграцію
Конвенція про статус біженців та її Протоколи:	1951 рік	Генеральна асамблея ООН	встановлюють правовий статус біженців та визначають їх права та обов'язки, а також обов'язки держав стосовно захисту біженців.
Міжнародний пакт про громадянські та політичні права (International Covenant on Civil and Political Rights)	1967 рік	Генеральна асамблея ООН	надає правовий каркас для захисту громадянських і політичних прав, включаючи право на свободу переміщення.
Міжнародна конвенція про захист прав всіх працюючих мігрантів та членів їх сімей (International Convention on the Protection of the Rights of All Migrant Workers and Members of Their Families)	1990 рік	Генеральна асамблея ООН	встановлює міжнародні стандарти щодо захисту прав мігрантів, включаючи права на працю, соціальний захист та сімейне об'єднання
Конвенція про боротьбу з незаконною міграцією (SUA)	1992 рік	Міжнародна конференція з боротьби з незаконними актами, спрямованими проти безпеки морського судноплавства	встановлює міжнародні стандарти для боротьби з незаконною міграцією та захисту прав мігрантів.

Продовження табл. 2.1			
1	2	3	4
Резолюція Генеральної Асамблеї ООН «Міграція та розвиток» (UN General Assembly Resolution «Migration and Development»)	2013 рік	Генеральна асамблея ООН	визнає, що міграція може сприяти сталому розвитку і закликає держави співпрацювати для забезпечення безпеки та гідних умов для мігрантів
Міжнародна угода про міграцію (Global Compact for Safe, Orderly and Regular Migration)	2018 рік	Генеральна асамблея ООН	встановлює принципи, цілі та заходи для сприяння безпечній, організованій та регулярній міграції. Угода покликана забезпечити кращу координацію міжнародного співробітництва в галузі міграції, захист прав мігрантів та просування позитивних впливів міграції на розвиток.
Резолюція Генеральної Асамблеї ООН «Глобальна координація з питань міграції» («Global Compact for Migration»)	2018 рік	Генеральна асамблея ООН	щодо глобальної координації з питань міграції, яка підтримує і реалізує Міжнародну угоду про міграцію
Резолюція Генеральної Асамблеї ООН «Зміцнення управління міграцією та розвитку» («Strengthening the Global Regime for Migrant Workers and the Role of International Cooperation»)	2019 рік	Генеральна асамблея ООН	закликає до зміцнення глобального режиму для мігрантів працівників та ролі міжнародного співробітництва
Резолюція Генеральної Асамблеї ООН «Права людини мігрантів» («Human Rights of Migrants»)	2020 рік	Генеральна асамблея ООН	закликає до захисту та забезпечення прав людей, які перебувають у міграції.

Джерело: розроблено автором на основі аналізу джерел [74, 78. 131]

- Глобальні документи наголошують на необхідності захисту та поваги до прав людини в усіх аспектах міграції. Це включає право на життя, свободу,

безпеку, справедливий суд, недискримінацію та доступ до основних послуг.

- Глобальні документи підтримують принцип сприяння легальній та регулярній міграції, що сприяє безпеці та благополуччю мігрантів.

- У нормативних документах покладається акцент на гуманітарні принципи, зокрема надання допомоги тим, хто перебуває в незахищеному становищі, включаючи біженців, осіб, що потребують міжнародного захисту та жертв торгівлі людьми.

- Нормативні документи визнають необхідність забезпечення гендерної рівності та захисту прав жінок та дівчат у контексті міграції. Вони закликають до запобігання насильству, експлуатації та дискримінації на гендерній основі.

- Глобальні нормативні документи підкреслюють важливість міжнародного співробітництва та партнерства для ефективного управління міграцією. Вони закликають держави спільно працювати, обмінюватися досвідом та кращими практиками, обмінюватися інформацією та спільно виробляти рішення, що сприятимуть кращій управлінню міграцією та розвитку.

- Глобальні нормативні документи підкреслюють необхідність створення інклюзивних суспільств, які поважають культурну різноманітність та сприяють міжкультурному діалогу. Вони підтримують розуміння, толерантність та взаємне вивчення культур для покращення співжиття між різними групами.

- Глобальні нормативні документи визнають важливість забезпечення сталого розвитку в контексті міграції. Вони сприяють інтеграції мігрантів у господарське, соціальне та культурне життя приймаючих країн, сприяючи їхньому економічному зростанню та розвитку.

Ці норми та цінності відображають стрімке розуміння необхідності спільних зусиль у сфері міграційної політики та формування стандартів, що сприятимуть безпеці, захисту прав та благополуччю мігрантів, а також сприятимуть розвитку як приймаючих країн, так і країн походження.

Отже, проаналізувавши системи глобального нормативно-правового забезпечення реалізації державної міграційної політики було сформовано сукупність принципів міграційної політики, на яких має базуватися система

публічного управління для її ефективності та імплементації у провідні розвинені правові системи світу та загальносвітову співпрацю. Результати дослідження системи принципів побудови ефективної державної міграційної політики представлені схематично – рис. 2.2

Рис. 2.2. Глобальні принципи міграційної політики*

* Джерело: розроблено автором

Крім глобальних документів, багато регіонів світу мають свої угоди та механізми для регулювання міграції. З урахуванням євроінтеграційного вектору розвитку України доцільно звернутися до аналізу нормативних документів у сфері міграційної політики, які ратифіковані та діють у різних країнах ЄС. Варто зазначити, що Європейський Союз як міждержавне утворення затверджує, ратифікує і впроваджує документи на рівні Європейського Союзу як міждержавного утворення, на рівні національних законодавчих систем. Окремо виділяють систему раціоналізації нормативно-правового забезпечення країн асоціативних членів ЄС, кандидатів у члени ЄС, які формують передумови для вступу до ЄС шляхом імплементації провідного європейського законодавчого

досвіду та приведення у відповідність нормативних документів до вимог членства у Європейському Союзі. Отже, такий аналіз є важливим для української законодавчої системи, що потребує трансформації відповідно до норм та правил міграційної політики Європейського Союзу.

Європейська спільнота керується у побудові державної міграційної політики на рівні Європейського Союзу наступними нормативними документами [85, 92, 195]:

- Директивою 2003/109/ЄС про статус громадян третіх країн, які є довгостроковими резидентами;
- Директивою 2004/38/ЄС про право громадян ЄС та їх членів сім'ї на свободу переміщення та проживання в межах території держав-членів,
- Директивою 2005/85/ЄС про процедури та стандарти щодо міжнародного захисту,
- Директивою 2008/115/ЄС щодо загальних стандартів та процедур щодо повернення незаконно проживаючих громадян,
- Директивою 2011/95/ЄС про стандарти щодо умов надання міжнародного захисту,
- Директивою 2013/32/ЄС про спільні процедури щодо надання та відкликання міжнародного захисту,
- Регламентом № 604/2013 (Дублінський регламент),
- Регламентом № 2016/679 (Загальний регламент про захист даних або GDPR),
- Розпорядженням ЄС 2019/1896 щодо створення та керування Європейською платформою для збору, аналізу та обміну інформацією щодо міграції.

Доцільно надати характеристики цих нормативних документів для акумулювання основних принципів міграційної політики Європейського Союзу. Аналіз системи нормативно-правового забезпечення міграційної політики на рівні ЄС представлений в табл. 2.2.

Таблиця 2.2

Аналіз системи нормативно-правового забезпечення міграційної політики на рівні
ЄС

Назва документу	№	Дата	Характеристика
Директива ЄС про статус громадян третіх країн, які є довгостроковими резидентами	109	2003	встановлює умови та процедури надання статусу довгострокового резидента громадянам третіх країн, які законно проживають на території держав-членів ЄС.
Директива ЄС про право громадян ЄС та їх членів сім'ї на свободу переміщення та проживання в межах території держав-членів	38	2004	регулює права та обов'язки громадян ЄС, які перебувають у вільному переміщенні всередині ЄС.
Директива ЄС про процедури та стандарти щодо міжнародного захисту	85	2005	встановлює мінімальні стандарти та процедури для надання міжнародного захисту особам, які звертаються з проханням про притулок на території держав-членів ЄС. Вона має на меті забезпечити єдність і якість процедур надання статусу біженця та статусу особи, яка потребує міжнародного захисту
Директива ЄС щодо загальних стандартів та процедур щодо повернення незаконно проживаючих громадян	115	2008	встановлює правила та процедури для держав-членів ЄС щодо повернення осіб, які перебувають на їх території незаконно. Вона містить положення щодо прав людини та процедур, які слід дотримуватись при здійсненні повернення.
Директива ЄС про стандарти щодо умов надання міжнародного захисту	95	2011	встановлює правила та процедури надання міжнародного захисту особам, які звертаються з проханням про захист на території держав-членів ЄС.
Директива ЄС про спільні процедури щодо надання та відкликання міжнародного захисту.	32	2013	встановлює загальні правила та процедури, які застосовуються при розгляді прохань про міжнародний захист. Вона забезпечує відповідність та єдність процедур між державами-членами ЄС та сприяє швидкому та справедливому розгляду заяв на міжнародний захист.

Продовження табл.2.2			
Дублінський регламент	604	2013	щодо встановлення критеріїв та механізмів визначення держави-члена, відповідальної за розгляд прохань про міжнародну захист, які були подані на кордоні або на території однієї з держав-членів ЄС. Визначає правила щодо визначення компетентної країни для розгляду заяв про притулок.
Загальний регламент про захист даних або GDPR.	679	2016	регулює захист персональних даних громадян ЄС, має вплив на міграційну політику, оскільки визначає стандарти та вимоги щодо обробки та передачі персональних даних мігрантів, їхні права на приватність та захист.
Розпорядження ЄС щодо створення та керування Європейською платформою для збору, аналізу та обміну інформацією щодо міграції.	189 6	2019	встановлює механізми для збору та обміну інформацією між державами-членами ЄС щодо міграційних потоків, трендів та ризиків. Воно сприяє співпраці та обміну даними між країнами для кращого управління міграційною політикою

Джерело: розроблено автором на основі аналізу джерела [86]

Європейська спільнота об'єднана не лише єдиними цінностями, цілями, завданнями, нормативними документами, але і має спільні відкриті кордони для країн-членів та спрощені процедури перетину кордонів для представників країн-партнерів (наприклад, кандидатів або асоційованих членів ЄС).

У рамках реалізації політики відкритих кордонів всередині ЄС, що визначені Шенгенською системою, доцільно проаналізувати нормативні документи, які її регламентують. Шенгенська система єдиний простір без внутрішніх кордонів, який забезпечує свободу переміщення осіб всередині Європейського простору, включає спільні правила контролю на зовнішніх кордонах, співробітництва між правоохоронними органами [113, 194].

Внутрішньоєвропейська міграційна політика регламентується особливою системою нормативно-правового забезпечення, яка визначає принципи, механізми реалізації Шенгенської системи (рис. 2.3).

Рис. 2.3. Нормативно-правовий механізм реалізації принципів Шенгенської системи у державній міграційній політиці ЄС

Джерело: розроблено автором

Таким чином, аналіз нормативно-правового механізму державної міграційної політики в ЄС дозволив визначити наступні етапи її формування:

- визначення запитів суспільства на формування міграційної політики;
- акумулювання проблемних аспектів та проекція результатів визначення запитів на завдання, що ставляться до розробки міграційної політики,
- розробка нормативно-правових механізмів забезпечення ефективності процесів реалізації міграційної політики на державному рівні,
- циклічність трансформаційних процесів, що пов'язані із новими запитами суспільства до державної міграційної політики.

Алгоритм розробки та забезпечення нормативно-правових механізмів державної міграційної політики ЄС має пірамідальну форму, що забезпечує його якісні трансформації та відповідність запитам сьогодення. Представити пірамідальну систему розробки нормативно-правового забезпечення державної міграційної політики ЄС можна за допомогою схеми – рис. 2.4.

Європейська стратегія управління міграційними потоками включає широкий спектр заходів, спрямованих на керування та регулювання міграційних потоків на основі нормативно-правового забезпечення регламентами ЄС.

Вона орієнтована на забезпечення легальних шляхів міграції, боротьбу з незаконною міграцією, впровадження механізмів повернення незаконних мігрантів, розробку спільних процедур та механізмів збору та обміну інформацією [193].

Важливо зазначити, що в країнах-членах ЄС нормативно-правове забезпечення ділиться на дві частини: нормативні документи, що затверджуються союзними органами управління та розповсюджуються на політику загальноєвропейських органів та мають обов'язковий або рекомендаційний характер для впровадження на рівні національних законодавчих систем.

Рис. 2.4. Пірамідальна система розробки нормативно-правового забезпечення державної міграційної політики ЄС*

**Джерело: розроблено автором*

Національні законодавчі системи формують власні правові механізми на основі директив та рекомендацій Європейського Союзу. Доцільно проаналізувати національні нормативно-правові механізми управління державною міграційною політикою, що акумульовані у табл. 2.3

Таблиця 2.3

Національні нормативно-правові механізми регулювання державної
міграційної політики країн-членів ЄС

Країна	Нормативно-правові документи	Описання нормативно-правового механізму	Переваги	Недоліки
1	2	3	4	5
Німеччина	Закон про проживання, зайнятість та інтеграцію іноземців (Aufenthaltsgesetz), Закон про біженців та статус біженця (Asylgesetz), Закон про громадянство (Staatsangehörigkeitsgesetz), Закон про працевлаштування іноземців (Arbeitnehmerentsendegesetz), Закон про біженців і трудову міграцію (Flüchtlings- und Migrationsarbeitnehmerintegrationsgesetz)	Встановлює загальні правила та процедури, що стосуються проживання, зайнятості та інтеграції іноземців у Німеччині. Він визначає різні категорії проживання, правила щодо роботи та освіти для іноземців, а також умови для отримання статусу біженця.	Широкий спектр міграційних категорій, програми інтеграції, захист прав мігрантів особлива увага до програм працевлаштування механізмів робочої міграції	Складність процедур та бюрократизм, високі вимоги до міграції, обмежений доступ до ринку праці, залежність міграційних процесів від зміни політичних та соціальних умов
Франція	Конституція Франції, Закон про міграцію та іноземців (Loi sur l'immigration et l'intégration), Декрет про проведення закону про міграцію та іноземців (Décret d'application de la loi sur l'immigration et l'intégration), Кодекс в'їзду та проживання іноземців та запитань громадянства (Code de l'entrée et du séjour des étrangers et du droit d'asile), Закон про біженців та право на притулок (Loi relative au droit d'asile et aux réfugiés)	Визначає принципи та цінності держави, включаючи права та обов'язки громадян, а також засади міграційної політики. Визначає умови в'їзду, проживання та роботи іноземців, процедури отримання статусу біженця, регулює контроль за нелегальною міграцією.	Ясність та прозорість, захист прав мігрантів, боротьба з нелегальною міграцією, інтеграція мігрантів у французьке суспільство	Складність та запутаність процедур, низька адаптація до актуальних змін, довготривалий процес, нерівність у доступі до правового захисту, соціальних послуг, політичні цілі при реалізації міграційної політики

Продовження табл. 2.3

1	2	3	4	5
Італія	Закон про міграцію (Legge sull'Immigrazione), Закон про статус біженця (Legge sullo Statuto dei Rifugiati), Закон про захист осіб, що потребують міжнародного захисту (Legge di Protezione per i Richiedenti Protezione Internazionale), Закон про дозволи на проживання (Legge sul Permesso di Soggiorno), Закон про громадянство (Legge sulla Cittadinanza), Закон про трудову міграцію (Legge sull'Immigrazione Lavoro)	Встановлення загальних принципів та правил, що стосуються міграції, критерії для визнання осіб як біженців та надання їм статусу біженця відповідно до міжнародних стандартів, правовий статус для осіб, які шукають міжнародного захисту, вимоги до перебування, мовних знань та інтеграції для отримання громадянства	Прозорі та чітку процедури отримання міграційного статусу, захист прав біженців, інтеграційні програми	Затримки та перенавантаження систем через великі потоки міграції, проблеми нелегальної міграції, ризики дискримінації та нерівності
Польща	Закон про іноземців (Ustawa o cudzoziemcach), Закон про біженців та внутрішню охорону (Ustawa o uchodźcach i cudzoziemcach), Закон про працевлаштування та зайнятість іноземців (Ustawa o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy), Закон про громадянство (Ustawa o obywatelstwie polskim), Закон про соціальне забезпечення іноземців	Загальні правила щодо в'їзду, перебування і роботи іноземців, процедури отримання дозволу на проживання та працевлаштування, права та обов'язки іноземців, а також правила їх виправлення і депортації, визначає правовий статус біженців та осіб, що потребують міжнародного захисту, питання працевлаштування іноземців	Прозорість процедур, чіткість законодавства, інтеграційні програми з соціальними гарантіями, захист прав біженців	Довготривалість процедур, обмеженість доступу до медичних послуг для певної категорії мігрантів, обмеженість доступу до робочих місць

Закінчення табл. 2.3

1	2	3	4	5
Іспанія	Органічний закон 4/2000 про права та свободи іноземців в Іспанії та їх соціальну інтеграцію (Ley Orgánica 4/2000, de 11 de enero, sobre derechos y libertades de los extranjeros en España y su integración social), Закон 8/2000 про право національності (Ley 8/2000, de 22 de diciembre, de Régimen Jurídico de los ciudadanos de la Unión Europea y de otros Estados parte en el Acuerdo sobre el Espacio Económico Europeo, Закон 14/2013 про підтримку підприємництва та його міжнародізацію (Ley 14/2013, de 27 de septiembre, de apoyo a los emprendedores y su internacionalización)	встановлює основні права та свободи іноземців, які перебувають в Іспанії, а також їх процедури в'їзду, перебування та працевлаштування, визначає умови та процедури набуття іспанського громадянства, спеціальні правила та умови для іноземних підприємців та інвесторів, які бажають розпочати бізнес або інвестувати в Іспанії	Права мігрантів, можливості для сімейного об'єднання, інтеграційна програми, програми для бізнесу та інвестування у нерухомість	Складні процедури з великою кількістю документів, довго тривалість процесів, відсутність можливостей для певних категорій мігрантів, нерівність категорій мігрантів

**Джерело: розроблено автором на основі аналізу нормативно-правового забезпечення [87, 91, 107, 109, 192]*

Найбільш привабливими для мігрантів є країни ЄС, які мають програми соціальної підтримки біженців. Такі країни пропонують соціальне житло, виплати, програми адаптації та працевлаштування. Найбільша кількість мігрантів прямує саме в ці країни, які є найбагатшими країнами Європи із розвиненою економікою, що дозволяє мігрантам отримувати вищі соціальні виплати. Важливу роль відіграє і географічний чинник [191]. Так, наприклад, великі потоки міграції прямують до Італії, Іспанії та Франції з країн Африки. Це спричиняє як додаткове навантаження на міграційну систему, так і необхідність розробки додаткових нормативних документів для тих мігрантів, які обирають ці країни лише як транзитні для постійного місця перебування. Країни Європи мають суттєву залежність від потоків некваліфікованої та низькокваліфікованої робочої сили, що пов'язано із зниженням кількості працездатного населення та небажанням корінного населення працювати

на низькокваліфікованих роботах. Соціальні та економічні проблеми є основою формування умов, що впливають на розробки національних нормативно-правових механізмів у сфері міграційної політики. Акумулюючи результати аналізу можна визначити наступні принципи національного законодавства країн ЄС у системі державної міграційної політики [88, 115]:

- захист та представництво прав біженців, державна міграційна політика країн ЄС базується на принципах захисту та поваги прав людини, тобто мігранти мають право на справедливе та гуманне поводження, доступ до основних прав та свобод, а також захист від дискримінації та насильства;

- визначення нормативних засад надання громадянства, права на перебування, права на працевлаштування тощо;

- розробка інтеграційних програм, що включають соціальні та економічні складові, культурну та культурологічну основу;

- відмінність процесів реалізації міграційної політики в залежності від низки факторів: кількість мігрантів, привабливість країни для мігрантів, кількість працездатного населення самої країни, географічні чинник, соціальні та економічні можливості прийому мігрантів, культура та рівень свободи та плюралізму, толерантності до мігрантів тощо;

- країни ЄС надають перевагу контрольованій та законній міграції, тобто міграція повинна відбуватися відповідно до національного законодавства та вимог ЄС, а також під контролем державних органів;

- співробітництво, обмін інформацією, координація спільних заходів у сфері міграції серед країн-членів ЄС;

- міграційна політика спрямована на врахування економічних та соціальних потреб країн-членів ЄС, відбір та прийом мігрантів можуть бути зорієнтовані на заповнення конкретних працевлаштувань, поповнення робочої сили, розвиток господарства та забезпечення соціальної інтеграції.

Важливу роль у налагодженні співпраці у системі міграційної політики відіграють двосторонні угоди, адже процеси міграції завжди мають відношення до двох країн: країни, з якої емігрують та країни до якої емігрують. Багато країн

укладають двосторонні угоди або домовленості з іншими країнами з питань міграції, що можуть стосуватися взаємного сприяння в легалізації мігрантів, охорони їх прав та сприяння розвитку. У рамках Європейського Союзу і Європейського економічного простору було укладено кілька двосторонніх міграційних угод між різними країнами [116, 190]:

- Угода Шенген є найважливішою двосторонньою міграційною угодою у Європейському Союзі. Вона була укладена між 26 країнами ЄС та Європейським економічним простором для створення спільної зони без паспортного контролю та забезпечення свободи пересування громадян між цими країнами.

- Угоди про соціальне забезпечення регулюють питання страхування та надання соціальних послуг для мігрантів. Ці угоди забезпечують взаємну взаємодію між країнами у сфері пенсійного забезпечення, медичного обслуговування, безробіття та інших соціальних виплат (наприклад, Угода про соціальне забезпечення між Францією та Німеччиною: передбачає взаємне сприяння у працевлаштуванні громадян обох країн. Вона забезпечує підтримку та сприяння у пошуку роботи, інформаційну підтримку та консультації щодо правил і процедур працевлаштування).

- Угоди про працевлаштування регулюють умови роботи для громадян інших країн ЄС. Ці угоди встановлюють правила щодо отримання робочих віз та дозволів на працю, стандарти заробітної плати та умови праці для іноземних працівників (наприклад, Угода між Польщею та Литвою, що гарантує, що працівники з однієї країни, які працюють в іншій країні, мають право на рівні умови праці, які не дискримінують їх на підставі національності: оплату праці, робочий час, відпустки, охорону праці та інші аспекти працевлаштування).

- Угоди про співробітництво у сфері боротьби з незаконною міграцією (наприклад, Угода про співробітництво між Італією та Грецією, що передбачає обмін інформацією між Італією та Грецією стосовно незаконної міграції, дозволяє країнам обмінюватись даними про незаконних мігрантів, маршрути нелегальної міграції, злочинні мережі та інші важливі відомості).

Україна чітко визначилася із євроінтеграційним вектором та робить зусилля

щодо членства в ЄС. Важливим етапом забезпечення членства є адаптація національного законодавства до стандартів вимог та рекомендацій Європейського Союзу. Україна проводить активну співпрацю із країнами-членами ЄС у сфері міграційної політики. Зокрема, Україна уклала двосторонні угоди з різними країнами у сфері міграції:

- Угода про працевлаштування між Україною та Польщею: регулює умови працевлаштування громадян України в Польщі та громадян Польщі в Україні, встановлює правила працевлаштування, соціальний захист та права працівників з обох країн [89].

- Угода про співробітництво у сфері міграції між Україною та Італією: передбачає співробітництво у сфері міграції, зокрема щодо контролю над незаконною міграцією, охорони прав мігрантів та сприяння їх інтеграції [90].

- Угода про співробітництво у сфері трудової міграції між Україною та Чехією: спрямована на співробітництво та обмін інформацією у сфері трудової міграції, регулює питання працевлаштування, охорони прав працівників та соціального захисту [108].

- Угода про співробітництво у сфері міграції між Україною та Німеччиною: охоплює питання трудової міграції, боротьби з незаконною міграцією, взаємного визнання кваліфікацій та соціального захисту, спрямована на сприяння легальній міграції та захист прав мігрантів з обох країн [114].

- Угода про співробітництво у сфері міграції між Україною та Іспанією: передбачає співробітництво стосовно легальної трудової міграції, боротьби з незаконною міграцією та сприяння соціальній та культурній інтеграції мігрантів, обмін інформацією та досвідом у сфері міграційної політики [121].

- Угода про співробітництво у сфері міграції між Україною та Францією: встановлює механізми спільної боротьби з незаконною міграцією, сприяння легальній міграції та інтеграції мігрантів, охоплює питання соціального захисту та прав мігрантів з обох країн [121].

На основі імплементації кращих європейських практик, двосторонніх угод, власного досвіду та суспільних запитів у сфері міграційної політики сформовано

та діє національне законодавство щодо регулювання державної міграційної політики в Україні. Доцільно проаналізувати систему нормативно-правового забезпечення міграційної політики в Україні.

Базовим нормативним документом, який визначає права та свободи людини та громадянина є Конституція України, що прописані у таких статтях Конституції:

- Стаття 24: «Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека є вищими соціальними цінностями. Кожній людині гарантується конституційний захист.

- Стаття 25: «Кожна людина має право на свободу індивідуального життя, особистої недоторканності, в житло не може бути проникнуто без її згоди, крім випадків, передбачених законом».

- Стаття 33: «Кожному гарантується право на свободу переміщення, вибір місця проживання, виїзду з будь-якої місцевості та в'їзду на територію України».

- Стаття 35: «Кожній людині гарантується право на працю, включаючи право на захист на роботі і відшкодування шкоди, заподіяної в результаті порушення її трудових прав».

- Стаття 52: «Кожній людині, яка перебуває на законній території України, гарантується рівність перед законом та судом, незалежно від національності, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, мови або інших ознак».

- Стаття 55: «Кожній людині гарантується право на звернення із заявами, скаргами та пропозиціями до органів державної влади, органів місцевого самоврядування та посадових осіб».

Також у Конституції України та Закону України «Про імміграцію» прописаний правовий статус іммігранта: «іммігрант - іноземець чи особа без громадянства, який отримав дозвіл на імміграцію і прибув в Україну на постійне проживання, або, перебуваючи в Україні на законних підставах, отримав дозвіл на імміграцію і залишився в Україні на постійне проживання» [122].

Норми Конституції України визначають базові права людини та

громадянина, які мають відношення до всіх категорій населення, зокрема мігрантів. Ці права не можуть бути порушеними, скасованими чи обмеженими, адже визначають можливості до забезпечення людської гідності, безпеки, доступу до соціального та юридичного захисту тощо. Основні положення Конституції визначають принципи свободи, толерантності, рівності та верховенства права, що є основою правових систем та співвідношення української правової системи до провідних міжнародних правових систем світу.

Специфічними нормативними документами, які регламентують державну міграційну політику є наступні:

- Закон України «Про імміграцію», що визначає процедури прибуття та перебування в Україні для іноземних громадян та осіб без громадянства [96].

- Закон України «Про зайнятість населення» визначає трудові права мігрантів, процедури їх легального працевлаштування та видачі дозволів на роботу для іноземців та осіб без громадянства, які прибули до України з метою працевлаштування [97],

- Закон України «Про зовнішню трудову міграцію»: «визначає правові та організаційні засади державного регулювання зовнішньої трудової міграції та соціального захисту громадян України за кордоном (трудовах мігрантів) і членів їхніх сімей» [98],

- Закон України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» визначає правила, права та обов'язки, документи, якими регламентується перебування іноземців та осіб без громадянства на території України [99],

- Закон України «Про державний кордон України», що визначає режим державного кордону, порядок його перетину, пропуск осіб, елементи контролю тощо [100],

- Закон України «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту» визначає права та обов'язки біженців в Україні, можливості для них та програми соціально-економічної підтримки та адаптації [101],

- Закон України «Про громадянство України»: «визначає правовий зміст громадянства України, підстави і порядок його набуття та припинення,

повноваження органів державної влади, що беруть участь у вирішенні питань громадянства України, порядок оскарження рішень з питань громадянства, дій чи бездіяльності органів державної влади, їх посадових і службових осіб» [102].

На основі базових нормативних документів у сфері міграції в Україні розроблено наступні нормативні документи [103]:

- Стратегія державної міграційної політики на період до 2025 року.
- План заходів на 2018-2021 роки щодо реалізації Стратегії державної міграційної політики України на період до 2025 року.
- План заходів щодо забезпечення реінтеграції в суспільство трудових мігрантів і членів їх сімей.
- Перелік спеціальностей та вимог до кваліфікації спеціалістів і робітників, потреба в яких може бути задоволена за рахунок імміграції.

У межах дослідження державної міграційної політики України доцільним є здійснення комплексного аналізу ключових стратегічних нормативно-правових документів, які визначають її зміст, напрями та механізми реалізації – табл. 1.4

Таблиця 1.4

Аналіз ключових стратегічних нормативно-правових документів змісту, механізмів державної міграційної політики

Нормативний документ	Ключовий зміст	Обмеження / прогалини	Актуальність
Стратегія державної міграційної політики до 2025 року	Визначає цілі регулювання міграції, захист прав мігрантів, управління потоками	Орієнтація на довоєнні умови, відсутність фокусу на ВПО та масовій міграції	Частково релевантна, потребує оновлення
План заходів (2018–2021)	Конкретизує заходи реалізації стратегії, інституційні та організаційні механізми	Обмежений часовий горизонт, відсутність адаптації до воєнних викликів	Втратив актуальність

Закінчення табл.1.4			
Стратегія державної міграційної політики до 2035 року (проект)	Орієнтація на відновлення людського капіталу, повернення мігрантів, інтеграцію	Перебуває на стадії проекту, потребує імплементації	Висока актуальність для післявоєнного періоду
План дій ЄС щодо інтеграції та інклюзії (2021-2027)	Спрямований на інтеграцію мігрантів, доступ до освіти, праці, соціальних послуг	Потребує адаптації до українських реалій	Ключовий для євроінтеграції та політики інклюзії

Джерело: розроблено автором на основі аналізу [55, 130, 142, 148]

З початком повномасштабного військового вторгнення російської федерації в Україну актуальність цих нормативно-правових документів була втрачена.

На сьогодні Україна стикається з новими міграційними викликами:

- найбільша кількість біженців у країні ЄС з України з часів Другої світової війни;
- міграційна криза,
- виїзд працездатного населення, переважно жінок із дітьми,
- загроза другої хвилі міграції після завершення повномасштабного військового вторгнення через виїзд працездатних чоловіків, які зараз не можуть перетинати кордон, для об'єднання з родинами та працевлаштування за кордоном,
- збільшення соціального навантаження на одного працюючого,
- психологічна реабілітація осіб із «синдромом біженця»,
- неконтрольована трудова міграції із виїздом працездатного населення,
- необхідність залучення робочої сили із бідніших країн для поповнення потенціалу до розвитку економіки.

Ці проблеми є актуальними на сьогодні та будуть нарощувати актуальність протягом періоду закінчення воєнного стану та післявоєнної відбудови. Проблеми міграції мають суттєвий вплив на економічний потенціал країни та соціальне

навантаження, про що повинна йти мова вже сьогодні у розробці нових стратегічних нормативних документів у системі державної міграційної політики.

Міграційна криза викликана повномасштабним військовим вторгненням визначила необхідність вперше в історії ЄС запровадити Директиву про тимчасовий захист та План ЄС із забезпечення готовності до міграції та кризових ситуацій, спрямовані на регулювання ситуації, пов'язаної з масовим прибуттям людей.

Європейська комісія активно здійснює координацію з країнами ЄС з метою отримання інформації щодо поточної ситуації та запобігання торгівлі людьми [104, 189].

Аналіз нормативно-правового забезпечення визначив пріоритетні напрями для трансформації та удосконалення нормативно-правових механізмів національної правової системи, пропозиції за якими представлені в табл. 2.4.

Таблиця 2.4

Пропозиції щодо внесення змін у нормативно-правові документи України у відповідності до норм та стандартів країни-членів ЄС

Назва нормативно-го документа	Характеристика	Описання
1	2	3
Закон України «Про імміграцію»	Недискримінація	Внесення змін щодо забезпечення рівних прав та можливостей для всіх іммігрантів без будь-якої форми дискримінації на підставі національності, раси, кольору шкіри, релігії, статі, сексуальної орієнтації, гендерної ідентичності тощо.
	Процедури та адміністративні процеси	Внесення змін щодо встановлення прозорих, справедливих та ефективних процедур імміграції, включаючи отримання віз, дозволів на проживання та роботу, а також інших необхідних документів. Критерії імміграції повинні бути об'єктивними і ґрунтуватися на розумних вимогах та потребах країни та відповідати стандартам та критеріям ЄС, викладеним у Кодексі Шенгену та Шенгенському аквізиті.

	Продовження таблиці 2.4	
	Захист прав іммігрантів	Внесення змін щодо запобігання експлуатації, насильства, торгівлі людьми та інших форм зловживання.
	Сімейне злиття	Внесення змін щодо можливості для іммігрантів об'єднатися зі своїми родичами та сім'ями у відповідності до міжнародних стандартів, зокрема шляхом спрощених процедур видачі віз та дозволів на проживання.
Закон України «Про зайнятість населення»	Процедури зайнятості	Внесення змін щодо забезпечення прозорих та справедливих процедур працевлаштування для іммігрантів: створення механізмів для оцінки кваліфікацій та досвіду для розміщення на відповідні посади.
	Соціальні та трудові права	Внесення змін, що мають гарантувати іммігрантам доступ до соціального захисту, медичних послуг та інших соціальних пільг на рівних умовах з громадянами країни. Він також має забезпечувати додержання працівниками прав праці, включаючи мінімальні стандарти заробітної плати, робочий час та умови праці.
	Професійна підготовка та інтеграція	Внесення змін щодо норм адаптації мігрантів до нових умов життя та праці: мовні курси, професійні тренінги та поради щодо установа у новій країні тощо.
Закон України «Про державний кордон України»	Боротьба з нелегальною міграцією	Внесення змін щодо правил боротьби з нелегальною міграцією, включаючи посилення контролю на кордоні та співпрацю з іншими країнами з урахуванням прав людини та основних свобод.
Закон України «Про зовнішню трудову міграцію»	Прозорі та справедливі процедури	Внесення змін має встановити прозорі та справедливі процедури для зовнішньої трудової міграції, включаючи отримання робочих віз, дозволів на працевлаштування та інших необхідних документів. Зокрема, антикорупційна робота та цифровізація процесів.
	Захист прав мігрантів	Внесення змін щодо запобігання експлуатації, насильства, торгівлі людьми та інших форм зловживання.
	Професійна підготовка та інтеграція	Внесення змін щодо норм адаптації мігрантів до нових умов життя та праці: мовні курси, професійні тренінги та поради щодо установа у новій країні тощо.

Закінчення таблиці 2.4		
Закон України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства»	Процедури міграції	Внесення змін щодо встановлення прозорих та справедливих процедур для отримання віз, дозволів на проживання та роботи, а також інших необхідних документів.
	Інтеграція	Внесення змін щодо норм адаптації мігрантів до нових умов життя та праці: мовні курси, професійні тренінги та поради щодо установа у новій країні тощо.
	Сімейне злиття	Внесення змін щодо можливості для іммігрантів об'єднатися зі своїми родичами та сім'ями у відповідності до міжнародних стандартів, зокрема шляхом спрощених процедур видачі віз та дозволів на проживання, а також на працевлаштування.
Закон України «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту»	Гуманітарні перетини кордону	Внесення змін щодо механізмів гуманітарних перетинів кордону мігрантами, які потребують захисту або переселення, упорядкування процедур надання притулку та захисту для біженців, осіб, що потребують міжнародного захисту та інших вразливих груп.
Закон України «Про громадянство України»	Захист прав мігрантів у процесі надання громадянства	Внесення змін щодо гарантій захисту прав мігрантів, що звертаються за громадянством, відповідно до міжнародних стандартів: право на рівні умови, захист від дискримінації та можливість оскарження рішень у випадку відмови.
	Запобігання безгромадянству	Закон має виключати можливість безгромадянства та передбачати процедури для забезпечення громадянства: спрощені процедури надання громадянства особам, які перебувають у ситуації безгромадянства або позбавлені громадянства.
	Збереження подвійного громадянства	Закон має передбачати можливість збереження подвійного громадянства для осіб, що набули громадянство України. Це дозволить уникнути обмежень в правах громадян, які мають подвійне громадянство, і сприятиме їх соціальній та економічній інтеграції.

Джерело: розроблено автором на основі аналізу законодавства ЄС

У таблиці представлено розроблені автором пропозиції, які спрямовані на забезпечення відповідності української нормативно-правової системи до вимог та стандартів країн ЄС. Базовими вимогами є дотримання прав мігрантів, свободи та толерантності, важливим елементами є соціальна та професійна адаптація.

Розробка ефективної державної міграційної політики має базуватися на формуванні системи нормативно-правового забезпечення, що відповідає суспільним запитам. Існує значна кількість міжнародних документів, які регулюють міграційні процеси [188]. Ці документи охоплюють широкий спектр питань, пов'язаних з міграцією, включаючи права мігрантів, процедури міграції, інтеграцію, боротьбу з нелегальною міграцією та біженство. Більшість міжнародних нормативно-правових документів в сфері міграції ґрунтуються на принципах прав людини та основних свобод. Це відображає важливість захисту прав мігрантів та забезпечення їх гідного та безпечного статусу. Міжнародні документи надають рекомендації та стандарти, які держави можуть використовувати при розробці внутрішнього законодавства щодо міграції. Це дозволяє державам сприяти розвитку ефективної та гуманної міграційної політики відповідно до міжнародних стандартів. Застосування міжнародних нормативно-правових документів у сфері регулювання міграційних процесів є важливим кроком у досягненні гармонізації міграційної політики та наближення до європейських стандартів.

Було проведено аналіз нормативно-правових механізмів реалізації міграційної політики в країнах ЄС. У підрозділі проаналізовано систему правового забезпечення ЄС. Нормативно-правові документи ЄС у сфері міграційної політики відіграють ключову роль у формуванні спільного підходу до міграційних питань в рамках ЄС. Документи ЄС спрямовані на забезпечення спільних стандартів та принципів в області міграції. Вони визначають права та обов'язки мігрантів, принципи недискримінації, процедури оформлення та відмови в наданні статусу, умови трудової міграції та соціального захисту. Європейські нормативно-правові документи відображають гуманістичний підхід

та визнання прав людини у контексті міграції. Вони ставлять на перший план захист прав мігрантів, включаючи право на притулок, заборону неправомірного повернення та доступ до основних послуг. Нормативно-правова база ЄС є дворівневою: загальноєвропейська та національна. Національні системи базуються на загальних пріоритетах та цінностях європейської спільноти.

Україна має чіткий євроінтеграційний орієнтир. Отже, важливим є визначення шляхів імплементації провідного досвіду країн ЄС щодо формування ефективної системи нормативно-правового забезпечення міграційних процесів. Україна має розвинуту систему нормативно-правових актів, які регулюють різні аспекти міграційної політики [187]. Ці акти включають Конституцію України, закони, укази та постанови Президента, нормативні акти уряду та інші акти законодавства. Нормативно-правові механізми в Україні спрямовані на регулювання в'їзду, перебування та виїзду іноземців та осіб без громадянства, оформлення документів, процедури отримання статусу мігранта, правовий статус та соціальні гарантії мігрантів. В Україні існує правова база для захисту прав мігрантів та запобігання нелегальній міграції. Це включає законодавство щодо біженців, боротьби з торгівлею людьми, працевлаштування та соціального захисту мігрантів. Однак, необхідно зазначити, що деякі нормативно-правові механізми потребують подальшого удосконалення та гармонізації з міжнародними стандартами. У підрозділі розроблено пропозиції щодо внесення змін та доповнення у чинні нормативно-правові документи у систем регулювання державної міграційної політики з метою підвищення її ефективності та відповідності стандартам ЄС.

2.2. Кращі світові практики реалізації міграційної політики

Міграційні процеси є складною та динамічною сферою глобальних подій. Надання точної статистики світових міграційних процесів залежить від різних джерел та методології збору даних. За даними ООН загальна кількість мігрантів у світі оцінюється у близько 281 мільйон осіб у 2020 році, що становить близько

3,6% населення світу. Цей показник постійно зростає, оскільки люди шукають нові можливості, кращі умови життя та працевлаштування в інших країнах. Індія, Мексика та Китай вважаються країнами-джерелами найбільшої кількості мігрантів, тоді як Сполучені Штати, Саудівська Аравія та Німеччина є країнами-отримувачами з великою кількістю мігрантів.

Найбільш привабливим для міграції регіонами вважаються Західна Європа (82 мільйони осіб), Північна Америка (59 млн. осіб) і Західна Азія (49 млн. осіб). Статистика за країнами світу свідчить про кількість мігрантів у країнах, що їх приймають: 51 мільйон - у США (19% від їх загальної кількості), 13 мільйонів - у Німеччині, 13 мільйонів - у Саудівській Аравії, 12 млн - у росії, 10 млн - у Великій Британії, 9 млн - в ОАЕ, 8 млн. - у Франції, 8 млн. - в Канаді, 8 млн. - в Австралії, 6 млн - в Італії. Найбільша кількість населення країн, що постійно проживають за кордоном – це країни Індія (18 мільйонів мігрантів), Мексика (12 мільйонів мігрантів), Китай (11 мільйонів мігрантів), росія (10 мільйонів мігрантів), Сирія (8 мільйонів мігрантів).

За останні три роки (2018-2021 рр.) кількість біженців із країн Північної Африки та Західної Азії зросла на 13 млн. осіб [95], що є свідченням нестабільної політичної ситуації, військових конфліктів, терористичної загрози та громадського супротиву, голоду, нестачі продовольства та нестачі чистої питної води. Динаміка міграційних потоків представлена на рис. 2.5

Країни, що приймають мігрантів відрізняються високим рівнем життя та доходів населення, розвиненою економічною системою та плюралізмом політичних процесів. Крім соціально-економічної природи міграції доцільно визначити низку суспільних трансформацій у світі, що сприяють розвитку міграційних процесів. Сучасний світ руйнує кордони та розвиває концепцію «людина світу». Вона передбачає повну толерантність людей до різниці у кольорі шкіри, віросповіданні, фізіологічних, психологічних чи соціальних відмінностях. Така концепція дозволяє переміщуватися населенню протягом життя, шукаючи найбільш комфортні умови проживання, побуту, працевлаштування, клімату, культурного чи духовного збагачення. Руйнування кордонів поряд із свободою

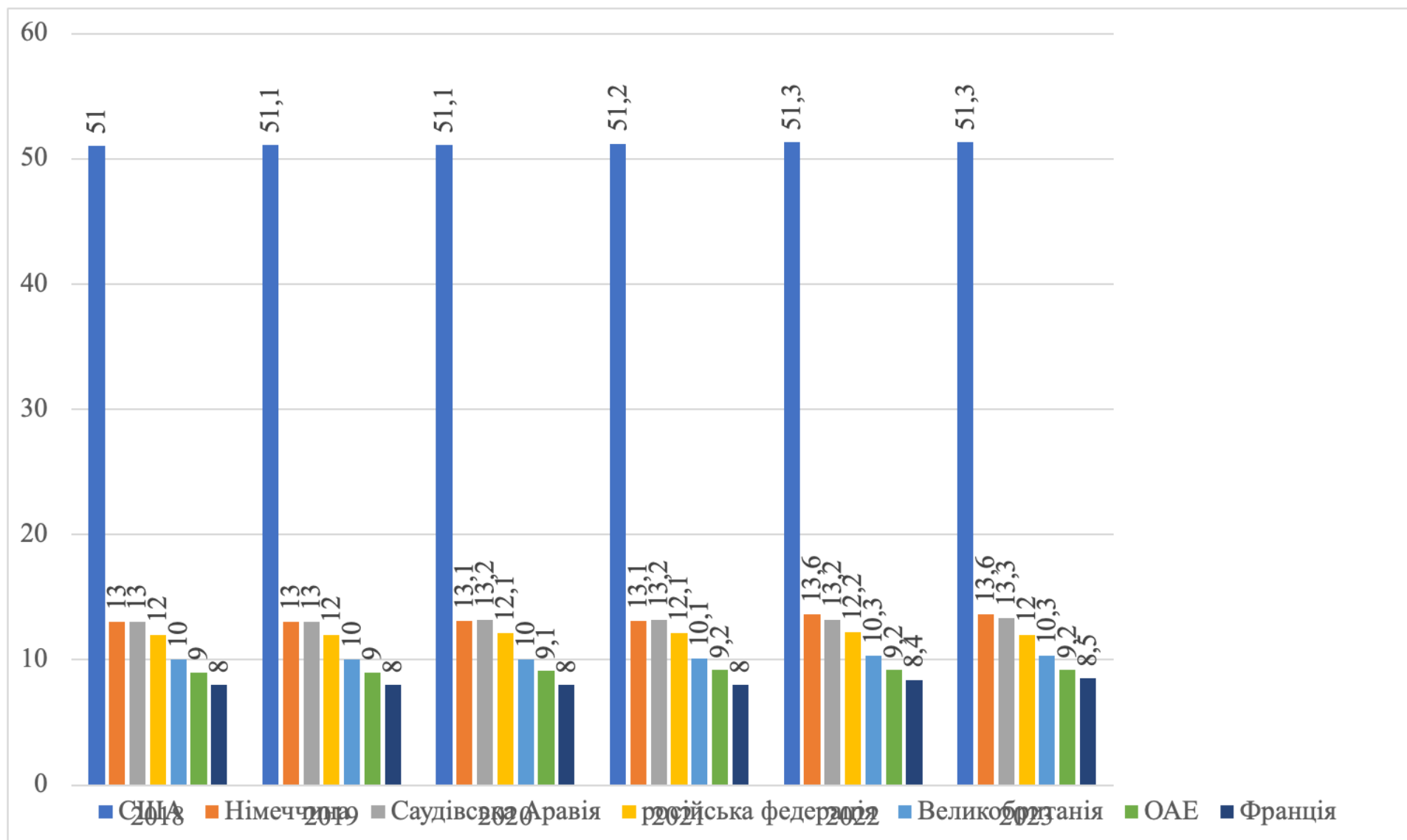

Рис. 2.5. Динаміка кількості мігрантів ТОП-7 країн світу*

*Джерело: розроблено автором на основі аналізу [96]

переміщення також викликає ряд суспільних проблем, серед яких доцільно визначити наступні:

- проблеми інтеграції у суспільство, яке приймає мігранта (ментальність, звичаї, побут, мова, культура, релігія, традиції тощо);
- соціальна кооперація,
- дискримінація та расизм в країні-отримувачі,
- велика конкуренція на ринку праці, особливо у низькокваліфікованих секторах, що може призвести до зниження заробітних плат та погіршення умов праці для місцевого населення,
- соціальна напруженість, соціальні конфлікти
- збільшення навантаження на систему соціального забезпечення та інші соціальні послуги в країні-отримувачі,
- нелегальна міграція та експлуатація, підпільна праця, торгівля людьми, сексуальне рабство, примусова праця,
- вплив на демографічну ситуацію в країні виїзду (втрата кваліфікованої робочої сили, працездатного населення, що спричиняє соціально-економічні проблеми) та в країні прибуття (дисбаланс у розподілі населення, зміни в структурі населення),
- проблеми безпеки та боротьба зі злочинністю.

Описані вище проблеми визначають необхідність пошуку ефективних механізмів реалізації державної міграційної політики з урахуванням сучасних викликів та суспільних пріоритетів, що може бути досягнуто шляхом акумулювання провідного світового досвіду.

Доцільно проаналізувати кращі світові практики реалізації державної міграційної політики, визначивши механізми, які можуть бути імплементовані у національну систему регулювання процесів міграції в Україні. При цьому важливо проаналізувати не тільки ті країни, де розташована найбільша кількість мігрантів, а зробити акцент саме на якісних показниках адаптації мігрантів та їх інтеграції у суспільні процеси країни, яка їх приймає.

Прикладом ефективної державної міграційної політики на національному

рівні є Канада. Канада - країна, яка, має географічну віддаленість від європейського континенту та сухопутний кордон тільки із однією країною – США, приймає велику кількість мігрантів, є багатонаціональною (переважають французи та англійці, що є результатом колоніальних процесів), має великі та впливові діаспори, зокрема українську діаспору, яка була здебільшого сформована за часів радянських репресій, коли українці були вимушені тікати за кордон, рятуючи своє життя та життя своїх родин). Канада має ефективну систему регулювання міграційних процесів, що характеризуються наступними принципами [97]:

- Канада активно залучає кваліфіковану робочу силу з-за кордону, орієнтуючись на потреби свого ринку праці за допомогою різних програм, таких як Федеральна програма робочих віз, програми провінційних номінованих мігрантів та програми для підприємців. Цей підхід сприяє економічному зростанню та забезпечує мігрантам можливості працювати та розвиватися в Канаді.

- Канада також активно підтримує об'єднання родин мігрантів через програми, які дозволяють громадянам та постійним резидентам Канади запрошувати своїх близьких родичів для імміграції, що допомагає зберігати сімейні зв'язки та сприяє соціальній інтеграції мігрантів.

- Канада також відкрита до прийому біженців та осіб, які потребують міжнародного захисту. Країна має щільне співробітництво з Організацією Об'єднаних Націй та іншими міжнародними організаціями, що опікуються проблемами біженців. Програма прийому біженців Канади базується на гуманітарних принципах та забезпечує особам, що переслідуються, можливість отримати притулок та захист.

- Канадська міграційна політика спрямована на інтеграцію мігрантів у своє суспільство. Країна надає підтримку в оволодінні мовою, отриманні освіти та професійної підготовки, а також сприяє соціальній адаптації мігрантів.

- Міграційна політика користується широкою громадською підтримкою. Канадське суспільство розуміє значення мігрантів у розвитку країни та позитивний внесок, який вони приносять, що допомагає створювати гармонійне

та сприятливе середовище для мігрантів.

- Ефективність процесів моніторингу та оцінки політики в сфері міграції, що спрямоване на забезпечення балансу між економічними, соціальними та гуманітарними аспектами міграції, ставлячи на перший план добробут та інтеграцію мігрантів.

Отже, аналізуючи досвід побудови державної міграційної політики Канади можна визначити, що країна має чіткі гуманітарні та соціальні орієнтири, яким підпорядковується міграційна політика. На першому плані визначено економічні потреби, які формують критерії до визначення кількості мігрантів та їх якісних характеристик: віку, професійних навичок, кваліфікації, рівня освіти тощо. Економічна складова не є єдиним чинником, адже баланс суспільства підтримується завдяки інтеграції мігрантів у канадське суспільство, що забезпечує високий рівень толерантності, соціальної адаптації та соціального й економічного балансу.

Цікавим у побудові ефективної державної міграційної політики є досвід Австралії. Австралія використовує систему балів для відбору кваліфікованих мігрантів, що сприяє розвитку економіки країни. Австралійці також мають програму прийому біженців, що спрямована на гуманітарну міграцію. Австралійська міграційна політика орієнтована на забезпечення рівного доступу до можливостей та інтеграцію мігрантів у суспільство. У зв'язку із територіальною віддаленістю Австралії від інших континентів проблема міграції не є критичною, навпаки, залучення мігрантів на відособлений континент сприяє розвитку соціально-економічних процесів та розширенню рамок міжнародної співпраці. Аналіз нормативного забезпечення та практичної реалізації процесів управління міграцією дозволив визначити пріоритети державної міграційної політики Австралії [97]:

- Одним з головних принципів австралійської міграційної політики є спрямованість на приваблення мігрантів, які можуть внести значний вклад в економіку країни.

- Австралійська міграційна політика також надає велике значення родинним

зв'язкам. Багато програм міграції спрямовані на об'єднання сімей, дозволяючи австралійським громадянам та постійним резидентам приваблювати своїх близьких до країни.

- Австралія має строгий підхід до забезпечення безпеки та громадського порядку.

- Австралійська міграційна політика спрямована на збереження і підтримку культурного розмаїття країни.

- Австралійська міграційна політика також включає гуманітарні програми для людей, що потребують захисту.

- Австралійська урядова політика спрямована на регулювання міграційного потоку залежно від потреб країни.

- Пріоритет австралійських громадян і постійних резидентів.

Схожу до австралійської системи міграції є державна міграційна політика Нової Зеландії. Країна також є віддаленою, проте знаходиться поблизу територій, які мають низький рівень соціального та економічного розвитку. Отже, Нову Зеландію можна вважати одним із центрів тяжіння мігрантів у Південно-Східній Азії. Нова Зеландія також використовує систему балів для відбору кваліфікованих мігрантів. Країна активно залучає іноземні таланти, що сприяє економічному розвитку. Крім того, Нова Зеландія має програму родинної міграції та підтримує гуманітарну міграцію [98].

Мігранти обирають для переїзду переважно країни з розвиненою економікою, віддаючи перевагу соціально орієнтованим державним інститутам. Соціалістичні напрями розвиваються у Скандинавських країнах, а рівень задоволеності життям та рівень щастя в цих країнах є дуже високими. Отже, велика частка мігрантів намагається переїхати на постійне місце проживання у Швецію, Норвегію, Фінляндію. Швеція відома своєю відкритістю до прийому біженців та осіб, які потребують міжнародного захисту. Країна має гуманітарну міграційну політику, що забезпечує захист прав біженців та сприяє їх інтеграції у шведське суспільство. Державна міграційна політика Швеції має кілька ключових принципів, які впливають на процеси міграції та інтеграції іммігрантів. Швеція

відома своїм високим стандартом захисту біженців та відкритістю до людей, що шукають притулок. Країна надає притулок багатьом біженцям, які тікають від конфліктів, війни або переслідувань. Політика спрямована на забезпечення рівних можливостей для всіх громадян, незалежно від їх походження. Іммігранти мають право на освіту, працю та доступ до соціальних послуг. Швеція визначає свою міграційну політику на основі потреб суспільства та ринку праці. Країна активно привертає мігрантів, які мають навички та кваліфікацію, що відповідають потребам економіки. Швеція має систему контролю та регулювання міграційного процесу. Вона визначає квоти та обмеження для різних категорій мігрантів, щоб забезпечити стійкість та ефективність інтеграції.

Норвегія використовує систему квот для контролю над міграційним процесом. Вона визначає річні квоти для різних категорій мігрантів, залежно від потреб країни, ринку праці та інших факторів. Норвегія є відкритою до прийому біженців, які шукають притулок від конфліктів та переслідувань. Країна надає гуманітарну допомогу та захист людям, що перебувають у складних ситуаціях. Країна пропонує різні програми та підтримку для забезпечення рівних можливостей в освіті, працевлаштуванні та інших сферах життя. Норвегія спрямовує свою міграційну політику на приваблення кваліфікованих працівників, які можуть внести вагомий внесок у розвиток економіки країни.

Фінляндія прагне створити суспільство, що сприймає та визнає культурну різноманітність. Країна активно працює над інтеграцією іммігрантів у фінське суспільство та надає підтримку для їх культурного розвитку, робить акцент на рівність та недискримінацію, забезпечує рівні можливості для всіх громадян, незалежно від їх походження, і стежить за тим, щоб іммігранти не були позбавлені прав та можливостей через їх міграційний статус.

Значну частину мігрантів із країн Африки та Азії, а також біженців із Сирії, Лівану, Ємену, а тепер і України приймають Франція, Німеччина та Італія.

Німеччина активно працює над інтеграцією мігрантів та політикою прийому біженців. Країна надає значну підтримку в оволодінні мовою, освіті та професійній підготовці для мігрантів. Основні принципи державної міграційної

політики Німеччини включають такі аспекти [99]:

- Німеччина є відкритою до прийому іммігрантів, які мають потенціал стати важливими членами суспільства та сприяти економічному розвитку.

- Німеччина покладає великий акцент на успішну інтеграцію іммігрантів у німецьке суспільство.

- Кваліфікована праця та економічна сприятливість.

Німеччина активно сприяє привабленню кваліфікованих працівників та фахівців, які відповідають потребам ринку праці. Країна пропонує спеціальні програми, які сприяють набуттю необхідних навичок та кваліфікації для успішного трудового працевлаштування. Німеччина активно займається гуманітарною допомогою та захистом біженців. Країна надає притулок людям, що шукають притулок від війни, конфліктів та переслідувань, та забезпечує їм основні потреби, включаючи житло. Німеччина також прагне забезпечити ефективну інтеграцію іммігрантів у німецьке суспільство. Країна активно розвиває програми інтеграції, які сприяють оволодінню мовою, ознайомленню з культурою та нормами німецького суспільства. Державна міграційна політика Німеччини також спрямована на підтримку родинних воз'єднань. Країна дбає про те, щоб іммігранти мали можливість жити зі своїми родичами, сприяючи процесу їхньої зустрічі та проживання разом. Одним з важливих аспектів міграційної політики Німеччини є також інтеграція вже проживаючих іммігрантів. Країна вкладає зусилля в підтримку та покращення умов життя тих, хто вже має статус резидента. Це включає доступ до медичної допомоги, соціального забезпечення та інших соціальних послуг, що допомагають іммігрантам в становленні та інтеграції у новому суспільстві. Важливо відзначити, що державна міграційна політика Німеччини регулярно підлягає перегляду та адаптації залежно від змін у світових подіях та потребах країни. Метою є створення міграційної системи, яка сприяє економічному розвитку, соціальній стабільності та культурній різноманітності в Німеччині [99].

Міграційна політика Франції є комплексною та багатовекторною, охоплюючи різні аспекти, такі як регулювання імміграції, інтеграція іммігрантів,

боротьба з нелегальною міграцією та надання притулку. Франція має суворий візовий режим, який регулює в'їзд громадян з-за меж Європейського Союзу. Існують різні типи віз залежно від мети перебування (туризм, робота, навчання тощо). Уряд встановлює квоти на кількість іноземців, які можуть в'їхати в країну з метою роботи, що дозволяє контролювати кількість робочих мігрантів. Міграційна політика Франції постійно адаптується до нових викликів та умов, зберігаючи баланс між забезпеченням національної безпеки, економічними потребами та гуманітарними зобов'язаннями.

Основні принципи державної міграційної політики Франції включають наступні аспекти [100]:

- Країна регулярно встановлює міграційні квоти та критерії для надання дозволів на проживання та працевлаштування.

- Великий акцент робиться на інтеграцію іммігрантів у французьке суспільство.

- Франція приділяє велику увагу забезпеченню безпеки своїх громадян та боротьбі з незаконною міграцією. Країна підтримує механізми контролю кордонів, впроваджує процедури перевірки та ідентифікації мігрантів, а також співпрацює з іншими країнами у сфері боротьби з незаконною міграцією та тероризмом.

- Франція відводить важливе місце гуманітарним аспектам у своїй міграційній політиці.

Міграційна політика Італії є схожою на міграційну політику Франції та Німеччини, проте через низку особливостей доцільно відзначити саме її відмінні сторони. Італія розташована на передній лінії для багатьох міграційних потоків, зокрема через Середземне море, що призводить до великого числа нелегальних мігрантів, які намагаються потрапити на її територію. Італія зіткнулася з великим напливом мігрантів, особливо під час кризи біженців, що спостерігалася в 2015-2016 роках.

Окрім традиційних принципів ЄС щодо побудови міграційної політики на державному рівні, доцільно визначити специфічні принципи італійської національної міграційної системи [101]:

- Італія стикається зі складністю розподілу відповідальності за прийом іммігрантів у межах ЄС. Країна вимагає більшої солідарності та спільної дії інших країн ЄС у прийомі та розміщенні мігрантів, оскільки велика частина нелегальних мігрантів залишається на її території.

- Італія активно займається політикою повернення нелегальних мігрантів у їхні країни походження.

Враховуючи проведений аналіз національних особливостей та принципів побудови державної міграційної політики в різних країнах світу було акумульовано принципи міграційної політики та визначено її результати, переваги і недоліки, що представлено у табл. А.1 Додатку А.

Таким чином, у результаті проведеного аналізу національних особливостей побудови систем державної міграційної політики визначено базові принципи, які формують міграційні процеси на державному рівні:

- законність: державна міграційна політика базується на законних нормах та процедурах, що регулюють в'їзд, проживання та працевлаштування іммігрантів. Це передбачає наявність чітких правил та критеріїв, які дозволяють визначати статус іммігрантів та умови їхнього перебування в країні.

- суверенітет: кожна держава має право контролювати свої кордони та вирішувати, кого вона допускає на свою територію. Принцип суверенітету вимагає встановлення механізмів контролю міграційних потоків та регулювання в'їзду та перебування іммігрантів.

- інтеграція: міграційна політика спрямована на ефективну інтеграцію іммігрантів у приймаюче суспільство, що означає створення умов для їхньої соціокультурної адаптації, надання доступу до освіти, медичних послуг, житла та роботи. Інтеграція сприяє створенню гармонійного багатокультурного суспільства.

- гуманітарність: врахування гуманітарних аспектів є важливою складовою міграційної політики, що передбачає надання захисту біженцям, які шукають притулку від переслідувань та конфліктів, а також забезпечення гідного ставлення до всіх іммігрантів незалежно від їхнього статусу.

- економічний розвиток: міграційна політика має бути спрямована на

залучення фахівців з різних сфер, які відповідають потребам ринку праці. Для досягнення цього постає необхідність створення механізмів для залучення талановитих та кваліфікованих працівників з-за кордону, які можуть принести значний внесок у розвиток галузей, що потребують спеціалізованої кваліфікації.

- прозорість передбачає створення зрозумілих та однакових правил і процедур для всіх іммігрантів, що забезпечує їхню рівність перед законом та дозволяє зрозуміти їхні права та обов'язки.

- сприяння добросусідським відносинам та міжнародній співпраці. Країни можуть працювати разом для розробки спільних стратегій управління міграційними потоками, обміну інформацією та кращого розуміння проблем, пов'язаних з міграцією, що допомагає створити стабільну та безпечну міжнародну спільноту.

Отже, розуміння міграції як багатогранного явища, що потребує комплексного підходу, є важливим принципом державної міграційної політики. Воно враховує різноманітні аспекти міграції, включаючи економічні, соціальні, культурні та геополітичні чинники, що дозволяє розробляти збалансовані та ефективні стратегії управління міграційними процесами.

В сучасному світі, де міграція стала невід'ємною складовою глобального розвитку, розробка та реалізація ефективної міграційної політики є ключовим завданням для багатьох країн. В результаті проведеного дослідження на тему "Кращі світові практики реалізації міграційної політики", було виявлено деякі важливі висновки.

- По-перше, успішна міграційна політика повинна базуватися на гуманітарних принципах, що включає забезпечення безпечних шляхів міграції, захист прав мігрантів та гарантію їхнього добробуту. Країни, що приділяють увагу цим аспектам, здатні створити сприятливе середовище для інтеграції мігрантів та підтримувати міжкультурний діалог.

- По-друге, важливо розробляти та реалізовувати програми інтеграції та навчання мови, що сприяє швидкій адаптації мігрантів, полегшує їхнє соціальне та професійне включення і сприяє взаєморозумінню з місцевим населенням.

Кращі практики включають не лише надання можливостей для навчання мови, але й організацію культурних обмінів та інтерактивних заходів, що сприяють розумінню та співпраці.

По-третє, успішна міграційна політика повинна враховувати економічну інтеграцію мігрантів, що означає визнання їхніх кваліфікацій та надання можливостей для професійного розвитку та зайнятості. Окрім того, співпраця та обмін досвідом між країнами є вирішальним фактором у реалізації кращих світових практик. Країни можуть вивчати досвід інших успішних моделей міграційної політики та адаптувати його до своїх власних потреб та умов. Спільні програми, обмін експертами та регулярні консультації можуть сприяти удосконаленню міграційної політики та забезпеченню кращих результатів.

Враховуючи ці висновки, важливо враховувати гуманітарні аспекти, розвивати програми інтеграції та навчання мови, сприяти економічній інтеграції та розвитку, а також активно залучатися до співпраці та обміну досвідом з іншими країнами. Кращі світові практики можуть допомогти країнам у вирішенні викликів, пов'язаних з міграцією, та створенні стійкого суспільства для всіх його членів.

2.3. Соціально-економічні процеси реалізації державної міграційної політики в умовах післявоєнної відбудови

Початок повномасштабного військового вторгнення поглибив соціально-економічні проблеми, які існували з початку російсько-української війни 2014 року. Масштаби руйнувань житлової нерухомості, промислових об'єктів, об'єктів інфраструктури, сільського господарства можна порівняти лише з масштабами руйнувань, які отримала Україна у результаті Другої світової війни. Окрім безпосередніх руйнувань внаслідок військових дій, доцільно говорити про процеси зниження фінансово-економічних показників, ділової активності та можливостей до соціального забезпечення.

До економічних процесів, які спостерігаються у період повномасштабного

військового вторгнення можна віднести наступні:

- суттєве скорочення економіки, зокрема ВВП країни;
- отримання величезних збитків промисловості та сільському господарству,
- зниження та концентрація ділової активності в районах, що є відносно спокійними для проживання,
- закриття бізнесу,
- релокація бізнесу,
- необхідність пошуку фінансових ресурсів на післявоєнне відновлення економіки, зокрема промислової та сільськогосподарської інфраструктури,
- зниження попиту на більшість товарів та послуг,
- необхідність виплат компенсацій бізнесу за зруйновану чи пошкоджену інфраструктуру.

Аналізуючи економічні проблеми розвитку країни у період повномасштабного військового вторгнення, доцільно говорити про соціальні наслідки таких проблем:

- необхідність покриття витратної частини державного бюджету України за рахунок іноземних грантів та запозичень;
- скорочення кількості працюючих, збільшення безробіття;
- зростання навантаження на соціальну сферу шляхом збільшення кількості соціальних виплат, в тому числі за рахунок збільшення кількості вимушено переміщених осіб;
- скорочення кількості працюючих на одного пенсіонера;
- необхідність надання додаткових соціальних послуг та виплат для реабілітації постраждалих від військових дій, в тому числі фізичної та психологічної реабілітації військових, що отримали поранення чи каліцтва;
- корегування процесів надання соціальних послуг (наприклад, дистанційне навчання у закладах освіти, що може впливати на якість надання соціальної послуги).

Військова агресія може призводити до виникнення численних соціальних проблем, які мають серйозний вплив на населення та суспільство загалом, зокрема:

- призводить до великої кількості загиблих та поранених, що ставить під загрозу фізичне та психологічне здоров'я населення. Війна залишає важкі наслідки для військових, цивільних осіб та дітей, які можуть стикатися з інвалідністю, травмами та посттравматичним стресовим розладом.

- призводить до масового вимушеного виселення людей з їхніх домівок та місць проживання. Внутрішньо переміщені особи та біженці змушені шукати притулку в інших регіонах або навіть в інших країнах, що створює гострі проблеми зі забезпеченням житла, безпеки, харчування та доступу до основних послуг для внутрішньо переміщених осіб.

- призводить до руйнування інфраструктури, такої як дороги, мости, електричні мережі, водопостачання та інші комунальні послуги, що має серйозний вплив на якість життя населення та підприємницьку активність. Відновлення руйнованої інфраструктури вимагає значних фінансових та технічних зусиль.

- призводить до економічного спаду та зниження виробництва. Зруйновані підприємства, призупинення економічної діяльності, зменшення зайнятості та збитки в сільському господарстві та інших галузях економіки призводять до зниження доходів населення та збільшення бідності. Економічний спад може також призвести до зростання безробіття та зменшення доступу до освіти, охорони здоров'я та інших соціальних послуг.

Соціально-економічні процеси, які відбуваються у період повномасштабного військового вторгнення, несуть безпосередній вплив на поствоєнний стан нашої держави, зокрема процеси соціально-економічного розвитку. Для проведення аналізу поствоєнного стану та визначення перспектив соціально-економічного розвитку доцільно визначити три контрольні точки: причини - стан - наслідки.

Проаналізуємо причини соціально-економічних проблем, які можуть виникнути в Україні після завершення війни, зокрема [102]:

- зруйнована інфраструктура: війна може спричинити значні пошкодження і знищення інфраструктури, такої як дороги, мости, електромережі та інші

комунальні системи. Відновлення цієї інфраструктури вимагатиме великих фінансових та ресурсних зусиль, а також часу.

- економічна втрата: війна має серйозний вплив на економіку країни. Знищення промислових підприємств, зменшення виробництва та втрата ринків збуту можуть призвести до економічного спаду. Національний бюджет також може зазнати значних втрат через зменшення податкових надходжень та збільшення витрат на військові цілі.

- зростання безробіття: внаслідок військових дій багато людей можуть втратити робочі місця, а підприємства можуть бути змушені припинити свою діяльність, що може призвести до зростання безробіття та зменшення доходів населення.

- масова міграція: війна може спричинити масову міграцію населення, як внутрішню, так і зовнішню, що може мати негативний вплив на економіку країни, оскільки втратиться робоча сила, а також можуть збільшитися витрати на соціальний захист мігрантів.

- психологічні травми та соціальна напруженість: війна залишає психологічні наслідки на населення, включаючи посттравматичний стрес, тривожність та депресію. Психологічні проблеми можуть впливати на загальний стан здоров'я населення та їхню здатність до працевлаштування та соціальної інтеграції. Більшість людей, які пережили воєнний конфлікт, можуть потребувати психологічної підтримки та відновлювальних програм.

- нерівність та соціальна дезінтеграція: війна може поглибити соціальну нерівність та сприяти соціальній дезінтеграції. Втрата майна, виробничих потужностей та доступу до основних послуг може призвести до появи розриву між багатими та бідними шарами місцевого населення, що може призвести до соціальних конфліктів, напруженості та нестабільності у суспільстві.

- політична нестабільність: після завершення війни можуть виникнути політичні напруги та нестабільність. Різні політичні сили можуть боротися за вплив та ресурси, що може ускладнити процес відновлення та реалізації соціально-економічних програм. Політична стабільність та ефективне управління

є необхідними факторами для успішної реалізації державної міграційної політики та післявоєнної відбудови.

Для проведення подальшого аналізу доцільно визначити тенденції міграційних процесів. Станом на 24 березня 2022 року, через бойові дії, кількість біженців, які покинули Україну і виїхали до ЄС, перевищила 3 мільйони (включаючи тих, хто офіційно отримав статус мігрантів або біженців).

Відповідно до Указу Президента України № 64/2022 від 24.02.2022 «Про введення воєнного стану в Україні» [103], на території України було запроваджено воєнний стан унаслідок масштабної військової агресії. Наземне вторгнення та активні бойові дії розпочалися в прикордонних регіонах, зокрема Київській, Харківській, Чернігівській, Сумській, Донецькій, Луганській, Херсонській та Запорізькій областях. Усі ці території зазнали повітряних нальотів і ракетних ударів, що призвело до масового переміщення цивільного населення з небезпечних районів. Міжнародне координування питань переміщення жертв військової агресії здійснюється гуманітарними організаціями, такими як Управління Верховного комісара ООН у справах біженців та Рада ООН з прав людини [104]. Згідно з офіційними даними, поширеними на офіційних сайтах цих організацій, під час збройної агресії в Україні (з 24 лютого 2022 року по 24 лютого 2024 року) було зафіксовано 30457 жертв серед цивільного населення [104]. Через неможливість рятувальників і медиків дістатися до завалів у багатьох районах, деякі території перебувають в окупації або блокаді. Відтак, загальна кількість жертв, яка може бути визначена лише після завершення бойових дій. У зв'язку з активними бойовими діями та загрозою життю і здоров'ю населення, відбувається масове переміщення цивільних осіб до безпечних районів. Лідери та представники ООН зазначають, що війна на території України створила безпрецедентні гуманітарні виклики.

Міжнародне право розділяє цивільних осіб, які тікають від війни, на внутрішньо переміщених осіб та біженців. Внутрішньо переміщені особи - це ті, хто залишив своє місце постійного проживання через небезпечні умови (військові дії), але залишився на території України. Особи, які покинули своє місце

постійного проживання через небезпечні умови (військові дії) і перебувають за кордоном, можуть подавати заяву на отримання статусу біженця [105]. Альтернативою статусу біженця в ЄС є подача заяви на отримання статусу тимчасового захисту (до одного року) з можливістю продовження.

В результаті аналізу територіальних переміщень потоків мігрантів було визначено наступні типи переміщень:

- переселення з територій, прилеглих до зон активних бойових дій, вглиб країни (переважно до сусідніх районів, сільських та міських територій),
- переселення з районів активних бойових дій до центральних і західних областей України, які розташовані далеко від кордонів,
- переселення з зон активних бойових дій та проведення наземної операції до кордонів України з подальшим виїздом за межі країни,
- переселення з центральних та західних областей України до кордонів з подальшим виїздом за межі країни.
- переселення з районів, що межують з російською федерацією, Республікою Білорусь, а також з тимчасово окупованих територій Автономної Республіки Крим, Донецької та Луганської областей вглиб країни (здебільшого до сусідніх областей і сільських місцевостей),

Відповідно, результати територіального групування переміщень мігрантів можуть бути представлені у вигляді діаграми - рис.2.6

Автор проаналізував потоки внутрішньо переміщених осіб та статистичні дані про кількість людей, які були змушені залишити свої домівки та переїхати до інших регіонів України з тих, де ведуться активні бойові дії, не є доступними. Аналіз було проведено на основі офіційних даних, зібраних у результаті аналізу публічних виступів голів обласних військових адміністрацій України та інших матеріалів, що були знайдені у відкритому доступі, накопичуючи особистий досвід авторів [106].

Аналізуючи переміщення населення у районах активних бойових дій, одним із перших напрямків руху було визначено переміщення з територій, максимально наближених до кордонів з Російською Федерацією, Білоруссю, Кримом,

Донецькою та Луганською областями (здебільшого до сусідніх регіонів та сільських районів).

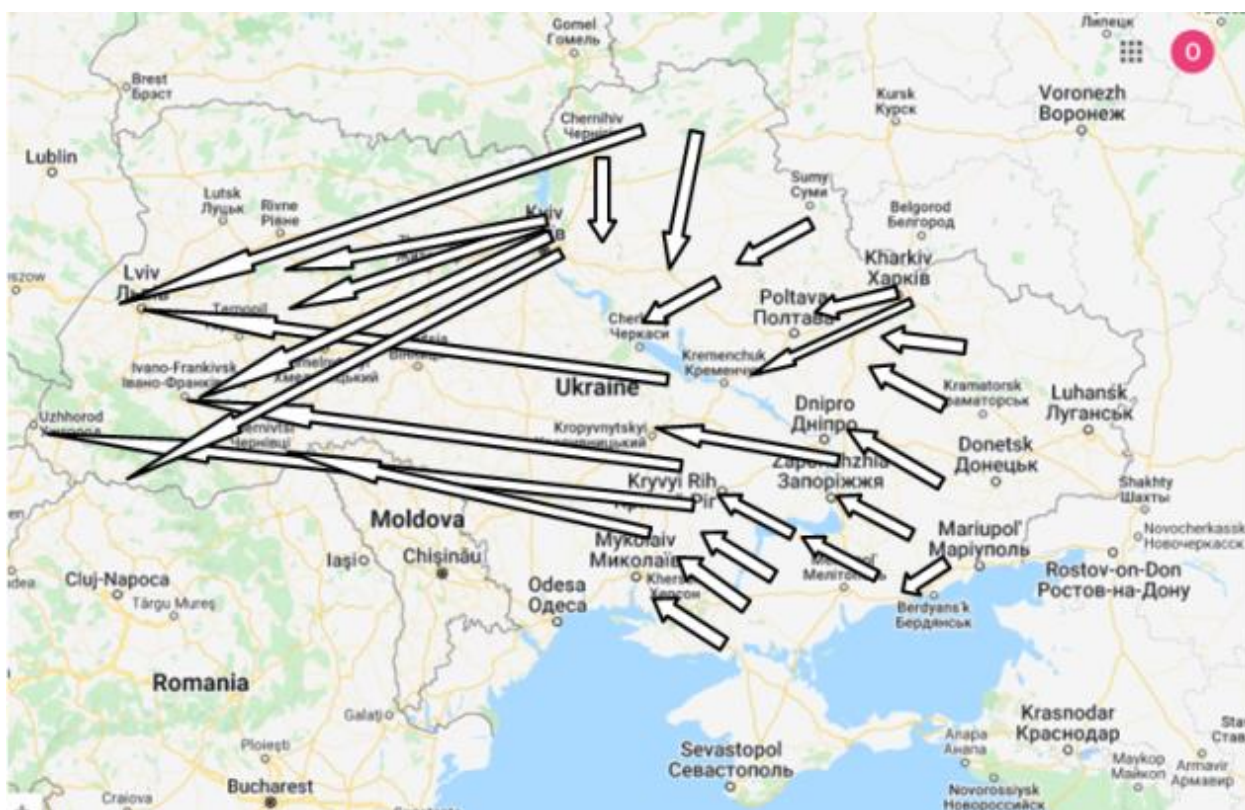

Рис. 2.6. Результати територіального групування переміщень мігрантів
Джерело: розроблено автором на основі аналізу статистичних даних

Території, що перебували у зоні активних бойових дій, проаналізовано за показниками загальної площі та кількості населення на квадратний кілометр. Результати представлено в табл. 2.5

Таблиця 2.5

Статистичні дані загальної площі та кількості населення областей, де велися наземні бойові дії, станом на початок 2022 року

Область	Загальна площа області, тис. кв. кілометрів	Населення, осіб на квадратний кілометр
Київська область	28,121	1,781,044
Харківська область	31,415	2,658,461

Продовження табл.2.5		
Сумська область	23,834	1,068,247
Запорізька область	27,180	1,687,401
Донецька область	26,517	4,131,808
Херсонська область	28,461	1,027,913
Чернігівська область	31,865	991,294
Миколаївська область	24,598	1,119,862
Луганська область	26,684	2,135,913
місто Київ	839	2,967,360

Джерело: Державна служба статистики України [133]

Для визначення загальної кількості людей, які перебували у зоні активних бойових дій, проаналізуйте карту бойових дій - рис. 2.7

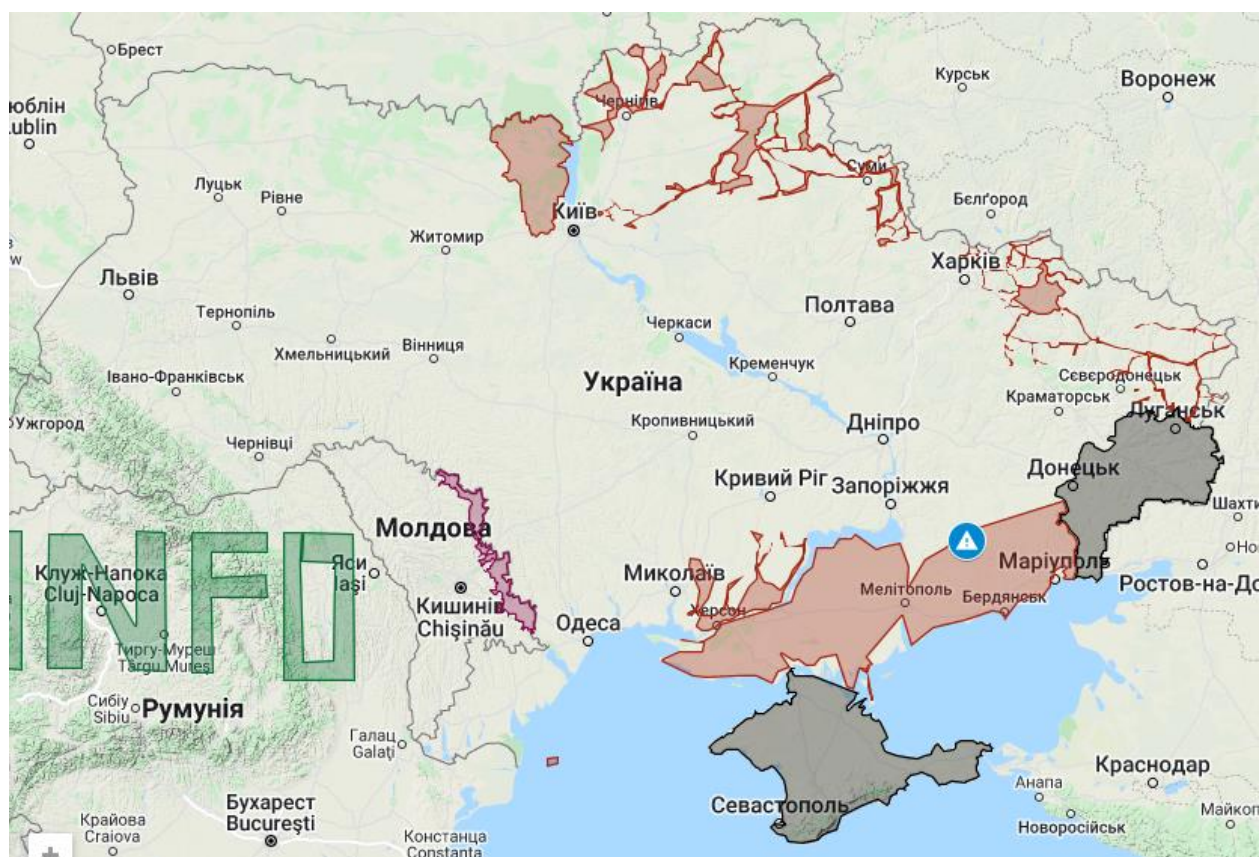

Рис. 2.7. Карта ведення наземних бойових дій, 2022 рік*

**Джерело: [127]*

Аналіз інтерактивної карти бойових дій показує, що активні наземні бойові дії ведуться в Київській, Чернігівській, Харківській, Сумській, Донецькій, Луганській, Запорізькій, Миколаївській та Херсонській областях. Загальна чисельність населення, яке знаходиться в зоні активних бойових дій, становить 18,541,390 осіб. Розглянемо кількість внутрішньо переміщених осіб (ВПО), які були прийняті регіонами України, де не ведуться активні бойові дії. Станом на 24 березня 2024 року, публічно доступні дані про кількість ВПО в більшості областей України відсутні. Станом на 9 березня 2024 року влада Львівської області оцінила кількість ВПО у 400,000 осіб, що є найбільшим показником серед регіонів. Станом на 5 березня 2024 року в Закарпатській області кількість ВПО становила 100,000 осіб, а в Івано-Франківській області – 26,531 осіб. У Хмельницькій області було визначено, що до місцевих шкіл приєдналися 3,800 учнів. Дані по інших областях не доступні [107].

Значна кількість внутрішньо переміщених осіб виїхала за кордон. У перші тижні військового конфлікту від 4,000 до 50,000 осіб щоденно перетинали прикордонні пункти на західних кордонах України. Загалом, за попередніми оцінками ООН, 6.7 мільйона людей в Україні тимчасово переміщені.

Найбільшу кількість ВПО прийняли країни, що межують з Україною на заході, оскільки північні, східні та південні кордони України були атаковані агресором та країною, яка надала свою територію для військових підрозділів, ракетних і повітряних ударів. Таким чином, західні країни, що межують з Україною, або приймали ВПО, або ставали логістичними центрами для переміщення людей до інших країн. Автор зібрав інформацію про кількість біженців, розміщених у європейських країнах; діаграма з відповідною статистикою представлена на рис. 2.8

Серед основних країн, які прийняли біженців з України, виділяються Польща (понад 2 мільйони осіб), Румунія (453,43 тисячі осіб), Угорщина (263,89 тисячі осіб), Словаччина (213 тисяч осіб), Німеччина (200 тисяч осіб), Молдова (86,38 тисячі осіб), Італія (50,65 тисячі осіб) та інші країни. Ці дані актуальні станом на 9-24 березня, залежно від країни та наявності статистики.

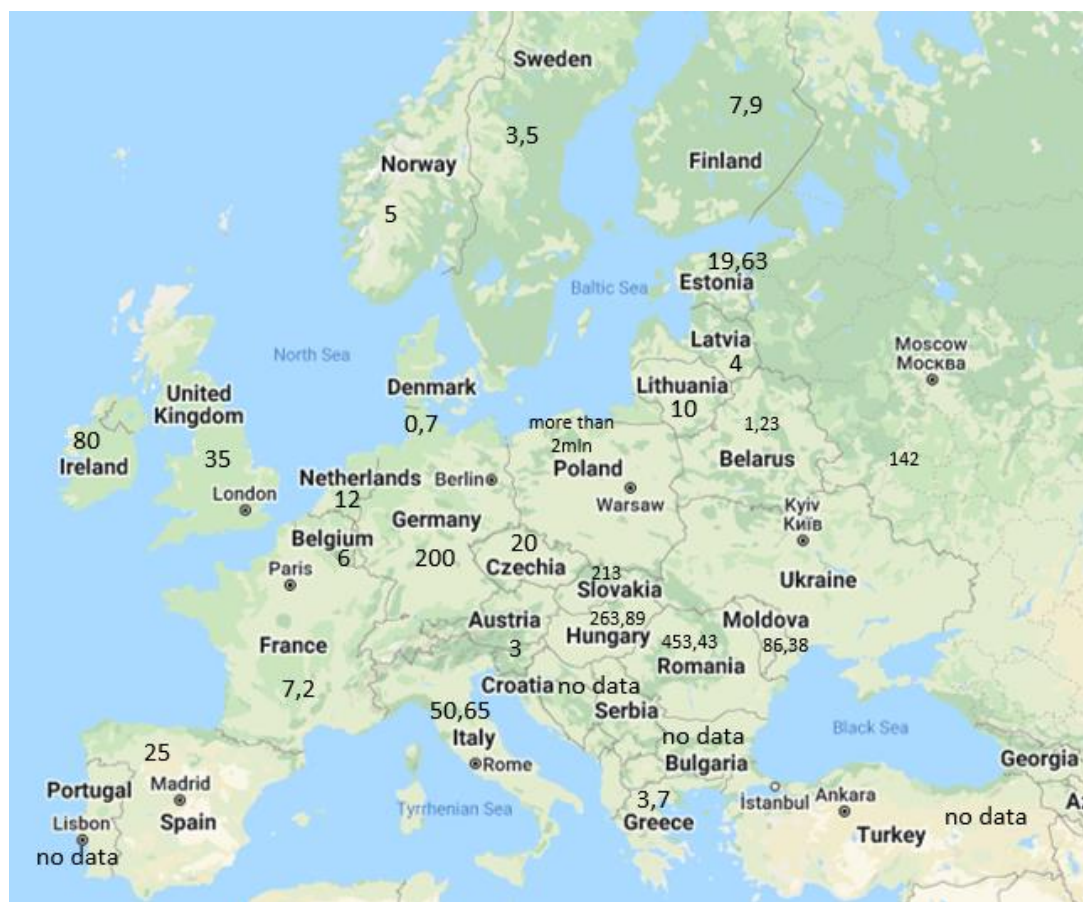

Рис. 2.8. Кількість біженців, розміщених у європейських країнах станом на 2024 р.*

*Джерело: [126]

Через те, що військова агресія продовжує розвиватися, кількість мігрантів буде зростати. За прогнозами ООН, кількість біженців у найближчому майбутньому може зрости до 4 мільйонів, не враховуючи внутрішньо переміщених осіб. Наразі кількість внутрішньо переміщених осіб складає 1,85 мільйона, а 12,65 мільйона осіб безпосередньо постраждали від війни [104]. Таким чином, кількість жертв війни становить приблизно третину населення України, а частка ВПО сягає 16% населення. Ця гуманітарна катастрофа є найбільшим викликом для світу з часів Другої світової війни. Продовження військового конфлікту породжує нові гуманітарні виклики та посилює вже існуючі проблеми у сфері гуманітарного права та прав людини.

Враховуючи ці проблеми, важливо розробити та впровадити комплексну

державну міграційну політику, яка враховує соціально-економічні аспекти та сприяє ефективному відновленню країни після війни.

Державна міграційна політика може бути важливим інструментом для вирішення соціально-економічних проблем, що виникають після війни та під час відбудови, зокрема, доцільно визначити взаємозв'язки міграційної політики та соціально-економічного розвитку. Державна міграційна політика може сприяти економічному відновленню країни шляхом привертання іноземних інвестицій та фахівців. Шляхом спрощення процедур видачі робочих дозволів та стимулювання підприємницької активності серед мігрантів, країна може залучити нові технології, капітал та робочу силу для відновлення своєї економіки. Після війни може виникнути брак робочої сили в деяких секторах економіки, особливо у зруйнованих районах. Державна міграційна політика може допомогти заповнити цей брак шляхом залучення мігрантів з інших країн, які можуть мати необхідні навички та досвід, що може підтримати відновлення промислових підприємств, сільського господарства та інших секторів економіки [120].

Державна міграційна політика повинна враховувати аспекти соціальної інтеграції мігрантів. Вона може включати програми, спрямовані на надання житла, освіти, медичних послуг та інших соціальних пільг мігрантам. Це сприятиме їхній адаптації до нового середовища, забезпечить їхню ефективну участь у економічному та соціальному житті країни. Інтеграція мігрантів може сприяти створенню більш різноманітного та конкурентоспроможного ринку праці, а також збільшенню культурного багатства і культурного обміну. Умови післявоєнної відбудови можуть створювати незадовільні умови для розвитку та зростання власних талантів країни, що може призводити до мозкового відтоку, коли висококваліфіковані фахівці шукають можливості працювати та розвиватися в інших країнах. Державна міграційна політика може сприяти створенню умов, що спонукають талановитих українців залишатися в країні та внести свій внесок у відновлення та розвиток. Війна може призвести до масового вимушеного виселення внутрішніх переселенців із зони конфлікту.

Для розуміння проблематики формування державної міграційної політики в

умовах післявоєнної відбудови було розроблено анкету та проведено соціологічне опитування серед осіб, що виїхали на територію ЄС після початку повномасштабного військового вторгнення російської федерації в Україну. У соціологічному опитуванні взяли участь 150 респондентів, які мають статус біженців або отримали прихисток у країнах ЄС, зокрема, 25 осіб станом на липень 2024 року перебувають у Німеччині, 25 осіб перебувають у Польщі, 15 осіб - у Чехії, 15 осіб – у Словаччині, 10 осіб – у Словенії, 10 осіб – в Іспанії, 10 осіб в Італії, 5 осіб в Литві, 5 осіб – в Естонії, 5 осіб – в Латвії, 5 осіб – Нідерландах, 20 осіб в інших країнах ЄС. Анкетне опитування проводилося через використання ресурсів соціальних мереж шляхом заповнення розробленої автором дослідження Гугл-форми протягом квітня-червня 2024 року з метою визначення пріоритетів та запитів для повернення населення в Україну. Розроблена анкета опитувальник та усереднені результати опитування за шкалою від 1 до 10 представлені (де 10 максимальний пріоритет, 1 – мінімальний пріоритет) у табл. 2.6.

Таблиця 2.6

Пріоритети та запити мігрантів для повернення в Україну

Запити	Усереднені бали
1	2
Соціально-економічний блок	
Рівень оплати праці	10
Кількість вакансій на ринку праці	7
Рівень споживчих цін	8
Рівень оплати за комунальні послуги	8
Доступність житлової нерухомості	8
Доступність соціальної інфраструктури (освіта, охорона здоров'я, соціальне забезпечення)	7
Якість надання соціальних послуг (освіта, охорона здоров'я, соціальне забезпечення)	8
Можливості для відкриття та ведення власного бізнесу	6
Зниження податкового навантаження	6
Транспортна доступність	8
Блок адміністративних послуг	

Закінчення табл. 2.6	
Доступність надання адміністративних послуг	7
Мобільність отримання адміністративних послуг	8
Бюрократичні перепони при отриманні адміністративних послуг	7
Вартість отримання адміністративних послуг	7
Безпековий блок	
Безпека життя та здоров'ю, особливо на територіях, що були деокуповані	10
Загроза повторного військового вторгнення	8
Загроза ракетних обстрілів	7
Загроза терористичних актів	6
Фінансова безпека	8
Рівень злочинності	6
Цифрова безпека	7
Гуманітарний блок	
Доступ до ліків	8
Доступ до чистої питної води	7
Інші гуманітарні потреби	6
Блок цифровізації	
Надання адміністративних послуг «в смартфоні»	6
Замовлення товарів та послуг через Інтернет	8
Цифрові рішення	8
Рівень діджиталізації	9
Високошвидкісний Інтернет та зв'язок	9

Джерело: розроблено на основі проведеного анкетного опитування

Наглядно результати проведеного опитування представлені на діаграмі рис. 2.9.

На основі проведеного соціологічного опитування, яке оцінювало різні аспекти соціально-економічного, безпекового, гуманітарного, адміністративного та цифрового блоків, можна зробити наступні висновки. Рівень оплати праці оцінений найвищим балом (10), що вказує на важливість цього показника для суспільства та його позитивне сприйняття. Кількість вакансій на ринку праці (7) та можливості для відкриття та ведення власного бізнесу (6) свідчать про наявність певних проблем із зайнятістю та підприємництвом в Україні.

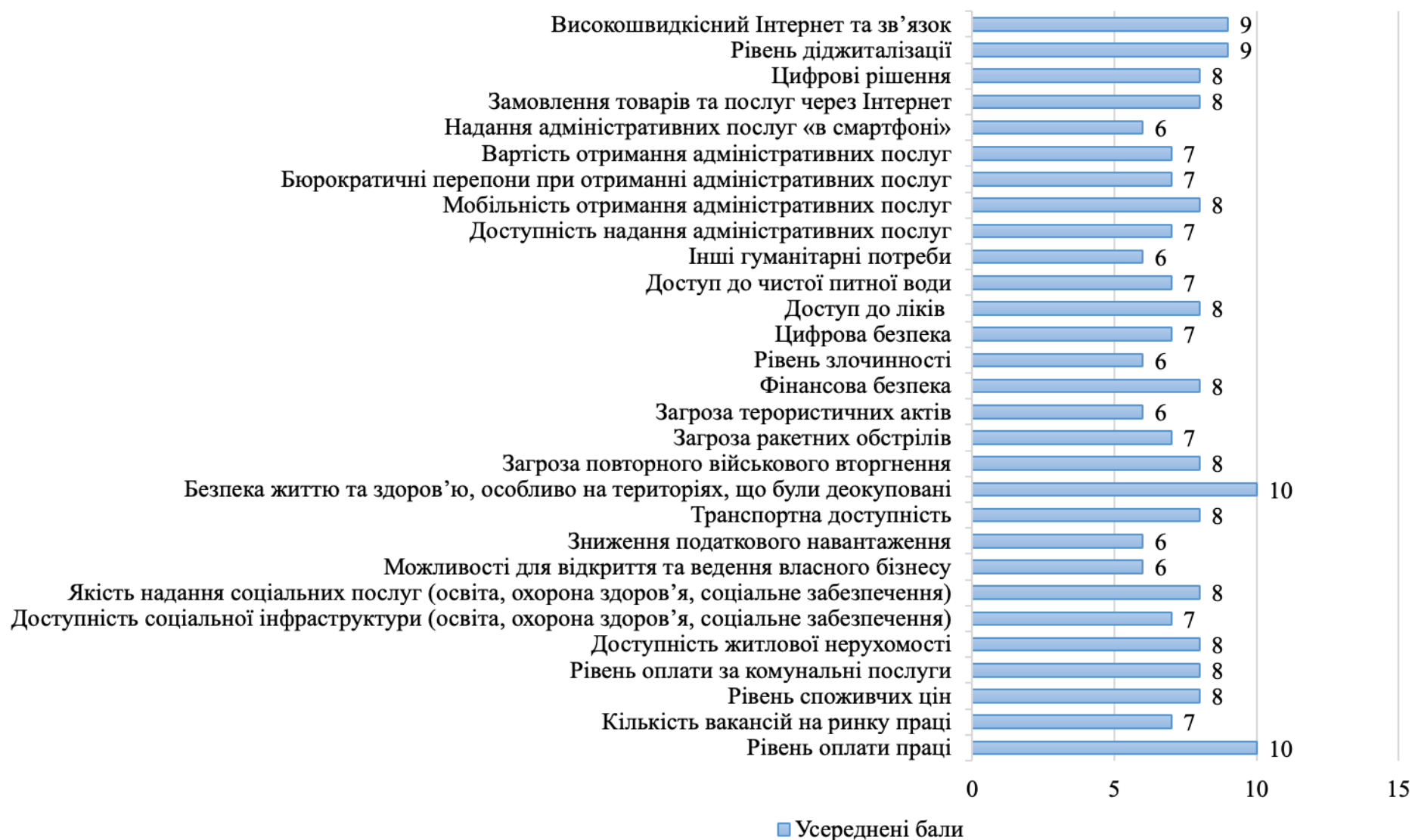

Рис. 2.9. Результати проведеного соціологічного опитування запитів мігрантів для повернення в Україну

Рівень споживчих цін, рівень оплати за комунальні послуги, доступність житлової нерухомості, якість надання соціальних послуг та транспортна доступність (всі по 8) показують помірний рівень зацікавленості населення.

Доступність соціальної інфраструктури та зниження податкового навантаження отримали середній бал (7 та 6 відповідно), що вказує на нижчий пріоритет для мігрантів у цих напрямках.

Безпековий блок визначає безпеку життя та здоров'ю, особливо на деокупованих територіях, що оцінена максимально (10), що підкреслює критичну важливість цього аспекту. Загроза повторного військового вторгнення (8) та загроза ракетних обстрілів (7) залишаються високими ризиками, що потребують постійного моніторингу та управління.

Загроза терористичних актів (6) та рівень злочинності (6) вказують на необхідність посилення заходів безпеки, проте у зв'язку з наслідками повномасштабного військового вторгнення вже не є пріоритетними для населення. Фінансова та цифрова безпека вимагають подальшого вдосконалення для зниження рівня негативного впливу. Важливим є гуманітарний блок. Доступ до ліків та доступ до чистої питної води вказують на задовільний стан наявності цих важливих ресурсів, але потребують подальшої уваги. Інші гуманітарні потреби залишаються проблемними, що вимагає додаткових зусиль для їх вирішення.

Доступність надання адміністративних послуг, мобільність отримання адміністративних послуг, бюрократичні перепони та вартість отримання адміністративних послуг вказують на прийнятний рівень адміністративних послуг, але з можливістю покращення [125]. Важливим мігранти визначили рівень цифрових послуг, зокрема, рівень діджиталізації та високошвидкісний Інтернет та зв'язок, що отримали високі оцінки.

Також важливим визначено можливість замовлення товарів та послуг через Інтернет та цифрові рішення, що свідчить про активне використання цифрових технологій. Соціологічне опитування показує, що найбільш пріоритетними мігрантами визначено сфери оплати праці, безпеки життя та здоров'я, рівня

діджиталізації та високошвидкісного Інтернету.

Водночас, деякі аспекти, такі як можливості для підприємництва, податкове навантаження, загроза терористичних актів, інші гуманітарні потреби та надання адміністративних послуг через смартфон не мають достатньої уваги респондентів.

Напрямки, що здобули найвищі рейтингові оцінки мають стати пріоритетними для майбутніх досліджень та стратегічних рішень.

Акумулювати аналіз взаємозв'язків соціально-економічного розвитку та міграційної політики в умовах військової агресії та поствоєнної відбудови, можна запропонувати наступну схему – рис. 2.10

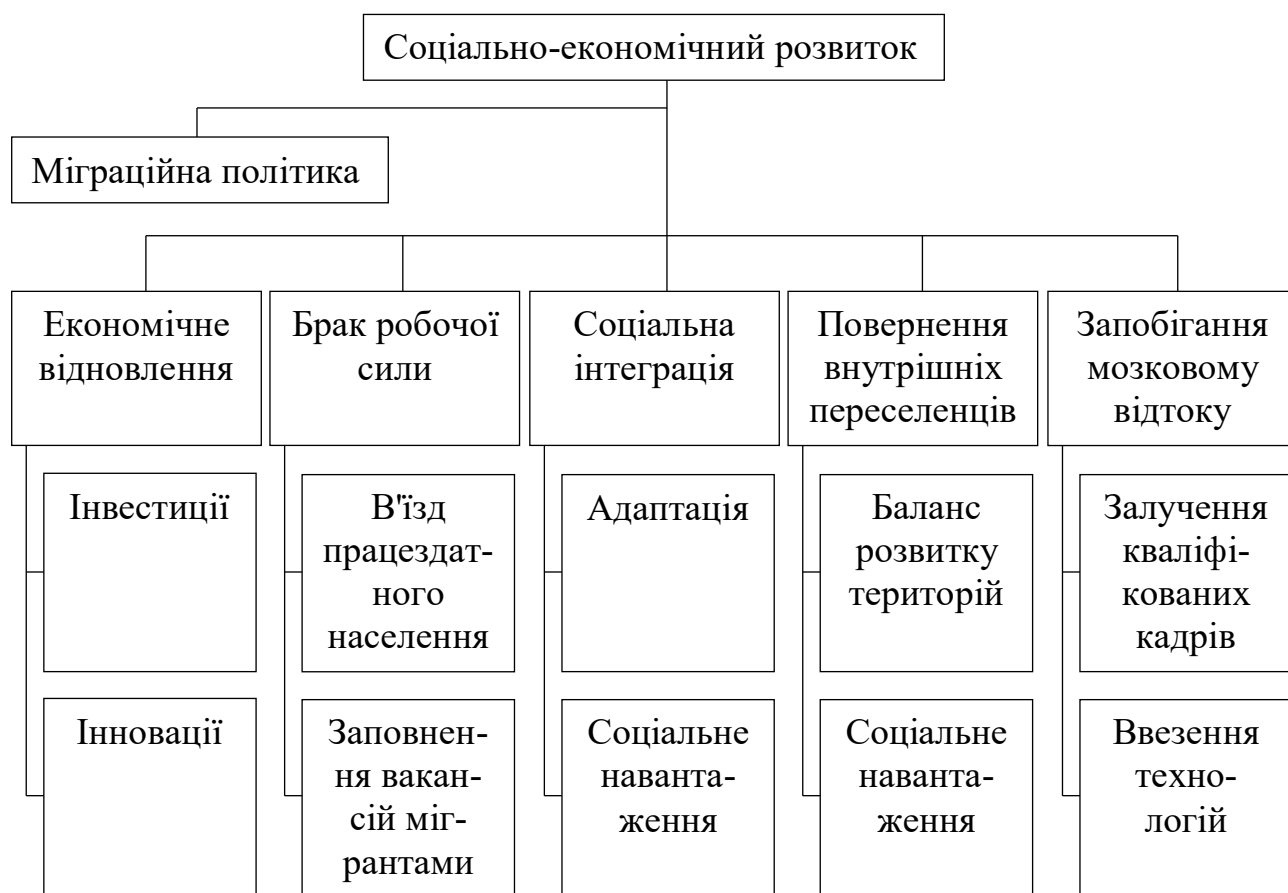

Рис. 2.10. Передумови соціально-економічної політики для повернення переселенців [124]

В цілому, державна міграційна політика може виступати як інструмент для підтримки соціально-економічного відновлення країни після війни. Шляхом привертання іноземних інвестицій, залучення кваліфікованої робочої сили,

сприяння соціальній інтеграції мігрантів.

У попередньому розділі було визначено доцільність проведення SWOT-аналізу (Додаток Б, табл. Б1) для визначення стратегічних напрямів реалізації державної міграційної політики в сучасних умовах. За результатами проведеного SWOT-аналізу можна зробити наступні висновки. Процеси міграції в умовах повномасштабного військового вторгнення мають свої сильні та слабкі сторони. Серед сильних сторін слід відзначити високу мобільність населення, активну підтримку міжнародних організацій та розвиток програм соціальної адаптації та інтеграції для ВПО. Водночас, зростає навантаження на соціальні служби, рівень безробіття серед ВПО та недостатність житлового фонду.

Екологічні аспекти міграції також мають подвійний характер. З одного боку, можливе раціональне використання ресурсів, з іншого – збільшення навантаження на екологічні ресурси та погіршення стану навколишнього середовища. Існують можливості впровадження екологічно чистих технологій та програм з екологічної освіти, проте є загрози погіршення екологічної ситуації.

Політичні аспекти міграції включають підтримку міжнародної спільноти та залучення міжнародної допомоги, але водночас нестабільна політична ситуація та відсутність довгострокової стратегії з управління міграцією є значними слабкими сторонами. Можливості включають встановлення нових політичних партнерств та розробку законодавчих ініціатив, а загрози – політична нестабільність та конфлікти [118].

Гуманітарна підтримка мігрантів є сильною стороною, зокрема, завдяки активності міжнародних та місцевих організацій. Проте, недостатність ресурсів та проблеми з доступом до базових послуг залишаються слабкими сторонами. Можливості включають розширення співпраці з гуманітарними організаціями та впровадження нових програм допомоги, а загрози – погіршення ситуації через тривалість конфлікту.

Існуюче законодавство та міжнародні угоди є сильною стороною, що забезпечує права мігрантів. Однак, недосконалість деяких нормативних актів та проблеми з їх виконанням є слабкими сторонами. Можливості включають

оновлення законодавства та розробку нових нормативних актів, а загрози – бюрократичні перепони та недотримання прав мігрантів.

Використання сучасних технологій для підтримки мігрантів та розвиток цифрових платформ є сильною стороною. Водночас, недостатнє впровадження цифрових технологій та проблеми з доступом до Інтернету є слабкими сторонами. Можливості включають впровадження нових технологій та розробку цифрових рішень, а загрози – кіберзагрози та нерівний доступ до технологій [117].

Процеси міграції в Україні в умовах повномасштабного військового вторгнення потребують комплексного підходу, що враховує соціально-економічні, екологічні, політичні, гуманітарні, нормативно-правові та технологічні аспекти, що дозволить ефективно підтримувати мігрантів та сприяти стабільності й розвитку регіонів, що приймають ВПО, одночасно мінімізуючи негативні наслідки та використовуючи наявні можливості.

Підсумовуючи результати проведеного аналізу доцільно визначити соціально-економічні процеси реалізації державної міграційної політики в умовах післявоєнної відбудови:

- Умови післявоєнної відбудови сприяють збільшенню потоку іммігрантів, які приїжджають з інших країн для зайняття вільних робочих місць та сприяння економічному зростанню. Державна міграційна політика може спрямовувати цей потік, надаючи переваги певним категоріям мігрантів або залучаючи фахівців у конкретні галузі, необхідні для відновлення економіки.

- Відбудова після війни часто призводить до значного переміщення населення в межах країни. Люди можуть мігрувати зі зруйнованих районів до тих, де існують можливості працювати і будувати нове життя. Державна міграційна політика може регулювати цей процес, надаючи допомогу переселенцям, стимулюючи розвиток віддалених регіонів або забезпечуючи доступ до житла та роботи.

- Міграція може стимулювати економічне зростання в умовах післявоєнної відбудови. Нові мігранти можуть стати робочою силою для відновлювальних робіт і допомогти збільшити виробництво та валовий внутрішній продукт.

Правильна міграційна політика може сприяти інтеграції мігрантів у суспільство і забезпечити його розвиток.

- Міграція може сприяти розвитку людського капіталу у країні, що переживає післявоєнну відбудову. Приплив мігрантів може привнести нові знання, навички та досвід у різні сфери економіки. Державна міграційна політика може спрямовуватися на притягнення висококваліфікованих працівників, що сприятиме підвищенню рівня компетентності та інноваційного потенціалу.

- Міграційна політика може сприяти розвитку підприємництва та стимулювати підприємницьку активність післявоєнної економіки. Державні заходи, такі як надання фінансової підтримки, зниження податків або спрощення процедур створення бізнесу для мігрантів, можуть сприяти створенню нових робочих місць та розширенню підприємницької діяльності.

- Міграція також може сприяти культурному обміну та розширенню соціокультурного контексту в післявоєнному суспільстві. Зустріч різних культур та ідей може привести до інтерактивного обміну знаннями, традиціями, мистецтвом та культурними цінностями, що може збагатити суспільство, сприяти культурному розмаїттю.

- Міграція може впливати на ринок праці в післявоєнному періоді. Приплив нових працівників може змінити баланс між пропозицією та попитом на ринку праці, що може стати наслідком зміни у заробітній платі та умовах праці для мігрантів та місцевих працівників. Ефективна міграційна політика має забезпечити адекватний процес регулювання ринку праці, захист прав мігрантів та забезпечення сприятливих умов для економічного зростання.

- Умови післявоєнної відбудови можуть вимагати вирішення соціальних проблем та інтеграції мігрантів у суспільство. Державна міграційна політика має сприяти соціальній інтеграції, забезпечуючи доступ до освіти, медичних послуг, житла, культурних заходів та інших аспектів життя, які сприятимуть співіснуванню мігрантів та місцевого населення.

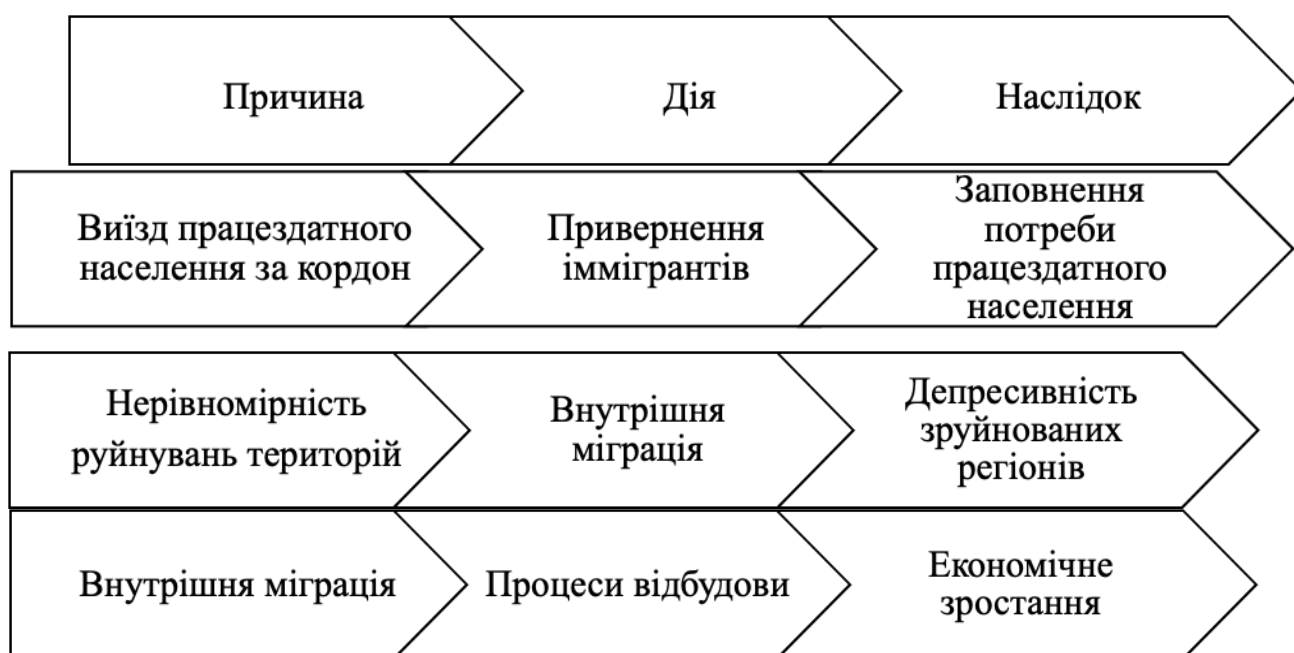
- Міграція може впливати на демографічну структуру країни. Умови післявоєнної відбудови можуть вимагати залучення молодого робочої сили для

забезпечення сталого розвитку. Державна міграційна політика може бути спрямована на залучення молодих мігрантів, що вплине на вікову структуру населення.

- Мігранти можуть приносити значний фінансовий внесок у післявоєнну економіку через сплату податків, споживання товарів і послуг, вкладання в нерухомість та банківську систему. Державна міграційна політика може сприяти створенню сприятливих умов для економічного внеску мігрантів, наприклад, шляхом спрощення процедур отримання дозволів на роботу та підприємницьку діяльність.

- Державна міграційна політика може включати заходи соціального захисту мігрантів в післявоєнний період. Це може охоплювати доступ до медичних послуг, соціального житла, соціальної підтримки та інших форм допомоги. Забезпечення соціального захисту мігрантів може сприяти їхній інтеграції в нове суспільство та забезпечити стабільність у післявоєнному періоді.

Акумулюючи всі розроблені пропозиції можна схематично представити їх у вигляді наступної структурно-логічної схеми причинно-наслідкових зв'язків соціально-економічних процесів післявоєнної відбудови – рис. 2.11

Продовження рис.2.11

Рис. 2.11. Структурно-логічна схема причинно-наслідкових зв'язків міграційних процесів та соціально-економічного розвитку післявоєнної відбудови [123, 128].

Отже, подолання соціально-економічних проблем вимагає ефективного планування та реалізації міграційної політики. Держава повинна приділяти увагу таким аспектам:

- розвиток інфраструктури: налагодження та відновлення інфраструктури є

важливим кроком у забезпеченні розвитку територій та залученні іноземних інвестицій. Забезпечення належного рівня транспортної, енергетичної, комунікаційної та соціальної інфраструктури сприяє підвищенню конкурентоспроможності регіонів та залученню бізнесу;

- залучення іноземних інвестицій: Для забезпечення економічного зростання та створення нових робочих місць важливо привертати іноземні інвестиції. Державна міграційна політика повинна створювати сприятливі умови для іноземних інвесторів, такі як спрощений ввіз капіталу, податкові пільги та інші стимули.

- підтримка малого та середнього бізнесу: Розвиток малого та середнього підприємництва є важливим фактором створення нових робочих місць та розбудови економіки. Державна міграційна політика повинна сприяти розвитку підприємництва, надавати підтримку мігрантам у створенні власного бізнесу та доступу до фінансування.

- розвиток людського капіталу: Одним з важливих аспектів реалізації міграційної політики є розвиток людського капіталу. Це означає забезпечення якісної освіти та професійної підготовки для мігрантів, а також підвищення рівня їхньої кваліфікації. Це сприятиме їхній успішній інтеграції на ринку праці та сприятиме підвищенню продуктивності праці.

- соціальна адаптація та інтеграція: Для успішної реалізації міграційної політики важливо забезпечити соціальну адаптацію та інтеграцію мігрантів у суспільство. Це охоплює забезпечення доступу до основних соціальних послуг, таких як житло, охорона здоров'я, освіта, а також сприяння культурній та мовній адаптації. Важливо створювати сприятливу середовище для міжкультурної взаємодії та сприяти взаєморозумінню між мігрантами та місцевим населенням.

- захист прав мігрантів: Державна міграційна політика повинна передбачати механізми захисту прав мігрантів, що включає боротьбу з нелегальною міграцією, запобігання торгівлі людьми, забезпечення рівних прав та захисту від дискримінації. Крім того, необхідно забезпечити доступ до правосуддя та консультативної підтримки мігрантам.

Враховуючи ці соціальні проблеми, державна міграційна політика може впливати на післявоєнну відбудову та соціальну стабільність. Шляхом привертання іноземних інвестицій та технологій, а також залучення висококваліфікованих працівників з інших країн, держава може сприяти економічному відновленню та зменшенню безробіття. Також важливо розробляти програми соціальної підтримки та інтеграції для внутрішньо переміщених осіб та біженців, щоб допомогти їм у відновленні життя та соціальній адаптації. Забезпечення стабільності, розвитку та відновлення соціально-економічного потенціалу країни є ключовим завданням після військової агресії.

У контексті післявоєнної відбудови, державна міграційна політика виконує ключову роль у відновленні та розвитку країни. Міграційна політика може стимулювати економічне відновлення після війни шляхом привертання іноземних інвестицій та залучення кваліфікованої робочої сили. Залучення іноземних капіталів та технологій допомагає збільшити виробництво, створює нові робочі місця та сприяє розвитку індустріальних секторів. Соціальна інтеграція мігрантів має велике значення для створення гармонійного суспільства. Державна міграційна політика повинна передбачати механізми соціальної підтримки та інтеграції, які допоможуть мігрантам адаптуватися до нового середовища, отримати освіту, знайти роботу та взаємодіяти з місцевим населенням. Підтримка повернення внутрішніх переселенців є необхідною у процесі післявоєнної відбудови. Державна міграційна політика повинна сприяти реінтеграції та розвитку територій, від яких були виселені мешканці під час конфлікту, що передбачає забезпечення житлом, відновлення інфраструктури, доступ до освіти та медичних послуг, а також забезпечення умов для створення нових робочих місць. Повернення переселенців на їхні рідні території сприятиме відновленню соціального та економічного потенціалу тих регіонів. Важливим аспектом міграційної політики в умовах післявоєнної відбудови є захист прав мігрантів та запобігання експлуатації. Держава повинна розробити ефективні механізми контролю за дотриманням прав праці та забезпеченням гідних умов проживання для мігрантів. Це включає забезпечення їхньої безпеки, боротьбу з нелегальною

міграцією та торгівлею людьми. Узагальнюючи, соціально-економічні процеси реалізації міграційної політики в умовах післявоєнної відбудови вимагають комплексного підходу та ретельного планування з боку держави. Створення сприятливих умов для інтеграції мігрантів, розвиток територій, відновлення економіки та соціальної сфери є ключовими завданнями для досягнення стабільності та процвітання після військової агресії.

Таким чином, повномасштабна військова агресія російської федерації проти України визначила виклики, з якими Україна та світова спільнота досі не стикалися. Першим викликом, який став наймасштабнішим з часів Другої світової війни в Європі стала гуманітарна криза. Військова агресія спричиняє гостру гуманітарну кризу, яка вимагає негайних заходів з боку держави для забезпечення безпеки, захисту прав та основних потреб мігрантів. Біженці та внутрішньо переміщені особи потребують притулку, харчування, медичної допомоги та інших форм підтримки. У зв'язку із кризою міграції також наймасштабнішою з часів Другої світової завданням міграційної політики є забезпечити належну інтеграцію та адаптацію мігрантів на нових територіях. Це може бути викликом у забезпеченні, житлом, освітою, робочими місцями та соціальною підтримкою для великої кількості людей. Військова агресія спричинила руйнування інфраструктури, що ускладнюватиме процеси інтеграції мігрантів у новому середовищі у час післявоєнної відбудови. Державна міграційна політика повинна орієнтуватися на відновлення економіки, створення нових робочих місць та залучення інвестицій для забезпечення сталого розвитку. Державна міграційна політика повинна спрямовуватися на забезпечення безпеки мігрантів. Враховуючи виклики у розділі було проаналізовано систему нормативно-правового забезпечення, спрямовану на регулювання процесів міграції. Система нормативно-правового забезпечення процесів міграції відіграє важливу роль у забезпеченні захисту прав мігрантів, забезпеченні соціальної інтеграції та підтримці стабільності в суспільствах. Однак, оцінювання ефективності цієї системи може бути складним через різноманітність правових рамок та різний рівень їх реалізації в різних країнах. Нормативно-правова база в багатьох країнах

передбачає захист прав мігрантів, зокрема право на працю, освіту, житло, охорону здоров'я та захист від дискримінації. Це сприяє покращенню життєвих умов та інтеграції мігрантів у нових суспільствах. Нормативно-правова база дозволяє державам регулювати міграційні процеси, контролювати потік мігрантів та приймати стратегічні рішення щодо набуття громадянства, робочої візи, притулку та інших форм легалізації перебування.

Процеси нормативно-правового забезпечення міграції в Україні є важливою складовою механізму захисту прав мігрантів та регулювання міграційних процесів. За останні роки Україна вжила кроки для покращення цієї системи, але ще залишаються виклики, які потребують уваги та подальшої реформи. Україна прийняла низку законів та нормативно-правових актів, що регулюють міграційні процеси та захищають права мігрантів. Наприклад, Закон України «Про міграцію» встановлює основні принципи та правові гарантії у сфері міграції. Україна активно співпрацює з міжнародними організаціями, такими як Міжнародна організація з міграції, для розробки та впровадження ефективних механізмів управління міграцією та захисту прав мігрантів. Україна активно розвиває інституційну базу у сфері міграції, зокрема шляхом створення органів державної влади, таких як Державна міграційна служба, які відповідають за реалізацію міграційної політики та забезпечення захисту прав мігрантів.

Міжнародний досвід реалізації державної міграційної політики показує, що ефективне управління міграційними процесами вимагає комплексного підходу та залучення різних зацікавлених сторін. Країни з успіхом реалізують свою міграційну політику завдяки наявності чіткої та цілісної стратегії. Вона повинна охоплювати різні аспекти міграції, включаючи законодавчу базу, інтеграцію мігрантів, біженців та політику працевлаштування. Країни, які ефективно керують міграційними потоками, активно співпрацюють з міжнародними організаціями, іншими державами та громадськими організаціями. Таке партнерство сприяє обміну досвідом, розробці спільних норм та забезпеченню захисту прав мігрантів. Країни з успіхом пристосовують свою міграційну політику до змінних умов, включаючи демографічні, економічні та політичні фактори. Гнучкість політики

дозволяє адаптуватися до нових викликів та реалізовувати інноваційні підходи.

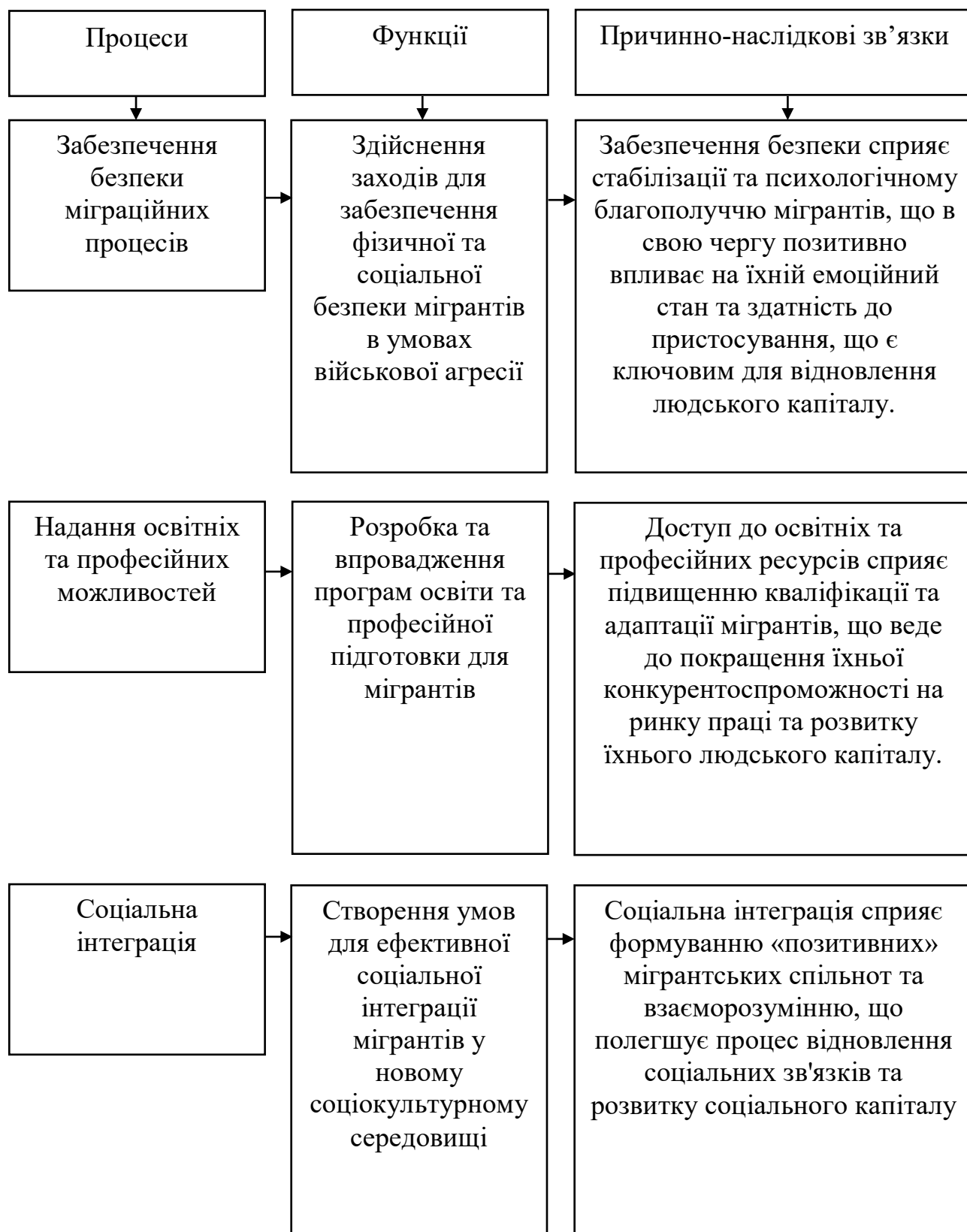
Державна міграційна політика має значний вплив на соціально-економічний розвиток держави, існують взаємозв'язки між цими двома сферами. Здійснення ефективної міграційної політики може сприяти покращенню соціального та економічного становища країни, а також забезпечити різноманітність інновацій, культурного обміну та зміцнення міжнародних зв'язків. Одночасно, соціально-економічний розвиток держави впливає на формування міграційної політики і може визначати її основні пріоритети та напрямки. Міграційна політика може бути спрямована на привернення висококваліфікованої робочої сили, що сприяє зростанню економіки. Мігранти можуть вносити значний вклад у розвиток галузей, таких як наука, технології, медицина та інші. З іншого боку, розвиток економіки може стимулювати міграцію шляхом створення нових робочих місць та забезпечення економічних можливостей для мігрантів.

РОЗДІЛ 3 ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ МІГРАЦІЙНОЮ ПОЛІТИКОЮ ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ПІСЛЯВОЄННИХ ВИКЛИКІВ

3.1. Аналіз організаційних механізмів реалізації державної міграційної політики, спрямованої на відновлення людського капіталу

Проведений у попередніх розділах аналіз визначив необхідність застосування системного підходу до пошуку механізмів реалізації державної міграційної політики, спрямованого на відновлення людського капіталу. Реалії українських соціально-економічних процесів визначили необхідність ґрунтовного аналізу та розробки ефективних рекомендацій щодо формування можливостей до стабілізації ситуації із людським капіталом. Ще до початку повномасштабного військового вторгнення, Україна показували від'ємне сальдо міграції, що було викликано проблемами із працевлаштуванням, рівнем оплати праці, рівнем життя населення, соціальними гарантіями та іншими чинниками. Початок повномасштабної військової агресії російської федерації проти України лише загострив міграційну кризу, що визначає необхідність та нагальну потребу для органів влади у пошуку ефективних механізмів забезпечення сталості процесів формування та розвитку людського капіталу в умовах викликів та євроінтеграційних перспектив для України.

Для проведення аналізу перспектив реалізації міграційної політики в Україні доцільно підсумувати результати аналізу глобальних міграційних процесів. Дослідження ролі та функцій міграційних служб як базовий інституцій органів влади у системі міграційної політики та інших організацій у системі збереження та відновлення людського капіталу може дозволити виокремити конкретні функції та їхні причинно-наслідкові зв'язки, які представлені автором у розробленій схемі – рис. 3.1.

Закінчення рис. 3.1

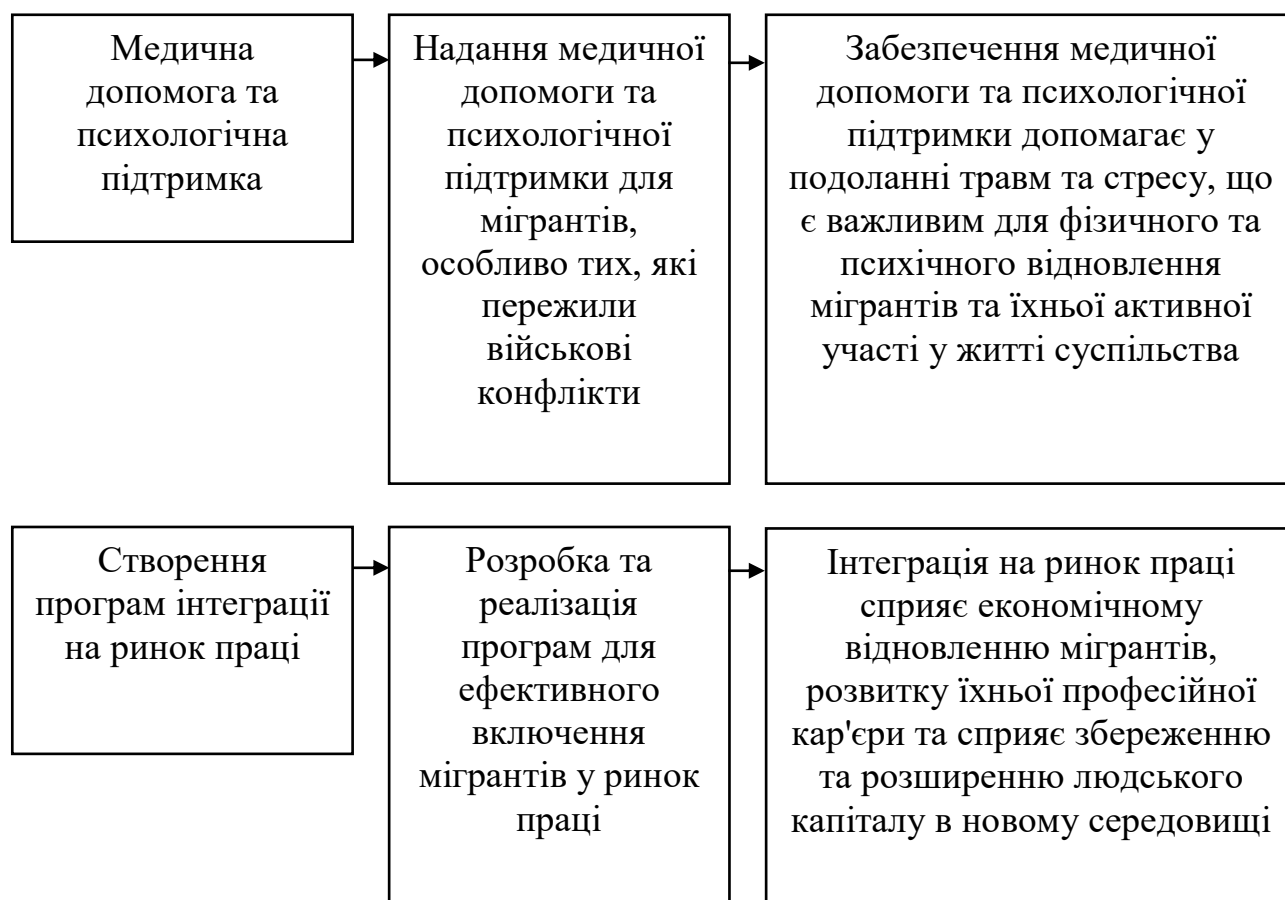

Рис. 3.1. – Система процесів міграційної політики на глобальному рівні*

* Джерело: розроблено автором

Враховуючи військову агресію російської федерації в Україні, описані вище функції мають критичне значення для відновлення людського капіталу. Доступ до безпеки, освіти, медичної допомоги та можливостей на ринку праці, гідної оплати праці та умов праці є ключовими факторами у покращенні становища працюючих, що сприяє відновленню їхнього людського капіталу в умовах повномасштабної військової агресії.

Згідно з різними оцінками, на території України до повномасштабного вторгнення мешкало від 37,3 до 43,8 мільйонів осіб. На 1 лютого 2022 року Держстат оцінював населення (без урахування АР Крим) на рівні 41,1 мільйона осіб. За розрахунками на основі даних мобільних операторів це була приблизно така сама кількість. Тим не менше, у грудні 2019 року уряд оцінював населення

України (без урахування тих, хто постійно проживає на окупованих територіях) в 37,3 мільйона осіб, що може вказувати на те, що ймовірна кількість населення України до повномасштабної війни може бути меншою за 40 мільйонів осіб.

Населення України від 1991 року до 24 лютого 2022 року зменшилося на понад 8 мільйонів осіб. Річне скорочення населення України до повномасштабного російського вторгнення становило, за даними Держстату, понад 420 тисяч осіб.

За інформацією українського МЗС, станом на 21 червня 2023 року за кордоном перебуває 8 мільйонів 177 тисяч українських громадян – близько 20% населення України до 24 лютого 2022 року. Приблизно половина з них проживає в Польщі – 22%, Німеччині – 15% та США – 11%. Тільки 6% українців за кордоном стоять на консульському обліку.

Станом на 26 червня 2023 року ООН повідомляла про 5 мільйонів українських переселенців (без урахування даних, наданих росією та Республікою Білорусь), але цей показник все одно є великим. Майже 2 мільйони українських переселенців (40%) перебувають в Німеччині та Польщі. Варто відзначити, що Відділ народонаселення Департаменту з економічних і соціальних питань ООН оцінює кількість населення України у 2023 році на рівні 36,74 мільйона осіб. За даними УВКБ ООН, можна припускати, що з 24 лютого минулого року з України виїхало та не повернулося близько 6,29 мільйонів осіб. З середини жовтня 2022 року ця цифра продовжує зростати. Якщо не враховувати російські та білоруські дані (через сумніви в їхній достовірності), за підрахунками ООН, з 24 лютого 2022 року до 26 червня 2023 року зафіксовано 20,64 мільйонів виїздів з України та 14,34 мільйонів в'їздів. Згідно з даними української ДПС, різниця між виїздами та в'їздами українців за кордон, з 24 лютого 2022 року до 1 травня 2023, є від'ємною та становить 2 мільйони 686 тисяч осіб. За квітень 2023 року від'ємне міграційне сальдо зросло на 31 тисячу перетинів, у грудні 2022 – березні 2023 року від'ємне сальдо зросло на понад 1,8 мільйонів осіб, що може бути пов'язано із бжекаутом та масовими російськими ракетними обстрілами.

Отже, у зв'язку з непередбачуваним характером подій, таких як повномасштабне російське вторгнення та його наслідки, Україна в сучасних умовах стикається з серйозними проблемами збереження людського капіталу. Низка ключових викликів включає масовий виїзд громадян за кордон, втрату фахівців та молодого населення, а також зміни в демографічній структурі країни. Збільшення кількості емігрантів може призвести до втрати цінного людського капіталу, який є ключовим ресурсом для розвитку економіки та суспільства. Особливо це стосується фахівців, які можуть вирушити за кордон у пошуках кращих умов праці та життя. Безпека, економічна стабільність і соціальні можливості визначатимуть ймовірність повернення цих фахівців у майбутньому.

Для збереження людського капіталу в умовах кризи необхідно розглядати комплексні заходи. Це включає створення сприятливих умов для повернення емігрантів, забезпечення їхнього соціального та економічного захисту, а також реалізацію програм інтеграції для тих, хто повертається.

Заохочення та підтримка талановитих молодих фахівців, зокрема шляхом створення умов для навчання та розвитку, також можуть визначати успіх зусиль збереження людського капіталу в країні.

Високий відсоток жінок та дітей серед емігрантів може створити проблеми для розвитку соціально-економічних структур та забезпечення стабільності на майбутнє.

Отже, за попередньо проведеним аналізом визначено кількість осіб, що були вимушені покинути власні домівки через повномасштабне військове вторгнення та отримати статус вимушено переміщених осіб або біженців.

Для подальшого дослідження було визначено кількість осіб працездатного віку, що виїхали з країни, та шляхом використання кореляційно-регресійного аналізу зроблено проєкцію трьох сценаріїв міграційної кризи – реалістичного, песимістичного ат оптимістичного.

Результати розрахунків представлені на рис. 3.2. Вихідні дані для проведення кореляційно-регресійного аналізу представлені у Додатку А.

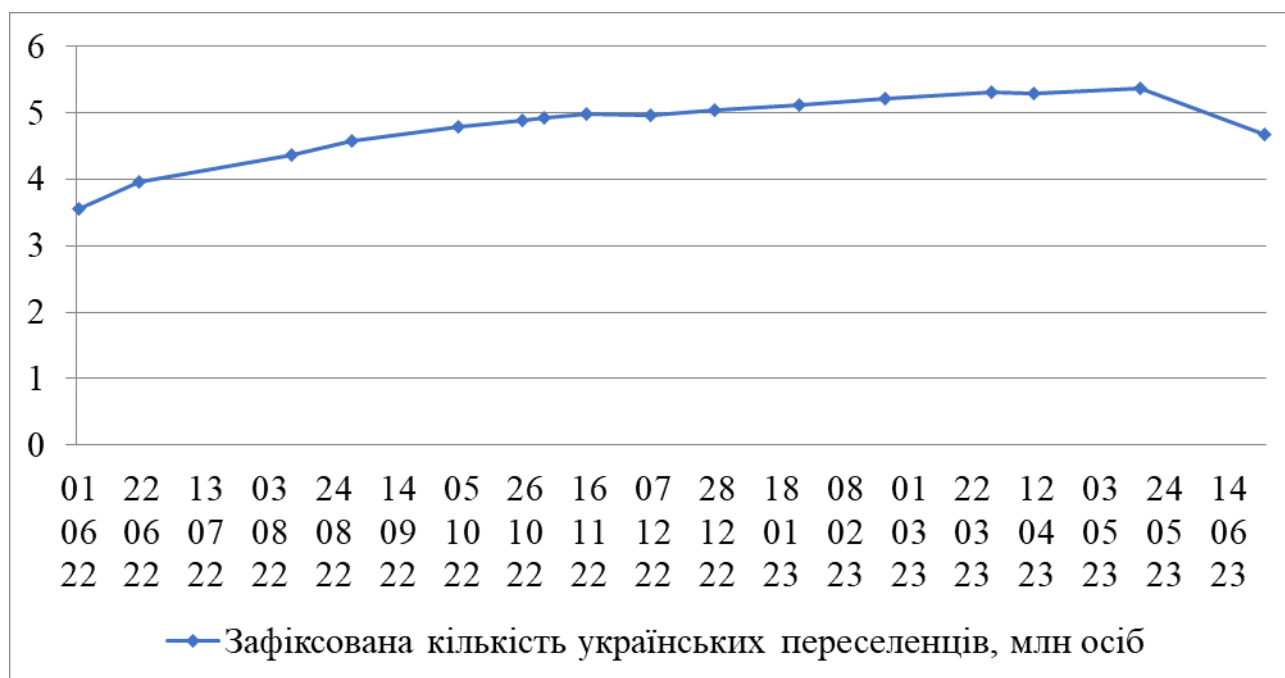

Рис. 3.2. Зафіксована кількість українських переселенців, млн. осіб*

*Джерело: статистичні дані Міграційної служби України

Представлена кореляційно-регресійна модель вказує на те, що у зв'язку із повномасштабною військовою агресією російської федерації проти України національний людський капітал зазнав суттєвих втрат. Зокрема, протягом початку вторгнення з України за офіційними даними міжнародних організацій виїхало понад 8 млн. осіб. Варто зазначити, що більшість з цих осіб є жінки та діти, проте, в умовах військових втрат, втрат цивільного населення, отримання інвалідності та втрати працездатності значною частиною чоловічого працездатного населення, доцільно визначити, що одним із ресурсів для відновлення людського капіталу та заміщення вакансій на ринку праці є ресурс застосування жінок на різних вакансіях. Отже, одним із напрямів відновлення людського капіталу в Україні є пошук шляхів повернення жінок, їх перекваліфікації та сприяння працевлаштуванню. Відповідно для реалізації даної мети пропонується визначити додаткові причинно-наслідкові зв'язки, пов'язані з роллю та функціями міграційних служб та інших органів публічної влади у відновленні людського капіталу у напрямі повернення біженців з-за кордону. Міграційні служби та інші органи

публічної влади можуть сприяти поверненню біженців з-за кордону, створюючи сприятливі умови для їхнього життя та роботи в Україні, що може включати такі заходи, як забезпечення доступу до житла, освіти, медичного обслуговування та інших соціальних послуг, створення нових робочих місць та сприяння працевлаштуванню біженців, забезпечення захисту прав і свобод біженців. Повернення біженців з-за кордону може сприяти відновленню людського капіталу України, оскільки вони можуть внести свій вклад у розвиток економіки, освіти, науки та культури країни. Біженці можуть заповнити дефіцит робочої сили в деяких галузях економіки, принести нові знання та навички, які можуть бути корисними для розвитку країни, збільшити різноманітність культурного та мовного середовища в Україні. Повернення біженців з-за кордону може мати позитивний вплив на психологічне та соціальне самопочуття людей, які залишилися в Україні, що пов'язано з тим, що повернення біженців може свідчити про те, що в Україні є безпечні умови для життя та роботи.

Ось кілька конкретних прикладів таких причинно-наслідкових зв'язків:

Якщо міграційні служби та інші органи публічної влади забезпечать біженцям доступ до житла, освіти та медичного обслуговування, то це зробить їхнє життя в Україні більш комфортним і забезпеченим, що, в свою чергу, може сприяти тому, що біженці будуть більш схильні до повернення в Україну.

Якщо Україна створить нові робочі місця та сприятиме працевлаштуванню біженців, то це дозволить їм використовувати свої навички та досвід для розвитку економіки країни, що, в свою чергу, може сприяти економічному зростанню України та підвищенню добробуту її громадян.

Якщо Україна захистить права і свободи біженців, то це дасть їм відчуття безпеки та захищеності, що, в свою чергу, може сприяти тому, що біженці будуть більш схильні до повернення в Україну та до активної участі в житті суспільства.

Звичайно, ці причинно-наслідкові зв'язки не є однозначними і можуть бути зумовлені іншими факторами. Однак, вони свідчать про те, що міграційні служби та інші органи публічної влади можуть відігравати важливу роль у відновленні людського капіталу України у напрямі повернення біженців з-за кордону.

Наступним етапом є аналіз переміщень населення всередині країни. З метою збалансованого сталого розвитку територій у рамках післявоєнної відбудови доцільно визначити необхідність гармонійного розселення населення. Картоїди географічного розташування населення до початку повномасштабного військового вторгнення представлені на рис. 3.3.

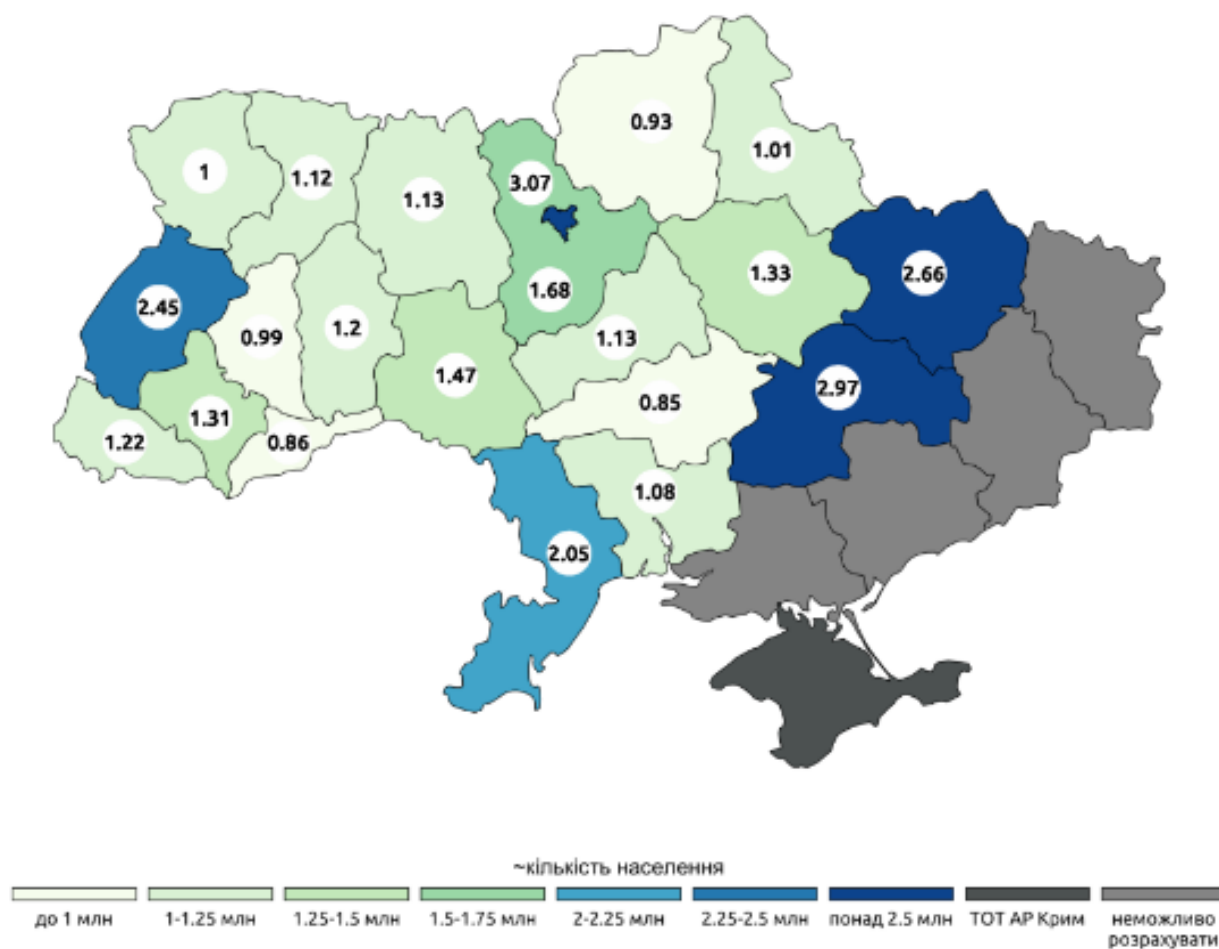

Рис. 3.3. – Картоїд географічного районування розміщення населення*

*Джерело: розраховано на основі аналізу даних СІМ-карт користувачів мобільного зв'язку

У зв'язку з внутрішньою міграцією внаслідок конфлікту, Україна також стикається з втратою людського потенціалу в різних галузях. У зв'язку з тим, що територія України зазнала різних руйнувань від повномасштабної військової

агресії, отже переміщення населення відбувалося із прикордонних з російською федерацією та Республікою Білорусь районів, а також із районів, що межують із Автономною Республікою Крим через Чонгар до західних та південно-західних областей України, а також вглиб країни у центральні області. На сьогоднішній день найбільш постраждалими внаслідок активних бойових дій є території Донецької та Луганської областей, Харківська та Херсонська області, а також окремі райони Сумської та Чернігівської областей.

Аналізуючи напрями роботи органів публічної влади щодо повернення громадян до України та забезпечення процесів збалансованого розселення доцільно визначити фактори впливу на формування державної міграційної політики для визначення організаційного забезпечення процесів реалізації механізмів публічного управління міграційними потоками з урахуванням особливостей післявоєнної відбудови.

Для проведення дослідження було визначено низку факторів, що впливають на міграційні процеси. Аналіз проводився узагальнено з метою формування уніфікованої методики оцінки впливу міграційних процесів на соціально-економічне становище в країні.

Отже, описані фактори можуть бути використані для розрахунку ступеня впливів як міграційних процесів в країнах Європи, які приймають українських біженців, так і для розрахунку втрат соціально-економічної системи від виїзду українців за кордон, або при проекції майбутніх перспектив залучення мігрантів для формування людського капіталу всередині країни у рамках післявоєнної відбудови.

Результати розробки сукупності факторів представлені в таблиці 3.2.

Таблиця 3.2

Сукупність факторів оцінки впливу міграційних процесів на соціально-економічну ситуацію в країні

Найменування фактора	Описання впливу	Кількісна оцінка фактору
1	2	3
Розрахунок економічного зростання (ЕЗ) з урахуванням міграції	дозволяє оцінити, наскільки міграційні процеси вплинули на економічне зростання	$ЕЗ = \frac{(ВВП_1 - ВВП_2)}{ВВП_2} * 100$ де: ВВП₁ – обсяги валового внутрішнього продукту з урахування міграційних процесів (після прибуття/вибуття мігрантів) ВВП₂ – обсяги валового внутрішнього продукту без урахування міграційних процесів (до прибуття/вибуття мігрантів)
Внесок мігрантів у ВВП	відсоток доходів бюджету, який становить внесок мігрантів у валовий внутрішній продукт	$ВВП_{мігр} = \frac{ВВП_2}{ВВП_1} * 100$ де: ВВП₂ - Валовий внутрішній продукт, створений мігрантами. ВВП₁ - загальний валовий внутрішній продукт.
Безпека праці	відсоток порушення трудових прав, що може свідчити про рівень безпеки працюючих	$Безпека\ праці = \frac{Кількість\ порушень\ трудових\ прав}{Кількість\ зайнятого\ населення} * 100$
Оцінка впливу міграції на працездатне населення	дозволяє оцінити відсоток мігрантів відносно загального числа населення та їх вплив на працездатне населення	$М_{вплив} = \frac{Кількість\ мігрантів}{Загальна\ кількість\ населення}$

Продовження табл. 3.2		
Оцінка впливу мігрантів на кримінальну ситуацію	дозволяє визначити відсоток внеску мігрантів у кримінальну ситуацію	$\text{Вплив} = \frac{\text{Кількість злочинів вчинених мігрантами}}{\text{Загальна кількість злочинів}} * 100$
Оцінка впливу міграції на економічну безпеку	вказує на відсоток бюджету, спрямованого на інтеграцію мігрантів та може використуватися для оцінки економічної безпеки	$\text{ЕБ} = \frac{\text{економічні витрати на інтеграцію мігрантів}}{\text{загальний бюджет}} * 100$
Оцінка природного приросту населення	вказує на кількість людей, які природно додаються до насе-лення, що визначає перспективи впливу демографічної ситуації на соціально-економічні процеси в майбутньому	$\text{Природний приріст} = (\text{Загальна кількість народжень} - \text{Загальна кількість смертей}) \times 1000$
Оцінка впливу міграції на структуру населення за віком	вказує на відсоток мігрантів у конкретному віковому діапазоні, що може впливати на структуру працездатного населення	$\text{Вплив на вікову структуру населення} = \frac{\text{Кількість мігрантів працездатного віку}}{\text{Загальна кількість населення}} * 100$
Оцінка впливу міграції на розподіл насе-лення за географічним районуванням	відсоток мігрантів у конкретному географічному регіоні, тобто привабливість регіону до міграції чи навпаки виїзду	$\text{Географічний вплив} = \frac{\text{Кількість мігрантів в регіоні X}}{\text{Загальна кількість населення}} * 100$
Оцінка впливу на економічний розвиток	вказує на % мігрантів, які можуть внести значний вклад у розвиток економіки через високооплачувані робочі місця, вищу додану вартість та високотехнологічну працю	$\text{Вплив на економічний розвиток} = \frac{\text{Кількість мігрантів на високооплачуваних посадах}}{\text{Загальна кількість населення}} * 100$

Закінчення табл. 3.2		
Оцінка доступу до житла	вказує на доступність житлової нерухомості та якість життя населення	Вплив на доступ до житла $\frac{\text{Кількість мігрантів, які потребують житла}}{\text{Загальна кількість населення}} * 100$
Оцінка доступу до освіти	вказує на доступність освітніх послуг, що є основою формування інноваційної цифрової економіки	Вплив на доступ до освіти = $\frac{\text{Кількість мігрантів в шкільному віці}}{\text{Загальна кількість населення шкільного віку}} * 100$ <i>Може бути розрахований на основі запитів на вищу або професійно-технічну освіту</i>
Оцінка доступу до надання медичних послуг	вказує на рівень охорони здоров'я та, відповідно рівень життя населення	Вплив на доступ до освіти = $\frac{\text{Кількість мігрантів, що звернулися за медичною допомогою}}{\text{Загальна кількість населення шкільного віку}} * 100$
Оцінка впливу на інноваційний потенціал	вказує на вплив міграційних процесів на створення інфраструктури, яка є ключовою для розвитку інноваційного потенціалу і створення цифрової економіки.	Вплив на інноваційний потенціал = $\frac{\text{Кількість мігрантів з вищою освітою}}{\text{Загальна кількість мігрантів}} * 100$
Оцінка впливу мас-штабів міграції на геополітичну стабільність	вказує на визначальну роль масштабів міграції у формуванні геополітичної стабільності	Вплив масштабу міграції = $\frac{\text{Кількість мігрантів на 1 корінного жителя}}{\text{Загальна кількість на 1 корінного жителя ЄС}} * 100$
Оцінка потенційного внеску мігрантів у наукові дослідження	вказує на відсоток мігрантів, які приносять свій внесок у сфері наукових досліджень та інновацій	Вплив на наукові дослідження = $\frac{\text{Кількість наукових публікацій та патентів, зареєстрованих мігрантами}}{\text{Загальна кількість мігрантів}} * 100$
Оцінка зв'язку між міграцією та корупцією	дозволяє визначити відсоток мігрантів, які можуть бути пов'язані з випадками корупції.	Вплив міграції на корупцію = $\frac{\text{Кількість випадків корупції, пов'язаних з міграцією}}{\text{Загальна кількість мігрантів}} * 100$

* Джерело: розроблено автором

Отже, підсумовуючи результати акумулювання сукупності факторів доцільно відзначити. Визначення впливу міграційних процесів на рівень безпеки є складним завданням, оскільки безпека охоплює різні аспекти, включаючи соціальні, економічні та політичні (рис. 3.4).

Вплив міграції на економічну ситуацію в країні має розглядатися комплексно та системно. Визначення впливу міграційних процесів на демографічну ситуацію може включати різні аспекти, такі як природний приріст населення, структура населення за віком, розподіл за географічними одиницями тощо.

Оцінка впливу міграційних процесів на ступінь розвиненості інфраструктури може бути складною, оскільки це включає в себе різні аспекти, такі як економічний розвиток, забезпеченість житлом, доступ до освіти та охорони здоров'я.

Процеси міграції суттєво впливають на різні аспекти суспільства, включаючи економічний, соціальний, інноваційний, демографічний, безпековий, політичний, гуманітарний та інші. Оцінка впливу міграції на ці фактори допомагає розуміти, які виклики та можливості виникають внаслідок руху населення для органів публічного управління. Врахування цих аспектів є критичним для розробки ефективних стратегій управління міграційними процесами, забезпечення сталого розвитку суспільства та збереження людського капіталу в умовах глобальних змін. Детальний аналіз напрямків дозволив визначити наступне. Міграція може значно впливати на економічний розвиток суспільства. Приплив робочої сили може змінювати ринкові умови, впливаючи на

Рис. 3.4. – Напрями впливу міграційних процесів на розвиток суспільства

зайнятість, заробітну плату та рівень економічного зростання. З іншого боку, еміграція може призводити до втрати кваліфікованих кадрів та економічної втрати для країни-втікача. Міграція має соціальні наслідки, включаючи вплив на сімейні структури, культурний розвиток та створення етнічних спільнот. Взаємодія різних культур може призводити до збагачення суспільства, але також викликати соціокультурні виклики. Міграція може стати джерелом інновацій та нових ідей. Введення різноманітності може сприяти творчому розвитку та підтримці інноваційних проектів у суспільстві. Зміна розподілу населення через міграцію впливає на демографічні тенденції, що може включати зміни в структурі вікових груп, що впливає на систему охорони здоров'я та соціальних послуг. Масштабна міграція може породжувати питання безпеки, такі як контроль кордонів, боротьба з нелегальною міграцією та міжнародний тероризм. Міграція може викликати політичні дискусії та зміни у законодавстві. Питання громадянства, прав і обов'язків мігрантів стають актуальними в політичному діалозі. Надання гуманітарної допомоги та захист прав людей, що переселяються, стає важливим етапом управління міграційними процесами. Міграція може вимагати адаптації як самого суспільства, так і мігрантів, що стосується як економічного адаптування, так і інтеграції в нове соціокультурне середовище. Масова міграція може впливати на систему освіти та рівень кваліфікації населення, особливо коли йдеться про втрату висококваліфікованих кадрів або, навпаки, залучення нових. Міграція впливає на відносини країн та міжнародні партнерства. Здатність вирішувати міграційні питання може впливати на репутацію та співпрацю країн у міжнародному співтоваристві.

Окремо доцільно провести визначення впливу міграційних процесів на рівень безробіття, що може бути складним завданням, оскільки це залежить від різних факторів, таких як кількість мігрантів, їх кваліфікація, економічний контекст тощо. Зокрема, оцінку пропонується проводити за наступними факторами:

1. Формула для оцінки впливу міграції на рівень безробіття:

$$\text{Вплив на рівень безробіття} = \frac{\text{Кількість мігрантів, що займають робочі місця}}{\text{Загальна кількість працездатного населення}} * 100 \quad (3.1)$$

Формула вказує на відсоток мігрантів, які вже зайняли робочі місця, що може впливати на рівень безробіття.

2. Формула для оцінки впливу кваліфікації мігрантів на рівень безробіття:

Вплив	кваліфікації	мігрантів	=
$\frac{\text{Кількість кваліфікованих мігрантів (профільна вища або професійно-технічна освіта)}}{\text{загальна кількість мігрантів}} * 100 \quad (3.2)$			

Формула може вказувати на те, як висококваліфіковані мігранти впливають на ринок праці та рівень безробіття.

3. Формула для оцінки впливу міграційної політики на рівень безробіття:

Вплив	міграційної	політики	=
$\frac{\text{Кількість мігрантів, що скористувалися програмами працевлаштування від оргнів влади}}{\text{Загальна кількість мігрантів}} * 100 \quad (3.2)$			

Формула може вказувати на вплив міграційної політики на робочі можливості в країні. Отже, за результатами проведеного аналізу було згруповано та оцінено фактори впливу міграційних процесів на розвиток держави, що представлено у таблиці 3.3.

Отже, аналізуючи три основні виклики для України у системі державної міграційної політики, а саме: повернення біженців, збалансований розподіл внутрішньо переміщених осіб та залучення мігрантів до післявоєнної відбудови України, враховуючи напрями та фактори впливу, що були визначені у розділі, доцільно зазначити, що Україні слід розробити і впровадити програми для ефективного та безпечного повернення біженців, які виїхали під час початку

Таблиця 3.3

Факторно-аналітична структура впливів міграційних процесів на розробку напрямів міграційної політики

№	Найменування фактора	Описання впливу	Оцінка	Формула розрахунку	Параметри фактору
1	2	3	4	5	6
1	Рівень економічного розвитку	Вплив економічної стабільності на міграційні потоки	Високий	GDP на душу населення	Дані з економічних звітів
2	Рівень безпеки	Ступінь загрози та кримінальності у країні	Високий	Кількість злочинів на 100 тис. населення	Статистика правоохоронних органів
3	Демографічна ситуація	Рівень природного приросту та структура населення	Середній	Індекс природного приросту і вікова структура	Демографічні дані
4	Ступінь розвиненості інфраструктури	Доступність освіти, медицини, транспорту тощо	Високий	Індекс інфраструктурного розвитку	Дані з оцінок міжнародних організацій
5	Рівень безробіття	Кількість безробітних у країні	Середній	Коефіцієнт безробіття	Робоча сила, статистичні дані
6	Геополітична стабільність	Вплив політичної стабільності та міжнародних відносин	Високий	Індекс геополітичної стабільності	Дипломатичні відносини, аналіз ризиків
7	Соціокультурний контекст	Культурні соціальні чинники, що впливають на інтеграцію	Середній	Культурний індекс	Соціологічні дослідження, анкетування

Закінчення табл. 3.3					
8	Потенціал наукових інновацій	Вплив рівня науково-технічного розвитку на залучення висококваліфікованої робочої сили	Високий	Кількість патентів наукових публікацій та	Наукові дані, реєстрація інтелектуальної власності
9	Корупційний фактор	Вплив рівня корупції на рішення міграційних питань	Середній	Індекс корупції	Дані антикорупційних організацій
10	Сприйняття іммігрантів громадою	Відношення місцевого населення до іммігрантів	Середній	Індекс іммігрантської інтеграції	Соціологічні опитування, публічна думка
11	Забезпеченість житлом	Доступність житла для мігрантів у новій країні	Середній	Кількість житлових об'єктів на душу населення	Житлова політика, ринок нерухомості
12	Медична і соціальна допомога	Доступність медичних та соціальних послуг для мігрантів	Високий	Кількість лікарень та соціальних служб	Медична і соціальна інфраструктура
13	Забезпечення освітою	Можливості отримання освіти для мігрантів	Високий	Кількість шкіл, вишів, курсів для інтеграції	Освітня політика, освітні заклади

**Джерело: узагальнено за результатами розробки сукупності факторів впливу*

війни, що передбачатиме створення стабільних умов праці та життя, враховуючи питання житлового, соціального та економічного відновлення. Прозорі механізми інформування, консультацій та підтримки допоможуть забезпечити комфортне та швидке повернення мігрантів, сприяючи їхній реінтеграції в українське суспільство.

Збалансований розподіл працездатного населення по території України з урахуванням масштабів військових дій може бути досягнутий шляхом застосування цільових програм для забезпечення розвитку та залучення праці на різних територіях, що допоможе врегулювати демографічні дисбаланси. Створення сприятливих умов для підприємництва та розвитку інфраструктури на периферійних територіях сприятиме зменшенню економічного нерівня між регіонами.

Залучення мігрантів в Україні після завершення війни для післявоєнної відбудови та збереження і збільшення людського капіталу має базуватися на підвищенні рівня факторів впливу, які були розроблені автором у рамках запропонованої системи оцінки. Україні варто активно залучати мігрантів для участі в післявоєнній відбудові та розвитку країни. Створення програм підтримки для мігрантів, які мають професійні навички та досвід, сприятиме розвитку економіки та підвищенню конкурентоспроможності країни. Забезпечення прав та соціальних гарантій для мігрантів сприятиме їхній інтеграції та внесенню вагомого вкладу в загальний розвиток України.

У результаті аналізу різноманітних факторів, що впливають на формування державної міграційної політики, можна зробити кілька ключових висновків. Визначені фактори охоплюють різні сфери суспільного життя та надають повний образ того, як вони взаємодіють у контексті публічного управління міграційними потоками.

Економічна стабільність. Рівень економічного розвитку має суттєвий вплив на рішення щодо міграції. Країни з високим рівнем економічної стабільності можуть бути привабливі для іммігрантів, які шукають економічні можливості.

Безпека та стабільність. Гарантування високого рівня безпеки впливає на відкритість країни для міграційних потоків. Країни з низьким рівнем кримінальності можуть бути більш привабливими для мігрантів.

Демографічні та соціокультурні фактори. Структура населення та соціокультурний контекст впливають на процеси інтеграції. Урахування

демографічних змін та культурних особливостей допомагає створювати політику, що враховує потреби мігрантів.

Інфраструктура та освіта. Розвинена інфраструктура та доступність освітніх та медичних послуг грають важливу роль у привабленні та інтеграції мігрантів.

Міграційні угоди та політика. Наявність міграційних угод та чітка політика сприяють регулюванню міграційних процесів та захисту прав мігрантів.

Урахування цих факторів у розробці процесів публічного управління міграційними процесами є критичним завданням для держави, особливо в умовах післявоєнної відбудови. Послідовний та обґрунтований підхід до цих аспектів дозволить країні ефективно вирішувати завдання, пов'язані із забезпеченням сталого розвитку та забезпеченням прав та потреб мігрантів.

3.2 Розробка шляхів вдосконалення механізмів реалізації державної міграційної політики на національному рівні

Аналізуючи шляхи вдосконалення механізмів державної міграційної політики доцільно визначити вимоги до підвищення ефективності шляхом акумулювання недоліків розвитку державних міграційних систем країн ЄС. Різні підходи до міграційної політики в країнах Європейського Союзу створюють суттєві дисбаланси та нерівності в реагуванні на міграційні потоки. Кожна країна встановлює власні правила та процедури для контролю над міграцією, що часто призводить до відмінностей у ступені відкритості чи закритості їхніх кордонів.

Такий різноманітний підхід ускладнює розв'язання спільних міграційних проблем та може створювати нерівності у ступені захисту прав та можливостей для мігрантів.

Деякі країни акцентують на прийомі великої кількості біженців та внутрішньо переміщених осіб, надаючи їм значний статус захисту та соціальну допомогу.

З іншого боку, інші країни можуть давати перевагу стратегіям обмеження міграції та встановленню високих бар'єрів для в'їзду, що створює великі різниці у можливостях для мігрантів отримати захист та інтегруватися в нові суспільства.

При цьому нерівномірний розподіл міграційних потоків може призводити до перевантаження певних країн та регіонів, збільшуючи нерівність у сприйнятті та управлінні міграційними викликами. Ця гетерогенність підходів до міграційної політики обумовлює необхідність узгоджених та спільних дій країн ЄС для створення єдиної та ефективної стратегії управління міграційними потоками на загальноєвропейському рівні.

Україна стикається з рядом викликів у сфері міграційної політики, які впливають на різні аспекти суспільства та держави. Деякі з основних викликів включають:

- Гуманітарна криза: повномасштабне військове вторгнення у 2022 році та військові події на сході України та анексія Криму з 2014 року стали причинами масштабних гуманітарних криз та внутрішньої переміщеності. Велика кількість внутрішньо переміщених осіб потребує ефективних міграційних стратегій для їхньої інтеграції та підтримки як на територіях, де люди зараз знаходяться, так і з точки зору повернення на деокуповані території, що є складним та системним процесом.

- Економічна нестабільність: високий рівень економічної нестабільності може спричиняти відтік робочої сили за кордон та потребує розробки політик, спрямованих на залучення та утримання висококваліфікованих працівників в Україні, що особливо актуально та масштабувалося після початку повномасштабного військового вторгнення, особливо у прифронтових та прикордонних з країною-агресором та Республікою Білорусь областях.

- Боротьба з корупцією: корупція у сфері міграції може підривати довіру громадян до державних інституцій та порушувати справедливий розподіл можливостей для мігрантів.

- Безпекові загрози: у зв'язку з геополітичними ситуацією та враховуючи агресивну поведінку російської федерації, що може бути збережена навіть після

перемоги та деокупації тимчасово окупованих територій, Україна повинна забезпечити ефективний контроль над міграційними потоками, запобігаючи потенційним загрозам безпеки.

- Сприйняття мігрантів: Україна стикається з викликом створення сприятливого середовища для інтеграції мігрантів та боротьби зі стереотипами та дискримінацією, що матиме особливу актуальність у рамках післявоєнної відбудови.

- Управління міграційними потоками: забезпечення ефективного управління міграційними потоками та реалізація адекватної міграційної політики є важливим завданням, особливо в умовах гострої гуманітарної та економічної ситуації.

Врахування цих проблем дозволить розробити більш ефективні стратегії та механізми для управління міграційними процесами.

Для подальшої розробки рекомендацій щодо розробки шляхів імплементації розроблених концептуальних засад впровадження механізмів публічного управління міграційними процесами у системі післявоєнної відбудови для забезпечення сталості соціально-економічного розвитку держави доцільно представити схему принципів, спрямованих на забезпечення ефективного регулювання міграційних процесів та захист прав мігрантів, що є універсальними як для країн ЄС, так і для України у процесі післявоєнної відбудови – рис. 3.5.

Отже, метою державної міграційної політики України є створення ефективного механізму регулювання міграційних процесів, сприяння сталому розвитку країни та захисту прав і інтересів громадян.

Серед напрямів державної міграційної політики України доцільно визначити розробку та вдосконалення законодавства, яке визначає правові, соціальні та економічні аспекти міграції, забезпечення безпеки мігрантів, включаючи захист їхніх прав, забезпечення гуманітарної допомоги та інтеграції в суспільство, впровадження регіональних програм інтеграції та розвитку, спрямованих на стале економічне та соціальне зростання усіх регіонів, активну участь в міжнародних міграційних програмах та співпраця з міжнародними організаціями, здійснення

заходів щодо успішної інтеграції мігрантів у культурні, соціальні та економічні процеси, а також розвиток освітніх програм.

Рис. 3.5. Сукупність принципів ефективного регулювання міграційних процесів та захисту прав мігрантів

Визначимо універсальні для країн ЄС та України цілі державної міграційної політики:

1. Забезпечення правового захисту та гарантій для мігрантів на території проживання.
2. Забезпечення стабільності та безпеки в міграційних процесах, яка сприяє розвитку країни.
3. Здійснення контролю та регулювання потоків мігрантів для забезпечення ефективності міграційної політики.
4. Розвиток заходів і програм для успішної інтеграції мігрантів в суспільство.

Сформулюємо завдання державної міграційної політики України та країн ЄС:

1. Розробка та удосконалення законодавчої бази, що регулює міграційні питання.
2. Забезпечення гуманітарної допомоги мігрантам та біженцям.
3. Розробка заходів для успішної інтеграції мігрантів на ринок праці.
4. Укладання міжнародних угод та співпраця з міжнародними партнерами в галузі міграції.
5. Забезпечення населення та мігрантів інформацією про права та обов'язки в контексті міграційної політики.

Враховуючи мету та завдання державної міграційної політики сформовано пропозиції щодо впровадження механізмів реалізації державної міграційної політики України включають різноманітні інструменти та заходи, спрямовані на досягнення стратегічних цілей та завдань в цій сфері – рис. 3.6.

Рис. 3.6. Механізми підвищення ефективності державної міграційної політики

Кінець рисунку 3.6

Розроблені механізми працюють у взаємодії для забезпечення ефективної реалізації державної міграційної політики та врахування особливостей післявоєнної відбудови та сучасних викликів, зокрема військової агресії російської федерації проти України.

Міграційна політика є важливим інструментом регулювання міграційних процесів у державі. Вона визначає основні принципи та напрями міграційної діяльності, спрямовані на забезпечення ефективного та відповідального

управління міграцією. Важливо враховувати напрями державної міграційної політики як єдину систему. Законодавча база та організаційні структури спрямована на створення нормативно-правової бази та органів, відповідальних за реалізацію міграційної політики. Інформаційна робота та міжнародна співпраця спрямовані на підвищення обізнаності населення та мігрантів про міграційні процеси, а також на співпрацю з іншими країнами та міжнародними організаціями у сфері міграції. Сприяння інтеграції, гуманітарна допомога, моніторинг і аналіз, освітні програми, заходи з протидії нелегальній міграції спрямовані на забезпечення ефективної інтеграції мігрантів у суспільство, надання їм гуманітарної допомоги, моніторинг міграційних процесів, підвищення обізнаності громадян та мігрантів у питаннях міграції, а також протидію нелегальній міграції. Розробка та вдосконалення законодавчих механізмів є основою міграційної політики. Законодавство має забезпечувати дотримання прав та свобод мігрантів, а також регулювати міграційні процеси у відповідності з національними інтересами держави. Створення та розвиток міграційних служб передбачає формування ефективної системи органів, відповідальних за реалізацію міграційної політики. Міграційні служби повинні мати достатні ресурси та компетенції для виконання своїх завдань. Інформаційні кампанії спрямовані на підвищення обізнаності населення та мігрантів про міграційні процеси, права та можливості мігрантів, які можуть проводитися у різних формах, таких як теле- та радіопередачі, друковані матеріали, соціальні мережі тощо. Підписання міжнародних угод передбачає співпрацю з іншими країнами та міжнародними організаціями у сфері міграції. Міжнародне співробітництво може бути спрямоване на вирішення таких питань, як боротьба з нелегальною міграцією, захист прав мігрантів, сприяння їх інтеграції тощо. Сприяння інтеграції, гуманітарна допомога, моніторинг і аналіз, освітні програми, заходи з протидії нелегальній міграції спрямовані на забезпечення успішної інтеграції мігрантів у суспільство. Програми інтеграції можуть включати навчання мові, культурі та правових нормах країни перебування, сприяння працевлаштуванню, соціальній адаптації тощо. Забезпечення гуманітарної допомоги передбачає надання

мігрантам гуманітарної допомоги у випадках кризових ситуацій, що може включати надання житла, їжі, одягу, медичної допомоги тощо. Моніторинг і аналіз передбачають збір та аналіз міграційної статистики для визначення тенденцій та потреб у сфері міграції. Моніторинг і аналіз можуть проводитися державними органами, неурядовими організаціями та міжнародними організаціями. Проекти освіти спрямовані на підвищення обізнаності громадян та мігрантів у питаннях міграції, можуть включати проведення лекцій, семінарів, тренінгів тощо. Заходи з протидії нелегальній міграції передбачають впровадження заходів для зменшення нелегальної міграції та контролю за кордонами шляхом посилення прикордонного контролю, криміналізацію нелегальної міграції тощо. Зазначені напрями міграційної політики є взаємопов'язаними та взаємодоповнювальними, їх ефективна реалізація сприятиме забезпеченню ефективного та відповідального управління міграційними процесами.

Державна міграційна політика є ключовою складовою в управлінні міграційними процесами та визначенні відносин із іноземцями та особами без громадянства. У контексті викликів, породжених військовою агресією російської федерації проти України, ця політика стає особливо актуальною та потребує ретельного аналізу та вдосконалення. У рамках даного дослідження ми аналізуємо чинні нормативно-правові документи, які формують державну міграційну політику України, звертаючи увагу на їх недоліки та пропонуючи конкретні рекомендації для їх подальшого вдосконалення. Нижче подана таблиця, де структуровано основні нормативно-правові документи, визначені недоліки та пропоновані шляхи удосконалення для забезпечення більш ефективного впровадження міграційної політики в умовах післявоєнної відбудови та сучасних викликів – табл. 3.4.

Таблиця 3.4

Пропозиції до удосконалення правового механізму державної міграційної політики

Нормативно-правовий документ	Чинність	Недоліки	Пропозиції щодо удосконалення
Закон України "Про міграцію"	Чинний	- Недостатня ефективність контролю за нелегальною міграцією. - Обмежені можливості інтеграції мігрантів.	- Зміцнення механізмів контролю та запобігання нелегальній міграції. - Розвиток програм інтеграції для полегшення адаптації мігрантів.
Постанова Кабінету Міністрів "Про порядок перетину кордону громадянами України"	Чинний	- Деякі обмеження для громадян з окремих регіонів. - Складнощі у видачі віз певним категоріям осіб.	- Перегляд та виправлення обмежень для забезпечення рівності громадян. - Вдосконалення процедур видачі віз та їх адаптація до потреб сучасності.
Закон України "Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства"	Чинний	- Складність у отриманні деяких видів дозволів на проживання. - Невизначеність умов отримання статусу біженця.	- Спростування та уточнення умов отримання дозволів для полегшення процесу. - Розробка чітких критеріїв та процедур для отримання статусу біженця.
Закон України "Про зайнятість населення"	Чинний	- Обмежені можливості зайнятості для мігрантів. - Недостатня підтримка для пошуку роботи та інтеграції на ринку праці.	- Запровадження програм та послуг для активної підтримки мігрантів у пошуку роботи. - Розширення можливостей зайнятості для іноземців.
Постанова Кабінету Міністрів "Про затвердження Порядку видачі та оформлення карток іноземця та особи без громадянства"	Чинний	- Труднощі у процесі оформлення карток іноземця. - Деякі аспекти, що ускладнюють вступ до закладів вищої освіти.	- Спрощення процедур та кроків для отримання карток іноземця. - Ревізія та апдейт вимог для вступу до вищих навчальних закладів для іноземців.

Отже, таблиця містить пропозиції щодо удосконалення правового механізму державної міграційної політики України, що стосуються таких аспектів міграційного законодавства, як:

- Контроль за нелегальною міграцією. Пропозиції спрямовані на зміцнення механізмів контролю та запобігання нелегальній міграції, зокрема через посилення прикордонного контролю, криміналізацію нелегальної міграції та розвиток співпраці з іншими країнами та міжнародними організаціями.

- Інтеграція мігрантів. Пропозиції спрямовані на розвиток програм інтеграції для полегшення адаптації мігрантів, зокрема через навчання мові, культурі та правовим нормам країни перебування, сприяння працевлаштуванню, соціальній адаптації тощо.

- Перетин кордону громадянами України. Пропозиції спрямовані на перегляд та виправлення обмежень для громадян з окремих регіонів, а також на вдосконалення процедур видачі віз та їх адаптацію до потреб сучасності.

- Правовий статус іноземців та осіб без громадянства. Пропозиції спрямовані на спрощення та уточнення умов отримання дозволів на проживання, а також на розробку чітких критеріїв та процедур для отримання статусу біженця.

- Зайнятість мігрантів. Пропозиції спрямовані на запровадження програм та послуг для активної підтримки мігрантів у пошуку роботи, а також на розширення можливостей зайнятості для іноземців.

- Оформлення карток іноземця та особи без громадянства. Пропозиції спрямовані на спрощення процедур та кроків для отримання карток іноземця, а також на ревізію та апдейт вимог для вступу до закладів вищої освіти для іноземців.

Загалом, пропозиції спрямовані на підвищення ефективності та прозорості міграційного законодавства, забезпечення прав та свобод мігрантів, а також на сприяння їх інтеграції у українське суспільство. Важливо відзначити, що удосконалення правового механізму державної міграційної політики є комплексним завданням, яке потребує залучення широкого кола зацікавлених

сторін, зокрема представників органів державної влади, громадянського суспільства, а також самих мігрантів.

В Україні організаційна структура державної міграційної політики включає наступні елементи. Центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізацію державної політики у сфері міграції. Ним є Державна міграційна служба України (ДМС). ДМС має широкі повноваження у сфері міграції, зокрема: розробляє і впроваджує державну міграційну політику; здійснює контроль за дотриманням законодавства про міграцію; видає дозволи на в'їзд, перебування та виїзд з України; розглядає питання про надання статусу біженця та осіб, які потребують додаткового захисту; здійснює інші повноваження, передбачені законом. Україна співпрацює з міжнародними організаціями у сфері міграції, зокрема з ООН, Радою Європи, ЄС та іншими.

Основні компоненти організаційної структури включають – рис. 3.7.

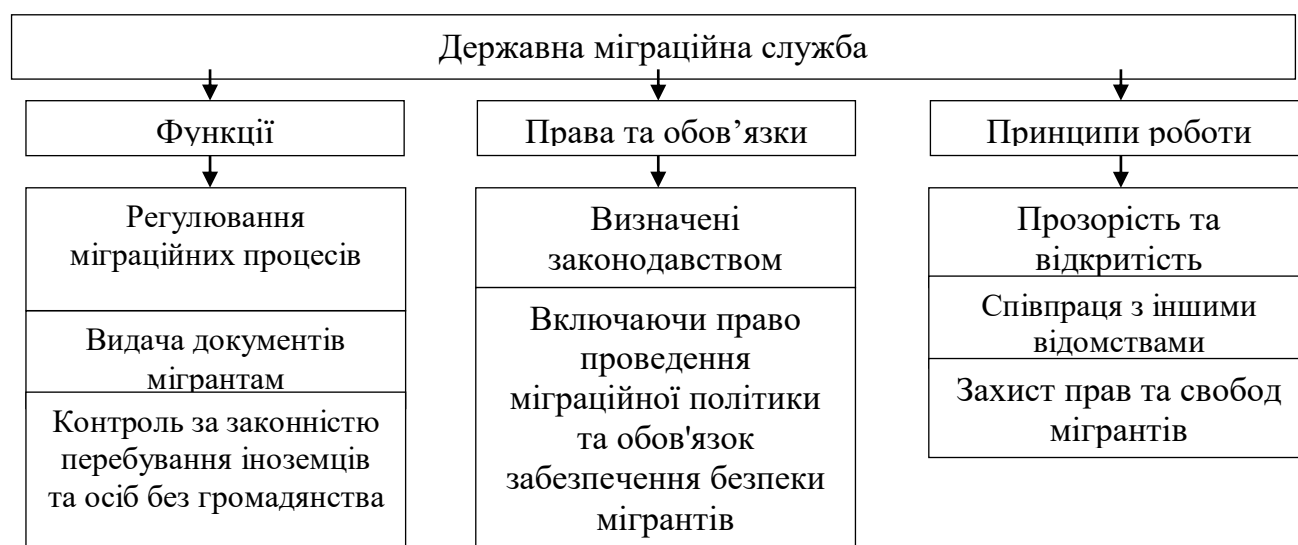

Рис. 3.7 - Елементи організаційної структури державної міграційної політики України

Продовження рис. 3.7

Кінець рис. 3.7

За результатами проведення аналізу існуючої системи організаційного забезпечення державної міграційної політики України визначено наступні рекомендації щодо удосконалення організаційного механізму:

- посилення ролі центрального органу виконавчої влади у сфері міграції. ДМС необхідно надати додаткові повноваження та ресурси для ефективного виконання своїх функцій. Зокрема, необхідно посилити контроль за нелегальною міграцією, захист прав мігрантів та сприяння їх інтеграції у українське суспільство у рамках післявоєнної відбудови.

- розширення повноважень органів місцевого самоврядування у сфері міграції. Органи місцевого самоврядування мають бути більш залучені до реалізації державної міграційної політики. Зокрема, вони повинні мати повноваження щодо сприяння інтеграції мігрантів у місцеве співтовариство, надання допомоги мігрантам, які опинилися у складних життєвих обставинах, що є актуальним в умовах розвитку процесів децентралізації влади.

- розвиток міжнародного співробітництва у сфері міграції. Україна повинна активізувати міжнародне співробітництво у сфері міграції. Зокрема, необхідно розвивати співпрацю з міжнародними організаціями, такими як Організація Об'єднаних Націй, Рада Європи, Європейський Союз та іншими.

- запровадження в ДМС нових структурних підрозділів, які будуть відповідальними за такі напрями, як контроль за нелегальною міграцією, захист прав мігрантів та сприяння їх інтеграції.

- надання органам місцевого самоврядування повноважень щодо видачі дозволів на тимчасове проживання мігрантів, а також щодо надання допомоги мігрантам у пошуку роботи та інтеграції на ринку праці.

- запровадження в Україні нової міграційної політики, яка буде відповідати міжнародним стандартам і принципам.

- участь громадськості в реалізації державної міграційної політики.

Реалізація цих рекомендацій сприятиме підвищенню ефективності управління міграційними процесами в Україні, забезпеченню прав і свобод мігрантів та сприянню їх інтеграції у українське суспільство.

У сучасних умовах трансформації міграційних процесів, спричинених воєнними та післявоєнними викликами, особливої ваги набуває інституційна взаємодія органів виконавчої влади, відповідальних за формування та реалізацію державної міграційної політики. У цьому контексті ключову роль відіграє координація діяльності Міністерства соціальної політики України та Міністерства єдності України як інституцій, функціональна компетенція яких безпосередньо пов'язана із забезпеченням соціальної інтеграції, реінтеграції та консолідації людського капіталу.

Міністерство соціальної політики України традиційно виступає базовим суб'єктом реалізації соціального компонента міграційної політики, зосереджуючи увагу на питаннях соціального захисту внутрішньо переміщених осіб, забезпечення доступу до соціальних послуг, підтримки вразливих категорій населення, а також формування умов для соціально-економічної адаптації мігрантів. Його діяльність охоплює розробку та імплементацію програм

соціальної підтримки, механізмів адресної допомоги, інструментів працевлаштування та підвищення соціальної мобільності населення.

Водночас Міністерство єдності України (як інституція, орієнтована на консолідацію суспільства, взаємодію з діаспорою та повернення громадян) формує стратегічний вимір міграційної політики, спрямований на відновлення демографічного потенціалу держави, стимулювання повернення українських громадян із-за кордону, розвиток зв'язків із закордонними українцями та формування політики національної згуртованості. У цьому аспекті діяльність міністерства має проактивний характер і орієнтована на довгострокові результати у сфері відновлення людського капіталу.

Взаємодія зазначених інституцій реалізується через поєднання соціально-орієнтованих і стратегічно-інтеграційних підходів до управління міграційними процесами. Зокрема, Міністерство соціальної політики забезпечує інструментальну основу інтеграції та реінтеграції населення, тоді як Міністерство єдності формує стратегічні орієнтири повернення та утримання людського потенціалу. Така взаємодія дозволяє забезпечити безперервність політичного циклу – від підтримки мігрантів і внутрішньо переміщених осіб до їх повноцінного включення у соціально-економічну систему держави.

Особливого значення набуває координація дій цих органів у контексті післявоєнної відбудови, коли міграційна політика трансформується з інструменту реагування на кризові явища у механізм стратегічного розвитку. Синергія діяльності міністерств проявляється у реалізації програм повернення громадян, інтеграції внутрішньо переміщених осіб у приймаючі громади, розвитку ринку праці, а також формуванні умов для соціальної згуртованості та запобігання регіональним дисбалансам.

Водночас існують і певні інституційні виклики такої взаємодії, пов'язані з ризиками дублювання функцій, недостатнім рівнем інформаційно-аналітичної координації, а також відсутністю єдиного стратегічного центру управління міграційною політикою. Це обумовлює необхідність формування інтегрованої моделі міжвідомчої взаємодії, яка передбачає чітке розмежування повноважень,

запровадження спільних інформаційних платформ, узгодження програмних документів та створення механізмів спільного моніторингу ефективності політики.

Таким чином, взаємодія Міністерства соціальної політики України та Міністерства єдності України виступає важливим елементом інституційного забезпечення державної міграційної політики, що дозволяє поєднати соціальні, демографічні та стратегічні аспекти управління міграційними процесами. Її ефективність безпосередньо визначає спроможність держави трансформувати міграцію з джерела ризиків у ресурс післявоєнного відновлення та сталого розвитку.

Міністерство економіки України виконує ключову функцію у формуванні економічного середовища, яке визначає привабливість країни для повернення мігрантів. Його діяльність безпосередньо пов'язана із створенням робочих місць, стимулюванням інвестиційної активності, розвитком підприємництва та підтримкою малого і середнього бізнесу. Саме через інструменти економічної політики, такі як державні програми підтримки зайнятості, грантові ініціативи, програми релокації бізнесу, податкові стимули та інвестиційні проєкти, формується матеріальна основа для реінтеграції громадян, які повертаються з-за кордону.

Особливого значення набуває інтеграція міграційної політики з політикою ринку праці, що реалізується Міністерством економіки через прогнозування потреб у робочій силі, підтримку перекваліфікації та розвиток людського капіталу. У цьому контексті економічні інструменти виступають не лише як фактор утримання населення, але і як механізм активного залучення трудових ресурсів до процесів післявоєнної відбудови.

Водночас Міністерство закордонних справ України забезпечує зовнішній вимір державної міграційної політики, формуючи інституційні канали взаємодії з українськими громадянами за кордоном та країнами їх перебування. Його діяльність охоплює консульську підтримку, захист прав громадян, розвиток міжнародного співробітництва у сфері міграції, а також участь у формуванні

двосторонніх і багатосторонніх угод щодо трудової міграції, соціального захисту та реінтеграції.

МЗС відіграє важливу роль у підтримці зв'язків з українською діаспорою, що є стратегічним ресурсом для відновлення країни. Через дипломатичні представництва та консульські установи реалізуються механізми інформування громадян, сприяння добровільному поверненню, підтримки освітніх та професійних програм, а також захисту прав українців у країнах перебування. Таким чином, формується зовнішньоінституційна інфраструктура реалізації міграційної політики.

Синергія діяльності Міністерства економіки та Міністерства закордонних справ України дозволяє забезпечити комплексний підхід до реалізації державної міграційної політики, поєднуючи економічні стимули повернення з міжнародною підтримкою та захистом прав громадян. Така взаємодія є критично важливою у післявоєнний період, коли питання повернення населення набуває стратегічного значення для відновлення людського капіталу та забезпечення сталого соціально-економічного розвитку.

Водночас необхідно відзначити, що відсутність належної координації між цими органами, а також недостатня інтеграція їх діяльності з іншими суб'єктами публічного управління, може знижувати ефективність реалізації міграційної політики. Це обумовлює потребу у формуванні єдиної міжвідомчої платформи управління міграційними процесами, яка б забезпечувала узгодженість економічних, соціальних та зовнішньополітичних інструментів.

Таким чином, включення діяльності Міністерства економіки України та Міністерства закордонних справ України до аналізу фінансово-економічних інструментів державної міграційної політики дозволяє суттєво підвищити рівень наукової обґрунтованості дослідження, забезпечити його комплексність та відповідність сучасним викликам післявоєнної відбудови.

У контексті дослідження державної міграційної політики України в умовах післявоєнної відбудови важливим є врахування діяльності Національної ради з відновлення України від наслідків війни як ключового консультативно-дорадчого

органу при Президентіві України та результати діяльності робочих груп, пов'язаних із поверненням громадян та захистом прав дітей (табл. 3.5)

Таблиця 3.5

Аналіз діяльності робочих груп Національної ради з відновлення України
від наслідків війни при Президентіві України

Робоча група	Ключові напрями діяльності	Основні напрацювання	Значення для міграційної політики
Група 5: Повернення громадян	Повернення громадян з-за кордону, інтеграція ВПО, відновлення людського капіталу	Програми реінтеграції, стимулювання повернення, підтримка зайнятості	Формує основу політики повернення та реінтеграції населення
Група 23: Захист прав дітей	Захист прав дітей, повернення дітей з-за кордону, соціальна інтеграція	Механізми повернення дітей, захист прав, міжнародна співпраця	Забезпечує гуманітарний та демографічний компонент політики

Джерело: розроблено автором на основі аналізу матеріалів роботи груп

Врахування результатів роботи зазначених груп дозволяє розширити аналітичну базу дослідження, інтегрувати питання повернення громадян, реінтеграції та захисту прав дітей у систему державної політики, а також забезпечити її відповідність актуальним викликам післявоєнної відбудови, що створює передумови для формування комплексної, людиноцентричної та стратегічно орієнтованої міграційної політики.

Участь громадськості в реалізації державної міграційної політики має важливе значення з кількох ключових причин:

1. Активна участь громадськості в процесі розробки та реалізації міграційної політики сприяє підвищенню рівня легітимності та довіри до прийнятих рішень. Громадяни, представники громадських організацій та експерти

мають можливість висловлювати свої думки та враховувати різноманіття поглядів.

2. Громадськість включає представників різних соціальних груп, що дозволяє краще розуміти та враховувати різноманітні потреби та інтереси різних категорій населення, що сприяє розробці більш комплексних та ефективних стратегій міграційної політики.

3. Участь громадськості в процесі прийняття рішень забезпечує більшу відкритість та прозорість влади. Громадськість може вимагати доступу до інформації, висловлювати свої погляди та слідкувати за дотриманням встановлених процедур.

4. Громадськість може вносити вагомий внесок у розробку програм та заходів соціальної інтеграції для мігрантів. Їхні рекомендації та підтримка сприяють створенню більш сприятливого середовища для новоприбулих.

5. Активна участь громадськості становить механізм контролю над діяльністю влади у сфері міграції. Вона може висувати вимоги до виконання нормативів, слідкувати за ефективністю програм, а також впливати на внесення змін у відповідні законодавчі акти.

Отже, доцільно додати до організаційної структури інституцій з управління міграційними процесами на державному рівні Наглядову громадську раду з питань міграційної політики, що представлена та описана на рис. 3.8.

Отже, Наглядова рада спрямована на відображення інтересів різних груп населення, забезпечення важливого голосу громадської ради при прийнятті стратегічних рішень, що сприятиме покращенню діалогу між владою та громадськістю, підвищенню ефективності програм та забезпеченню більш прозорості та відкритої міграційної політики в Україні.

Рис. 3.8. Роль Наглядової громадської ради з питань міграційної політики в організаційній структурі інституцій з управління міграційними процесами на державному рівні.

У напрямках діяльності Наглядової громадської ради з питань міграційної політики доцільно окремо виділити інформаційні кампанії, спрямовані на населення та мігрантів, що грають важливу роль у забезпеченні широкого розуміння законів, прав та можливостей, пов'язаних з міграційними процесами. Представимо конкретний опис таких кампаній:

1. Тематичні веб-портали та ресурси, спрямовані на розробку та підтримку спеціалізованих ресурсів, де надається зрозуміла та доступна інформація щодо міграційних законів, прав та послуг, часто задаванні питання, інтерактивні калькулятори для розрахунку прав та обов'язків тощо.

2. Використання популярних соціальних мереж для розповсюдження коротких відеороликів, інфографіки та аудіоматеріалів, що надають ключову інформацію щодо міграційних аспектів, що може бути ефективним способом привертання уваги та залучення аудиторії.

3. Проведення регулярних освітніх заходів, таких як семінари та майстер-класи, де спеціалісти можуть висвітлювати аспекти міграційної політики, надавати конкретні приклади та відповіді на запитання.

4. Співпраця з засобами масової інформації для розміщення інформаційних матеріалів, статей, інтерв'ю та програм, що стосуються міграційних питань.

5. Розробка мобільних додатків, які містять інтерактивні посібники, рекомендації та сповіщення про зміни у законодавстві та правилах.

6. Надання можливості онлайн-консультування через відео-чати, чат-боти або телефонні лінії, що дозволяє отримати індивідуальні консультації та відповіді на запитання.

7. Співпраця з громадськими організаціями для організації інформаційних заходів та взаємодії з конкретними групами мігрантів.

Запропоновані заходи мають сприяти усвідомленості про права та обов'язки, а також полегшити адаптацію мігрантів до нового соціокультурного середовища.

Окремо доцільно описати механізми співпраці з міжнародними організаціями та механізми налагодження міжнародного партнерства. У дослідженні розроблено алгоритм укладання міжнародних угод у сфері міграції та визначено їх наслідки:

1. Підписання міжнародних угод:

- Укладення угод та співпраця з іншими країнами та міжнародними організаціями.

- Визначення зобов'язань та взаємних стандартів у сфері міграції.

2. Механізми налагодження співпраці:

- Дипломатичні зусилля: ведення переговорів та вирішення міжнародних питань з партнерами.

- Створення спільних комісій для вирішення конкретних аспектів міграції.

- Встановлення механізмів контролю за виконанням угод та їхніх наслідків.

3. Сприяння інтеграції:

- Програми інтеграції: розробка та реалізація програм для полегшення адаптації мігрантів.

- Сприяння взаєморозумінню та культурному обміну між націями.

- Навчання та професійна підготовка, забезпечення можливостей для отримання освіти та навичок.

4. Інструменти:

- Забезпечення мігрантів та громадян інформацією про можливості та вимоги шляхом проведення інформаційних кампаній у системі публічного маркетингу.

- Створення веб-ресурсів для надання інформації та взаємодії.

- Забезпечення доступу до юридичної допомоги та консультацій.

5. Функції публічного управління у сфері міграційної політики:

- Об'єднання зусиль різних відомств та владних структур.

- Систематичний аналіз ефективності заходів та їх впливу.

- Залучення громадськості та громадських організацій до вирішення питань міграції.

6. Інституційні органи:

- Державна міграційна служба: виконання завдань, пов'язаних з міграційною політикою.

- Міжнародні координаційні центри: сприяння обміну інформацією та координації дій.

- Міжнародні робочі групи: об'єднання представників різних країн для спільних рішень.

- Наглядової громадської ради з питань міграційної політики: залучення громадськості до відкритості та прозорості прийняття рішень стосовно міграційної політики.

7. Результативність:

- Зменшення негативних наслідків - спрощення проблем, пов'язаних із міграцією.

- Сприяння соціальному та економічному розвитку, позитивний вплив на розвиток суспільства та економіку.

Розроблений алгоритм відображає важливі компоненти та механізми управління державною міграційною політикою через міжнародні угоди, сприяння інтеграції та різноманітні інструменти та функції для досягнення результативності в управлінні міграційними процесами. Програми інтеграції є важливим інструментом для забезпечення успішної адаптації мігрантів у новому соціальному та культурному середовищі, орієнтовані на підтримку інтеграції мігрантів у різні аспекти життя, такі як мова, освіта, працевлаштування та культурне взаємодія.

Нижче подано опис основних аспектів програм інтеграції, що можуть бути реалізовані у рамках розробки механізмів державної міграційної політики:

- Розробка курсів та програм для вивчення мови країни прийому.
- Забезпечення доступу до безкоштовних або доступних за пільговими тарифами мовних курсів.

- Створення освітніх програм, спрямованих на визнання кваліфікацій та навичок мігрантів.

- Надання консультацій та підтримки щодо отримання доступу до системи вищої освіти та професійної підготовки.

- Розробка програм підтримки для пошуку роботи та адаптації до ринку праці.

- Забезпечення інформації щодо вимог ринку праці та визнання закордонних кваліфікацій.

- Організація інтеркультурних заходів та тренінгів для підвищення культурної свідомості.

- Створення програм культурної обміну та взаємодії з місцевим населенням.

- Доступ до медичної допомоги та соціальних послуг для мігрантів.

- Проведення інформаційних кампаній щодо прав та можливостей у сфері медичного обслуговування.

- Допомога в отриманні житла та адаптації до нових умов проживання.

- Програми для забезпечення доступу до житла та інфраструктури.

Програми інтеграції спрямовані на зменшення бар'єрів для мігрантів, допомагаючи їм легше і швидше вписатися у соціальний, економічний та культурний контекст нової країни. Вони створюють основу для сталої інтеграції мігрантів та сприяють взаєморозумінню та гармонії у суспільстві.

Механізми гуманітарної підтримки мігрантів є важливою складовою міграційної політики та соціальної відповідальності урядів та міжнародних організацій. Гуманітарна підтримка спрямована на забезпечення базових потреб та захист прав мігрантів у період їхнього переселення та адаптації:

- забезпечення медичної допомоги та соціальних послуг для мігрантів, включаючи консультації та психосоціальну підтримку.

- гарантування доступу до освіти та мовних курсів для полегшення адаптації.

- надання тимчасового житла для мігрантів, які потребують тимчасової підтримки.

- допомога в знаходженні постійного житла та адаптації до нових житлових умов.

- надання юридичної консультації та підтримки для вирішення питань стосовно міграційного статусу та прав на роботу.

- допомога в оформленні необхідних документів та заяв на отримання статусу біженця чи інших міграційних програм.

- забезпечення мігрантів необхідними харчами та предметами первинної необхідності.

- особлива увага до захисту прав та інтересів вразливих груп мігрантів, таких як діти, жінки, люди з інвалідністю.

- забезпечення захисту від насильства, торгівлі людьми та інших форм експлуатації.

- надання інформації щодо прав та можливостей мігрантів у новій країні.

- проведення інформаційних кампаній з метою усвідомлення прав та обов'язків мігрантів.

- співпраця з міжнародними гуманітарними організаціями для спільного вирішення питань гуманітарної підтримки.

- обмін кращими практиками та ресурсами для поліпшення гуманітарного стану.

Запропоновані механізми гарантують, що мігранти отримують належну підтримку та захист під час свого переселення та інтеграції у новому суспільстві.

Статистичні механізми є важливою складовою міграційної політики і дозволяють збирати, аналізувати та інтерпретувати дані про міграційні процеси. Основні функції, інструменти та методи статистичних механізмів міграційної політики можуть бути наступними:

1. Функції:

1.1. Моніторинг і оцінка:

- Спостереження за масштабами та характером міграційних потоків.
- Оцінка впливу міграції на різні сфери, такі як економіка, демографія, освіта тощо.

1.2. Прогнозування:

- Прогнозування можливих тенденцій у розвитку міграційних потоків.
- Аналіз факторів, що впливають на зміни в міграційних процесах.

1.3. Планування та управління:

- Розробка стратегій та програм управління міграційними потоками.

- Визначення ефективних заходів для забезпечення інтеграції мігрантів у суспільство.

1.4. Створення державної міграційної політики:

- Підтримка прийняття міграційної політики на основі об'єктивних даних.
- Визначення необхідних змін у правовому регулюванні.

2. Інструменти:

2.1. Реєстраційні системи:

- Збір інформації при в'їзді та виїзді мігрантів.
- Створення баз даних для ведення обліку та відстеження міграційних потоків.

2.2. Анкетування та опитування:

- Проведення опитувань серед мігрантів для отримання додаткової інформації.

- Вивчення мотивації та потреб мігрантів.

2.3. Аналіз демографічних даних:

- Вивчення вікових, статевих та інших характеристик мігрантів.
- Визначення впливу міграції на демографічну ситуацію.

2.4. Економічний аналіз:

- Вимірювання економічного внеску мігрантів у приймаючу країну.
- Аналіз впливу міграції на ринок праці та економічний розвиток.

3. Методи державної міграційної політики:

3.1. Кількісні методи:

- Використання статистичних показників, таких як кількість прибуття та вибуття мігрантів.

- Обчислення міграційного сальдо та інших кількісних характеристик.

3.2. Якісні дослідження:

- Проведення фокус-груп та інтерв'ю для розуміння соціальних та культурних аспектів міграції.

- Вивчення особистих історій та досвіду мігрантів.

3.3. Геопросторовий аналіз:

- Використання географічних інформаційних систем для візуалізації міграційних шляхів.

- Визначення регіональних відмінностей у міграційних процесах.

Отже, описані у алгоритмі функції, інструменти та методи сприяють систематичному та об'єктивному аналізу міграційних явищ, що допомагає в управлінні цими процесами на рівні держави.

Міграційна політика вимагає комплексного підходу, що об'єднує різноманітні заходи, включаючи законодавчі, соціально-економічні, інформаційні та міжнародні аспекти. Співпраця між країнами та міжнародними організаціями визначається як ключовий елемент успішної міграційної політики, оскільки міграційні проблеми часто мають транскордонний характер. Сучасні технології, такі як біометричні системи та електронний контроль, допомагають покращити ефективність контролю за кордонами та ідентифікації осіб. Заходи, спрямовані на соціально-економічний розвиток регіонів є важливими для зменшення причин нелегальної міграції. Контроль за нелегальною працею та відповідні санкції для роботодавців є ефективним способом зменшення нелегальних міграційних потоків. Узагальнюючи можна зазначити, що успішна міграційна політика вимагає взаємодії різних секторів, врахування глобального контексту та використання сучасних інструментів для досягнення гуманітарних, соціально-економічних та правових цілей.

3.3 Оцінка перспектив забезпечення соціально-економічного розвитку у післявоєнній відбудові шляхом реалізації ефективної міграційної політики

У контексті післявоєнної відбудови важливим аспектом є розгляд сучасних міграційних тенденцій як потужного рушійного фактору соціально-економічного розвитку. Завдяки міграційним процесам держава може формувати не лише більш динамічні та конкурентоздатні економічні системи, але й сприяти соціальній інтеграції та забезпеченню стабільності.

Доцільно провести оцінку перспектив у сфері соціально-економічного розвитку через призму реалізації ефективної міграційної політики. Розгляд міграційних тенденцій у поєднанні з післявоєнною відбудовою формує стратегічний вектор розвитку, спрямований на досягнення суспільного благополуччя та сталого економічного зростання.

У рамках даного розділу будуть розглянуті ключові аспекти, такі як вплив міграції на економіку, соціокультурний ландшафт та демографічну ситуацію, а також оцінено важливість впровадження раціональної та гнучкої міграційної політики для досягнення стратегічних цілей розвитку.

У контексті сучасних викликів та можливостей, пов'язаних із міграційними процесами, визначити переваги та ризики стане важливим етапом аналізу. Розглянемо, як реалізація міграційної політики може стати стратегічним інструментом досягнення стабільного соціально-економічного розвитку у період після воєнних турбулентностей.

У результаті проведеного у підрозділі 3.1 аналізу міграційних процесів було сформовано три сценарії розвитку процесів формування та відновлення людського капіталу в Україні – реалістичний, оптимістичний та песимістичний - представлені на рис. 3.9.

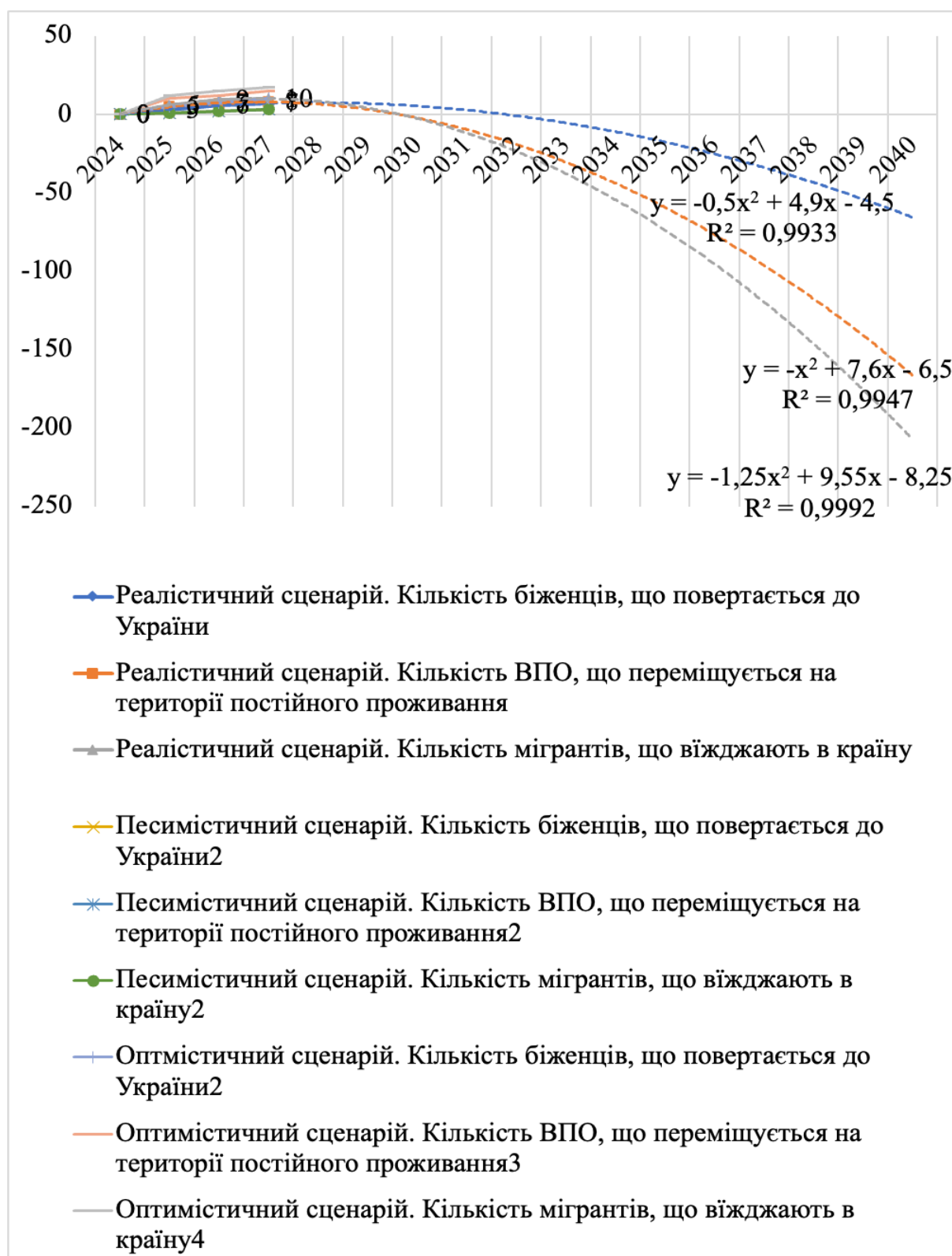

Рис. 3.9. Проекція сценаріїв відновлення людського капіталу України у рамках реалізації міграційної політики в системі післявоєнної відбудови

Отже, у дослідженні висунуто три напрями реалізації державної міграційної політики, на яких може базуватися відновлення людського капіталу в Україні у рамках післявоєнної відбудови:

- повернення біженців в Україну,
- збалансований географічний розподіл ВПО, спрямований на повернення у місця постійного проживання,
- залучення мігрантів в країну у зв'язку із браком працездатного населення та необхідністю виконання робіт із відбудови.

Проекція результатів статичного аналізу до 2040 року шляхом формування лінії тренду (рис. 3.9) визначає, що до 2040 року відновлення людського капіталу до довоєнного рівня буде можливе лише за оптимістичним сценарієм. Оптимістичний сценарій передбачає ситуацію, в якій міграційна політика держави дозволить повернути понад 10% біженців, що виїхали, збалансовано розподілити ВПО по країні та залучати щороку не менше 10% трудових мігрантів в країну. Відповідно, було створено матрицю для прогнозування наслідків впливу різних факторів на державну міграційну політику – табл. 3.5

Таблиця 3.5

Матриця сценаріїв міграційних потоків в Україні у рамках післявоєнної відбудови, проекція 2040 року, у % до кількості населення, що виїхало з України станом на грудень 2023 року

Показники	Реалістичний сценарій	Песимістичний сценарій	Оптимістичний сценарій	Параметри
Повернення біженців	29,0	15,4	47,4	15,4-47,4
Збалансоване розселення ВПО	15,6	7,8	60,6	7,8-60,6
Залучення мігрантів	26,8	6,8	35,7	6,8-35,7

Аналізуючи дані табл. 3.5., видно розбіжності параметрів між песимістичним та оптимістичним сценарієм, що підкреслює важливість та практичне значення ефективності державної міграційної політики у системі відновлення людського капіталу.

Отже, перспективи соціально-економічного розвитку через реалізацію міграційної політики можуть мати песимістичний сценарій у ряді аспектів. Нижче представлені можливі негативні наслідки та виклики, які можуть виникнути у разі неадекватного управління міграційними процесами:

1. Економічні труднощі. Невірно спрямована міграційна політика може призвести до надмірної концентрації на низько кваліфікованій робочій силі, що може викликати економічні труднощі. Низькооплачувана праця та невдоволення у робочому середовищі можуть стати причиною низького рівня життя для іммігрантів.

2. Спад демографічного потенціалу. Збільшення масштабів міграції може викликати суттєвий спад демографічного потенціалу в країні відправлення через втрату робочої сили та молодого населення.

3. Соціокультурні конфлікти. Неправильне управління інтеграцією може призвести до соціокультурних конфліктів між іммігрантами та місцевим населенням. Напруження в суспільстві може виникнути через релігійні, етнічні чи мовні розбіжності.

4. Зростання безробіття. Надмірна міграція без належного регулювання може спричинити зростання безробіття серед місцевого населення через конкуренцію на ринку праці.

5. Надмірне навантаження на соціальні служби. Великий приплив іммігрантів може призвести до надмірного навантаження на соціальні служби, такі як охорона здоров'я, освіта та соціальне забезпечення, що може викликати фінансові труднощі та незадоволення серед місцевого населення.

6. Сприятливі умови для нелегальної міграції. Несправедливі чи неефективні міграційні політики можуть створити сприятливі умови для нелегальної міграції, що може призвести до порушення законів та загрози безпеці.

- Неспроможність країни надати робочі місця для працездатного населення через економічну кризу, відсутність ефективних інвестиційних механізмів, неспроможність забезпечити післявоєнну відбудову та функціонування бізнесу.

При плануванні та реалізації міграційної політики важливо враховувати ці можливі ризики та вживати заходи для їх попередження або пом'якшення.

Перспективи соціально-економічного розвитку через реалізацію міграційної політики можуть бути позитивними у реалістичному сценарії, при належному управлінні та врахуванні інтересів всіх сторін.

Нижче представлені можливі позитивні наслідки та перспективи:

1. Економічне зростання. Приваблива міграційна політика може залучати висококваліфіковану робочу силу та інвестиції, сприяючи економічному зростанню та розвитку нових галузей.

2. Розвиток ринку праці. Імміграція кваліфікованих спеціалістів може призвести до розширення ринку праці та збільшення конкурентоспроможності країни.

3. Демографічна стабільність. Приток молодшої робочої сили (до 35 років) може допомогти підтримувати демографічну стабільність та запобігати втратам робочої сили у зв'язку зі старінням населення.

4. Культурний обмін. Імміграція може призвести до культурного обміну та різностороннього розвитку суспільства, сприяючи толерантності та розумінню між різними групами.

5. Підвищення споживчого попиту. Зростання населення через міграцію може стимулювати споживчий попит, що сприяє економічному розвитку.

6. Розширення наукових та інноваційних можливостей. Приваблива міграційна політика може залучати науковців та інноваторів, що сприяє розширенню наукових можливостей та технологічному прогресу.

7. Розвиток соціальної інфраструктури. Збільшення кількості населення може стимулювати розвиток соціальної інфраструктури, включаючи освіту, охорону здоров'я та житлове будівництво.

8. Стабільність на ринку житла. Зростання населення може забезпечити стабільність на ринку житлової нерухомості та сприяти розвитку житлового будівництва, що особливо актуально у рамках післявоєнного відновлення.

9. Посилення міжнародного співробітництва. Реалізація ефективної міграційної політики сприяє підвищенню рівня міжнародного співробітництва та партнерства.

10. Зменшення дефіциту на ринку праці. Приток іммігрантів може допомогти заповнити дефіцит на ринку праці та забезпечити певний баланс між пропозицією та попитом на робочу силу.

Врахування цих аспектів та вдосконалення міграційної політики сприяють створенню реалістичного сценарію, де міграція є позитивним фактором для соціально-економічного розвитку країни.

В оптимістичному сценарії реалізації міграційної політики можуть спостерігатися значні позитивні зрушення в соціально-економічному розвитку країни:

1. Економічний розквіт. Приваблива міграційна політика, спрямована на залучення висококваліфікованих робітників і підприємців, яка може визначити економічний розквіт країни. Збільшений приплив інвестицій і нових бізнесів підтримує стійкий економічний розвиток.

2. Інновації та науковий прогрес. Міграція висококваліфікованих фахівців може стимулювати інновації та науковий прогрес. Подальший розвиток наукових досліджень та технологічних інновацій сприяє конкурентоспроможності на міжнародному рівні.

3. Розширення ринку праці. Міграція може допомогти уникнути дефіциту на ринку праці, забезпечуючи висококваліфіковану та низькокваліфіковану робочу силу відповідно до потреб ринку.

4. Сприяння демографічній стабільності. Залучення молодого населення з інших країн може сприяти демографічній стабільності та запобігати старінню населення.

5. Міжкультурна гармонія. Активна міграція може сприяти взаєморозумінню та міжкультурній гармонії, створюючи різноманітне та толерантне суспільство.

6. Розвиток соціальної інфраструктури. Зростання населення через міграцію може викликати підвищений попит на соціальну інфраструктуру, що сприяє її розвитку.

7. Сприяння підприємництву. Мігранти, які приносять із собою інновації та нові підходи, можуть сприяти розвитку підприємництва та підтримці малого та середнього бізнесу.

8. Взаємовигідна співпраця. Міграція може створити умови для взаємовигідної співпраці з іншими країнами, сприяючи розвитку міжнародних відносин.

9. Гнучкість на ринку праці. Різноманітність робочої сили завдяки міграції може забезпечити гнучкість на ринку праці та адаптацію до змін економічних умов.

10. Зменшення бідності.

Зростання економіки та ринку праці через міграцію може призвести до зменшення рівня бідності та соціальної вразливості.

У цьому оптимістичному сценарії міграція виступає як каталізатор для стабільного та збалансованого соціально-економічного розвитку країни.

Поєднуючи проекцію сценаріїв розвитку подій та фактори впливу на державну міграційну політику, що були проаналізовані у попередніх розділах, доцільно сформулювати шляхи реалізації системного підходу до формування та реалізації державної міграційної політики – табл. 3.6

Таблиця 3.6

Шляхи реалізації системного підходу до формування державної міграційної політики

Назва показника	Опис	Залученість до міграції	Розвиток економіки	Стабільність соціуму	Інноваційний потенціал
1	2	3	4	5	6
Економічний ріст	Збільшення обсягів валового внутрішнього продукту та інших економічних показників	Збільшення економічної активності мігрантів та їх внесок у валовий внутрішній продукт	Посилення конкурентоспроможності економіки та її розвиток	Забезпечення рівномірного розподілу економічних ресурсів	Сприяння розвитку стартів та інноваційним проектам
Ринок праці	Співвідношення пропозиції та попиту на ринку праці	Заповнення вакансій та підтримка робочого потенціалу	Зменшення безробіття та стабільність ринку праці	Забезпечення адекватного рівня оплати праці	Розвиток процесів цифровізації праці
Соціальна інтеграція	Забезпечення взаєморозуміння та співпраці між різними соціокультурними групами	Адаптація мігрантів до нового соціокультурного середовища	Зміцнення соціальної кооперації та підтримка соціальної структури	Створення сприятливого середовища для міжкультурної взаємодії	Розвиток освітніх та культурних ініціатив
Демографічний розвиток	Зміна кількості та структури населення	Збільшення чисельності та молодшої вікової категорії	Забезпечення демографічної стабільності та росту населення	Зниження рівня природного відтоку та зростання рівня народжуваності	Розвиток програм сімейної підтримки
Громадянська активність	Участь громадян у різних сферах життя та прийняття рішень	Залучення мігрантів до громадського життя та рішень	Сприяння активній громадянській позиції	Розвиток громадянських ініціатив та організацій	Підтримка соціально-відповідальних ініціатив

Продовження табл. 3.6					
1	2	3	4	5	6
Інноваційний розвиток	Забезпечення технологічного та інноваційного прогресу	Внесок мігрантів у розвиток та впровадження новітніх технологій	Сприяння інноваційному середовищу та науковим дослідженням	Зміцнення зв'язків з інноваційними галузями	Розвиток технопарків та інноваційних центрів
Освіта та культура	Стан систем освіти та розвитку культурних інститутів	Вдосконалення освітніх систем та забезпечення доступу мігрантів до освіти	Зміцнення системи освіти та розвитку культурної сфери	Сприяння розвитку мовної та культурної різноманітності	Розвиток програм обміну та взаємодії у галузі освіти
Екологічна стійкість	Збереження та зміцнення екологічної рівноваги	Внесок у розвиток екологічно стійких практик	Зменшення негативного впливу на довкілля	Сприяння екологічній свідомості та збереженню природних ресурсів	Розвиток програм збереження екології та природи

Отже, шляхом аналізу факторів впливу на забезпечення сталості соціально-економічного розвитку та врахування вимог післявоєнної відбудови можна розробити механізми проєкції результатів міграційної політики на державному рівні. Розроблені механізми допоможуть уряду та іншим зацікавленим сторонам прогнозувати та враховувати різноманітні аспекти міграційної політики для досягнення сталого соціально-економічного розвитку з урахуванням післявоєнної відбудови.

З урахуванням сучасних викликів доцільно виокремити три базові напрями післявоєнної міграційної політики: повернення громадян України, залучення іноземних працівників, інтеграція та соціальна адаптація мігрантів. Кожен із зазначених напрямів має власне нормативно-правове підґрунтя, інструментарій реалізації та функціональне значення у системі публічного управління (табл. 3.7)

Таблиця 3.7

Базові напрями післявоєнної міграційної політики

Напрямок	Нормативні документи	Зміст та характеристика	Значення
Повернення громадян України	ЗУ «Про основні засади державної міграційної політики України»; Стратегія державної міграційної політики до 2025 року; проєкт Стратегії до 2035 року; матеріали Національної ради з відновлення України	Спрямований на створення економічних, соціальних та безпекових умов для добровільного повернення громадян з-за кордону; включає програми реінтеграції, стимулювання зайнятості, підтримку підприємництва та відновлення соціальних зв'язків	Забезпечує відновлення людського капіталу, зменшення демографічних втрат, формування трудового потенціалу для відбудови
Залучення іноземних працівників	ЗУ «Про зайнятість населення»; ЗУ «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства»; міжнародні угоди про міграцію; акти ЄС	Передбачає формування політики селективної імміграції, залучення кваліфікованої робочої сили, регулювання доступу до ринку праці, використання механізмів дозволів на працевлаштування	Компенсує дефіцит трудових ресурсів, сприяє розвитку економіки, підвищує конкурентоспроможність держави

Продовження табл. 3.7			
Інтеграція та соціальна адаптація мігрантів	ЗУ «Про соціальні послуги»; Стратегія інтеграції ВПО; План дій ЄС щодо інтеграції та інклюзії (2021–2027); нормативні акти щодо ВПО	Охоплює заходи соціальної, економічної та культурної інтеграції: доступ до освіти, ринку праці, медичних послуг, житла; розвиток інклюзивної політики та соціальної згуртованості	Сприяє стабілізації соціального середовища, зниженню напруги, ефективному використанню людського потенціалу

Джерело: розроблено автором

Таким чином, післявоєнна міграційна політика України має комплексний і багатовекторний характер, що передбачає поєднання демографічних, економічних і соціальних інструментів публічного управління. Її структуризація за напрямками дозволяє забезпечити цілісність державної політики, узгодженість управлінських рішень та підвищення ефективності їх реалізації. Повернення громадян України виступає ключовим пріоритетом, орієнтованим на відновлення людського капіталу. Залучення іноземних працівників виконує компенсаторну функцію у забезпеченні ринку праці. Інтеграція та соціальна адаптація мігрантів формує основу соціальної стабільності та згуртованості суспільства. Водночас ефективність реалізації зазначених напрямів залежить від узгодженості нормативно-правового забезпечення, рівня міжвідомчої координації та інтеграції національної політики з європейськими підходами, що особливо актуально в умовах післявоєнної відбудови та євроінтеграції України.

Узагальнені рекомендації щодо вдосконалення державної міграційної політики України з урахуванням сучасних реалій та перспектив європейської інтеграції можна сформулювати наступним чином:

1. Оновити стратегічну архітектуру державної міграційної політики шляхом переходу від фрагментарного та переважно кризового реагування до довгострокової проактивної моделі управління міграцією, орієнтованої на відновлення людського капіталу, демографічну стійкість і просторово збалансований розвиток держави. Такий підхід прямо випливає із логіки дисертації, де міграційна політика визначається як інструмент післявоєнного відновлення, а не лише як засіб контролю переміщень.

2. Посилити інституційну координацію між центральними органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, міжнародними партнерами та інститутами громадянського суспільства. У роботі вже зазначено потребу в удосконаленні міжвідомчої координації та інституційного переформатування; її доцільно конкретизувати як створення постійного координаційного механізму з питань повернення громадян, реінтеграції ВПО, залучення трудових ресурсів та адаптації національної політики до стандартів ЄС.

3. Гармонізувати нормативно-правову базу з правом ЄС не декларативно, а через перегляд національного законодавства у сферах легальної міграції, захисту прав мігрантів, інтеграції, притулку, мобільності робочої сили та протидії нелегальній міграції. У дисертації вже підкреслено, що механізми державної міграційної політики мають відповідати міжнародним стандартам і принципам, а також праву Європейського Союзу.

4. Сформувати цілісну політику повернення та реінтеграції громадян України, які перебувають за кордоном, включаючи економічні стимули, програми зайнятості, підтримку підприємництва, житлові механізми, визнання кваліфікацій, а також регіональні програми повторного включення у соціально-економічне життя. У дисертації прямо наголошується на необхідності розробки комплексних програм повернення, реінтеграції та просторово збалансованого розміщення населення.

5. Розвинути економічні механізми міграційної політики, поєднавши її з політикою ринку праці, регіонального розвитку та післявоєнної реконструкції. Це означає орієнтацію не лише на повернення населення, а й на створення робочих

місць, підтримку бізнесу, залучення інвестицій, компенсацію дефіциту кадрів та використання міграції як ресурсу економічного зростання. У роботі підкреслено зв'язок міграційної політики з ВВП, зайнятістю, інвестиційною привабливістю та продуктивністю праці.

6. Створити сприятливі, але керовані умови для імміграції, насамперед селективної, орієнтованої на потреби ринку праці та повоєнної відбудови. Дисертація прямо фіксує як напрям удосконалення “створення сприятливих умов для імміграції” та використання організаційно-економічних механізмів залучення трудових ресурсів. Це варто розвинути у вигляді політики залучення іноземних працівників у секторах дефіциту кадрів, із чіткими правовими та інтеграційними рамками.

7. Розбудувати інформаційно-аналітичну систему управління міграційними процесами, яка включатиме єдині бази даних, регулярний моніторинг, прогнозування потоків, оцінку потреб ринку праці та регіональний аналіз. У дослідженні вже закладено потребу у розвитку інформаційно-аналітичної інфраструктури, створенні баз даних, використанні кількісних і якісних методів, геопросторового аналізу та моделювання.

8. Інституціоналізувати моніторинг та оцінку результативності міграційної політики через систему чітких індикаторів: повернення населення, інтеграція ВПО, залучення працівників, вплив на зайнятість, демографічну динаміку, інвестиції та регіональний розвиток. У дисертації наголошено на необхідності впровадження інструментів моніторингу, оцінки результативності та формування критеріїв ефективності міграційної політики.

9. Посилити комунікаційний компонент державної міграційної політики, включаючи системну роботу з українцями за кордоном, діаспорою, громадами, що приймають ВПО, а також із міжнародними організаціями. У роботі вже підтримується участь громадськості, міжнародне співробітництво та розвиток зв'язків із зовнішніми партнерами; це слід конкретизувати як окремий напрям міграційної політики європейського типу.

10. Запровадити людиноцентричний підхід до міграційної політики, коли об'єктом регулювання виступає не лише міграційний потік, а й потреби людини, сім'ї, громади та території. Саме такий підхід уже закладено в дисертації через орієнтацію на людський капітал, соціальну інтеграцію, стійкість територій та європейську інтеграцію.

Узагальнюючи, доцільно сформулювати фінальний висновок так: вдосконалення державної міграційної політики України має відбуватися на основі поєднання стратегічного планування, інституційної координації, нормативної гармонізації з ЄС, економічних стимулів повернення та імміграції, цифрової аналітики й людиноцентричного підходу, що дозволить перетворити міграцію з чинника втрат на ресурс післявоєнної модернізації держави. Така логіка повністю узгоджується із заявленою в дисертації метою модернізації механізмів публічного управління міграцією, орієнтованих на європейські стандарти, цифрову трансформацію та використання міграційного потенціалу як ресурсу розвитку.

Таким чином, державна міграційна політика України має орієнтуватися на наступні ключові напрями. Повернення в Україну біженців та внутрішньо переміщених осіб, що є одним із пріоритетних завдань державної політики, оскільки сприятиме відновленню економіки та соціальної сфери країни. Для цього необхідно забезпечити належні умови для повернення біженців та внутрішньо переміщених осіб, зокрема забезпечити їх житлом, роботою, освітою та медичною допомогою. Збалансоване розселення населення в рамках післявоєнної відбудови країни. Війна призвела до зруйнування та пошкодження значної частини інфраструктури та житлового фонду в Україні. Для відновлення країни необхідно забезпечити ефективне розселення населення, збалансувавши його між регіонами. Для цього необхідно розробити відповідні програми та проекти, які передбачають створення нових робочих місць, розвиток інфраструктури та житлового будівництва. Залучення висококваліфікованих мігрантів для соціально-економічного розвитку. Україна потребує залучення висококваліфікованих мігрантів для розвитку економіки та соціальної сфери. Для цього необхідно створити сприятливі умови для імміграції, зокрема забезпечити можливість

працевлаштування, навчання та отримання громадянства. Конкретні заходи для реалізації цих напрямів можуть включати такі: зміни до законодавства, які спрощують процедуру повернення біженців та внутрішньо переміщених осіб, а також забезпечують їх захист; розробка та реалізація програм та проектів з відновлення інфраструктури та житлового фонду в регіонах, де відбулися бойові дії; запровадження пільг та стимулів для залучення висококваліфікованих мігрантів, зокрема надання їм можливості працевлаштування, навчання та отримання громадянства.

ВИСНОВКИ

Провівши дослідження та сформувавши практичні рекомендації доцільно визначити наступні висновки.

Шляхом узагальнення теоретико-методичних підходів було обґрунтовано поняття державної міграційної політики як сукупності цілей, принципів, пріоритетів, заходів та механізмів, які реалізуються державою з метою регулювання міграційних процесів. На основі узагальнення теоретико-методичних підходів до визначення поняття державної міграційної політики можна сформулювати таке визначення: державна міграційна політика - це система цілеспрямованих дій держави, спрямована на регулювання міграційних процесів з урахуванням національних інтересів і забезпечення сталого розвитку країни, що відображає такі ключові характеристики державної міграційної політики:

- цільовий характер: державна міграційна політика має певні цілі, які визначаються національними інтересами держави;
- системність: державна міграційна політика є системою, яка складається з цілей, принципів, пріоритетів, заходів та механізмів;
- регуляторність: державна міграційна політика спрямована на регулювання міграційних процесів;
- забезпечення інтересів держави.

Проаналізовано місце державної міграційної політики у системи публічного управління та визначено, що державна міграційна політика є одним із видів публічного управління. Вона спрямована на регулювання міграційних процесів, які мають значний вплив на соціально-економічний розвиток країни. Міграційні процеси є складними і багатогранними, тому для їх регулювання необхідна комплексна система заходів, які реалізуються різними органами державної влади. Державна міграційна політика є системоутворюючим фактором у цій системі, оскільки визначає цілі, принципи та пріоритети регулювання міграційних процесів. Державна міграційна політика тісно пов'язана з іншими напрямками

державної політики, зокрема з економічною, соціальною та зовнішньою політикою, оскільки міграційні процеси впливають на всі сфери життєдіяльності суспільства.

Обґрунтування специфічних характеристик та особливостей реалізації стратегії публічного управління процесами міграції шляхом виділення методичних підходів до побудови системи ефективної міграційної політики проведено шляхом використання спеціальних методичних підходів, що враховують специфічні характеристики та особливості міграційних процесів.

До основних методичних підходів до побудови системи ефективної міграційної політики можна віднести такі:

- системний підхід: міграційні процеси розглядаються як складна система, яка складається з різноманітних елементів.

- інтеграційний підхід: міграційні процеси розглядаються в контексті інших соціально-економічних процесів, що відбуваються в суспільстві.

- прогностичний підхід: міграційні процеси аналізуються з урахуванням їхніх перспективних тенденцій.

- пріоритетний підхід: при реалізації державної міграційної політики необхідно визначати пріоритетні напрямки регулювання міграційних процесів.

Нормативно-правове забезпечення є важливим підґрунтям для реалізації державної міграційної політики, оскільки забезпечує правові гарантії для мігрантів та регулює діяльність органів державної влади у сфері міграції. Аналіз нормативно-правового забезпечення розвитку міграційних процесів в Україні показує, що воно є недостатнім для ефективної реалізації державної міграційної політики. Зокрема, відсутні нормативно-правові акти, які б регулювали такі важливі аспекти міграційних процесів: відновлення людського капіталу в умовах післявоєнної відбудови, залучення висококваліфікованих мігрантів для соціально-економічного розвитку, подолання негативних наслідків міграції.

Аналіз кращого світового досвіду реалізації механізмів публічного управління міграційною політикою дозволяє виділити такі ключові тенденції: зростаюча роль міграційної політики у забезпеченні соціально-економічного

розвитку країн; інтеграція міграційної політики з іншими напрямками державної політики; використання сучасних технологій у реалізації механізмів публічного управління міграційними процесами. Визначені тенденції відображають необхідність удосконалення механізмів публічного управління міграційними процесами в Україні.

Аналіз соціально-економічних процесів реалізації державної міграційної політики в умовах післявоєнної відбудови в Україні показує, що вони мають такі особливості: значний вплив війни на міграційні процеси, необхідність комплексного підходу до регулювання міграційних процесів, важливість створення сприятливих умов для міграції. Визначені особливості вимагають удосконалення механізмів публічного управління міграційними процесами в Україні.

Аналіз організаційних механізмів реалізації державної міграційної політики, спрямованої на відновлення людського капіталу у рамках післявоєнної відбудови, в Україні показує недостатню узгодженість між різними органами державної влади, які відповідають за реалізацію державної міграційної політики, недостатню ефективність системи контролю за дотриманням міграційного законодавства та увага до забезпечення сприятливих умов для міграції. Описані недоліки необхідно усунути для забезпечення ефективного реалізації державної міграційної політики в Україні.

На основі проведеного дослідження було розроблено шляхи удосконалення механізмів реалізації державної міграційної політики на національному рівні, які стосуються вдосконалення нормативно-правового забезпечення державної міграційної політики, створення ефективного системи контролю за дотриманням міграційного законодавства, створення сприятливих умов для імміграції. Реалізація цих заходів сприятиме забезпеченню ефективного реалізації державної міграційної політики в Україні в умовах післявоєнної відбудови.

Оцінка перспектив забезпечення соціально-економічного розвитку у післявоєнній відбудові шляхом реалізації ефективного стратегії міграційної політики через імплементацію запропонованих у дослідженні механізмів публічного управління показує, що такі перспективи є позитивними. Реалізація

запропонованих механізмів дозволить покращити якість людського капіталу в Україні, забезпечити ефективне використання трудових ресурсів, сприяти розвитку економіки та соціальної сфери. Таким чином, дослідження запропонованих механізмів публічного управління міграційними процесами в умовах післявоєнної відбудови в Україні показало, що вони мають значний потенціал для забезпечення ефективної реалізації державної міграційної політики та сприяння соціально-економічному розвитку країни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Агентство ООН у справах біженців в Україні (УВКБ ООН). URL: <https://www.unhcr.org/ua/> (дата звернення: 30.03.2026).
2. Ахмедова О.О., Орлова Н.С. Міжнародний досвід реінтеграції мігрантів після збройних конфліктів. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. №10 (електронне видання). 2024. URL: <https://www.nayka.com.ua/index.php/dy/article/view/4808/4850>
3. Бабенко О.Г. Міграційна політика Української держави на сучасному етапі (політологічний аспект): дис. канд. юрид. наук: 12.00.07 / Бабенко Олексій Георгійович. – Київ, 1997. – 195 с.
4. Бакай В. Особливості впливу міграційної політики на розвиток продуктивних сил суспільства за умов війни. *Modeling the development of the economic systems*. 2023. № 4. С. 189–195. DOI: <https://doi.org/10.31891/mdes/2023-10-25>
5. Бакуменко В., Попов С. Парадигма інноваційного розвитку суспільства: сучасні концепції реформування публічного управління. *Ефективність державного управління : зб. наук. праць*. 2015. Вип. 43. С. 21–28. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efdu_2015_43_4 (дата звернення: 30.03.2026).
6. Бандурка О. О. Адміністративно-правове регулювання міграційних процесів в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2002. 182 с. URL : <https://tinyurl.com/rk95fpsm> (дата звернення: 30.03.2026).
7. Білан А. М., Мельничук С. М. Державна міграційна політика України в умовах глобальних викликів: правові питання. *Вісник Луганського навчально-наукового інституту імені Е. О. Дідоренка*. 2023. № 2. С. 24–34. URI : <https://rep.dnuvs.ukr.education/handle/123456789/1301> (дата звернення: 30.03.2026).
8. Боброва Д. О., Дон О. Д. Міжнародна трудова міграція та її вплив на ринок праці України в умовах військової агресії РФ. *Галицький економічний*

вісник. 2023. Т. 82, № 3. С. 216–226. (Міжнародні економічні відносини). URL: <https://galicianvisnyk.tntu.edu.ua/pdf/82/1182.pdf> (дата звернення: 30.03.2026).

9. Боротьба за людей: Україна програла битву, але має виграти війну. Наслідки міграційної кризи для економіки України та шляхи їх подолання. *Український інститут майбутнього*. 2022. 5 жовт. URL: <https://uifuture.org/publications/borotba-za-lyudej-ukrayina-prograla-bytvu-ale-maye-vygraty-vijnu/> (дата звернення: 30.03.2026).

10. Бортник Н. П., Радейко Р. І. Державне управління у сфері міграції на сучасному етапі у контексті реалізації Стратегії державної міграційної політики України на період до 2025 року: проблеми реалізації. *Право.ua*. 2020. № 3. С. 69–74. URL : http://pravo.unesco-socio.in.ua/wp-content/uploads/2020/12/69-Bortnyk_Radejko.pdf. (дата звернення: 30.03.2026).

11. Бублій М. Методологічні засади формування міграційної політики в Україні. *Актуальні проблеми державного управління*. 2009. № 2. С. 131–139. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdy_2009_2_17 (дата звернення: 30.03.2026).

12. Внесок УВКБ ООН у Глобальний форум з міграції та розвитку (Брюссель, 9–11 липня 2007 року). *УВКБ ООН* : сайт. URL: <http://www.unhcr.org/468504762.pdf> (дата звернення: 30.03.2026).

13. Вплив міграції на соціально-економічну ситуацію в Україні : аналіт. доп. / за ред. В. Потапенка. Київ : НІСД, 2023. 33 с. URL : https://niss.gov.ua/sites/default/files/202301/ad_mihratsia_gotove_03_01_2023.pdf (дата звернення: 30.03.2026).

14. Вплив повномасштабної війни на міграцію українців: як масштаби переміщення оцінюють держава Україна та міжнародні організації. *Опора*. 2023. URL: <https://opora.ua.org/viyna/vpliv-povnomasshtabnoyi-viini-na-migratsiiu-ukrayintsiv-iak-masshtabi-peremishchennia-otsiniuiut-derzhava-ukrayina-ta-mizhnarodni-organizatsiyi-24523> (дата звернення: 30.03.2026).

15. Всесвітня декларація прав людини : прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text (дата звернення: 30.03.2026).

16. Глобальна координація з питань міграції : Резолюція Генеральної Асамблеї ООН. URL:

<https://www.google.com/url?sa=t&source=web&rct=j&opi=89978449&url=https://www.rada.gov.ua/print/229190.html&ved=2ahUKEwj22ImJhsOHAxX1i8MKHX8bAg0QFnoECBMQAQ&usg=AOvVaw1fGv7M6NXvO8JtOo1qfFRU>

17. Гоголя О. П., Кудінова І. П. Соціальна відповідальність бізнесу : монографія. Ніжин : Лисенко, 2011. 175 с.

18. Гуржій Т. О., Кравченко В. Г., Ніколаєва Л. В. Трудова міграція в Україні : монографія / Київ. нац. торг.-економ. ун-т. Київ, 2019. 255 с.

19. Дерев'янка С. Безпекові виклики для територіальних громад в умовах війни: внутрішньо переміщені особи. *Координати публічного управління*. 2024. № 1. С. 102–103. DOI: <https://doi.org/10.62664/cpa.2024.01.05>

20. Дерев'янка С. М., Бичай Р. Р. Політико-правові аспекти обмеження свободи пересування громадян в умовах воєнного стану в Україні. *Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії*. 2023. № 2 (16). С. 227–249. DOI: <https://doi.org/10.29038/2524-2679-2023-02-227-249>

21. Дерев'янка С. Представницькі органи влади : стан легітимності в умовах воєнного стану. *Координати публічного управління*. 2025. № 2 (5). С. 189–222. DOI: <https://doi.org/10.62664/cpa.2025.02.08>

22. Державне управління в Україні / за заг. ред. В. Б. Авер'янова. Київ : Інститут держави і права ім. В. М. Корецького, 1999. 260 с. URL: <https://studfile.net/preview/7390466/> (дата звернення: 30.03.2026).

23. Деякі питання надання адміністративних послуг у сфері міграції : Постанова Кабінету Міністрів України від 02.11.2016 р. № 770. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/770-2016-%D0%BF> (дата звернення: 30.03.2026).

24. Дегтяр О., Фітковський В. Моделювання процесів реалізації механізмів державної міграційної політики. *Український економічний часопис*. 2023. № 2. С. 22–25. DOI: <https://doi.org/10.32782/2786-8273/2023-2-4>

25. Довбиш М. Міграційна криза в країнах ЄС в умовах сучасних міграційних процесів (на прикладі Французької міграційної моделі). URL: <https://eppd13.cz/wp-content/uploads/2019/2019-6-6/16.pdf> (дата звернення: 30.03.2026).

26. Дорога додому. Як повернути в Україну біженців з-за кордону. URL: <https://www.rbc.ua/ukr/news/doroga-domoy-vernut-ukrainu-bezhentsev-rubezha-1655823664.html> (дата звернення: 30.03.2026).

27. Договір про Європейський Союз : (консолідована редакція) (2012/С 326/01). *Офіційний вісник ЄС*. URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/treaty/teu_2012/oj/eng (дата звернення: 30.03.2026).

28. Договір про функціонування Європейського Союзу : (консолідована редакція) (2012/С 326/01). *Офіційний вісник ЄС*. URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/treaty/tfeu_2012/oj/eng (дата звернення: 30.03.2026).

29. Драган І.В., Драган І.О., Долінченко О.М. Державне регулювання процесів трудової міграції в контексті соціально-економічного розвитку міських агломерацій. *Публічне управління і адміністрування в Україні*. 2024. Вип.44. С.212-217 URI : <https://doi.org/10.32782/pma2663-5240-2024.44.36>

30. Дракохруст Т. Правове забезпечення державної міграційної політики України : монографія. Тернопіль : ТНЕУ, 2020. 416 с. URI : <http://dspace.wunu.edu.ua/handle/316497/40278> (дата звернення: 30.03.2026).

31. Дракохруст Т. В. Адміністративно-правові засади формування та реалізації державної міграційної політики України : дис. ... д-ра юр. наук : 12.00.07. Тернопіль : ЗУНУ, 2021. 434 с. URI : <http://dspace.wunu.edu.ua/handle/316497/41778> (дата звернення: 30.03.2026).

32. Древаль Ю. Д. Глобалізація vs локалізація: євроінтеграційний аспект. *Публічне управління в Україні: виклики сьогодення та глобальні імперативи* : зб. тез III Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Хмельницький, 8 лют. 2024 р.). Хмельницький, 2024. С. 176–178. URL: <http://dspace.puet.edu.ua/handle/123456789/13514> (дата звернення: 30.03.2026).

33. Директива про тимчасовий захист та План ЄС із забезпечення готовності до міграції та кризових ситуацій. *Офіційний сайт Європейської комісії*. URL: <https://tinyurl.com/bdexsrf8> (дата звернення: 30.03.2026).

34. Директива 2013/32/ЄС Європейського Парламенту і Ради від 26 черв. 2013 р. про спільні процедури надання та позбавлення міжнародного захисту : (переглянута). URL : <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2013/32/oj/eng> (дата звернення: 30.03.2026).

35. Директива 2013/33/ЄС Європейського Парламенту і Ради від 26 черв. 2013 р. про стандарти прийому заявників на міжнародний захист : (переглянута). URL : <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2013/33/oj/eng> (дата звернення: 30.03.2026).

36. Директива 2011/95/ЄС Європейського Парламенту і Ради від 13 груд. 2011 р. про стандарти для кваліфікації громадян третіх країн або осіб без громадянства як біженців або осіб, які потребують додаткового захисту : (переглянута). URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2011/95/oj/eng> (дата звернення: 30.03.2026).

37. Директива 2008/115/ЄС Європейського Парламенту і Ради від 16 груд. 2008 р. про спільні стандарти та процедури в державах-членах щодо повернення незаконно перебуваючих громадян третіх країн. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2008/115/oj/eng> (дата звернення: 30.03.2026).

38. Директива 2003/86/ЄС Ради від 22 верес. 2003 р. про право на возз'єднання сім'ї. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2003/86/oj/> (дата звернення: 30.03.2026).

39. Директива 2003/109/ЄС Ради від 25 листоп. 2003 р. щодо статусу громадян третіх країн, які є довгостроковими резидентами. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2003/109/oj/eng> (дата звернення: 30.03.2026).

40. Директива 2011/98/ЄС Європейського Парламенту і Ради від 13 груд. 2011 р. щодо єдиної процедури подання заявки на єдиний дозвіл на проживання та роботу (Single Permit). URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2011/98/oj/eng> (дата звернення: 30.03.2026).

41. Директива (ЄС) 2016/801 Європейського Парламенту і Ради від 11 трав. 2016 р. щодо умов в'їзду та перебування громадян третіх країн з метою досліджень, навчання, стажування, волонтерства, обміну учнями або освітніх проєктів та аи pair. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2016/801/oj/eng> (дата звернення: 30.03.2026).

42. Директива 2014/66/ЄС Європейського Парламенту і Ради від 15 трав. 2014 р. щодо умов в'їзду та перебування громадян третіх країн у межах внутрішньокорпоративного переведення (ICT). URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2014/66/oj/eng> (дата звернення: 30.03.2026).

43. Директива 2014/36/ЄС Європейського Парламенту і Ради від 26 лют. 2014 р. щодо умов в'їзду та перебування громадян третіх країн з метою сезонної роботи. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2014/36/oj/eng> (дата звернення: 30.03.2026).

44. Директива (ЄС) 2021/1883 Європейського Парламенту і Ради від 20 жовт. 2021 р. щодо умов в'їзду та проживання громадян третіх країн з метою висококваліфікованого працевлаштування (EU Blue Card). URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2021/1883/oj/eng> (дата звернення: 30.03.2026).

45. Директива 2001/55/ЄС Ради від 20 лип. 2001 р. про мінімальні стандарти надання тимчасового захисту у разі масового напливу переміщених осіб. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2001/55/oj/> (дата звернення: 30.03.2026).

46. Європейський комітет з питань міграції : сайт. URL: <https://www.coe.int/en/web/portal/home> (дата звернення: 30.03.2026).

47. Європейська конвенція про правовий статус трудящих-мігрантів : (ETS No. 093) від 24.11.1977 р. Рада Європи : сайт. URL: <https://www.coe.int/en/web/conventions/-/council-of-europe-european-convention-on-the-legal-status-of-migrant-workers-ets-no-093-translations> (дата звернення: 30.03.2026).

48. Желябін В. О. Еволюція управління в контексті державного управління. *Гуманітарний вісник ЗДІА*. 2009. Вип. 38. С. 167–173. URL: https://old-zdia.znu.edu.ua/gazeta/VISNIK_38_17.pdf (дата звернення: 30.03.2026).

49. Жук Р. Статистичне моделювання зовнішньої трудової міграції з України до країн ЄС. *Економіка та суспільство*. 2023. № 53. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-53-84> (дата звернення: 30.03.2026).

50. Зміцнення управління міграцією та розвитку : Резолюція Генеральної Асамблеї ООН. URL: https://www.google.com/url?sa=t&source=web&rct=j&opi=89978449&url=https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/migration/ua/Agenda2030_UA.pdf&ved=2ahUKEwiqj_yehsOHAxVXDxAIHWVmOK4QFnoECB0QAQ&usg=AOvVaw3FHxmNKxUKBJE2AYKsNZJW

51. Іванов В. М. Історія держави і права України : підручник. Київ : МАУП, 2007. 552 с. URL : https://my-legal-profession.narod.ru/olderfiles/1/vanov_dpu.pdf (дата звернення: 30.03.2026).

52. Іжевський П., Кравець І. Міжнародна трудова міграція робочої сили та її вплив на внутрішній ринок праці України. *Економіка та суспільство*. 2022. № 45. URL : <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1915/1843> (дата звернення: 30.03.2026).

53. Коваленко О. В. Трудова міграція в Україні у контексті зростання соціальної транзитивності сучасного світу. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2018. Вип. 1 (84). С. 37–42. URL: <https://philosophy.visnyk.zu.edu.ua/article/view/247331/244648> (дата звернення: 30.03.2026).

54. Козуб В. О., Галуха Л. Ю., Луців Р. С. Аналіз взаємозв'язку між міграцією та процесами глобалізації у світовій економіці та суспільстві: прогноз тенденцій. *Академічні візії*. 2024. № 30. URL: <https://www.academy-vision.org/index.php/av/article/view/1056/937> (дата звернення: 30.03.2026).

55. Конвенція про боротьбу з незаконним захопленням повітряних суден. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: https://www.google.com/url?sa=t&source=web&rct=j&opi=89978449&url=https://zakon.rada.gov.ua/go/995_167&ved=2ahUKEwiZo9jdhsOHAxXnFxAIHTEJB0cQFnoECBQQAQ&usg=AOvVaw3i7PB9338B-HfBObCPuDLx (дата звернення: 30.03.2026).

56. Конвенція Ради Європи про протидію торгівлі людьми : (CETS No. 197) від 16.05.2005 р. *Рада Європи* : сайт. URL: <https://www.coe.int/en/web/conventions/full%E2%80%93list?module=treaty-detail&treaty-num=197> (дата звернення: 30.03.2026).

57. Конвенція про статус біженців та її Протоколи від 28.07.1951 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_011#Text (дата звернення: 30.03.2026).

58. Конвенція і Протокол щодо статусу біженців. URL: <http://www.unhcr.org/3b66c2aa10.pdf> (дата звернення: 30.03.2026).

59. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: (ETS No. 005) від 04.11.1950 р. *Рада Європи* : сайт. URL: <https://www.coe.int/en/web/conventions/-/conseil-de-l-europe-convention-de-sauvegarde-des-droits-de-l-homme-et-des-libertes-fondamentales-ste-n-005-traductions> (дата звернення: 30.03.2026).

60. Конституція України : офіц. текст. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 30.03.2026).

61. Кримова М. Інтеграція мігрантів як інструмент функціонування ринку міграційних послуг країн ЄС. *Економіка і організація управління*. 2019. № 2 (34). С. 56–64. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eiou_2019_2_8. (дата звернення: 30.03.2026).

62. Криницька Т. М. Існуючі підходи до моделювання міграційних процесів в Україні. *Економіко-правові дискусії* : матеріали III Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. студентів, аспірантів та науковців (м. Кропивницький, 30 квіт. 2022 р.). Кропивницький : ЛА НАУ, 2022. С. 216–217. URL: https://dspace.sfa.org.ua/bitstream/123456789/1797/1/Economic_and_legal_discussions_30042022.pdf#page=216 (дата звернення: 30.03.2026).

63. Куракін О., Туренко О., Іванов І. Історія держави і права зарубіжних країн : підручник. Харків : Гельветика, 2022. 546 с. URL: <https://rep.dnuvs.ukr.education/handle/123456789/233> (дата звернення: 30.03.2026).

64. Людиноцентрична система державного управління в Україні: утопія чи шанс: монографія / за заг. ред. Г. А. Дмитренко. Київ : ДКС-Центр, 2014. 240 с.

URL: <http://umo.edu.ua/monoghrafiji-arhiv/ljudinocentrichna-sistema-derzhavnogho-upravlinnja-v-ukrajini-utopija-chi-shans> (дата звернення: 30.03.2026).

65. Македон В. В. Дослідження процесів забезпечення соціальної відповідальності у провідних моделях корпоративного управління. *Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства. Економічні науки*. 2012. Вип. 126. С. 198–206. URI: <https://repo.btu.kharkov.ua//handle/123456789/42346> (дата звернення: 30.03.2026).

66. Малиновська О. А. Міграційна політика: глобальний контекст та українські реалії : монографія. Київ : НІСД, 2018. 472 с. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2019-05/Migration_Politic_Print-fin-3178a.pdf (дата звернення: 30.03.2026).

67. Малиновська О. До питання реалізації Стратегії державної міграційної політики України на період до 2025 р. *Аналітична записка. Соціальна політика*. Київ, 2019. № 6. 38 с. URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2019-11/analit-malynovska-social-policy-6-2019-1.pdf> (дата звернення: 30.03.2026).

68. Маринчак Л. Р. Influence of migration processes on the formation of intellectual potential. *Scientific Bulletin of Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas (Series: Economics and Management in the Oil and Gas Industry)*. 2024. № 2 (28). С. 153–162. DOI: [https://doi.org/10.31471/2409-0948-2023-2\(28\)-153-162](https://doi.org/10.31471/2409-0948-2023-2(28)-153-162) (дата звернення: 30.03.2026).

69. Мартянова Р. А. Організаційно-правовий механізм протидії нелегальній міграції. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Публічне управління та адміністрування*. 2023. Т. 34 (73), № 6. DOI: <https://doi.org/10.32782/TNU-2663-6468/2023.6/15>. (дата звернення: 30.03.2026).

70. Майданік І. П. Темпоральні характеристики зовнішньої трудової міграції в Україні / Інститут демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України. Київ, 2020. 255 с. URL: <https://tinyurl.com/dsexku5> (дата звернення: 30.03.2026). (дата звернення: 30.03.2026).

71. Міграційна політика ЄС та права трудящих-мігрантів: сучасний стан і перспективи розвитку : монографія / М. Ф. Анісімова та ін. Ірпінь : Держ. податк.

ун-т, 2024. 130 с. URI: <https://ir.dpu.edu.ua/handle/123456789/5740> (дата звернення: 30.03.2026).

72. Міграція та розвиток : Резолюція Генеральної Асамблеї ООН.. URL: https://www.google.com/url?sa=t&source=web&rct=j&opi=89978449&url=https://ukraine.iom.int/sites/g/files/tmzbd11861/files/documents/migration_in_ukraine_facts_and_figures_2021-ukr_web.pdf&ved=2ahUKEwj7vM7ahcOHAXXDUXcKHafWDsQQFnoECBMQAAQ&usg=AOvVaw1sD5g0QSZctSFdb1zHoK8B

73. Міграційні процеси в сучасному світі: світовий, регіональний та національний виміри: понятійний апарат, концептуальні підходи, теорія та практика : енциклопедія / за ред. Ю. Римаренка. Київ : Довіра, 1998. 912 с.

74. Міграція та соціально-політичні настрої під час повномасштабної війни Росії проти України – дванадцята хвиля дослідження. URL: https://gradus.app/documents/317/Gradus_EU_wave_12_UA.pdf (дата звернення: 30.03.2026).

75. Міжнародна конвенція про захист прав всіх працюючих мігрантів та членів їх сімей : Конвенція від 18.12.1990 р. URL: https://www.google.com/url?sa=t&source=web&rct=j&opi=89978449&url=https://zakon.rada.gov.ua/go/997_j82&ved=2ahUKEwiMmvTHhcOHAXWhFBAIHV0xCtAQFnoECBMQAAQ&usg=AOvVaw2PJpSTjORJleVR0TNbxexW (дата звернення: 30.03.2026).

76. Міжнародна угода про міграцію ратифікована Законом України N 1891-III від 13.07.2000. URL: https://www.google.com/url?sa=t&source=web&rct=j&opi=89978449&url=https://zakon.rada.gov.ua/go/995_411&ved=2ahUKEwiM_on2hcOHAXXDHhAIHW0M0IQFnoECBYQAAQ&usg=AOvVaw0VhUCdBN4XhDimFoeUSAOp (дата звернення: 30.03.2026).

77. Міжнародне законодавство у сфері забезпечення прав ВПО та іншого цивільного населення, яке постраждало від тимчасової окупації та збройного конфлікту : офіц. сайт Омбудсмена України. URL:

<https://ombudsman.gov.ua/uk/mizhnarodne-zakonodavstvo-u-sferi-zabezpechennya-prav-vpo-ta-inshogo-civilnogo-naselennya-yake-postrazhdalo-vid-timchasovoyi-okupaciyi-ta-zbrojnogo-konfliktu> (дата звернення: 30.03.2026).

78. Міжнародний пакт про громадянські та політичні права : ратифіковано Указом Президії Верховної Ради Української РСР N 2148-VIII від 19.10.1973 року. URL:

https://www.google.com/url?sa=t&source=web&rct=j&opi=89978449&url=https://zakon.rada.gov.ua/go/995_043&ved=2ahUKEwiIuZ-4hcOHAXXCExAIHazcPHsQFnoECBQQAQ&usg=AOvVaw1pC7Ywu-c6VLL3N92L4p8A (дата звернення: 30.03.2026).

79. Мікула А., Коваліско Н. Детермінати та динаміка міграційних змін в контексті російсько-української війни. *Грані*. 2024. Т. 27, № 2. С. 93–100. DOI: <https://doi.org/10.15421/172436>. (дата звернення: 30.03.2026).

80. Мульська О. П. Міграційні процеси & економічне зростання: теорія каузальності та практика ефективного управління : монографія. Львів, 2022. 472 с. URL: <http://ird.gov.ua/irdp/p20220004.pdf> (дата звернення: 30.03.2026).

81. Нагорняк М., Фітковський В. Публічне управління соціально-економічними викликами міграції для сучасної України *Суспільство та національні інтереси : журнал*. 2025. № 12(20) 2025. С.1228-1238. URL: <https://perspectives.pp.ua/index.php/sni/article/view/33811>

82. Надання послуг окремим категоріям громадян у січні-вересні 2022 р.: стат. інформація / Держ. служба зайнятості. URL: https://old.dcz.gov.ua/sites/default/files/infocfiles/okremi_kategoriyi_09_2022_0.xlsx (дата звернення 13.02.2026).

83. Новік А. Ю. Моделювання міграційних процесів в Україні як регулятора соціально-економічної стабільності : дис. ... канд. екон. наук : 08.00.03. Київ, 2021. 231 с. URI : <https://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/19614> (дата звернення: 30.03.2026).

84. Нормативні документи у сфері міграції. *Рада Європи* : сайт. URL: <https://www.coe.int/uk/web/compass/migration> (дата звернення: 30.03.2026).

85. Орленко В. І., Орленко В. В. Історія держави і права України : посіб. для підготов. до іспитів. Київ, 2006. 164 с. URL: <http://194.44.152.155/elib/local/sk/sk724979.pdf> (дата звернення: 30.03.2026).

86. Орлова Н.С., Драган І. О., Веретельнік С. Механізми державного управління процесами міграції: ризики та наслідки для України. *Публічне управління та митне адміністрування*. 2024. №3(42). С. 40-56 URL: <https://customs-admin.umsf.in.ua/archive/2024/3/8.pdf>

87. Орлова Н.С., Ахмедова О.О. Трансформація економічних, соціальних і трудових відносин в умовах вимушеної міграції населення України. *Наукові перспективи*. №9(51). 2024. 284-296 URL: <https://perspectives.pp.ua/index.php/np/article/view/15159/15229>

88. Охріменко О. О., Іванова Т. В. Соціальна відповідальність : навч. посіб. Київ : Нац. техн. ун-т України «Київський політехнічний інститут», 2015. 180 с. URL: <https://ied.kpi.ua/wp-content/uploads/2015/10/Socialna-vidpovidalnist.pdf> (дата звернення: 30.03.2026).

89. Парсонс Талкотт. *Політична енциклопедія* / редкол.: Ю. Левенець (голова) та ін. Київ : Парлам. вид-во, 2011. С. 541. URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/2011_Politychna_entsyklopediia.pdf (дата звернення: 30.03.2026).

90. План дій щодо інтеграції та інклюзії на 2021–2027 роки URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/sotsialna-polityka/aktualizatsiya-polityky-intehratsiyi-yak-obovyazkovoyi-skladovoyi> (дата звернення: 30.03.2026).

91. План заходів на 2018-2021 роки щодо реалізації Стратегії державної міграційної політики України на період до 2025 року. Офіційний сайт Кабінету Міністрів України. Затверджений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 29 серпня 2018 р. № 602-р URL: <https://www.google.com/url?sa=t&source=web&rct=j&opi=89978449&url=https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-planu-zahodiv-na-20182021-roki-shchodo-&ved=2ahUKEwiyw5qBtdSTAxX0FRAIH7aAVAQFnoECBsQAQ&usg=AOvVaw3aiqE5KQEufeuY7ufb9WnG> (дата звернення: 30.03.2026).

92. Перегуда Є. В. Взаємодія виконавчих органів влади України в радянський період. *Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін*. 2013. Вип. 10. С. 28–42. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_022_2013_10_9 (дата звернення: 30.03.2026).

93. Подлужна Н., Лизунова О., Тарасенко Д. Облік та регулювання процесів міграції населення на Сході України. *Економіка та суспільство*. 2021. № 25. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/251/239> (дата звернення: 30.03.2026).

94. Посмітна В. В. Адміністративна правосуб'єктність мігрантів в Україні : дис. ... д-ра філософії у галузі права : 081. Одеса, 2023. 251 с. URI: <https://hdl.handle.net/11300/25860> (дата звернення: 30.03.2026).

95. Посібник з Європейського антидискримінаційного права / EU and Council of Europe Joint programme. URL: https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_case_law_handbook_uk.pdf (дата звернення 13.02.2026).

96. Питання організації виконання Закону України «Про імміграцію» : Указ Президента України від 07.08.2001 р. № 596/2001. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/596/2001> (дата звернення: 30.03.2026).

97. Питання організації виконання Закону України «Про громадянство України» : Указ Президента України від 27.03.2001 р. № 215/2001. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/215/2001> (дата звернення: 30.03.2026).

98. Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту : Закон України від 08.07.2011 р. № 3671-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 16. Ст. 146. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3671-17>. (дата звернення: 30.03.2026).

99. Про громадянство України : Закон України від 18.01.2001 р. № 2235-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 13. Ст. 65. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2235-14>. (дата звернення: 30.03.2026).

100. Про державний кордон України : Закон України від 04.11.1991 р. № 1777-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 2. Ст. 5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1777-12>. (дата звернення: 30.03.2026).

101. Про зайнятість населення : Закон України від 05.07.2012 р. № 5067-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 24. Ст. 243. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5067-17>. (дата звернення: 30.03.2026).

102. Про зовнішню трудову міграцію : Закон України від 05.11.2015 р. № 761-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 2. Ст. 17. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/761-19>. (дата звернення: 30.03.2026).

103. Про імміграцію : Закон України від 07.06.2001 р. № 2491-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 41. Ст. 197. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2491-14>. (дата звернення: 30.03.2026).

104. Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства : Закон України від 22.09.2011 р. № 3773-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 19–20. Ст. 179. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3773-17>. (дата звернення: 30.03.2026).

105. Про схвалення Стратегії державної міграційної політики України на період до 2025 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 12 лип. 2017 р. № 482-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/482-2017-%D1%80#Text> (дата звернення: 30.03.2026).

106. Про основні засади державної міграційної політики України : Проект Закону України від 14.07.2010 р. № 6705. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/JF56900A?an=25>. (дата звернення: 30.03.2026).

107. Про затвердження Порядку формування квоти імміграції, Порядку провадження за заявами про надання дозволу на імміграцію і поданнями про його скасування та виконання прийнятих рішень : Постанова Кабінету Міністрів України від 26.12.2002 р. № 1983. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1983-2002-%D0%BF> (дата звернення: 30.03.2026).

108. Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства : Закон України від 22.09.2011 р. № 3773-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3773> (дата звернення: 30.03.2026).

109. Про затвердження Порядку продовження строку перебування та продовження або скорочення строку тимчасового перебування іноземців та осіб без громадянства на території України : Постанова Кабінету Міністрів України від 15.02.2012 р. № 150. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/150-2012-%D0%BF> (дата звернення: 30.03.2026).

110. Про затвердження Правил оформлення віз для в'їзду в Україну і транзитного проїзду через її територію : Постанова Кабінету Міністрів України від 01.03.2017 р. № 118. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/118-2017-%D0%BF> (дата звернення: 30.03.2026).

111. Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту : Закон України від 08.07.2011 р. № 3671-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3671-17> (дата звернення: 30.03.2026). (дата звернення: 30.03.2026).

112. Про затвердження Положення про посвідчення особи, яка потребує додаткового захисту: Постанова Кабінету Міністрів України від 14.03.2012 р. № 196. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/196-2012-%D0%BF> (дата звернення: 30.03.2026).

113. Про затвердження Положення про проїзний документ особи, якій надано додатковий захист : Постанова Кабінету Міністрів України від 14.03.2012 р. № 197. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/197-2012-%D0%BF> (дата звернення: 30.03.2026).

114. Про затвердження Положення про посвідчення особи, якій надано тимчасовий захист : Постанова Кабінету Міністрів України від 14.03.2012 р. № 199. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/199-2012-%D0%BF> (дата звернення: 30.03.2026).

115. Про затвердження Типового положення про пункт тимчасового перебування іноземців та осіб без громадянства, які незаконно перебувають в

Україні : Постанова Кабінету Міністрів України від 17.07.2003 р. № 1110. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1110-2003-%D0%BF> (дата звернення: 30.03.2026).

116. Про громадянство України : Закон України від 18.01.2001 р. № 2235-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2235-14> (дата звернення: 30.03.2026).

117. Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус : Закон України від 20.11.2012 р. № 5492-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5492-17> (дата звернення: 30.03.2026).

118. Про затвердження Порядку ведення Єдиного державного демографічного реєстру та надання з нього інформації, взаємодії між уповноваженими суб'єктами, а також здійснення ідентифікації та верифікації : Постанова Кабінету Міністрів України від 18.10.2017 р. № 784. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/784-2017-%D0%BF> (дата звернення: 30.03.2026).

119. Про затвердження Положення про Державну міграційну службу України : Постанова Кабінету Міністрів України від 20.08.2014 р. № 360. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/360-2014-%D0%BF> (дата звернення: 30.03.2026).

120. Про внесення змін у додаток до постанови Кабінету Міністрів України від 2 листопада 2016 р. № 770 : Постанова Кабінету Міністрів України від 24.04.2019 р. № 371. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/371-2019-%D0%BF> (дата звернення: 30.03.2026).

121. Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні : Закон України від 11.12.2003 р. № 1382-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1382-15> (дата звернення: 30.03.2026).

122. Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України : Закон України від 21.01.1994 р. № 3857-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3857-12> (дата звернення: 30.03.2026).

123. Про затвердження Правил перетинання державного кордону громадянами України : Постанова Кабінету Міністрів України від 27.01.1995 р. № 57. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/57-95-%D0%BF> (дата звернення: 30.03.2026).

124. Про прикордонний контроль : Закон України від 05.11.2009 р. № 1710-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1710-17> (дата звернення: 30.03.2026).

125. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24 лют. 2022 р. № 64/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text> (дата звернення 13.02.2026).

126. Про державний кордон України : Закон України від 04.11.1991 р. № 1777-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1777-12> (дата звернення: 30.03.2026).

127. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб : Закон України від 20.10.2014 р. № 1706-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18> (дата звернення: 30.03.2026).

128. Про облік внутрішньо переміщених осіб : Постанова Кабінету Міністрів України від 01.10.2014 р. № 509. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/509-2014-%D0%BF> (дата звернення: 30.03.2026).

129. Про надання щомісячної адресної допомоги внутрішньо переміщеним особам для покриття витрат на проживання, в тому числі на оплату житлово-комунальних послуг : Постанова Кабінету Міністрів України від 01.10.2014 р. № 505. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/505-2014-%D0%BF> (дата звернення: 30.03.2026).

130. Про психологічні маркери війни : (8–9 жовт. 2022 р.) / Соціологічна група «Рейтинг». URL: https://ratinggroup.ua/research/ukraine/vosemnadcatyy_obschenacionalnyy_opros_psihologicheskie_markery_voyny_8-9_oktyabrya_2022.html (дата звернення: 30.03.2026).

131. Проблеми реалізації Стратегії державної міграційної політики України : зб. матеріалів наук.-практ. конф. (м. Київ, 19 груд. 2019 р.) / упоряд. О.

А. Малиновська. Київ : НІСД, 2019. 108 с. URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2020-01/problemi-realizacii-strategii-derzhavnoi-migraciynoi-politiki-ukraini.pdf> (дата звернення: 30.03.2026).

132. Протокол № 4 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод: (ETS No. 046) від 16.09.1963 р. *ECHR* : сайт. URL: https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/Library_Collection_P4postP11_ETS046E_ENG (дата звернення: 30.03.2026).

133. Примуш М.В., Носачов Є. О. Міграція та міграційна політика як предмет політичного дослідження. *Політичне життя*. 2025. Квіт. С. 75–80. DOI: <https://doi.org/10.31558/2519-2949.2025.1.3> (дата звернення 13.02.2026)

134. Презентація Проєкту Стратегії державної міграційної політики України на період до 2035 року. Офіційний сайт фонду Відродження. URL: <https://www.irf.ua/vid-depopulyacziyi-do-zrostannya-strategiya-migraczijnoyi-polityky-ukrayiny-do-2035-roku/> (дата звернення: 30.03.2026).

135. Регламент (ЄС) 2018/1240 Європейського Парламенту і Ради від 12 верес. 2018 р. про створення Європейської системи інформації та авторизації подорожей (ETIAS). URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2018/1240/oj/eng> (дата звернення: 30.03.2026).

136. Регламент (ЄС) 2017/2226 Європейського Парламенту і Ради від 30 листоп. 2017 р. про створення системи в'їзду/виїзду (Entry/Exit System, EES). URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2017/2226/oj/eng> (дата звернення: 30.03.2026).

137. Регламент (ЄС) 2016/399 Європейського Парламенту і Ради від 9 берез. 2016 р. про Кодекс Союзу щодо режиму перетину кордонів особами (Шенгенський прикордонний кодекс). URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2016/399/oj/eng> (дата звернення: 30.03.2026).

138. Регламент (ЄС) № 810/2009 Європейського Парламенту і Ради від 13 лип. 2009 р. про встановлення Кодексу Співтовариства щодо віз (Візовий кодекс). URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2009/810/oj/eng> (дата звернення: 30.03.2026).

139. Регламент (ЄС) 2018/1806 Європейського Парламенту і Ради від 14 листоп. 2018 р. щодо переліку третіх країн, громадяни яких повинні мати візи при

перетині зовнішніх кордонів, та тих, громадяни яких звільняються від цієї вимоги (кодифікація). URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2018/1806/oj/eng> (дата звернення: 30.03.2026).

140. Регламент (ЄС) № 604/2013 Європейського Парламенту і Ради від 26 черв. 2013 р. (Dublin III) щодо критеріїв та механізмів визначення держави-члена, відповідальної за розгляд заяви про міжнародний захист. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2013/604/oj/eng> (дата звернення: 30.03.2026).

141. Регламент (ЄС) № 603/2013 Європейського Парламенту і Ради від 26 черв. 2013 р. про створення системи Eurodac для порівняння відбитків пальців з метою ефективного застосування Регламенту (ЄС) № 604/2013. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2013/603/oj/eng> (дата звернення: 30.03.2026).

142. Риндзак О. Т. Міграційна політика в Україні: виклики та інтеграційні перспективи : монографія. Львів : Каменярь, 2019. 422 с. URL: <https://tinyurl.com/4fdp7t8p> (дата звернення: 30.03.2026).

143. Розвиток світового ринку праці в умовах глобалізації: трансформаційний дискурс: монографія / С. П. Калініна та ін. Вінниця : ТВОРИ, 2022. 221 с. URL: <http://repository.mdu.in.ua/jspui/handle/123456789/3572> (дата звернення: 30.03.2026).

144. Рудаченко О. О., Клебанова Т. С. Розвиток регіональних соціально-економічних систем в умовах кризи : аналіз, оцінка, прогнозування : монографія. Харків : ФОП Рубашкін Д. Ю., 2023. 282 с. URL: <https://tinyurl.com/3z3t95km> (дата звернення: 30.03.2026).

145. Семенець-Орлова І. А., Пилипченко О. О. Міграційна політика: поняття, сутність, методологія формування та економічні аспекти. *Economics: time realities*. 2024. № 2 (72). С. 5–12. URL: <https://economics.net.ua/files/archive/2024/No2/5.pdf> (дата звернення: 30.03.2026).

146. Ситнік Г. П. Інституційно-цивілізаційна парадигма дослідження проблем та державно-управлінських аспектів забезпечення національної безпеки. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*.

2011. № 2. С. 25-34. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadu_2011_2_6 (дата звернення: 30.03.2026).

147. Сімахова А. О., Церковний І. О. Міграційні процеси в Україні в умовах війни: соціальний аспект. *Економіка, управління та адміністрування*. 2022. № 4 (102). С. 60–64. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vzhdtu_econ_2022_4_9 (дата звернення: 30.03.2026).

148. Славкова О. П., Ван Ц. Розробка ефективної міграційної політики: теоретичний аспект. *Український журнал прикладної економіки та техніки*. 2025. Т. 10, № 1. С. 159–164. DOI: <https://doi.org/10.36887/2415-8453-2025-1-26> (дата звернення 13.02.2026).

149. Соціально-демографічні чинники та міграційні процеси карпатського регіону / Мульська О. П. та ін. *Ефективна економіка*. 2019. № 11. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/11_2019/68.pdf (дата звернення: 30.03.2026).

150. Солодько А., Фітисова А. Міграційна криза в ЄС: статистика та аналіз політики. *Довідкова інформація офіційного сайту Аналітичного центру CEDOS*. URL: <http://www.cedos.org.ua/uk/migration/mihratsiina-kryza-v-yes-statystyka-ta-analiz-polityky> (дата звернення 13.02.2026).

151. Стовбан М.П., Матійчик А.В. Публічне управління соціально-економічними трансформаціями в умовах міграції населення України *Актуальні питання у сучасній науці*. 2026. № 2(44) С.577-588. URL: <https://perspectives.pp.ua/index.php/sn/article/view/37409>

152. Стовбан М.П., Матійчик А.В. Механізми публічного адміністрування міграційних процесів у Європейському Союзі. *Наукові перспективи*. 2026. №2(68) С.634-647. URL: <https://perspectives.pp.ua/index.php/np/article/view/38211>

153. Стовбан М.П., Матійчик А.В. Публічне управління міграційними процесами: виклики та загрози для громадянського суспільства України. *Успіхи і досягнення науки*. 2026. № 2(24) С.1246-1256. URL: <https://perspectives.pp.ua/index.php/sas/article/view/37926/37926>

154. Стратегія державної міграційної політики на період до 2025 року. Офіційний сайт Верховної Ради України. Схвалено розпорядженням Кабінету

Міністрів України від 12 липня 2017 р. № 482-р URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/482-2017-p#Text> (дата звернення 13.02.2026)

155. Судова влада в Україні: історичні витоки, закономірності, особливості розвитку : монографія / В. С. Бігун та ін. ; за ред. І. Б. Усенка. Київ : Наукова думка, 2014. 502 с. URL: <http://history.org.ua/LiberUA/978-966-00-1458-9/978-966-00-1458-9.pdf> (дата звернення: 30.03.2026).

156. Сучасні імперативи розвитку національних економік : монографія / Ю. Г. Бочарова та ін. Кривий Ріг : ДонНУЕТ, 2021. 111 с. URL: http://elibrary.donnuet.edu.ua/2831/1/2021_Monograf_Bocharova.pdf (дата звернення 30.03.2026).

157. Танчин І. З. Соціологія : навч. посіб. Київ, 2008. URL: <https://kemt.kiev.ua/assets/library/files/ATPd9Acci6p9.pdf> (дата звернення 30.03.2026).

158. Тітов І. Б. До питання про систему забезпечення громадян України за кордоном. *Правоохоронна функція держави: теоретико-методологічні та історико-правові проблеми*. Харків, 2019. С. 222–223. URL: https://univd.edu.ua/general/publishing/konf/17_05_2019/pdf/109.pdf (дата звернення 13.02.2026)

159. Токар В. М., Хбур З. В. Аналіз показників міграції населення: внутрішня та зовнішня. *Проблеми сучасних трансформацій. Право, публічне управління та адміністрування*. 2023. № 7. DOI: <https://doi.org/10.54929/2786-5746-2023-7-02-11> (дата звернення 13.02.2026)

160. Томашук І., Болтовська Л. Міграційні процеси у контексті глобалізації світової економіки. *Економіка та суспільство*. 2022. № 40. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-40-50> (дата звернення 13.02.2026)

161. Трофанчук Г. І. Історія держави і права України : навч. посіб. Київ : Юрінком Інтер, 2024. 608 с. URL: <https://jurkniga.ua/contents/istoriya-derzhavi-ta-prava-ukrayini.pdf?srsId=AfmBOorRIalCZEeMb-ay5fI8F2tamKsQxjUmKZY68TRoGnmI62Www5r3> (дата звернення: 30.03.2026).

162. Угода про працевлаштування між Україною та Польщею від 16.02.1994 р. № 616_026 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/616_026#Text (дата звернення 13.02.2026).

163. Угода про співробітництво у сфері міграції між Україною та Іспанією від 12.05.2009 р. № 724_024. Ратифікація від 01.12.2010, підстава - 2727-VI. URL: https://www.google.com/url?sa=t&source=web&rct=j&opi=89978449&url=https://zakon.rada.gov.ua/go/724_024&ved=2ahUKEwj6wJSEicOHAXwGBAIHQ0xJywQFnoECBQQAQ&usg=AOvVaw26tIZvmYluALBdX0YIgrDP (дата звернення 13.02.2026).

164. Угода про співробітництво у сфері міграції між Україною та Італією. URL: <https://tinyurl.com/n3tch665> (дата звернення 13.02.2026).

165. Угода про співробітництво у сфері безпеки та довгострокову підтримку між Україною та Федеративною Республікою Німеччина. URL: <https://www.president.gov.ua/news/ugoda-pro-spivrobitnictvo-u-sferi-bezpeki-ta-dovgostrokovu-p-88985> (дата звернення 13.02.2026).

166. Угода про співробітництво у сфері міграції між Україною та Францією. URL: <https://www.president.gov.ua/news/ugoda-pro-spivrobitnictvo-u-sferi-bezpeki-mizh-ukrayinoyu-ta-89005> (дата звернення 13.02.2026).

167. Угода про співробітництво у сфері трудової міграції між Україною та Чеською Республікою. URL: <https://www.president.gov.ua/news/ugoda-pro-spivrobitnictvo-u-sferi-bezpeki-ta-dovgostrokovu-p-92237> (дата звернення 13.02.2026).

168. Філіпов С. О., Мота В. Ф. Петrenchенко С. А. Міграційна політика Німеччини та її значення для національних прикордонних служб. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. 2021. Вип. 67. С. 224–229. URL: <https://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/250267/247717> (дата звернення 30.03.2026).

169. Фітковський В. Міграційна політика: теорія та практика реалізації механізмів публічного управління. *Наукові інновації та передові технології*. 2022. № 11 (13). URL: <https://perspectives.pp.ua/index.php/nauka/article/view/2808/2821> (дата звернення 30.03.2026).

170. Фітковський В. В. Публічне управління міграційними потоками: економічний аспект. *Світ наукових досліджень*. Вип. 13 : матеріали Міжнар. мультидисциплінарної наук. інтернет-конф. (м. Тернопіль, Україна – м. Переворськ, Польща, 25–26 жовт. 2022 р.). Тернопіль., 2022. С. 47–49. URL: https://www.economy-confer.com.ua/data/downloads/file_1667905680.pdf (дата звернення 30.03.2026).

171. Фітковський В. В. Аналіз міграційних процесів країн ЄС: виклики та завдання публічного управління. *Актуальні питання у сучасній науці*. 2023. № 12 (18). С. 406–415. URL: <https://perspectives.pp.ua/index.php/sn/article/view/8013/8057> (дата звернення 30.03.2026).

172. Фітковський В. В. Тенденції розвитку міграційної політики у світі: соціально-економічні та суспільно-політичні аспекти. *Сучасні аспекти модернізації науки: стан, проблеми, тенденції розвитку* : матеріали XXVI Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Загреб, Хорватія, 07 листоп. 2022 р.). URL: <https://perspectives.pp.ua/public/site/conferency/conf-26.pdf>

173. Фітковський В. В. Публічне управління міграційними потоками: економічний аспект. *Світ наукових досліджень*. Випуск 13 : матеріали Міжнар. мультидисциплінарної наук. інтернет-конф. (м. Тернопіль, Україна – м. Переворськ, Польща, 25–26 жовт. 2022 р.) / редкол.: О. Патряк та ін. Тернопіль : ФОП Шпак В. Б., 2022. 255 с. URL: https://www.economy-confer.com.ua/data/downloads/file_1667905680.pdf

174. Хартія основних прав Європейського Союзу : (2012/С 326/02). *Офіційний вісник ЄС*. URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/treaty/char_2012/oj/eng (дата звернення: 30.03.2026).

175. Хашиєва Л. В. Комунікативна парадигма в суспільному управлінні розвитком європейських метрополій : автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.01. Харків, 2011. 20 с.

176. Чекаленко Л. Д., Федуняк С. Г. Зовнішня політика України (від найдавніших часів до наших днів). Київ : Персонал, 2010. 464 с.

177. Через війну з України назавжди може емігрувати до 5 мільйонів людей, – Елла Лібанова. *Еспресо* : сайт. URL: <https://espresso.tv/cherez-viynu-z-ukraini-nazavzhdi-mozhe-emigruvati-do-5-milyoniv-lyudey-ella-libanova> (дата звернення 30.03.2026).

178. Шапоренко О. І. Державна міграційна політика: шляхи регулювання та принципи. *Право та державне управління*. 2019. № 2 (35), Т. 2. С. 252–257. URL: https://pdu-journal.kpu.zp.ua/archive/2_2019/tom_2/38.pdf (дата звернення 30.03.2026).

179. Шевченко А. Є., Кудін С. В. Історія держави і права України : навчально-методичний посібник. Вінниця : Твори, 2020. 688 с. URL: https://fpk.in.ua/images/biblioteka/2FMB_Pravo/Shevchenko-DPU.pdf (дата звернення 13.02.2026)

180. Щолокова Г., Палешко Я., Горожанкіна Н. Міжнародна міграція в контексті процесів європейської інтеграції. *Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії*. 2021. № 3 (11). С. 39–47. URI: <http://biblio.umsf.dp.ua/jspui/handle/123456789/6169> (дата звернення 30.03.2026).

181. Annual Report on Migration and Asylum 2023. Brussels : European Migration Network, 2024. 114 p. URL: https://home-affairs.ec.europa.eu/document/download/84da11ab-a2b4-48f8-9279-05249b742335_en?filename=2023_EMN_AMO.pdf (дата звернення 30.03.2026).

182. Arvanitis E., Yelland N. ‘Home Means Everything to Me ...’: A Study of Young Syrian Refugees’ Narratives Constructing Home in Greece. *Journal of Refugee Studies*. 2021. Vol. 34, No 1. P. 535–554. DOI: <https://doi.org/10.1093/jrs/fez030> (дата звернення: 13.02.2026)

183. Ash K. Who leaves and who returns? IDPs and returnees after the Russian invasion of Ukraine. *Comparative Migration Studies*. 2025. Vol. 13, Article 66. DOI:10.1186/s40878-025-00488-2 (дата звернення 13.02.2026).

184. Australian Bureau of Statistics : сайт. URL: <https://www.abs.gov.au/> (дата звернення 13.02.2026).

185. Besserer Rayas A., Finn V., Freier L. F. Building paper bridges: adapting citizenship and immigration regimes to international displacement. *Comparative Migration Studies*. 2024. Vol. 12. P. 47. DOI: <https://doi.org/10.1186/s40878-024-00408-w> (дата звернення: 13.02.2026)
186. Betts A., Memişoğlu F., Ali A. What Difference do Mayors Make? The Role of Municipal Authorities in Turkey and Lebanon's Response to Syrian Refugees. *Journal of Refugee Studies*. 2021. Vol. 34, No 1. P. 491–519. DOI: <https://doi.org/10.1093/jrs/feaa011> (дата звернення: 13.02.2026).
187. Betts A., Omata N., Sterck O. Self-reliance and Social Networks: Explaining Refugees' Reluctance to Relocate from Kakuma to Kalobeyei. *Journal of Refugee Studies*. 2020. Vol. 33, No 1. P. 62–85. DOI: <https://doi.org/10.1093/jrs/fez084> (дата звернення: 13.02.2026).
188. Bertalanffy L. General System Theory : Foundations, Development, Applications. G. Braziller, 1968. 289 p. URL: https://books.google.com.ua/books?id=5mVQAAAAMAAJ&hl=uk&source=gbs_book_other_versions_r&cad=3 (дата звернення 13.02.2026).
189. Betts A., Omata N., Sterck O. The Kalobeyei Settlement: A Self-reliance Model for Refugees? *Journal of Refugee Studies*. 2020. Vol. 33, No. P. 189–223. DOI: <https://doi.org/10.1093/jrs/fez063> (дата звернення: 13.02.2026).
190. Carpi E. Towards a Neo-cosmetic Humanitarianism: Refugee Self-reliance as a Social-cohesion Regime in Lebanon's Halba. *Journal of Refugee Studies*. 2020. Vol. 33, No 1. P. 224–244. DOI: <https://doi.org/10.1093/jrs/fez083> (дата звернення: 13.02.2026).
191. Castles S., de Haas H., Miller M. J. The Age of Migration: International Population Movements in the Modern World. London : Red Globe Press, 2020. 336 p. URL: <https://link.springer.com/book/10.1007/978-1-349-26846-7> (дата звернення: 13.02.2026).
192. Castles S. Towards a sociology of forced migration and social transformation. *Sociology*. 2003. Vol. 37, No. 1. P. 13–34. DOI:10.1177/0038038503037001384 (дата звернення 30.03.2026).

193. Determinants of the Economic Adaptation of Refugees: The Case of Midyat Camp / Abedtalas M. et.al. *Journal of Refugee Studies*. 2021. Vol. 34, No 1. P. 520–534. DOI: <https://doi.org/10.1093/jrs/feaa016> (дата звернення: 13.02.2026).

194. Easton-Calabria E. Warriors of Self-reliance: The Instrumentalization of Afghan Refugees in Pakistan. *Journal of Refugee Studies*. 2020. Vol. 33, No 1. P. 143–166. DOI: <https://doi.org/10.1093/jrs/fez062> (дата звернення: 13.02.2026).

195. Embiricos A. From Refugee to Entrepreneur? Challenges to Refugee Self-reliance in Berlin, Germany. *Journal of Refugee Studies*. 2020. Vol. 33, No 1. P. 245–267. DOI: <https://doi.org/10.1093/jrs/fez073> (дата звернення: 13.02.2026).

196. Feller E. International refugee protection 50 years on: The protection challenges of the past, present and future. *IRRC*. 2001. Vol. 83, No. 843. URL: <https://tinyurl.com/2rty78ky> (дата звернення 13.02.2026).

197. Fernandez-Rodriguez N., Freier L. F. Latin American immigration and refugee policies: a critical literature review. *Comparative Migration Studies*. 2024. Vol.12. P. 15. DOI: <https://doi.org/10.1186/s40878-024-00377-0> (дата звернення: 13.02.2026)

198. Field J., Tiwari A., Mookherjee Y. Self-reliance as a Concept and a Spatial Practice for Urban Refugees: Reflections from Delhi, India. *Journal of Refugee Studies*. 2020. Vol. 33, No 1. P. 167–188. DOI: <https://doi.org/10.1093/jrs/fez050> (дата звернення: 13.02.2026).

199. Global Trends: Forced Displacement in 2024. Geneva : UNHCR, 2025. URL: <https://www.unhcr.org/sites/default/files/2025-06/global-trends-report-2024.pdf> (дата звернення: 30.03.2026).

200. Glossary on Migration / A. Sironi, C. Baluoz, M. Emmanuel (Eds.). Geneva : International Organization for Migration (IOM), 2019. № 34. 236 p. URL: https://publications.iom.int/system/files/pdf/IML_34_Glossary.pdf (дата звернення 30.03.2026).

201. Gonda M. Settlement Intentions of Ukrainian Pre-War and Forced Migrants in Poland: Challenges for Migrant Integration Policy at the Local Level.

Journal of International Migration and Integration. 2025. Vol. 26. P. 1007–1035. DOI: <https://doi.org/10.1007/s12134-024-01211-3> (дата звернення: 13.02.2026).

202. Gray Meral A. Assessing the Jordan Compact One Year On: An Opportunity or a Barrier to Better Achieving Refugees' Right to Work. *Journal of Refugee Studies*. 2020. Vol. 33, No 1. P. 42–61. DOI: <https://doi.org/10.1093/jrs/fez074> (дата звернення: 13.02.2026).

203. Haas de. H. Migration and Development: a Theoretical Perspective. *International Migration Review*. 2010. Vol. 44, No 1. P. 227–264. DOI:10.1111/j.1747-7379.2009.00804.x (дата звернення 30.03.2026).

204. Ikanda F. N., Muhumad A. A., Kuhnt J. Refugee securitization and the challenges of formal integration: case of Somali refugees in Kenya and Ethiopia. *Comparative Migration Studies*. 2025. Vol. 13. P. 5. DOI: <https://doi.org/10.1186/s40878-024-00419-7> (дата звернення: 13.02.2026).

205. International Migration, Economic Development & Policy / Özden Ç., Schiff M. (eds.). Washington : The World Bank, 2007. 324 p. URL: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/690611468315560611/pdf/405230Intl0mig101OFFICIAL0USE0ONLY1.pdf> (дата звернення: 13.02.2026).

206. International Organization for Migration. World Migration Report 2024. Geneva : IOM, 2024. URL: <https://publications.iom.int/books/world-migration-report-2024> (дата звернення: 13.02.2026).

207. International student mobility, Covid-19, and the labour market: a scoping review / Mihut G. et al. *Comparative Migration Studies*. 2025. Vol. 13. P. 11. DOI: <https://doi.org/10.1186/s40878-025-00426-2> (дата звернення: 13.02.2026).

208. ILO Global Estimates on International Migrant Workers : Results and Methodology. Third edition. Geneva : International Labour Office, 2021. 74 p. URL: https://www.ilo.org/sites/default/files/wcmsp5/groups/public/%40dgreports/%40dcomm/%40publ/documents/publication/wcms_808935.pdf (дата звернення: 13.02.2026).

209. Jaroszewicz M., Krepa M., Pachocka M. The discourse and practices of Polish migration policy during the COVID-19 pandemic - economisation as a form of

emergency governance. *Comparative Migration Studies*. 2024. Vol. 12. P. 29. DOI: <https://doi.org/10.1186/s40878-024-00388-x> (дата звернення: 13.02.2026).

210. Jastram K., Achiron M. Refugee Protection: A Guide to International Refugee Law. URL: <https://www.refworld.org/policy/legalguidance/unhcr/2001/en/31709> (дата звернення 30.03.2026).

211. Kapelner Z. Anti-immigrant backlash: the Democratic Dilemma for immigration policy. *Comparative Migration Studies*. 2024. Vol. 12. P. 12. DOI: <https://doi.org/10.1186/s40878-024-00370-7> (дата звернення: 13.02.2026).

212. Kheireddine B. J., Soares A., Rodrigues R. Understanding (in)tolerance between Hosts and Refugees in Lebanon. *Journal of Refugee Studies*. 2021. Vol. 34, No 1. P. 397–421. DOI: <https://doi.org/10.1017/S0022278X21000111> (дата звернення: 13.02.2026).

213. Kinash O. Social adaptation of internally displaced persons under martial law as a scientific problem. *Social Work and Education*. 2024. Vol. 11, No. 1. P. 135–141. DOI: <https://doi.org/10.25128/2520-6230.24.1.11> (дата звернення 13.02.2026).

214. Krause U., Schmidt H. Refugees as Actors? Critical Reflections on Global Refugee Policies on Self-reliance and Resilience. *Journal of Refugee Studies*. 2020. Vol. 33, No 1. P. 22–41. DOI: <https://doi.org/10.1093/jrs/fez059> (дата звернення: 13.02.2026).

215. Laine J. Navigating migration challenges in Uganda's West Nile borderlands: policy, practice, and governance. *Comparative Migration Studies*. 2025. Vol. 13. P. 86. DOI: <https://doi.org/10.1186/s40878-025-00508-1> (дата звернення: 13.02.2026).

216. Maidanik I. Forced migration, voluntary return and reshaped safety of Ukrainian population after the full-scale Russian invasion. *NIER Center for Demographic Research*. 2023. DOI: <https://doi.org/10.36004/nier.cdr.V.2023.17.15> (дата звернення 13.02.2026).

217. Maidanik I. The forced migration from Ukraine after the full scale Russian invasion: dynamics and decision making drivers. *European Societies*. 2024. Vol. 26,

No. 2. DOI: <https://doi.org/10.1080/14616696.2023.2268150> (дата звернення 13.02.2026).

218. Martins J. R., Davino C. Local Migration Governance in European Shrinking Areas: a German and an Italian Case. *Journal of International Migration and Integration*. 2023. Vol. 24. P. 863–888. URL: <https://link.springer.com/article/10.1007/s12134-023-01029-5> (дата звернення: 13.02.2026).

219. Measuring the Self-Reliance of Refugees / Leeson K. et al. *Journal of Refugee Studies*. 2020. Vol. 33, No 1. P. 86–106. DOI: <https://doi.org/10.1093/jrs/fez076> (дата звернення: 13.02.2026).

220. Moralli M., Pachocka M., Leung M. W. «Welcoming Spaces»: Migration and New Communities in Marginalised Regions. *Journal of International Migration and Integration*. 2023. Vol. 24. P. 823–838. DOI: <https://doi.org/10.1007/s12134-023-01092-y> (дата звернення: 13.02.2026).

221. Niemets L., Lohvynova M., Suptelo O. Sociological methods in humangeographic researches: features of application. *Часопис соціально-економічної географії*. 2019. Вип. 26. С. 13–23. URL: <https://periodicals.karazin.ua/socecongeo/article/view/13597/12799> (дата звернення 13.02.2026).

222. Nilsson M., Badran D. Conflicts and Relative Deprivation in Ein El Hilweh: Palestinian Refugees in the Shadow of the Syrian Civil War. *Journal of Refugee Studies*. 2021. Vol. 34, No 1. P. 453–473. DOI: <https://doi.org/10.1093/jrs/fez011> (дата звернення: 13.02.2026).

223. OECD. International Migration Outlook 2023. Paris : OECD Publishing, 2023. URL: https://www.oecd.org/en/publications/international-migration-outlook-2023_b0f40584-en.html (дата звернення: 13.02.2026).

224. Perelli-Harris B., Zavisca J., Levchuk N., Gerber T. P. Internal Displacement and Subjective Well-Being: The Case of Ukraine in 2018. *Social Forces*. 2024. Vol. 102, No. 3. P. 1157–1179. DOI: <https://doi.org/10.1093/sf/soad124> (дата звернення 13.02.2026).

225. Promoting the European integration processes in the Eastern Partnership countries: national and regional policy instruments / eds.: Kh. M. Prytula, I. Horga. Lviv : Dolishniy Institute of Regional Research of NAS of Ukraine, 2022. 224 p. URL: <http://ird.gov.ua/irdp/p20220001.pdf> (дата звернення 13.02.2026).

226. Pyshchulina O., Markevych K. Rynok pratsi v umovakh viiny: osnovni tendentsii ta napriamy stabilizatsii. Kyiv : Tsentr Razumkova, 2022. 21 s. URL: <https://razumkov.org.ua/images/2022/07/18/2022-ANALIT-ZAPIS-PISHULINA-2.pdf> (дата звернення 13.02.2026).

227. Richard Bedford Bennett. *Library of Parliament* : сайт. URL: https://lop.parl.ca/sites/ParlInfo/default/en_CA/People/Profile?personId=6638 (дата звернення 13.02.2026).

228. Rottmann S., Kaya A. «We can't integrate in Europe. We will pay a high price if we go there» : Culture, Time and Migration Aspirations for Syrian Refugees in Istanbul. *Journal of Refugee Studies*. 2021. Vol. 34, No 1. P. 474–490. DOI: <https://doi.org/10.1093/jrs/feaa018> (дата звернення: 13.02.2026).

229. Schinnerl S., Ellermann A. The Education-Immigration Nexus: Situating Canadian Higher Education as Institutions of Immigrant Recruitment. *Journal of International Migration and Integration*. 2023. Vol. 24. P. 599–620. DOI: <https://doi.org/10.1007/s12134-023-01043-7> (дата звернення: 13.02.2026).

230. Schultz J., Nakache D. Unsettling expectations of stay: probationary immigration policies in Canada and Norway. *Comparative Migration Studies*. 2024. Vol.12. P. 19. DOI: <https://doi.org/10.1186/s40878-024-00379-y> (дата звернення: 13.02.2026).

231. Schmidt C., Bhuyan R. It Sounds Like You Don't Want to Help Me: How Everyday Bordering in Settlement Services Impacts Immigrant Women in Canada. *Journal of International Migration and Integration*. 2025. Vol. 26. P. 255–277. DOI: <https://doi.org/10.1007/s12134-024-01183-4> (дата звернення: 13.02.2026).

232. Sibiya L. D., Moyo I. The integration of migration into municipal development planning in the city of uMhlathuze in KwaZulu-Natal, South Africa.

Comparative Migration Studies. 2025. Vol. 13. P. 59. DOI: <https://doi.org/10.1186/s40878-025-00486-4> (дата звернення: 13.02.2026).

233. Skran C., Easton-Calabria E. Old Concepts Making New History: Refugee Self-reliance, Livelihoods and the 'Refugee Entrepreneur'. *Journal of Refugee Studies*. 2020. Vol. 33, No 1. P. 1–21. DOI: <https://doi.org/10.1093/jrs/fez061> (дата звернення: 13.02.2026).

234. Skran C. Refugee entrepreneurship and self-reliance: the UNHCR and sustainability in post-conflict Sierra Leone. *Journal of Refugee Studies*. 2020. Vol. 33, No 1. P. 268–298. DOI: <https://doi.org/10.1093/jrs/fez102> (дата звернення: 13.02.2026).

235. Slaughter A. G. Fostering Refugee Self-reliance: A Case Study of an Agency's Approach in Nairobi. *Journal of Refugee Studies*. 2020. Vol. 33, No 1. P. 107–124. DOI: <https://doi.org/10.1093/jrs/fez060> (дата звернення: 13.02.2026).

236. Soto Nishimura A., Czaika M. Exploring Migration Determinants: a Meta-Analysis of Migration Drivers and Estimates. *Journal of International Migration and Integration*. 2024. Vol. 25. P. 621–643. DOI: <https://doi.org/10.1007/s12134-023-01091-z> (дата звернення: 13.02.2026).

237. Statistics New Zealand (Stats NZ): сайт. URL: <https://www.stats.govt.nz/> (дата звернення 13.02.2026).

238. The Oxford Handbook of Migration Crises / Menjívar C., Ruiz M.-J., Ness I. (eds.). Oxford : Oxford University Press, 2019. URL: <https://academic.oup.com/edited-volume/27963> (дата звернення: 13.02.2026).

239. The Cambridge Survey of World Migration / ed. R. Cohen. Cambridge : Cambridge University Press, 1995. 570 p. URL: https://books.google.com.ua/books/about/The_Cambridge_Survey_of_World_Migration.html?id=YbzsBPuhyggC&redir_esc=y (дата звернення 30.03.2026).

240. The Rise and Future Demise of the World Capital System: Concepts for Comparative Analysis. *Comparative Studies in Society and History*. 1974. Vol. 16, No 4. P. 387–415. URL:

<http://rochelleterman.com/ir/sites/default/files/Wallerstein%201974.pdf> (дата звернення 30.03.2026).

241. Triandafyllidou A. Migration governance in a globalising and digitalising world. *Comparative Migration Studies*. 2025. Vol. 13. P. 40. DOI: <https://doi.org/10.1186/s40878-025-00460-0> (дата звернення: 13.02.2026)

242. Ukrainian Resource and Development Centre (URDC) : сайт. URL: <https://www.macewan.ca/academics/centres-institutes/ukrainian-resource-and-development-centre/> (дата звернення 13.02.2026).

243. Wake C., Barbelet V. Towards a Refugee Livelihoods Approach: Findings from Cameroon, Jordan, Malaysia and Turkey. *Journal of Refugee Studies*. 2020. Vol. 33, No 1. P. 125–142. DOI: <https://doi.org/10.1093/jrs/fez033> (дата звернення: 13.02.2026).

244. Weidinger T., Kordel S., Kieslinger J. Unravelling the Meaning of Place and Spatial Mobility: Analysing the Everyday Life-worlds of Refugees in Host Societies by Means of Mobility Mapping. *Journal of Refugee Studies*. 2021. Vol. 34, No 1. P. 374–396. DOI: <https://doi.org/10.1093/jrs/fez004> (дата звернення: 13.02.2026).

245. World Development Report 2023: Migrants, Refugees, and Societies. Washington, DC : World Bank, 2023. URL: <https://www.worldbank.org/en/publication/wdr2023> (дата звернення: 13.02.2026).

246. World Bank. Moving for Prosperity: Global Migration and Labor Markets : Overview. Washington : World Bank, 2018. 63 p. URL: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/238411612756666941/pdf/Overview.pdf> (дата звернення: 13.02.2026).

247. Xhardez C., Tanguay D. The hidden power of provincial and territorial immigration programs in shaping Canada's immigration landscape. *Comparative Migration Studies*. 2024. Vol. 12. P. 59. URL: <https://link.springer.com/article/10.1186/s40878-024-00414-y> (дата звернення: 13.02.2026).

248. Yurchyk H., Mishchuk H., Samoliuk N., Bilan Y. Financing support programs for internally displaced persons in Ukraine: Effectiveness and needs alignment. *Public and Municipal Finance*. 2025. Vol. 14, No. 3. P. 117–129. DOI: [https://doi.org/10.21511/pmf.14\(3\).2025.09](https://doi.org/10.21511/pmf.14(3).2025.09). (дата звернення 30.03.2026).

249. Zhang H., Nardon L. Pre-Employment Mentoring Programs and Immigrant Labor Market Integration. *Journal of International Migration and Integration*. 2024. Vol. 25. P. 1501–1524. URL: https://ideas.repec.org/a/spr/joimai/v25y2024i3d10.1007_s12134-024-01137-w.html (дата звернення: 13.02.2026).

ДОДАТКИ

Додаток А

Таблиця А.1 - Результати аналізу методів реалізації системи публічного управління міграційними процесами

Методи	Напрями застосування	Очікувані результати	Переваги	Недоліки
1	2	3	4	5
SWOT-аналіз	Аналітична функція управління	Визначення сильних та слабких сторін, можливостей та загроз міграційної політики	Комплексність, простота використання, не потрібні додаткові навички та кваліфікації для його проведення, не потрібне спеціальне програмне забезпечення	Суб'єктивність проведення аналізу, необхідність забезпечення підтвердження гіпотез статистичними даними чи математичними розрахунками
PEST-аналіз	Аналітична функція	Визначає політичні, економічні, соціальні та технологічні фактори впливу на систему	Комплексність, простота використання, не потрібні додаткові навички та кваліфікації для його проведення, не потрібне спеціальне програмне забезпечення	Суб'єктивність проведення аналізу, необхідність забезпечення підтвердження гіпотез статистичними даними чи математичними розрахунками
Мозковий штурм	Аналітична функція	Забезпечення концептуальних підходів до формування системи управління	Простота у реалізації, не потрібні додаткові навички та кваліфікації для його проведення, не потрібне спеціальне програмне забезпечення	Суб'єктивність, залежність результату від обрання учасників мозкового штурму, їх компетенцій

Кінець таблиці А.1

1	2	3	4	5
Контроль-ні карти	Аналітична функція	Визначення КРІ або контрольних точок системи управління	Простота у реалізації, не потрібні додаткові навички та кваліфікації для його проведення, не потрібне спеціальне програмне забезпечення	Суб'єктивність, відсутність комплексного підходу
Побудови лінії тренду	Аналітична функція, оцінка, прогнозування, моделювання	Проекція результатів публічного управління на майбутні періоди	Обґрунтованість, підтвердження результатів розрахунками, поділ на часові періоди	Необхідність збору інформаційно-аналітичного забезпечення
Методи економіко-математичного моделювання	Аналітична функція, оцінка, прогнозування, моделювання	Моделювання процесів публічного управління у системі причинно-наслідкових зв'язків та внутрішніх і зовнішніх впливів	Об'єктивність, точність, обґрунтованість	Складність проведення, необхідність застосування спеціалізованого програмного забезпечення

**Джерело: розроблено автором на основі аналізу джерел [76, 105, 131, 134].*

Таблиця А.2 – Принципи державної міграційної політики провідних країн світу

Країна	Ефективні механізми	Результати	Недоліки
1	2	3	4
Канада	Економічні про-грами залучення кваліфікованої робочої сили із визначеним пріоритетом на професійні навички.	Ефективна система поповнення кадрів та створення передумов для підприємницької активності	Тривалий термін розгляду заяв та процесу оформлення імміграційних документів. Це може затягувати процес імміграції на кілька років, що створює нестабільність та невизначеність для іммігрантів, які прагнуть побудувати своє життя в Канаді. Існує широкий спектр імміграційних програм в Канаді, проте деякі з них мають високі вимоги до кандидатів і є складними для розуміння та виконання.
	Об'єднання родин мігрантів, що є актуальним для країн із довгою міграційною історією.	Розвиток соціальної інтеграції, здорове суспільство із високим рівнем щастя	
	Розвиток гуманітарних програм.	Міжнародне співробітництво та партнерство заради миру.	
	Інтеграція мігрантів у суспільство	Формування мультикультурного та толерантного суспільства.	Це може обмежувати доступність імміграційних можливостей для деяких категорій людей та знижувати їх шанси на успішну імміграцію. Багато іммігрантів вибирають основні міста Канади, такі як Торонто, Монреаль і Ванкувер, що призводить до нерівномірного розподілу іммігрантів по території країни. Це може викликати напруження в місцях з високою концентрацією населення та створювати проблеми інфраструктури та житлового сектору.
	Громадська підтримка	Формування суспільного та соціального балансу. Взаємодопомога та підтримка різних верств населення, зменшення нерівності та розшарування суспільства.	
	Моніторинг та контроль	Чіткість, прозорість механізмів міграції, спрямованих виключно на соціально-економічне благополуччя.	

Продовження таблиці А.2

1	2	3	4
Австралія	Економічна користь	Пошук кваліфікованих працівників під конкретні запити, що сприяє розвитку національної економіки. Австралійська влада надає перевагу мігрантам з необхідними навичками, освітою та досвідом роботи, які можуть заповнити прогалини на ринку праці та сприяти економічному зростанню.	Політика міграції Австралії надає пріоритет австралійським громадянам та постійним резидентам щодо зайняття робочих місць та отримання соціальних послуг. Це сприяє захисту інтересів та добробуту місцевого населення. Австралійська міграційна політика відома своїми суворими критеріями та високими вимогами до іммігрантів. Це може створювати перешкоди для багатьох потенційних іммігрантів, особливо тих, хто не відповідає певним професійним, мовним або фінансовим критеріям.
	Родинні зв'язки	Забезпечення соц. розвитку шляхом об'єднання родин	
	Збереження безпеки та громадського порядку	Міграційні процеси включають в себе перевірку мігрантів на кримінальне минуле, медичні огляди та інші процедури з метою забезпечення безпеки та здоров'я громади.	Це може обмежувати доступність програм імміграції для деяких категорій людей. Процес розгляду заяв та отримання віз може бути тривалим у Австралії. Довгий час очікування на рішення може створювати неста-більність та невизначеність для іммігрантів та їхніх сімей. Це також може впливати на їхню здатність планувати майбутнє та робити важливі життєві рішення. Існують звіти про неза-довільне забезпечення прав іммігрантів в Австралії.

Продовження таблиці А.2

1	2	3	4
	Збереження безпеки та громадського порядку	Міграційні процеси включають в себе перевірку мігрантів на кримінальне минуле, медичні огляди та інші процедури з метою забезпечення безпеки та здоров'я громади.	Це може обмежувати доступність програм імміграції для деяких категорій людей. Процес розгляду заяв та отримання віз може бути тривалим у Австралії. Довгий час очікування на рішення може створювати неста-більність та невизначеність для іммігрантів та їхніх сімей. Це також може впливати на їхню здатність планувати майбутнє та робити важливі життєві рішення.
	Культурне різноманіття та толерантність	Країна вітає мігрантів з різних культур та етніч-них груп і прагне забезпечити їх включення і адаптацію в австралійське суспільство.	
	Гуманітарна допомога	Країна надає притулок біженцям із постраждалих регіонів та надає їм можливість розпочати нове життя в Австралії.	
	Чітка система регуляції	Кількість мігрантів, які отримують можливість переїхати в Австралію, обмежена та контрольована, щоб забезпечити економічну стій-кість та соціальну інтеграцію	

Продовження таблиці А.2

1	2	3	4
Нова Зеландія	Економічна користь	Держава надає перевагу мігрантам з необхідними навичками, освітою та досвідом роботи, які можуть заповнити прогалини на ринку праці та сприяти економічному зростанню.	Нова Зеландія має декілька програм імміграції, але їх обсяги та доступність можуть бути обмеженими. Це може ускладнювати доступ до країни для багатьох потенційних іммігрантів, особливо тих, хто не відповідає конкретним професійним або освітнім вимогам. Процес розгляду заяв та отримання віз може займати значний час у Новій Зеландії. Нова Зеландія має високі вимоги до знання англійської мови та культурної адаптації для іммігрантів. Існує ризик нерівного доступу до можливостей іммігрантів у Новій Зеландії.
	Родинні зв'язки	Забезпечення соціального розвитку шляхом об'єднання родин	Деякі групи, зокрема найбільш вразливі, можуть зазнавати дискримінації або мати обмежений доступ до соціальних послуг, ринку праці.
Країни Скандинавії	Високі стандарти захисту мігрантів	Скандинавські країни розвивають систему соціальної, гуманітарної підтримки мігрантів та програми їх інтеграції	Міграційні програми в країнах Скандинавії можуть бути складними і вимагати від іммігрантів високих рівнів професійних кваліфікацій, мовних навичок та особистої інтеграції.
	Чітка система регуляції	Кількість мігрантів, які отримують можливість переїхати, обмежена та контрольована	Процес отримання візи та оформлення імміграційних документів у країнах Скандинавії може займати значний час.

Продовження таблиці А.2

1	2	3	4
	Інтеграція та рівність можливостей	Країна надає підтримку в навчанні мові, освіті, професійній підготовці та іншій соціальній адаптації, щоб забезпечити рівні можливості для всіх громадян, незалежно від їх походження.	Існують звіти про несприятливе ставлення та дискримінацію певних категорій іммігрантів у Німеччині. Особливо це стосується біженців та іммігрантів з країн поза Європейського Союзу. Відсутність гнучкості у програмах імміграції.
	Економічна користь	Країни активно залучають фахівців з різних сфер, які відповідають потребам ринку праці	Багато іммігрантів можуть стикатися з труднощами у вивченні мови та адаптації до німецької культури.
Франція	Свобода та відкритість	Франція є країною, яка визначає цінністю відкритість до тих людей, які потребують прихистку, що є основою не тільки державної політики, але і суспільних цінностей	Процедура отримання візи та оформлення документів для імміграції у Францію може бути довгою, складною і бюрократичною. Існують звіти про незадовільне забезпечення прав іммігрантів у Франції. Франція сти-
	Інтеграційна політика	Французька спільнота є толерантною та намагається соціалізувати мігрантів шляхом реалізації інтеграційних програм	кається з викликами у сфері імміграції, які можуть бути пов'язані зі зростанням ксенофобії, расової нетерпимості та екстремістських настроїв. Це може створювати напруженість у суспільстві та загрозу громадській безпеці.
	Принцип суверенності	Франція вважає міграційну політику суверенним питанням та зберігає право контролювати та регулювати потік іммігрантів у свої кордони.	

Італія	Проблема розподілу відповідальності		Країна є буфером між країнами, звідки виїжджають мігранти та країнами, до яких вони прямують. Через географічне положення велика кількість мігрантів залишається в Італії, тобто всі країни ЄС не розподіляють солідарно це навантаження.
--------	-------------------------------------	--	---

Продовження таблиці А.2

1	2	3	4
Італія	Проблема розподілу відповідальності		Країна є буфером між країнами, звідки виїжджають мігранти та країнами, до яких вони прямують. Через географічне положення велика кількість мігрантів залишається в Італії, тобто всі країни ЄС не розподіляють солідарно це навантаження.
	Політика повернення та контролю	Країна також впроваджує строгі міграційні контролю та працює над попередженням нелегальної міграції шляхом зміцнення кордонів та спів-праці з країнами-постачальницями.	Італія є важливим пунктом в'їзду для незаконних мігрантів, що викликає великі виклики в контролі за міграцією та боротьбі з контрабандою людей. Незаконна міграція може призводити до перевантаження системи прийому, труднощів у здійсненні контролю та ідентифікації мігрантів, а також зростання соціальних та економічних проблем.
			Міграційна політика Італії може стикатися з викликами через недостатність інфраструктури та ресурсів для прийому, розміщення та інтеграції мігрантів. Несприятлива атмосфера та расова дискримінація. Іммігранти в Італії можуть стикатися з труднощами у процесі інтеграції та отриманні роботи. Обмежений доступ до ринку праці та проблеми, пов'язані з визнанням іноземних кваліфікацій та документів.

* Джерело: розроблено автором

Таблиця А.3 - Вихідні дані для проведення кореляційно-регресійного аналізу та формування проєкції сценаріїв виїзду та повернення працездатного населення в Україну

Країна	Актуальність даних	Зафіксована кількість	zareestrovani u natsionalnih programah zaxistu
Німеччина	25.06.2023	1 072 705	958 590
Польща	26.06.2023	994 775	1 618 785
Чехія	18.06.2023	345 880	528 045
Велика Британія	20.06.2023	205 700	590
Іспанія	25.06.2023	183 980	183 980
Італія	02.06.2023	183 685	183 685
Болгарія	27.06.2023	162 935	162 935
Румунія	25.06.2023	136 075	136 075
Молдова	25.06.2023	110 855	7 980
Словаччина	25.06.2023	103 490	119 505
Австрія	26.06.2023	99 590	99 590
Нідерланди	26.05.2023	94 415	94 380
Ірландія	26.06.2023	86 575	86 575
Литва	02.06.2023	77 545	77 490
Бельгія	20.06.2023	71 070	71 070
Франція	31.12.2022	70 570	67 230
Швейцарія	23.06.2023	65 435	84 775
Португалія	04.06.2023	56 995	58 275
Швеція	06.06.2023	56 165	56 165
Фінляндія	23.05.2023	55 600	56 750
Угорщина	26.06.2023	52 335	36 315
Естонія	05.06.2023	48 590	50 625
Норвегія	05.06.2023	48 280	48 280
Туреччина	15.06.2023	45 820	4 955
Данія	29.05.2023	41 155	41 305
Чорногорія	26.06.2023	38 540	14 180
Латвія	31.12.2022	38 145	47 940
Грузія	09.05.2023	24 180	605
Греція	30.04.2023	23 780	24 985
Хорватія	23.06.2023	22 390	23 305
Кіпр	04.06.2023	18 185	18 680
Словенія	26.06.2023	8 790	9 550
Північна Македонія	11.06.2023	7 620	5
Азербайджан	12.06.2023	4 735	95
Загалом		4 677 370	4 987 650

Таблиця А.4 – Динаміка виїзду українців в країни ЄС

Дата	Зафіксована кількість українських переселенців, млн осіб
01.06.2022	3,56
21.06.2022	3,95
10.08.2022	4,37
30.08.2022	4,58
04.10.2022	4,78
25.10.2022	4,88
01.11.2022	4,92
15.11.2022	4,97
06.12.2022	4,96
27.12.2022	5,03
24.01.2023	5,12
21.02.2023	5,22
28.03.2023	5,30
11.04.2023	5,29
16.05.2023	5,37
26.06.2023	4,67

Додаток Б

Таблиця Б.1 – SWOT-аналіз для визначення стратегічних напрямів реалізації державної міграційної політики в сучасних умовах

Соціально-економічні аспекти	
1	2
Сильні сторони	Слабкі сторони
- Висока мобільність населення дозволяє швидко реагувати на небезпеку та переміщатися в безпечні регіони. - Активна підтримка з боку міжнародних організацій та гуманітарних фондів для мігрантів. - Розвиток програм соціальної адаптації та інтеграції для внутрішньо переміщених осіб (ВПО).	- Збільшення навантаження на соціальні служби в регіонах, які приймають мігрантів. - Високий рівень безробіття серед ВПО через втрату робочих місць та невідповідність навичок. - Недостатність житлового фонду для розміщення великої кількості мігрантів.
Можливості	Загрози
- Створення нових робочих місць та розвиток інфраструктури в регіонах, які приймають мігрантів. - Інвестиції в програми навчання та перепідготовки для ВПО. - Розробка нових соціальних програм для підтримки мігрантів.	- Подальше зростання соціальної напруги через конкуренцію за ресурси та робочі місця. - Погіршення якості життя в регіонах з великою кількістю мігрантів. - Зниження економічної стабільності через зростання витрат на соціальну підтримку мігрантів.
Екологічні аспекти	
Сильні сторони	Слабкі сторони
- Можливість раціонального використання ресурсів у місцях концентрації мігрантів.	- Збільшення навантаження на екологічні ресурси в місцях великого скупчення мігрантів. - Погіршення стану навколишнього середовища через недостатню інфраструктуру.
Можливості	Загрози
- Впровадження екологічно чистих технологій у житловому та комунальному господарстві для мігрантів. - Розвиток програм з екологічної освіти та свідомості серед ВПО.	- Погіршення екологічної ситуації через неконтрольоване використання природних ресурсів. - Зростання забруднення навколишнього середовища через перенаселеність регіонів.
Політичні аспекти	

Продовження таблиці Б.1

1	2
Сильні сторони	Слабкі сторони
- Підтримка міжнародної спільноти у вирішенні проблем міграції. - Залучення міжнародної допомоги та грантів для підтримки мігрантів.	- Нестабільна політична ситуація, яка впливає на процеси управління міграцією. - Відсутність довгострокової державної стратегії з управління міграцією.
Можливості	Загрози
- Встановлення нових політичних партнерств для покращення умов для мігрантів. - Розробка та впровадження нових законодавчих ініціатив для підтримки ВПО.	- Політична нестабільність та конфлікти, які можуть спричинити нові хвилі міграції. - Недовіра населення до урядових заходів підтримки мігрантів.
Гуманітарні аспекти	
Сильні сторони	Слабкі сторони
- Активна діяльність міжнародних та місцевих гуманітарних організацій для підтримки мігрантів. - Розвиток волонтерського руху.	- Недостатність ресурсів для забезпечення всіх потреб мігрантів. - Проблеми з доступом до базових гуманітарних послуг у деяких регіонах.
Можливості	Загрози
- Розширення співпраці з міжнародними гуманітарними організаціями. - Впровадження нових програм гуманітарної допомоги.	- Погіршення гуманітарної ситуації через тривалість конфлікту. - Зростання кількості осіб, які потребують гуманітарної допомоги.
Нормативно-правові аспекти	
Сильні сторони	Слабкі сторони
- Існуюче законодавство, яке регулює питання міграції та статусу ВПО. - Наявність міжнародних угод та протоколів, що забезпечують права мігрантів.	- Недосконалість та застарілість деяких нормативно-правових актів. - Проблеми з виконанням законодавства на місцях.
Можливості	Загрози
- Оновлення та вдосконалення законодавства у сфері міграції. - Розробка нових нормативних актів, що відповідають сучасним викликам.	- Бюрократичні перепони та затримки у прийнятті нових законодавчих ініціатив. - Недотримання прав мігрантів.
Технологічні та цифрові аспекти	
Сильні сторони	Слабкі сторони
- Використання сучасних технологій для обліку та підтримки мігрантів. - Розвиток цифрових платформ для надання адміністративних послуг ВПО.	- Недостатнє впровадження цифрових технологій у деяких регіонах. - Проблеми з доступом до Інтернету та цифрових ресурсів у місцях концентрації.
Можливості	Загрози
- Впровадження нових технологій для покращення умов життя мігрантів.	- Кіберзагрози та безпека даних мігрантів. - Нерівний доступ до технологій для ВПО.

Додаток В

Акти і довідки впровадження результатів дисертаційного дослідження

**ІВАНО-ФРАНКІВСЬКА ОБЛАСНА ДЕРЖАВНА АДМІНІСТРАЦІЯ
УПРАВЛІННЯ З ПИТАНЬ ВЕТЕРАНСЬКОЇ ПОЛІТИКИ**

вул. М. Грушевського, 21, м. Івано-Франківськ, 76015, тел. +380660960372

E-mail: veteranif23@gmail.com, код згідно з ЄДРПОУ 45359091

АКТ № 191/01-05

від 06.03.2026 р.

про впровадження результатів дисертаційного дослідження
Фітковського Василя Васильовича
на тему «Державна міграційна політика в системі післявоєнної відбудови
України»
на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю
281 «Публічне управління та адміністрування»

Результати дисертаційного дослідження Фітковського Василя Васильовича на тему «Державна міграційна політика у системі післявоєнної відбудови України» на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування», використовуються в роботі управління з питань ветеранської політики Івано-Франківської обласної державної адміністрації.

Зокрема, системна модель механізмів підвищення ефективності державної міграційної політики в умовах післявоєнних викликів, яка ув'язує нормативно-правові, інституційні, фінансово-економічні, організаційні та інформаційно-аналітичні інструменти з цілями відбудови та відновлення людського капіталу. Методичні підходи до стратегічного аналізу державної міграційної політики шляхом поєднання SWOT-, PEST-, сценарного аналізу та трендового моделювання для обґрунтування довгострокових пріоритетів у сфері міграції. Інституційна модель публічного управління міграційними процесами через уточнення суб'єктно-об'єктної структури міграційної політики та посилення ролі органів місцевого самоврядування, громад і громадських інституцій у формуванні центрів тяжіння людського капіталу.

Начальник управління

Роман ПРИМИЧ

Україна

Івано-Франківська область

Надвірнянський район

ДЕЛЯТИНСЬКА СЕЛИЩНА РАДА

вул. 16 Липня, 273, с-ще Делятин, Надвірнянського району,

Івано-Франківської області, 78442

тел. +38 (067) 00 03 029, +38(03475) 4 33 71,

E-mail: zagal@delyatynska-gromada.gov.ua, Код ЄДРПОУ 04354539АКТ № 284/02-3.09від 09 березня 2026 р

про впровадження результатів дисертаційного дослідження
Фітковського Василя Васильовича
 на тему «Державна міграційна політика в системі післявоєнної
 відбудови України» на
 здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю
 281 «Публічне управління та адміністрування»

Результати дисертаційного дослідження Фітковського Василя Васильовича
 на тему «Державна міграційна політика в системі післявоєнної відбудови
 України» на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю
 281 «Публічне управління та адміністрування», використовуються в роботі
 Делятинської селищної ради.

Зокрема, інституційна модель публічного управління міграційними
 процесами через уточнення суб'єктно-об'єктної структури міграційної політики
 та посилення ролі органів місцевого самоврядування, громад і громадських
 інституцій у формуванні центрів тяжіння людського капіталу та підходи до
 оцінки результативності державної міграційної політики шляхом формування
 системи показників, орієнтованих на цілі післявоєнної відбудови (економічне
 зростання, зайнятість, соціальна інтеграція, демографічна стійкість,
 інноваційний потенціал територій).

Селищний голова

Богдан КЛИМ'ЮК

Міністерство освіти і науки України
КАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТЕФАНИКА

вул. Шевченка, 57, м. Івано-Франківськ, Україна, 76018; код згідно з ЄДРПОУ 02125266
тел. (+380-342) 75-23-51; факс (+380-342) 53-15-74; e-mail office@cnu.edu.ua; сайт https://cnu.edu.ua

25.02.2026 № 03.04-29/04

На № _____ від _____

ДОВІДКА

про впровадження у навчальний процес результатів дисертаційного дослідження
Фітковського Василя Васильовича на тему «Державна міграційна політика у системі
післявоєнної відбудови України» на здобуття наукового ступеня доктора філософії
зі спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування»

Довідка засвідчує, що результати дисертаційного дослідження Фітковського Василя Васильовича були впроваджені у Карпатському університеті імені Василя Стефаника у процес професійної підготовки здобувачів першого (бакалаврського) та другого (магістерського) рівнів спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування». Практичні розробки Фітковського В.В. використані у діяльності кафедри публічного управління та адміністрування під час формування навчально-методичного комплексу освітніх компонентів та проведення аудиторних занять із дисциплін «Демократичне суспільство та національна і громадянська безпека», «Євроінтеграційні процеси та публічні інститути ЄС», «Національна безпека та міжнародна інтеграція», при підготовці кваліфікаційних (бакалаврських і магістерських) робіт.

На основі дослідження Фітковського В.В. було розширено й удосконалено методичні підходи до організації освітнього процесу та наукової діяльності, зокрема використані напрацьовані Фітковським В.В. теоретичні положення щодо формування понятійно-категоріального апарату публічного управління щодо державної міграційної політики; обґрунтування підходів до побудови механізмів державної міграційної політики на основі проєкції ієрархії потреб на напрями публічного управління, що забезпечує людиноцентричну орієнтацію інструментів міграційної політики в умовах повоєнної реконструкції; удосконалено інституційну модель публічного управління міграційними процесами.

Проректор
з науково-педагогічної роботи і
міжнародної діяльності

Завідувачка кафедри
публічного управління та адміністрування

Лілія ТУРОВСЬКА

Ольга ЖУК

ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «НАДИХАЙ»
NON-GOVERNMENTAL ORGANIZATION "INSPIRE"
61003, Україна, Харківська обл., місто Харків,
Майдан Конституції, будинок, 1, офіс, 2508

АКТ № 82
від 01.03.2026 р.

про впровадження результатів дисертаційного дослідження

Фітковського Василя Васильовича

на тему "Державна міграційна політика в системі післявоєнної
відбудови України" на здобуття наукового ступеня доктора філософії за
спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування»

Результати дисертаційного дослідження Фітковського Василя Васильовича на тему
«Державна міграційна політика в системі післявоєнної відбудови
України» на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 281
«Публічне управління та адміністрування», використовуються в роботі ГО
«НаДихай».

Зокрема, системна модель механізмів підвищення ефективності державної
міграційної політики в умовах післявоєнних викликів, яка ув'язує нормативно-
правові, інституційні, фінансово-економічні, організаційні та інформаційно-
аналітичні інструменти з цілями відбудови та відновлення людського капіталу.
Методичні підходи до стратегічного аналізу державної міграційної політики
шляхом поєднання SWOT-, PEST-, сценарного аналізу та трендового моделювання
для обґрунтування довгострокових пріоритетів у сфері міграції. Інституційна
модель публічного управління міграційними процесами через уточнення
суб'єктно-об'єктної структури міграційної політики та посилення ролі органів
місцевого самоврядування, громад і громадських інституцій у формуванні центрів
тяжіння людського капіталу.

Голова ГО «НаДихай»

Олена УГОДНІКОВА

**Список публікацій здобувача за темою дисертації та відомості про
апробацію результатів дисертації**

Статті в наукових фахових виданнях України категорії Б:

1. Фітковський В. Міграційна політика: теорія та практика реалізації механізмів публічного управління. *Наукові інновації та передові технології*. 2022. № 11(13), С.95-103.

URL: <https://perspectives.pp.ua/index.php/nauka/article/view/2808>

DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2022-11\(13\)-95-103](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2022-11(13)-95-103)

2. Фітковський В.В. Аналіз міграційних процесів країн ЄС: виклики та завдання публічного управління. *Актуальні питання у сучасній науці* № 12(18) 2023, С. 406-415.

URL: <https://perspectives.pp.ua/index.php/sn/article/view/8013>

DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6300-2023-12\(18\)-406-415](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2023-12(18)-406-415)

3. Дегтяр О., Фітковський В. Моделювання процесів реалізації механізмів державної міграційної політики. *Український економічний часопис*, 2023, Вип.2, С. 22–25.

URL: <https://journals.dpu.kyiv.ua/index.php/economy/article/view/257>

DOI: <https://doi.org/10.32782/2786-8273/2023-2-4>

4. Нагорняк М., Фітковський В. Публічне управління соціально-економічними викликами міграції для сучасної України *Суспільство та національні інтереси : журнал*. 2025. № 12(20) 2025. С.1228-1238.

URL: <https://perspectives.pp.ua/index.php/sni/article/view/33811>

DOI: [https://doi.org/10.52058/3041-1572-2025-12\(20\)-1228-1238](https://doi.org/10.52058/3041-1572-2025-12(20)-1228-1238)

Статті у періодичних наукових виданнях, проіндексованих у базах даних Web of Science Core Collection та/або Scopus:

5. Diegtiar O., Fitkovskyi V., Boian-Hladka S., Bokov A., Vashchenko K. The impact of migration on social dynamics in Ukraine: a socio-political analysis. *Multidisciplinary Science Journal*. 2024. Vol. 6. 2024ss0206

URL: <https://malque.pub/ojs/index.php/msj/article/view/1857>

DOI: <https://10.31893/multiscience.2024ss0206>

Публікації, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

6. Нагорняк М.М., Фітковський В. В. Розвиток регіональних механізмів публічного управління соціально-освітніми проєктами в умовах воєнного стану в Україні. Збірник тез V Міжнародної науково-практичної конференції «Публічне управління в Україні: виклики сьогодення та глобальні імперативи» (м. Хмельницький, 19 лютого 2026 року). Хмельницький: Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2026. С.23-25.

URL:<https://univer.km.ua/sites/default/files/%D0%9D%D0%B0%D1%83%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%B0%20%D0%B4%D1%96%D1%8F%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C/%D0%97%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%D0%9F%D0%A3%D1%96%D0%90%2019.03.2026%20%D1%80.0.pdf>

7. Фітковський В. В. Тенденції розвитку міграційної політики у світі: соціально-економічні та суспільно-політичні аспекти. *Сучасні аспекти модернізації науки: стан, проблеми, тенденції розвитку*: матеріали XXVI Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Загреб, Хорватія, 07 листоп. 2022 р.). Загреб, 2022. С.69–72.

URL: <https://perspectives.pp.ua/public/site/conferency/conf-26.pdf>

8. Фітковський В. В. Публічне управління міграційними потоками: економічний аспект. *Світ наукових досліджень. Випуск 13*: матеріали Міжнар. мультидисциплінарної наук. інтернет-конф. (м. Тернопіль, Україна – м. Переворськ, Польща, 25–26 жовт. 2022 р.) / [редкол. : О. Патряк та ін.] ; ГО “Наукова спільнота”; WSSG w Przeworsku. – Тернопіль: ФО-П Шпак В.Б., 2022. С.47–48.

URL:https://www.economy-confer.com.ua/data/downloads/file_1667905680.pdf

Апробація результатів дослідження здійснювалася у доповідях та повідомленнях на наукових конференціях: *Сучасні аспекти модернізації науки: стан, проблеми, тенденції розвитку*. XXVI-а Міжнародної науково-практичної

конференції (Загреб Хорватія, 07 листопада 2022 року); Міжнародна мультидисциплінарна наукова інтернет-конференції, (Тернопіль, Україна – Пшеворськ, Польща, 25-26 жовтня 2022р.), V Міжнародна науково-практична конференція «Публічне управління в Україні: виклики сьогодення та глобальні імперативи» (Хмельницький, Україна, 19 лютого 2026 року).